İSTANBUL BAROSU
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

20 KASIM ÖZEL YAYINI

2017

İSTANBUL BAROSU
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

20 KASIM ÖZEL YAYINI

2017

“Bandrol Uygulaması’na İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.”

İSTANBUL BAROSU DERGİSİ
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ (ÇHM)
20 KASIM ÖZEL YAYINI

ISSN 1304-737X

SAHİBİ
İSTANBUL BAROSU ADINA
BARO BAŞKANI
Av. MEHMET DURAKOĞLU

•

SORUMLU MÜDÜR
Av. CENGİZ YAKA

•

YEREL SÜRELİ YAYIN

•

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Av. Aydeniz ALİSBAH TUSKAN Koordinatör, YK Üyesi
Av. Süreyya TURAN - Koordinatör, YK Üyesi
Av. Prof. Dr. Serap Keskin KİZİROĞLU - Koordinatör, YK Üyesi
Av. Aşkın TOPUZOĞLU - ÇHM Başkanı
Av. Ayşenur DEMİRKALE - ÇHM Başkan Yrd.
Av. Can YAVUZ -ÇHM Sekreter

•

YÖNETİM YERİ
Şahkulu Mah. Serdar-ı Ekrem Cad. No:7 Galata-Beyoğlu-İst.
Tel: (0212) 251 63 25 Faks: (0212) 293 89 60
Yayın Kurulu: (0216) 427 37 22
www. istanbulbarosu.org.tr
dergi@istanbulbarosu.org.tr

ARALIK 2017

BASKI
Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 / 1 347047 Ataşehir - İSTANBUL
Tel: (0216) 470 44 70 Fax: (0216) 472 84 05
www. egebasim.com. tr Yayıncı Sertifika No: 12457

İSTANBUL BAROSU ADLİ YARDIM BÜROLARI

Merkez Büro

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın sok. No:8 Kat:2-3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 251 90 40 (dahili 131-132 -133-134 -135-136-137-138)
Faks: (0212) 245 83 67

Bakırköy Şube

Osmaniye M. Şirin Sk. No:28/32 Bakırköy/İstanbul
Tel: (0212) 583 12 33 Faks: (0212) 570 90 14

Gaziosmanpaşa Şube

Merkez Mah. Eyüp Yolu Ecla Sok. No:7 Gaziosmanpaşa/İstanbul
Tel: (0212) 616 88 56 Faks: (0212) 616 88 57

Kadıköy (Anadolu Yakası) Şube

Bahariye Caddesi Ün Er Tan İş Hanı No: 35 Kat: 1 Daire: 4 Kadıköy
Tel: (0216) 414 68 53 - (0216) 450 67 05 - (216) 450 08 98
Faks: (0216) 414 68 43

Kartal (Anadolu Yakası) Şube

Maltepe Belediyesi Türkan Saylan Kültür Merkezi Gülsuyu Mah. Nar Sok. Kat:4 E-5
Yanyol Üzeri Maltepe / İstanbul
Tel: (0216) 352 53 92 - 352 53 95 Faks: (0216) 352 53 90

Büyükçekmece Şube

Ekinoba Mah. Necip Fazıl Kısakürek Sokak No:29 D:4 Büyükçekmece/İstanbul
Tel: (0212) 863 11 21 Faks: (0212) 863 11 02

Çağlayan Kadın Hakları Merkezi Şiddeti Önleme Bürosu (Adli Yardıma bağlı)

Çağlayan Adalet Sarayı Çağlayan/İstanbul
Tel: (0212) 240 04 11 Faks: (0212) 240 04 12

Ümraniye Şube

Saray Mah. Alemdağ Cad. 175/B D.4 Ümraniye/İstanbul
Tel:(0216) 630 25 46 Faks: (0216) 630 25 47

İÇİNDEKİLER

İSTANBUL BAROSU MÜDAHALE TALEPLERİ 9

ADALET SİSTEMİNDE ÇOCUK ve MEDYA
AV. AŞKIN TOPUZOĞLU 11

MÜFTÜLERE NİKÂH YETKİSİ
AV. AYDENİZ ALİSBAH TUSKAN 22

ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER SORUNU
Av. SÜREYYA TURAN 27

ANAYASA MAHKEMESİ ÇOCUĞUN YAŞAM HAKKI
AV. AYŞENUR DEMİRKALE 32

ANAYASA MAHKEMESİ HÜSEYİN MÜNÜKLÜ KARARI 37

ANAYASA MAHKEMESİ GÜRKAN KAÇAR KARARI 51

İSVEÇ ÇOCUK HUKUKUNA KISA BİR BAKIŞ
AV. CAN YAVUZ 65

ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ OHAL ETKİSİ
AV. CANSU ŞEKERCİ / AV. FIRAT ÇİÇEK 73

UZLAŞTIRMACILARIN NİTELİKLERİ
DR. CENGİZ APAYDIN 81

TÜRK ADALET SİSTEMİNDE BİR YENİLİK:
"ADLİ GÖRÜŞME ODALARI"
AV. ELİF YORGANCIOĞLU 90

ALMANYA ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE
GENEL BİR BAKIŞ
FATMANUR CAYGIN 100

ÇOCUK HAKLARI
ARAŞ. GÖR. GÜLTEN İŞ / ARAŞ. GÖR. ÇİĞDEM ADAR... 109

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA CEZA SORUMLULUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ
DOÇ. DR. IŞIL PAKİŞ 115

UZLAŞMA DOSYALARINDA ÇOCUĞUN İRADESİ ; ÖRNEK VAKA
AV. ÖZLEM ÖĞÜTCÜ 124

12 – 15 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN CEZA SORUMLULUĞU DEĞERLENDİRMESİNE GENEL BİR BAKIŞ
AV. SELMİN CANSU DEMİR 129

ADLİ GÖRÜŞME ODALARI YÖNETMELİĞİ 141
NÜFUS HİZMETLERİ KANUNU 154

SUNUŞ

Tüm dünya çocuklarının İnsan Hakları yasası olan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin, BM Genel Kurulunda 20 Kasım 1989 tarihinde oybirliği ile kabul edildiği tarih; DÜNYA ÇOCUK HAKLARI günü olarak kutlanmaktadır.

Türkiye sözleşmeyi 1989 tarihinde imzalamış, 09.12.1994 tarihinde onaylamış ve sözleşme 27.01.1995 tarihinde T.C. Anayasasının 90. maddesine göre bir kanun olarak yürürlüğe girmiştir.

BM Çocuk hakları Sözleşmesinde yer alan tüm haklar eşit derecede önemlidir ve birbirini desteklemektedir. Sözleşme, Çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını, evrensel ilkeleri düzenleyen hukuki bağlayıcılığı olan bir metindir.

BM Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşmeyi onaylayan devletlerden, iç hukuklarını sözleşmeye uyumlu hale getirirken, sözleşmeye uygun yasal düzenlemeler yapılırken, sözleşmenin uygulanmasında, çocuk haklarına bakış, yasaların oluşturulması ve uygulamada, sözleşmedeki bütünlüklü yaklaşıma önem verilmesini istemiştir.

Türkiye'de her yıl 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları günü olarak kutlanmaktadır.

Benzer açıklamalarla birlikte bir 20 Kasım da yine İstanbul Barosu "Çocuk Hakları" başlıklı dergi hazırladık.

İstanbul Barosu Çocuk hakları Merkezi üyeleri, alanda çalışan uzmanlardan alınan yazılarla iki adet Anayasa mahkemesi kararı dergimizin esasını oluşturmaktadır.

Tüm çocuk hakları alanında çalışanlara faydalı olması dileğiyle…

Saygılarımızla
İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

İSTANBUL BAROSU MÜDAHALE TALEPLERİ

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak aşağıdaki davalarda katılma talebinde bulunulmuş olup davalar merkez üyesi avukatlarca takip edilmektedir.

1- 29 KASIM 2016 tarihinde Aladağ'da kız öğrencilerin yatılı kaldığı özel kız öğrenci yurdunda 11 çocuk ve bir eğitmenin yaşamını yitirdiği, Aladağ Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Derneği Başkanı, yurt müdürü yurt çalışanı ve dernek yöneticilerinin yargılandığı dava Adana Kozan Ağır Ceza Mahkemesinde devam etmektedir. İstanbul Barosunun da aralarında bulunduğu bir çok baronun davaya katılma talebi 30.05.2017 tarihli davada iddia makamının **"Ülkemizin de kabul etmiş olduğu uluslararası sözleşme tavsiye kararları ile deklarasyon içeriklerine göre mağdur kavramının geniş yorumlanması CMK 237 maddesi uyarınca mağdurun davaya katılma hakkı bulunması hususunun düzenlenmesi karşısında Baro Başkanlıklarının davaya katılma taleplerinin kabulüne karar verilmesi**" görüşü de esas alınarak mahkemece oybirliği ile kabul edilmiştir. 17.07.2017 tarihli duruşmada Mahkeme Heyetinin tamamı ve iddia makamı değişmiştir. Bu kez "**CMK 237 ve devam maddeleri esas alınarak madde düzenlemeleri ve Yargıtay kararları belirtilerek 30.05.2017 tarihli celsede kabul edilen "Barolara dönük katılma talebinin kabulüne yönelik bölümünden suçtan doğrudan zarar görülmediği gerekçesi ile dönülmesine"** şeklinde karar oluşturulmuştur

09.10.2017 tarihli duruşmada bu karardan dönülmesi taleplerimiz ret edilmiştir. Yargılama devam etmektedir.

2- 30.01.2017 tarihinde Van 'da 2016 doğumlu nüfus kaydı yapılmamış bebeğin canavarca hisle eziyet ederek öldürülmesi ve çocuğun nitelikli cinsel istismarı davası Van Ağır Ceza Mahkemesinde görülmektedir. Tutuklu üç sanığın bulunduğu davada baroların katılma talebi mahkemece kabul edilmiştir. Yargılama devam etmektedir.

3- İzmir'in Menderes İlçesi'nde, yaşları 6 ile 11 arasında değişen 6 kız öğrencisine 'porno film izlettiği' ve 'istismarda bulunduğu' iddiasıyla hakkında 102 yıl hapis cezası istemiyle dava açılan, 22 yıl aynı okulda görev yapan okul müdürü hakkında İzmir 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın 28 Haziran 2016 tarihli duruşmasında İstanbul Barosu adına ve diğer bir çok baro tarafından müdahillik talebinde bulunulmuş olup kabul edilmiştir. Daha sonra değişen mahkeme heyeti ertesinde baroların müdahale talepleri kaldırılmıştır

4- Taksim Gezi Parkı protestoları sırasında Okmeydanı'nda polis tarafından atılan gaz kapsülünün başına isabet etmesi üzerine, aylarca komada kalıp hayatını kaybeden 15 yaşındaki Berkin Elvan hakkında görülen ve bir polisin tutuksuz olarak yargılandığı İstanbul 17. Ağır Ceza Mahkemesindeki davaya İstanbul Barosu ve birçok baro tarafından müdahale talebinde bulunulmuştur. İlk duruşmanın görüldüğü 6 Nisan 2017 tarihli ilk duruşmasında mahkemece baroların müdahale talebi red edilmiştir.Yargılama devam etmektedir

Bir ülkeye gittiğimde, orada iyi kanunların bulunmasına değil,
Uygulanıp uygulanmadığına bakarım.
Montesquieu

ADALET SİSTEMİNDE ÇOCUK ve MEDYA

AV. AŞKIN TOPUZOĞLU[1]

Adalet Sistemi içinde çocuk; 'korunma ihtiyacı olan çocuk' ve 'suça sürüklenen çocuk' olarak yer alır. Çocuk Adalet Sistemine ilişkin düzenlemeler ise, önce Türkiye'nin Anayasa'nın 90. maddesine göre Taraf olduğu Ve iç hukuk normu haline gelmiş olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları sözleşmesi, Çocuk Haklarının uygulanmasına dair Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel İstismar ve Sömürüye karşı korunması Sözleşmesidir. Bu sözleşmeler doğrultusunda iç hukukumuzda düzenlemelere yer verilen yasalar Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu, 2005 tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve birtakım ilkelerden (UNICEF tarafından yayınlanan Çocuklar ve gençlerle ilgili etik kurallar çerçevesinde habercilik için ilkeler ve kılavuzlar. Havana, Riyad ve Beijing Kuralları, Medya kuruluşlarının ilkeleri gibi.) oluşmaktadır. Bu düzenlemeler bir yandan, çocukların haklarının korunması ve uygulanması, esenlik ve güvenliklerinin sağlanması amaçlarken aynı zamanda 'MASUMİYET ve GİZLİLİK ilkeleri doğrultusunda MEDYA 'ya da sorumluluklar yüklemiştir.

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkanı

Adalet sistemi içinde 5395 sayılı çocuk koruma Kanunu" daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişiyi çocuk " olarak tanımlamıştır.

Bu yasanın amacı, Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların Korunmasına, Haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Gene yasanın, 3. maddenin 1. ve 2. fıkralarında Korunma ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk tanımları yapılmıştır. Adalet Sistemi içinde yer alan çocuklar Korunma gereksinimi olan ve suça sürüklenen çocuklardır.

Korunma gereksinimi olan çocuk, Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile, kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen veya suç mağduru olan çocuklardır.

Suça sürüklenen çocuk ise, Kanunda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan yada işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirlerine karar verilen çocuklardır.

BM Çocuk Haklarına dair sözleşmenin 40. maddesi ise, Adalet Sistemi içinde çocuklarla ilgili düzenlemede,

1. Taraf Devletler hakkında ceza yasasının ihlalettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen yada ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun, çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarınında insan hakları ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle şunları sağlarlar.

a- İşlendiğizaman ulusal yada uluslararası hukukça yasaklanmamış bir yada ihmal nedeni ile, hiçbir çocuk hakkında ceza

yasasını ihlal ettiği iddiası yada ithamı öne sürülemeyeceği gibi, böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası ve ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir.

i) HAKLARINDAKİ SUÇLAMA YASAL OLARAK SABİT OLUNCAYA KADAR MASUM SAYILMAK.

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerini hemen ve doğrudan doğruya, yada uygun düşen durumlarda, ana babaları yada yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal yada uygun olan başka yardımdan yararlanmak.

iii) Yetkili bağımsız, yansız bir makam yada mahkeme önünde adli yada başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak sureti ilekendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana babası yada yasal vasisi hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması.

iv) Tanıklık etmek yada suç ikrarında bulunmak için zorlamamak, aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması.

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam yada mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi.

vi) Kullanılan dili anlamaması ve konuşmama halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması.

vii) KOVUŞTURMANIN HER AŞAMASINDA ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNE TAM SAYGI GÖSTERİLMESİNE HAKKI OLMAK.

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği ileri sürülen bununla itham edilen yada ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özelikle su konularda çaba göstereceklerdir.

a) Ceza yasasını ihlal konusunda asgari yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığının kabulü.

b) Uygun Bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile, bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocukların durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Adalet Sistemini Çocuklara Özgü kılan ve MEDYA AÇISINDAN ÖNEM TAŞIYAN TEMEL İLKELER

- **Çocuğun Öncelikli Yararı/Yüksek Yararı.**
- **Gizlilik İlkesi (Duruşmaların Gizliliği, Yayın yasağı, Adli Sicil kayıtlarının Gizliliği).**
- **Masumiyet Karinesi.**
- **Özel Hayatın Korunması.**

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 3. maddesi ÇOCUĞUN YÜKSEK YARARININA ilişkin düzenlemedir. Maddede çocuğun yüksek yararı,

- Kamusal yada Özel Kuruluşlar, Kişiler,
- Mahkemeler,
- Yasama Organları
- İdari makamlar tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren tüm faaliyetlerde, ÇOCUĞUN YARARI temel düşüncedir. Çocukla **ilgili bütün girişimlerde, çocuğun yüksek yararı tam olarak gözetilecektir.** Ana-babalar yada sorumluluk taşıyan diğer kişiler bu sorumluluğu yerine getirmedikleri takdirde, Devlet çocuğa yeterli dikkati ve desteği gösterecektir.

Çocuk Adalet Sisteminde, Medya'yı da yakından ilgilendiren bir diğer temel ilke 'GİZLİLİK İLKESİDİR. Gizlilik ilkesi kapsamında Ceza Muhakemesi Kanununun 182/2 maddesi **Duruşmaların Gizliliğini** düzenlemiştir. Bu maddeye göre; Genel ahlakın ve kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde duruşmaların bir kısmı veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir.

Ceza Muhakemesi Kanununun 185. maddesinde, 18 yaşını doldurmamış olanların duruşmaları kapalı yapılır, hükümde KAPALI DURUŞMADA AÇIKLANIR.

Ceza Muhakemeleri Kanunun 187/2 yayın yasağını düzenlemiştir.

Kapalı duruşmaların içeriği hiçbir iletişim aracı ile yayınlanamaz.

Basın Kanunun 21. maddesi Kimliğin açıklanmaması başlığı altında, Süreli yayınlarda, 18 yaşından küçük olan suç faili ve mağdurlarının, kimliklerini açıklayacak yada tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanların fiilleri ağır para cezası ile cezalandırılmıştır. 18 yaşından küçüklerle ilgili adli sicil ve arşiv kayıtları gizlidir. TÜRKİYE Cumhuriyeti Anayasa'sının 20. Maddesi 'Özel hayatın gizliliği başlığını taşımaktadır. Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

BM Çocuk Haklarına dair sözleşmenin 16. maddesi, Çocukların 'özel yaşantısının korunması hakkına'ilişkin düzenlemedir . Maddenin 1. fıkrası: Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi yada haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz. Maddenin 2. fıkrası çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı olduğu hususuna yer vermiştir.

TÜRKİYE Cumhuriyeti Anayasa'sının 20. Maddesi 'Özel hayatın gizliliği başlığını taşımaktadır. "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. "

BM Medeni ve Siyasi haklar Sözleşmesi Madde 17, özel hayatın gizliliğini 'mahremiyet hakkı'başlığı altında düzenlemiştir. Sözleşmenin 17/1. maddesine göre;Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez. onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz. Madde17/2 Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi si) nde'Özel hayatın ve aile hayatının korunmasını 8. maddede düzenlenmiştir.

Madde:8 /1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasa ile öngörülmüş olmak koşulu ile söz konusu olabilir.

Türk Ceza Kanunun 134. Maddesi de 'Özel hayatın gizliliği' başlığını taşımaktadır

TCK. madde 134 (1)e göre: Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması sureti ile ihlal edilmesi halinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

(2)Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiilin basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, ceza yarı oranında arttırılır.

Tüm belirttiğimiz uluslararası sözleşmeler ve iç hukukumuzdaki düzenlemelerin yanında, şimdi Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri hakkındaki kanunu da çocuklar için de önem taşıdığını düşüncesi ile incelememizde yarar var.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri hakkındaki kanunun

3. Bölüm Yayın Hizmetleri İlkeleri madde 8. Yayın Hizmetlerini düzenlemiştir.

Madde 8/ç Yayın Hizmetleri, insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine aykırı olamaz.

Madde 8/i Yayın hizmetleri, suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilan edilemez, veya suçluymuş gibi gösterilemez. Yargıya intikal eden konularda, yargılama süresince, haber niteliği dışında Yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz.

Bu düzenlemeden de açıkça görülmektedir ki, çocuk adalet sistemi içinde, korunma ihtiyacı olan çocuklar ve suça sürüklenen çocuklar için özel hayatın gizliliği ve masumiyet karinesi

Korunmaktadır.

Çocuk Adalet Sistemi içinde olan çocuklarla ilgili yapılan haberlerde, çocuklara özgü olan yargılama sisteminin ve temel

ilkelerinin tanınması ve uluslararası sözleşmeler ve iç hukukumuz ve uluslararası metinler ile çocuk haklarının korunmasına yönelik ilkelerin medya mensupları tarafından özümsenmesi çok önemli ve gereklidir.

Medya Kuruluşlarının Yayın İlkeleri UNİCEF İlkeleri ve (CRİN) İlkeleri doğrultusunda medya'nın çocuklarla ilgili yayınlarında uymaları gereken ilkelerin bir kısmı.

- Her çocuğun onurlu bir yaşam sürme her koşulda kendisine saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. (Unicef İlkeleri)
- Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRİN) ilkeleri- çocuklarla ilgili haber yapılırken başvurulacak etik ilkelerin başında:
- İsimlerin değiştirilmiş, gizlenmiş hatta kullanılmamış olsa bile, çocuğun kardeşlerini veya akranlarını riske atacak görüntü ve haberleri yayınlamayın
- Bir çocuğun risk altında olup olmadığından emin değilseniz, haber değeri ne kadar yüksek olursa osun, tek bir çocukla ilgili haber yapmak yerine, genel olarak durumları ile ilgili haber yapılmalıdır.
- Suça karışan çocuklarla ilgili haberlerde, sadece söz konusu olayın sonuçları değil, nedenlerine de yer verilmelidir.

Çünkü çocuk yargılamasının amacı çocukları cezalandırmak değil, onları suça iten nedenleri tespit etmek, ortadan kaldırmak onları yeniden toplumla bütün ve beraber yaşayabilecekleri konuma getirmektir. Bu tür haberlerin nedeni çocukları suç işledikleri iddiası ile deşifteetmek, damgalamak olmamalı. Haber yukarıda da belirttiğimiz gibi genel manada çocukların zor durumda olduklarının bir sinyali olduğunu ve toplumun onlara yardım elini uzatmaları, destek olmaları konusunda farkındalığı yaratmak amacını taşımalıdır.

MEVCUT DURUM,

Çocuk Adalet Sistemi içinde korunmaya ihtiyacı olan yada suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan haberde MEDYA,

- Suçlu çocuk, katil çocuk, hırsız çocuk, AİDS li çocuk, tecavüze uğramış çocuk, taş atan çocuklar, çete üyesi çocuklar gibi ÇOCUĞU DAMGALAYAN, çocuğu suça iten nedenleri göz ardı eden, veya mağdur çocuğun yaşamını zorlaştırarak onu toplumdan soyutlayan ifadeler (Örneğin geçmiş yılarda verilen kan nedeni ile aids hastalığına yakalanan bir çocukla ilgili yapılan haber sonrası çocuk gidecek okul bulamamıştı. Tüm veliler kendi çocuklarının, bu mağdur çocukla aynı okul ve sınıfta olmalarını istememişlerdi. Bu haberle, medyanın çocuk için gerçekleştirdiği birdiğer mağduriyet olmuştur. Zaten mağdur olan çocuk damgalanmış, özel hayatının gizliliği ihlal edilmiş, yayın yasağı hiçe sayılmış olmakla toplumdan soyutlanmış ve ciddi bir hak ihlaline uğramıştır.) yerine
- Suça itilen yada suça sürüklenen çocuk
- Kanunla ihtilaf halinde bulunan çocuk
- Ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen çocuk ifadesinin kullanılması yerinde olacaktır.
- Suça itilen çocukları, o suçun mağduru olarak görmek 'MASUMİYET' ilkesinin bir gereğidir.
- Diğer taraftan çocukların, medya tarafından yapılan haberlerde, her ne kadar gözleri bantlı, isimlerinin baş harfleri yazılı, görüntüleri karelendirilmiş olarak veriliyor olsa bile, bu haberlerde çocukların aileleri, arkadaşları, öğretmenleri, doktorları ile yapılan röportaj, yaşadıkları yer gittikleri okul ve okudukları sınıf, hastane gibi buna benzer bilgiler verilerek TANINMALARINA SEBEP olan haberler,

Gizlilik İlkesi, Özel hayatın Korunması, Masumiyet Karinesini İHLAL ETMEKTE, ÇOCUKLARIN YÜKSEK YARARI İLKESİNİ YOK SAYMAKTADIR.

SONUÇ ve ÖNERİLERİMİZ ise

Medyanın uluslararası sözleşmeler ve yasalarla belirlenen çocuklarla ilgili yayınlarda uyması gereken düzenlemeleri ihlal etmesi suretiyle yapmış olduğu yayınlarla neden olduğu, çocuk hakları ihlali ve çocuklar üzerinde olumsuz etkileri konusunda geniş çaplı istatistiki çalışma yapılması, bilimsel bir tespit oluşturulması Önleyici çalışmalar ve tedbirler için bu şekilde veya benzeri bir çalışmanın gerekliliği,

- Çocukla ilgili haber yapan medya çalışanları, haber muhabirleri için çocuk hakları, ilgili yasalar, çocuk gelişimi konusunda meslek içi eğitim,
- Medya ve Çocuk hakları konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi.
- İşbirliği ve iletişimin sağlanması.
- Çocuk Haklarını ihlal eden yayınların psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı,
- Hukukçular tarafından izlenmesi ve gerekli girişimlerin yapılması.
- Medya tarafından çocuklarla ilgili yayın yasağına uyulmaması sureti ile yapılan yayınlara dair yasal prösedürün uygulanması konusunda harekete geçilmesi.
- Medya'nın çocuklarla ilgili haberlerinde 'çocuk hakları kültürü'nü benimsemesi ve benimsetmesi, gerekmektedir

Halkın haber alma hakkı ile basın özgürlüğü arasındaki çok ince çizgiyi 'ÇOCUĞUN ÖNCELİKLİ YARARI' belirlemektedir.

*Çocuklukta her zaman, kapının açıldığı ve geleceğin içeriği alındığı bir an vardır. **

Graham Greene

KAYNAKLAR

Anayasa, Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Sözleşmesi, Unicef İlkeleri, Crin İlkeleri, Istanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı 2000. (Aşkın Yaşar Topuzoğlu Medya ve Çocuk Hakları). Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri hakkında Kanun.

MÜFTÜLERE NİKÂH YETKİSİ

AV. AYDENİZ ALİSBAH TUSKAN [1]

Nüfus Hizmetleri Kanunu ile ilgili tasarı 25 Temmuz 2017 tarihinde TBMM'ne sunulmuş, Yasa 19/10/2017 tarihinde 7039 Kanun numarası ile kabul edilmiştir. Bu Yasa müftülüklere nikâh kıyma yetkisi veren Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda yapılan değişikliktir. Tasarı sırasında tüm kadın örgütleri ve İstanbul Barosu Kadın ve Çocuk Hakları Merkezi tasarıya karşı çıkmıştır. Anayasamızda yapılan değişiklikle Parlamenter Sistemden Başkanlık Sistemine geçilmesi ve tek kişi iradesinin bu yasanın kabulünde büyük rol oynadığını görüyoruz. Cumhurbaşkanının "isteseniz de istemeseniz de bu yasa çıkacak" diye Türkiye Büyük Millet Meclisine talimat vermesi tüm karşı çıkmaların önüne geçmiş ve tasarı 19/10/2017tarihinde kabul edilerek resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu Yasanın kabulüyle Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda değişiklik müftülere ve müftülerin görevlendireceği kişilere yetki verilmesi toplumda varolan kutuplaşmayı pekiştiren bir durum yaratmıştır.

Bu yasanın en önemli noktası Lozan'dan sonra ilk defa çifte hukuk sisteminin oluşturulmasıdır. Bu Yasa laik Türkiye Cumhuriyeti'nin değiştirilmez temel ilkesinden vazgeçmek anlamına gelmektedir.

Ayrıca Ülkemizde Türk vatandaşı olan gayrimüslimler aleyhine ayrımcılık oluşturmaktadır. Bu da Anayasamızın 90. Maddesine göre Anayasa'ya aykırı olan Yasa aynı zamanda Anayasa'nında üstünde olan Uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

1 İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Üyesi ve Çocuk Hakları Merkezi Koordinatörü

Anayasamızın 10. Maddesine ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine de eşitlik konusunda aykırılık oluşturmaktadır.

Anayasamızın 174. Maddesinde böyle bir değişikliğe asla olanak vermemiştir. Resmi nikâh Anayasanın bu maddesinde Devrim Kanunları arasında sayılmıştır. Devrim Kanunları Anayasamızın değiştirilmesi mümkün olmayan kanunlarıdır. Bu nedenle Devrim Kanunlarına aykırılık söz konusudur.

Dini makamın böyle bir yetkiyi alması herkesin tabi olduğu LAİK HUKUK KURALLARINDAN VAZGEÇİLMESİDİR.

Türkiye Cumhuriyeti Laik Hukuk Sistemine dayanır. Medeni hayatta din kuralları değil hukuk kuralları geçerlidir. Bundan vazgeçilmesi demek dinsel içerikli bir sistemin habercisidir. Çifte Hukuk tartışması yeniden gündeme girerek toplumun ayrışmasına neden olacak ve adalet sisteminin de bozulmasını sağlayacaktır.

Lozan müzakereleri sırasında Yabancılar Hıristiyanların evliliğinin dinsel olduğu ileri sürülerek azınlıklar için ayrı bir hukuk talep edilmiştir.

Türk Heyeti herkesi kapsayacak Laik Hukuk Sistemine geçildiğini vurgulayıp buna itiraz etmiştir. Lozan Anlaşmasının 42. Maddesi şahsi statülerle ilgili azınlıkların geleneklerine uygun kanun çıkarma yetkisi kabul edildiği halde 1925'de tüm cemaat temsilcileriyle ortak bir noktaya varılarak İsviçre'den alınan TMK.nın kabulü ile Lozan Anlaşması'nın 42. Maddesinden vazgeçmeleri istenmiştir. Bu konuyu Yunanistan Lozan'a Aykırılık sebebiyle Milletler Cemiyetine taşımışsa da; sonuç alınamamış ve 1926'da Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle eşitlik sağlanarak çok hukukluluk sistemi geride kalmıştır. Bu durum Anayasamızın 10. Maddesi olan Eşitlik İlkesi'ne de uygun olmuştur.

Bu Yasaya göre evliliklerde dindarlar müftü nikâhı yapar şeklinde bir ayırımcılık oluşacak ve insanlar kamplaşacaktır. Bu durum şer'i hukuka bir nevi geçiştir. Devrim Yasaları'nabu nedenle aykırıdır.

Bu aşamadan sonra azınlıklara da, kendi isteklerine göre dini esaslara dayalı nikâh kıyma yetkisini isteme hakkı doğmuştur.

Yasa gerekçesi olarak vatandaşlarımızın evlenme işlemlerini kolaylaştırmak ve daha kolay ve seri bir şekilde hizmet almalarını sağlamak amacıyla müftülüklere bu yetkinin verileceği açıklanmıştır. Bu gerekçe hakikaten hukuki bir zemine oturmayan Laik hukuktan vazgeçmedir. Laiklik tüm yurttaşların bir arada yaşamasıyla birlikte Kadın Hakları ve demokrasinin güvencesidir.

Bu aşamada aşağıdaki soruları sorabiliriz.

1. Müftü dini merasim mi yapacak?
2. Dini merasim bundan sonra yasaklanacak mı?
3. Bu nikâh dini merasim yerine geçecek mi?
4. Müftüler hangi kıyafeti giyecek?
5. Evlenme başvurusu nereye yapılacak?
6. Nikâhlar camilerde mi kıyılacak?
7. Bu değişikliğe niçin ihtiyaç duyuldu?
8. Yabancılar başvurabilecek mi?
9. Eşlerden biri gayriMüslim ise ne olacak?
10. Kadınlar şahit olacak mı?

Bugün nikâh kıyan 1397 Belediye de 14 bin evlendirme memuru var.

Ayrıca, 957 nüfus müdürlüğü 50.292 muhtar ile 228 yurtdışı temsilciliği evlendirme yetkisine sahiptir.

2017 yılında da belediyelerde 426.258 nikâh kıyılmıştır.

19.979 işlem ise dış temsilciliklerde gemi kaptanı ve pilot gibi yetkilendirilmiş kişilerce denikâh işlemi yapıldığına göre hangi ihtiyaç bu yasanın çıkmasına neden olmuştur?

Vatandaşların evlenme işlerini kolaylaştırmak gerekçesi bir aldatmacadır. Gerekçe dışıdır.

Müftüler dini konularda fetva veren, Müslümanların din işlerine bakan görevlidir. Müftülükler Diyanet İşleri'ne bağlıdır. Belediyeler ve Nüfus Müdürlükleri ise dini bir kurum olmayan İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak çalışır.

Medeni Kanunla 1926'da kadın erkek eşitliği sağlanmış olup, kadınlar kişiler hukukunda, evlenme ve boşanmada ve miras hukukunda eşit haklara sahip olmuşlardır. O gün olduğu gibi bu gün de Medeni Kanunu'nun 134 ve 144. Maddeleri arasında evlenme akdi başvurusu ve töreni ile ilgili maddeler mevcuttur. MK 141. Maddeye göre evlendirme töreni evlendirme dairesinde, evlendirme memurunun ve ayırt etme gücüne sahip ergin iki tanığın önünde açık olarak yapılır. Tören evleneceklerin istemi üzerine evlendirme memurunun uygun bulacağı diğer yerlerde de yapılabilir.

142. madde tören şeklinin evleneceklerin birbirleriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Evlenme sözlü cevapların verildiği anda oluşur. Memur evlenmenin tarafların karşılıklı rızası ile Kanuna uygun olarak yapılmış olduğunu açıklar. 143. Madde Aile cüzdanı ve dini tören konusunu açıklamıştır. Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verilmektedir.

Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dini töreni yapılamaz. Evlenmenin geçerli olması dini törenin yapılmasına bağlı değildir. Diğer konuların yönetmelikle düzenleneceği yasada belirtilmiştir. Bu hükümlerle kadın korunmuş aile cüzdanı olmadan din adamlarının dini merasim yapamayacağı belirtilmiştir.

TCK 8. Bölüm Aile Düzenine karşı suçlarda 230. Md./6. Fıkrası gereği "bu şekilde dinsel tören yapan hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir" hükmü varken bu hüküm Anayasa Mahkemesi'nin 27/05/2015 tarih ve 2014/36 Esas 2015/51 Karar sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Karar Pasinler Sulh Ceza Mahkemesi'nin itirazı ile gündeme gelmiştir. Ancak karşı oy yazısında Laiklik din düşmanlığı ve din karşıtlığı olarak algılanamaz hükmü vurgulanarak Laikliğin din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması doğru bir şekilde değerlendirilmiştir.

Tüm bu açıklamalarla tam bu noktada müftülere nikâh kıyma yetkisinin gerçekten Laikliğe aykırı olduğu ortadadır.

3,5 milyon çocuk gelinin olduğu ülkemizde çocuk haklarının gelişmesi, erken yaşta evliliklerinin önlenmesi yasal ve yasaların yaygınlaşmasıyla çözümlenmesi gerekirken bu yasa ile bu yetki Cumhuriyet ilkelerine tamamen aykırı, Laik Hukuk Düzenine de yani Anayasa'ya da aykırı olduğu ortadadır. Ümidimiz Anayasaya aykırı durumun Anayasa Mahkemesince iptalidir.

ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER SORUNU

Av. SÜREYYA TURAN[1]

Uzun süreler boyunca Çocuk gelinlerden söz ettik tüm toplum olarak. Ancak "Çocuk" ve "Gelin" bir araya gelmemesi gereken, asla bir arada anılmaması gereken iki sözcük. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 16. maddesine göre evlenme sözleşmesi ancak, evleneceklerin özgür ve tam iradesiyle yapılır. Bir çocuğun, hayatın, evlilik kurumunun sorumluluğunu taşıması, sonuçlarını kestirmesi mümkün değildir. 18 yaşından önce hiçbir konuda tasarruf hakkı verilmeyen çocuğun evlendirilmesi ve "bundan sonra, kendi vücudunla, psikolojinle, hayatınla ilgili tasarrufta bulunacaksın" denilerek çekip gidilmesi, ne insanlığa ne hukuka, ne de vicdana sığmamaktadır. Bunu gelenek, görenek ve toplumsal yapıyla izah etmeye çalışmak suça ortak olmaya çalışmaktır.

Çocuk evliliklere az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde daha çok rastlanmaktadır. Dünyada çocuk gelinler en çok Batı-Doğu Afrika ülkeleri ile Güney Asya ülkelerinde görülmektedir. Avrupa'da çocuk evlilikleri konusunda Gürcistan'dan sonra, Türkiye ikinci sırada yer almaktadır. Geleneksel toplum yapısı nedeniyle ülkenin bazı bölgelerinde, özellikle kırsal alanda erken yaşta evlilikler normal ve meşru görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre Türkiye'de çocuk gelin sayısı 5,5 milyon civarındadır.

---

1 İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Üyesi, Türk Hukukçu Kadınlar Derneği Başkanı

Çocuk evlilikleri; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere çeşitli uluslararası belge ve sözleşmelerde ele alınmıştır ve bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile tanımlanan "çocuk" kavramı, hukuk sistemimiz içerisinde sadece Çocuk Koruma Kanunu'nda bulunmaktadır. Buna göre, 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. Çocuklarla ilgili düzenlemelerin bu tanım çerçevesine yapılması zorunludur. Hal böyle iken Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesinde evlenebilmek için 17 yaşının doldurulması şartı konulmuş, olağanüstü durumlar ve pek önemli sebeplerle 16 yaşını doldurmuş çocuklara hakim izni ile evlenebilme imkanı getirilmiştir. Ayrıca, Medeni Kanun'un 11. maddesi ile erginlik (rüşt) yaşı 18 olarak belirlenmiş, evlenmenin kişiyi ergin kılacağından söz edilmiştir. Yine, Medeni Kanun'un 12. maddesinde 15 yaşını dolduran küçük, kendi isteği, velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilmektedir. Ataerkil ve geleneksel toplum yapımızın, bu evlilikleri normalleştirmesi ve meşrulaştırmasının aracı, ne yazık ki bir yandan bu yasal düzenlemeler olmakta, diğer yandan gelenekler, dini inanışlar, ekonomik yetersizlikler, eğitimsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuğun evde şiddet ve baskı görmesi gibi olgular da erken evliliklere yol açmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre 18 yaşına kadar herkes "çocuk" sayılır ve Sözleşmede çocuğun üstün yararının gözetilmesi temel ilke olarak benimsenmiştir. Çocuk yaşta evlilik, kız çocuklarının eğitim, sağlık, çalışma gibi temel insan haklarına sahip olamamasına, ayrımcılığa uğramasına yol açmaktadır. "Çocuk Gelin", "Çocuk Anne" olgusunu beraberinde getirmekte, erken yaşta evlilikler kız çocuklarının cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarını ihlal etmekte ve anne-bebek ölümlerine yol açmaktadır. Aslında, çocuk hakları ihlali, çocuğun cinsel istismarı olayları toplum tarafından kınanan ve cezalandırılan olaylardır. Bu bakımdan, küçük yaşta kız çocuğunun evlendirilmesi de bir

cinsel istismar sayılması gerekirken, çocuk gelinler sorununa toplum karşı çıkmamakta, kız çocukların çocuk yaşta evlendirilmesi, davullu zurnalı düğünler yapılarak meşrulaştırmaktadır. Bu tür evlilikler hukuken geçerli olmayan dini törenle (imam nikahı ile) yapılan evliliklerdir. Bu nedenle, erken yaşta evlendirilen çocuklar, resmi nikahla tanınan eş sıfatına sahip olmadıkları için Medeni Kanunda düzenlenen evlilik birliğine ilişkin haklardan da mahrum kalmaktadır.

Türkiye'de erken yaşta evlilikler yıllar içinde giderek azalmasına rağmen son dört yılda resmi rakamlara yansıyan çocuk gelin sayısının 181.000'i aştığı görülmektedir. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün verilerine göre 2008-2012 yılları arasında **18 Yaşının Altında Evlenenlerin sayısı ve cinsiyete göre** dağılımı şöyledir:[2]

Evlenme Yılı	Erkek	Kadın	**Evlenme Sayısı** Türkiye Geneli Evlenme Sayısı ve Genel evlilik sayısına oranı	
2008	2.214	49.703	51.917	641.973- %8.08
2009	2.072	47.859	49.931	591.742- %8.43
2010	2.000	45.738	47.738	582.715- %8.19
2011	1.860	42.700	44.560	592.775- %7.50
2012	1.903	40.428	42.331	603.751- %7.01
Genel Toplam	**10.049**	**226.428**	**236.477**	**3.012.956-%7.84**

Erken yaşta evlilikler sorunu, yoksulluk, ataerkil zihniyet, çok çocuklu aile yapısı, kadının eğitimsizliği, kadının statüsünün düşüklüğü, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gibi çok yönlü nedenlerden kaynaklanmakta, **nedenleri ve sonuçları ile kısır döngü**

2 Türkiye İstatistik Kurumu "İstatistiklerle Çocuk 2012" adlı yayınının bir bölümü "Çocuk Evlilikleri"ne ayrılmıştır, bkz. S. 41.

halinde devam etmekte, kız çocuklarının ve ülkemizin geleceğini karartmaktadır. Nedenlerine baktığımızda; . -yoksulluk, -ataerkil zihniyet, -çok çocuklu aile yapısı, -kadının eğitimsizliği, -kadının statüsünün düşüklüğü, -toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, -aile şiddet gibi sebepleri görmekteyiz.

Hangi nedenle yapılmış olursa olsun çocuk yaşta evlilik demek çocuğun; eğitiminden, çalışma yaşamından, evliliği ve sahip olmak istediği çocuk sayısı konusunda özgürce karar vermekten, insan haklarını kullanmaktan yoksun kalması demektir. Çocuğun, ekonomik bağımsızlığının olmaması, cinsiyete dayalı ayrımcılığa ve şiddetin her türüne katlanmak zorunda kalması **kangren olan bir yaranın kanamaya devam etmesinden başka bir şey değildir.**

Hukuki Açıdan Çözüm Yolları

-Öncelikle erken yaşta evlilik sorununun çözümü için, kanunlarda ortak bir "çocuk" tanımına yer verilmeli ve kanunlar arasındaki yaşla ilgili uyumsuzluk giderilmelidir.

- Devletin, kamunun ve toplumun bu sorunun çözümü amacıyla ve çocuk mağduriyetlerinin ortadan kaldırılması için ortak, samimi bir irade ortaya konmalıdır.
- Evlilik yaşı 18 yaşın doldurulması koşuluna bağlanmalıdır.
- Türk Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuğun tanımında yaşla ilgili çelişkiler giderilmelidir.
- Türk Ceza Kanunu'nda evlilik birliği olmaksızın dinsel tören yaptıranlar ve resmi evlilik belgesini görmeden "dinsel tören" yapanlar hakkında öngörülen ceza arttırılarak caydırıcı bir nitelik kazandırılmalıdır. Yalnızca hapis cezası değil, erteleme olmayacak şekilde para cezası da uygulanmalıdır.
- Başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı dahil ilgili tüm kamu kuruluşları, yasa dışı çocuk evliliklerinde kamu görevlileri tarafından yapılması gerekenleri somut bir şekilde belirlemeli,

genelgelerle bilgilendirme sağlamalı ve uygulamayı takip etmelidir.

- TCK.da cinsel istismar mağduru yaşı 15 yaştan 18 yaşa çıkarılmalı;
- Türkiye'nin taraf olduğu Çocuk Hakları, Kadın Hakları başta olmak üzere uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan taahhütler yerine getirilmeli;
- Milli Eğitim politikasını yeniden yapılandırmak üzere çıkarılan, uygulamada sorunlara yol açan **4+4+4 şeklindeki eğitim sistemi değiştirilmeli,** kesintisiz temel eğitime geçilmeli;
- Milli Eğitim Bakanlığınca "insan hakları, çocuk hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği" konusunda bir ders müfredata alınmalı ve **okul öncesi eğitim aşamasından itibaren** çocuklara evrensel insan hakları değerleri verilmeli.

Birey ve toplum açısından hem sosyal yönden hem de sağlık yönüyle önemli sorunlara yol açan erken evliliklerin önlenmesi için derhal etkili önlemler alınmalıdır. Bu çerçevede gerekli yasal düzenlemelerin yanı sıra, toplum erken evliliklerin sakıncaları konusunda bilgilendirilmeli ve yoksullukla mücadele edilerek kadınların ekonomiye katılımlarının sağlanmalıdır.

Zira; GÜÇLÜ KADINLAR DÜNYAYI GÜZELLEŞTİRİR.

ANAYASA MAHKEMESİ ÇOCUĞUN YAŞAM HAKKI

AV. AYŞENUR DEMİRKALE[1]

Anayasa Mahkemesi yeni iki kararıyla Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Anayasa'daki düzenlemeleri esas alarak "çocuğun yaşam hakkı ihlali iddialarının kabul edilebilir olduğuna" dair karar verdi.

Bu kararlardan birincisi 13.09.2017 tarihli başvurucu Hüseyin Münüklü'ye ait karardır.

İstanbul Barosu Adli Yardım biriminden görevlendirilerek takip edilen davada; olayın gerçekleştiği 05.01.2001 tarihinde 9 yaşında olan başvurucunun demir yolu hattının yakınında bulunduğu sırada trenlere enerji sağlayan elektrik kablolarından kaynaklanan elektrik akımına kapılarak sol diz altının ampüte edilmesi ve sol el ve kolunda fonksiyon bozukluğu meydana gelen yaralanma nedeniyle olay ertesinde verilen takipsizlik kararı ve İstanbul 5 İdare Mahkemesinde görülen tazminat davalarının red edilmesi üzerine Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur.

Dosyada "**başvurucu olayın meydana gelmesinde asli kusurlu ancak mağdurun yaşının küçük olması nedeniyle ebeveynlerinin de kusurlu olduğu açıktır,.. TCDD'nin sorumluluk alanı olsa da TCDD sorumluluklarını yerine getirdiği inancı tarafımızda hasıl olmuştur. Mağdur Hüseyin Münüklü'nün olayda tam kusurlu olduğu ve diğer kuruluşlara herhangi bir kusur atfedilemeyeceği kanaatine varılmıştır,"** açıklamasının yer aldığı bilirkişi raporu esas alınarak İdare Mahkemesi ret gerekçesini oluşturmuştur.

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı

Anayasa Mahkemesi 13.09.2017 tarihli kararında, BMÇHS 1-3-6 maddelerinde belirlenen yaş, çocuk yararı, yaşam hakkı düzenlemeleri ile Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 7 maddesinde belirlenen çocuğu ilgilendiren davaların süratle sonuçlandırılması, AİHS 1 maddesinde belirlenen insan haklarına saygı yükümlülüğü, 2. Maddesindeki yaşam hakkı, Anayasa 17 maddede belirlenen yaşam hakkı 5. Maddesinde belirlenen devletin temel amaç ve görevleri hükümlerini esas alarak incelemeyi gerçekleştirmiştir.

Anayasa Mahkemesi gerekçeli kararında; hayatta olan başvurucunun yaşam hakkı ihlalini değerlendirirken "**yüksek elektrik akımına kapıldığı olaydan yaralı olarak kurtulmuş ise de söz konusu akımın öldürücü niteliği ve başvurucunun fiziksel bütünlüğü üzerinde yarattığı etki diğer faktörle birlikte göz önünde bulundurulduğunda başvurunun yaşama hakkı çerçevesinde incelemesi gerektiği sonucuna varılmıştır"** diyerek Anayasa 17 maddesinde düzenlenen yaşama hakkının 5 maddeyle birlikte değerlendirilerek devlete negatif yükümlülükler yanında pozitif yükümlülüklerde yüklediği belirtilmiş bu kapsamda devletin yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını, kamu görevlilerinin, diğer bireylerin ve hatta kişinin kendi eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma ödevi vardır. Devlet öncelikle yaşama hakkına yönelen tehdit ve risklere karşı caydırıcı ve koruyucu yasal düzenlemeler yapmalı ve bununla da yetinmeyerek gerekli idari tedbirleri almalıdır. Bu ödev ayrıca bireyin yaşamını her türlü tehlike tehdit ve şiddetten koruma yükümlülüğünü de içerir. (Serpil Kerimoğlu ve diğerleri) "açıklaması ile daha önceki benzer kararlara atıfta bulunarak genel ilkeleri belirlemiş ve ilkeleri olaya uygulayarak "yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna, Anayasa 17 madde de belirlenen yaşama hakkının ihlal edildiğine, kararın bir örneğinin yaşama hakkının ihlal sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapmak üzere İstanbul 5 İdare Mahkemesine gönderilmesine, yaşama hakkına ilişkin etkili koruma yükümlülüğünün makul süratle hareket

etme boyutunun da ihlaline de karar verildiğinden yalnızca ihlal tespiti ile ve yeninden yargılama yapılmasıyla giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında manevi tazminata hükmedilmesine" karar vermiştir.

Diğer karar yine 13.09.2017 tarihli Gürkan Kaçar isimli başvurucuya ait karardır.

08.07.2004 tarihinde 14 yaşında olan zihinsel engelli küçük, demiryolu köprüsünün altında gezerken uzun bir tel ile köprünün yıkık duvarlarında oynarken elektrik akımına kapılarak ağır şekilde yaralanan Gürkan KAcar ve annesi Sevim İçöz ve babası Hüseyin Kaçar tarafından Anayasa Mahkemesine başvuru yapılmıştır

Olay ertesinde TCDD da tesisler şefi olarak görev yapan kişi hakkında tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu yaralamaya sebebiyet verme suçundan dava açılmış ancak dosyada bilirkişiler tarafından verilen Gürkan Kaçar'ın tam kusurlu olduğu yönündeki raporu ertesinde sanık beraat etmiş ve Yargıtay tarafından onanmıştır

Başvurucular aynı zamanda İdare Mahkemesinde tazminat davası açmışlar ancak dava **"Gürkan Kaçar'ın olay yerine yıkık olan duvarlardan girdiği, her ne kadar idarenin tren yolu çevresindeki duvarların bakım ve onarımından sorumlu olduğu belirtilse de bu duvarların asıl amacının insanların ve diğer canlıların tren yoluna girmesi sonucunda oluşabilecek tren kazalarını önlemek olduğu, davacı Gürkan Kaçar'ın 14 yaşında ve zihinsel özürlü bir çocuk olmasından bahisle sürekli bakım ve gözetim altında olması gerektiği halde olay tarihinde yalnız olarak girilmesi yasak bölgede oynadığı, metal boruyu elektrik hattına değdirmek suretiyle kendi fiili ile bahsi geçen olaya sebebiyet verdiği göz önüne alınarak zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağı bulunmadığı gerekçesi ile davanın reddine"** karar verilmiştir

Anayasa Mahkemesi BMÇHS 1- 3 - 6 maddelerinde belirlenen yaş, çocuk yararı, yaşam hakkı düzenlemeleri ile BM Engelli Hakları Sözleşmesinin 3 .maddesinde belirlenen "engellilerin topluma tam ve etkin katılımının sağlanması, 7 maddesinde belirlenen engelli çocukların diğer çocuklarla eşit haklara sahip olması, engelli çocuklarla ilgili tüm eylem ve işlemlerde çocuğun üstün yararının esas alınması,10 maddedeki yaşama hakkı Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 7 maddesinde belirlenen çocuğu ilgilendiren davaların süratle sonuçlandırılması, AİHS 1 maddesinde belirlenen insan haklarına saygı yükümlülüğü, 2. Maddesindeki yaşam hakkı, Anayasa 17 madde de belirlenen yaşam hakkı 5. Maddesinde belirlenen devletin temel amaç ve görevleri hükümlerini esas alarak incelemeyi gerçekleştirmiştir.

Anne Sevim İçöz ve baba Hüseyin Kaçar yönünden yaşama hakkının ihlal edildiği iddiası "yaşama hakkından doğrudan mağdur olunduğunun ileri sürülebilmesi için yakın akrabalık ilişkisi içinde bulunulan kişi veya kişilerin olayda yaşamını yitirmesi gerekmektedir. Başvuruculaların oğulları ölümcül şekilde yaralanmakla birlikte başvuru tarihi itibari ile hayattadır ve başvuruda bulunmak imkanına sahip olup bu imkanını kullanmıştır. Dolayısı ile bu başvuruculaların yaşama hakkı bakımından doğrudan veya dolaylı bir mağduriyetleri söz konusu değildir bu nedenle başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi gerekçeli kararında "*devletin yaşamı koruma yükümlülüğü, özellikle insan davranışlarının öngörülemezliği nazara alınarak kamu makamları üzerinde aşırı bir yük oluşturacak şekilde yorumlanmamalıdır. Bununla birlikte kamu makamlarının tehlike içeren faaliyetleri yürütürken insan davranışlarına ilişkin öngörülerinde çocukları, zihinsel engellileri ve özel korunmaya muhtaç olan diğer kişileri de dikkate almaları ve buna göre belirleyecekleri elverişli idari tedbirleri derhâl uy-*

gulamaya koymaları gerekir. Başvuruya konu tam yargı davasında, İdare tarafından yürütülen tehlikeli faaliyete ilişkin olarak korunmaya muhtaç kişiler yönünden gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmadığı, başvurucunun zihinsel engelli bir çocuk olduğu ve ebeveyninin tehlikeli alanda oynamasına izin vermesinin idarenin sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmayacağı gözetilmemiş, başvurucu tedbirsiz davranışta bulunduğu gerekçe gösterilerek olayda tam kusurlu kabul edilmiştir. Bu kabul, yaşamı koruma yükümlülüğüne ilişkin ilkeler ile bağdaşmamaktadır," açıklaması ile

Başvurucu Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının kabul edilebilir olduğuna, Gürkan Kaçar'ın yaşam hakkının ihlal edildiğine dair iddiasının kabul edilebilir olduğuna, başvurucu Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine, kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere Eskişehir idare mahkemesine gönderilmesine, başvuruculara manevi tazminat ödenmesine karar verilmiştir.

Her iki kararda yaralanmayla sonuçlanan olayda yaşam hakkı ihlali tespitinin yanında çocuğun yaşam hakkının özellikleri esas alınarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin çocuğa dair düzenlemeleri, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin ve Anayasa'nın ilgili maddelerinin değerlendirilmesi açısından önemli olmuştur. Yaşam hakkı en temel haklardandır ve ayrımsız herkes için korunması gereken bir haktır. Bunun yanında çocuğun yaşam hakkını değerlendirirken mahkemelerin çokça içine düştüğü hatalardan uzaklaşarak, kusuru, çocuk - devlet tartışmasında, çocuğun üstün yararını esas alarak değerlendirmek, adli idari tüm işlemlerde çocuğu korumaya dönük, çocuk hukukuna dair düzenlemelerin ulaşmak istediği hedeftir...

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

HÜSEYİN MÜNÜKLÜ BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2014/5973)

Karar Tarihi: 13/9/2017

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

Başkan	:	Engin YILDIRIM
Üyeler	:	Serdar ÖZGÜLDÜR
		Muammer TOPAL
		M. Emin KUZ
		Recai AKYEL
Raportör	:	Nahit GEZGİN
Başvurucu	:	Hüseyin MÜNÜKLÜ
Vekili	:	Av. Ayşenur DEMİRKALE

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, dokuz yaşındaki bir çocuğun demir yolu hattı üzerinde bulunan elektrik kablolarından geçen elektrik akımına kapılarak yaralanması ve bu olaya ilişkin tazminat davasının makul süratle yürütülmeyerek reddedilmesi nedenleriyle yaşama hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru, 25/4/2014 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvurucunun adli yardım talebinin kabulüne karar verilmiştir.

5. Komisyonca kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

6. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

7. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir.

8. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

9. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle olaylar özetle şöyledir:

10. İstanbul'da yaşayan ve başvuru tarihinde yirmi iki yaşında olan başvurucu, dokuz yaşındayken 5/1/2001 tarihinde bir demir yolu hattının yakınında bulunduğu sırada trenlere enerji sağlayan elektrik kablolarından kaynaklanan elektrik akımına kapılarak ağır şekilde yaralanmıştır.

11. Olay nedeniyle başvurucunun sol dizinin altının ampüte edilmesinin yanında sol el ve kolunda fonksiyon bozukluğu meydana gelmiştir.

A. Ceza Soruşturması Süreci

12. Fatih Cumhuriyet Başsavcılığı (Cumhuriyet Başsavcılığı), olaya ilişkin soruşturma başlatmıştır.

13. "Aksaray Polis Karakolu Polis Kayıt Defteri"ne göre olay, başvurucunun yaya üst geçidinden geçtiği sırada üzerine elektrik tellerinin düşmesi sonucunda meydana gelmiştir. Kolluk görevlileri tarafından 5/1/2001 tarihinde düzenlenen "Olay İntikal ve Tespit Tutanağı"nda ise başvurucunun yaya üst geçidinden düşüp elektrik tellerine çarpması sonucunda yaralandığı belirtilmiştir. Soruşturma ve başvuru belgelerinde, söz konusu görevlilerin ilgili kayıt defteri ve tutanakta yer verdikleri bu açıklamalarını hangi delile dayandırdıklarına ilişkin bir bilgi ve belge bulunmamaktadır.

14. Soruşturmada başvurucunun ifadesi, hastanede tedavi gördüğü sırada -herhangi bir yasal temsilcisi olmaksızın- kolluk görevlileri tarafından alınmıştır. Başvurucu; demir yolu raylarının kenarında gezerken elektrik akımı geçen tellerle bağlantılı olan demire elinin çarpması sonucu yere düştüğünü, sonrasında tanımadığı bir kişi tarafından hastaneye götürüldüğünü söylemiştir. Başvuru belgelerinde, bu kişinin kimliği ve olayı görüp görmediği konusunda ise bir bilgi bulunmamaktadır.

15. Başvurucunun annesi G.M. ifadesinde başvurucunun köprüden geçerken bulduğu bir demir çubukla elektrik tellerine dokunduğunu olaydan sonra kendisine söylediğini beyan etmiş ve kimseden şikâyetçi olmamıştır.

16. Cumhuriyet Başsavcılığı 9/2/2001 tarihinde, olay hakkında takipsizlik (kovuşturmaya yer olmadığı) kararı vermiş; bu karara gerekçe olarak ise başvurucunun köprüden geçerken elektrik tellerine dokunması sonucu yaralanması nedeniyle ortada suç ve suçlu bulunmadığını göstermiştir.

B. Tazminat Davası Süreci

17. Başvurucu ile annesi G.M. ve babası R.M. olay tarihinde başvurucunun demir yolu hattının yakınında bulunan bir kaldırımın kenarında oturduğu sırada söz konusu hattaki elektrik kablolarından birinin koparak kaldırıma temas etmesi sonucunda ağır şekilde yaralandığını, olayda idarenin hizmet kusuru bulunduğunu ve olay nedeniyle maddi ve manevi zarara uğradıklarını ileri sürerek bu zararlarının tazmini talebiyle Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü (TCDD), Boğaziçi Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Fatih Belediye Başkanlığına karşı 25/3/2002 tarihinde İstanbul 5. İdare Mahkemesinde (İdare Mahkemesi) tazminat (tam yargı) davası açmıştır.

18. İdare Mahkemesi, tam yargı davası açılmadan önce ilgili idarelere başvurulup tazminat talep edilmesi gerektiği gerekçesiyle dava dilekçesi ve eklerini ilgili idarelere göndermiştir. Talepleri konusunda idareden olumlu bir cevap alamayan başvurucu ile anne ve babası 9/10/2002 tarihinde, İdare Mahkemesinde aynı taleplerini içeren yeniden bir tam yargı davası açmışlardır.

19. Davanın görülmesi sırasında başvurucunun babası R.M. yaşamını yitirmiş, yasal mirasçıları söz konusu davaya onun taleplerini takip etmek için katılmışlardır. Davada bilirkişiye davacıların olay nedeniyle talep edebileceği zararlar tespit ettirilmiş; bilirkişi, başvurucunun ebeveyninin tazminat haklarının bulunmadığını, başvurucunun ise maluliyeti nedeniyle tazminat talep edebileceğini belirtmiş ve raporunda bu tazminat miktarını hesaplamıştır. Davada, ayrıca ilgili ceza soruşturması dosyası getirtilerek incelenmiştir.

20. TCDD bünyesindeki Haydarpaşa Tesisler Müdürlüğü 10/3/2003 tarihli yazısıyla, olay günü söz konusu demir yolu hattında herhangi bir elektrik telinin kopmadığını ve herhangi bir kazanın meydana gelmediğini Mahkemeye bildirmiştir.

21. İdare Mahkemesi 29/6/2006 tarihinde, TCDD aleyhine 80.000 TL maddi ve 38.000 TL manevi olmak üzere toplam 118.000 TL tazminata hükmetmiş; diğer davalılar yönünden ise davayı reddetmiştir. Kararın gerekçesinin ilgili bölümü şöyledir:

"(...)

Mahkememizce ara karar ile getirtilen belgeler arasında yer alan, polis kayıt defteri, Haseki Hastanesi kayıtları, adli rapor formu, mağdur ifade tutanağı, olay yeri intikal ve tespit tutanağı, Fatih Emniyet Müdürlüğünün elektrik çarpması sonucu yaralanma konulu yazısı, ifade tutanakları, Fatih Cumhuriyet Başsavcılığının Hazırlık No: 2001/240 sayılı işlem dosyasında bulunan belgelerin bir bütün olarak değerlendirmesi sonucu, küçük Hüseyin'in elektrik çarpması nedeniyle ağır surette yaralanmasında, demir yolu ulaşım hizmetinin bir parçası olan ve elektrikle çalışan treni işleten davalı idarenin gerekli olan elektriğe ait kablonun kopmasından ötürü meydana gelen eylemin oluşmasında hizmet kusuru işlediği ve zarar ile eylem arasında illiyet bağı bulunduğu (anlaşılmıştır)."

22. TCDD'nin temyizi üzerine anılan karar, Danıştay Onuncu Dairesinin (Daire) 11/2/2008 tarihli kararıyla bozulmuştur. Kararın gerekçesinde, Haydarpaşa Tesisler Müdürlüğünün yazısında demir yolu hattında olay günü herhangi bir kazanın meydana gelmediğinin bildirilmiş olması ve Cumhuriyet Başsavcılığının takipsizlik kararında başvurucunun elektrik tellerine dokunduğu için yaralandığının tespit edilmesi nedenleriyle zararın başvurucunun kusuruyla meydana geldiği belirtilmiştir.

23. Bozma kararı üzerine yapılan yargılamada, bir üniversitenin Ulaştırma ve Elektrik Makineleri Ana Bilim Dalında görev yapan öğretim üyesi ve öğretim görevlilerinden oluşturulan bilirkişi heyeti ile birlikte olay yerinde keşif yapılmış ve bu bilirkişi heyetinden kusur durumuna ilişkin bir rapor alınmıştır. 23/10/2009 tarihli bu raporda, olayda başvurucu ve ebeveyninin tam kusurlu olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte raporda, daha önceki mesleki tecrübelere dayanılarak olayın gerçekleşme şeklinin, tarafların iddialarından ve Cumhuriyet Başsavcılığının kabulünden farklı olabileceğinin değerlendirildiği de ifade edilmiştir. Söz konusu raporun ilgili bölümleri şöyledir:

"(...)

Olayın meydana gelmesine ilişkin, dosya kapsamında incelenmiş olan taraf ifadelerinin birbirlerinden çok farklı olmasından ötürü, bilirkişi heyetinde, daha önceki mesleki tecrübelere dayanarak olayın oluşumuna ilişkin olarak şöyle bir olasılık da hasıl olmuştur:

'Herhangi bir demir çubuk veya yaş fidan v.b. bir malzemeyle üst geçitten geçerken kataner hattına uzanılıp dokunulmasa dahi, hattaki gerilim çok yüksek olduğundan belirli bir mesafeden atlama yapabilir, dolayısıyla çarpılma bu şekilde de vuku bulmuş olabilir. Bu durumda ancak Veliefendi Trafo Merkezindeki toprak kaçak rölesindeki kesici devreyi açıp bir süre sonra (yaklaşık 5 dakika) tekrar kapayabilir ve sisteme arıza kaydı geçmeyebilir.'

Sonuç:

... davacı Hüseyin Münüklü'nün kazanın oluşmasında asli kusurlu olduğu, ancak mağdurun yaşının küçük olması nedeniyle ebeveynlerinin de kusurlu oldukları açıktır. Öte yandan, olayın vuku bulduğu alan, TCDD.nin görev ve sorumluluk bölgesi olduğu için Fatih Belediyesi, İ.B.B. ve BEDAŞ.ın olayda ihmal ve sorumluluklarının dolayısıyla da kusurlarının bulunmadığı kanaatine varılmıştır. Ayrıca olay davalı TCDD.nin sorumluluk alanında vuku bulmuş olsa da, bilirkişi heyetimizce olayın meydana geliş şekline ilişkin kanı nedeniyle, TCDD.nin de sorumluluklarını yerine getirdiği inancı tarafımızda hasıl olmuştur.

Bu noktada; mağdur Hüseyin Münüklü'nün tam kusurlu olduğu ve diğer kuruluşlara herhangi bir kusur atfedilemeyeceği (kanaatine varılmıştır). "

24. Rapora olay yerine ilişkin bazı fotoğraflar da eklenmiştir. Bu fotoğraflarda, olayın meydana geldiği iddia edilen yer ve meydana gelmiş olabileceği değerlendirilen farklı yerlerin, idare tarafından alınan koruma engellerinin mevcut durumuna ilişkin görüntüleri bulunmaktadır. Ancak raporda söz konusu bölüme ilişkin şu şekilde bir açıklama yapılmıştır:

"Olay yerine ilişkin bazı fotoğraflar aşağıda verilmektedir. Ancak bu fotoğraflar olayın oluşumundan 8 yıl sonra çekilmiştir. Bu nedenle, TCDD sorumluluk alanını yayalardan ayıran engeller, olayın vuku bulduğu tarihte aynı yapıda değildirler. Bunu da akıldan çıkarmamak gerekir."

25. Başvurucu ve diğer davacılar, bu rapora itiraz etmişler ve bilirkişilerin yetkileri olmayan konularda görüş bildirdiklerini, ayrıca bilirkişi heyetinde çocuk hakları konusunda bilgisi bulunan bir hukukçu bilirkişinin de yer alması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

26. İdare Mahkemesi, bu itirazları yerinde görmemiş ve 1/2/2010 tarihinde, olayın başvurucunun elindeki demir çubukla elektrik tellerine dokunması şeklinde oluşan kusuruyla meydana geldiğini kabul ederek davanın reddine karar vermiştir. Karar gerekçesinin ilgili bölümü şöyledir:

"Dava ve temyiz dosyasının incelenmesinden davacılardan 9 yaşındaki Hüseyin Münüklü'nün 5.1.2001 tarihinde SSK İstanbul Eğitim Hastanesi karşısındaki kaldırım kenarında oturduğu sırada, demir yolu hattında trenlerin çalışmasını sağlayan elektrik kablolarından birinin koparak kaldırıma temas etmesi sonucunda ağır şekilde yaralandığından bahisle, meydana geldiği iddia edilen zararın tazmini istemiyle görülmekte olan davanın açıldığı; ancak; Hüseyin Münüklü'nün polis memurlarına verdiği ifadesinde; Yenikapı tren istasyonu yakınlarında rayların kenarında gezerken haberi olmadan elektrik akımı geçen tellere bağlantılı olan demire elinin çarptığı, daha sonra yere düştüğü ve tanımadığı bir şahıs tarafından hastaneye götürüldüğü, annesi tarafından ver[ilen] *ifadede, oğlunun kendisine, SSK Samatya Hastanesinin karşısında bulunan köprüden geçerken, bulduğu bir demir çubukla trenlerin bağlı bulunduğu tellere dokunarak çarpıldığını söylediğini beyan ettikleri 5.1.2001 tarihli olay intikal ve tespit tutanağında, Samatya Caddesi üzerinde bulunan üst geçitten düşerek tren elektrik tellerine çarpması neticesinde Hüseyin Münüklü'nün hastaneye kaldırıldığının belirtildiği, Polis Kayıt Defterinde, kişinin Samatya Hastanesi karşısında bulunan yaya üst geçidinden tren elektrik tellerinin üzerine düşerek yaralandığının kayıtlı olduğu, Fatih Cumhuriyet Savcılığının Hazırlık N:2001/2640 sayılı dosyasında, olaydan zarar görenin tren rayları yanından geçen elektrik tellerine dokunduğu için yaralandığı, ortada suç ve suçlunun bulunmadığı belirtilerek takipsizlik kararı verildiği, 10.3.2003 tarih ve 51761 sayılı Haydarpaşa Tesisler Müdürlüğünün yazısında, yapılan incelemede İstanbul - Halkalı arasında 5.1.2001 tarihinde elektrik teli kopması olayının meydana gelmediği gibi, üçüncü şahısları ilgilendiren başkaca kaza ve olayın meydana gelmediğinin tespit edildiğinin belirtildiği anlaşılmaktadır.*

Uyuşmazlık hakkında Mahkememizce; davanın Kısmen KABULÜ, Kısmen REDDİ şeklinde verilen kararın yukarıda gün ve sayısı verilen Danıştay 10.ncu Daire Kararı ile bozulması üzerine, dava dosyasında yapılan 03.06.2009 tarihli ara kararı ile; kazanın olduğu tarihte 9 yasında bulunan küçüğün; yaşamış olduğu kaza olayının engellenmesine yönelik olarak davalı idarelere düşen ödevin yerine getirilip getirilmediği, kazanın meydana gelmesinde davalı idarelere izafe edilebilecek bir kusur bulunup bulunmadığı hususlarının tespiti amacıyla kazanın meydana gelmiş olduğu mahalde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmiştir. Konularında uzman Ulaştırma Anabilim Dalı öğretim üyeleriyle birlikte mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenerek 23.10.2009 tarihinde mahkememize sunulan bilirkişi raporunda özetle; 'herhangi bir demir çubuk veya yaş bir fidan vb bir malzemeyle üst geçitten geçerken kataner hattına uzanıp,

dokunulmasa dahi, hattaki gerilim çok yüksek olduğundan belirli bir mesafeden atlama yapılabilir, dolayısıyla çarpılma bu şekilde de vuku bulmuş olabilir.' yönünde tespit yapıldıktan sonra, kazanın oluşmasında Hüseyin MÜNÜKLÜ'nün asli kusurlu olduğu, davalı idarelere yüklenebilecek bir hizmet kusuru bulunmadığı hususlarına yer verilmiştir.

Bilirkişi raporu taraflara tebliğ edilmiş olup, davacı tarafça bilirkişi raporuna itiraz edilmiş ise de yapılan itiraz bilirkişi raporunu kusurlandırıcı nitelikte görülmemiş olup, uyuşmazlık hakkında hüküm tesis edilebilmesi için yeterli görülmüştür.

Buna göre, davacılardan Hüseyin Münüklü' nün kaldırım kenarında oturduğu sırada, trenlerin çalışmasını sağlayan elektrik kablolarından birinin koparak kaldırıma temas etmesi sonucunda ağır şekilde yaralandığından bahisle tazminat davası açılmış ise de dosyada yer alan tutanak ve ifadelerden, yaralanma olayının, Hüseyin Münüklü'nün elindeki demir çubuk ile trenlerin çalışmasını sağlayan elektrik tellerine dokunmak suretiyle meydana geldiği sonucuna varılmış olup, söz konusu kaza; yaralanan kişinin kendi kusurlu eyleminden kaynaklandığından, zarar ile idarece yürütülen faaliyet arasında nedensellik bağı bulunmaması nedeniyle, idarenin tazminle sorumlu tutulması mümkün bulunmamaktadı[r].

Açıklanan nedenlerle; davanın REDDİNE (karar verildi)."

27. Söz konusu karar, Dairenin 22/6/2012 tarihli kararıyla onanmış; başvurucunun karar düzeltme talebi de Dairenin 11/2/2014 tarihli kararıyla reddedilmiştir.

28. Nihai karar 27/3/2014 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiş olup 25/4/2014 tarihinde bireysel başvuruda bulunulmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

29. 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "*İptal ve tam yargı davaları*" kenar başlıklı 12. maddesi şöyledir:

"İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştaya ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu hususta kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 nci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır."

B. Uluslararası Hukuk

30. 9/12/1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanun'la uygun bulunarak 27/1/1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 20/11/1989 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1., 3. ve 6. maddelerinin ilgili bölümleri şöyledir:

"*Madde 1 -Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*

Madde 3 - 1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

(...)

Madde 6- 1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler."

31. 18/1/2001 tarihli ve 4620 sayılı Kanun'la uygun bulunarak 2/5/2002 tarihli ve 24743 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 25/1/1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 7. maddesi şöyledir:

" Çocuğu ilgilendiren davalarda gereksiz gecikmelerden kaçınmak için adli makam süratli hareket edecek ve vermiş olduğu kararların hızlı bir şekilde uygulanması için gerekli usule müteallik düzenlemeler yapılacaktır. Acil durumlarda, uygun ve gerekli ise, adli makam, kararlarının gecikmeden uygulanmasını öngören kararlar alma yetkisine sahip olacaktır."

32. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "*İnsan haklarına saygı yükümlülüğü*" kenar başlıklı 1. maddesi şöyledir:

"Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar."

33. Sözleşme'nin "*Yaşam hakkı*" kenar başlıklı 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili bölümü şöyledir:

"1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur..."

34. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında, Sözleşme'nin 2. maddenin ilk cümlesinin, devletin yalnızca kasti ve hukuka aykırı olarak ölüme sebebiyet vermekten kaçınmasını değil aynı zamanda devletlerin egemenlik yetkileri içinde bulunan kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli tedbirleri almalarına dair devletlere pozitif yükümlülük yüklediği de hatırlatılmaktadır (*L.C.B/İngiltere,* B. No: 23413/94, 9/6/1998, § 36).

35. AİHM'e göre Sözleşme'nin 2. maddesi, devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında can kaybının bulunduğu durumlarda devlete elindeki tüm imkânları kullanarak yaşama hakkını korumak için oluşturulan yasal ve idari çerçevenin gereği gibi uygulanmasını ve bu hakka yönelik ihlallerin durdurulup cezalandırılmasını sağlayacak yeterli yargısal veya diğer tedbirleri alma görevi yüklemektedir (*Osman/İngiltere,* B. No: 23452/94, 28/10/1998 §115; *Paul ve Audrey Edwards/İngiltere*, B. No: 46477/99, 14/3/2002, § 54). Mahkeme, bu yükümlülüğün -kamusal olsun veya olmasın- yaşama hakkının tehlikeye girebileceği her türlü faaliyet bakımından da geçerli olduğu kanaatindedir (*Öneryıldız/Türkiye*, [BD] B. No: 48939/99, 31/11/2004, § 71).

36. AİHM; *Ciechonska/Polonya* (B. No: 19776/04, 14/6/2011, § 67) başvurusunda devletin yaşama hakkını güvence altına alma görevinin; kamuya açık alanlarda bireylerin güvenliğini sağlamaya yönelik makul tedbirler almayı ve ciddi bir yaralanma ya da ölüm olayının yaşanması durumunda olayların tespit edilmesi, hatalı kişilerin sorumlu tutulması ve mağdura uygun telafinin sağlanması bakımından yeterli nitelikteki yasal yolların mevcut olduğunu güvence altına alan etkili ve bağımsız bir adli sisteme sahip olmayı kapsadığını kaydetmiştir.

37. Ancak AİHM'e göre Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında yetkililerin pozitif yükümlülükleri mutlak/koşulsuz (*unqualified*) değildir. Yaşama yönelik varsayılan her tehdit, yetkilileri riski önlemek için özel önlemler almaya zorlamaz. Özel önlemler alma yönünde bir görev, sadece yetkililerin yaşama yönelik gerçek ve yakın bir riskin

bulunduğunu bildikleri ya da bilmeleri gerektiği ve yetkililerin durum üzerinde belirli derecede hâkimiyetlerinin bulunduğu hâllerde ortaya çıkar (*Finogevov ve Diğerleri/Rusya*, B. No:18299/03 ve 27311/03, 20/12/ 2011, § 209).

38. Diğer taraftan söz konusu pozitif yükümlülük, modern toplumların güvenliğini sağlamadaki zorlukları, insan davranışlarının öngörülemezliğini ve belirli bir faaliyete ilişkin tercihlerin önceliklere ve kaynaklara göre yapılması gerektiğini akılda tutarak yetkililere imkânsız veya aşırı bir sorumluluk yüklemeyecek şekilde yorumlanmalıdır (*Finogevov ve Diğerleri*, § 209; *Makaratzis/Yunanistan*, B. No: 50385/99, 20/12/2004, § 69).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

39. Mahkemenin 13/9/2017 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlığın Görüşü

40. Başvurucu, demir yolu hattındaki elektrik kablolarından birinin koparak bulunduğu kaldırıma temas etmesi sonucunda yaralandığını, olaya ilişkin ceza soruşturması ve tazminat davasında olayın gerçekleşme koşullarının belirlenemediğini, idarenin gerçek ve yakın tehlikeye karşı vücut bütünlüğünü korumak için çevre güvenliğini alma görevi bulunduğu hâlde ve olay tarihinde dokuz yaşında bir çocuk olduğu da gözardı edilerek olaya ilişkin tüm sorumluluğun üzerinde bırakıldığını ve söz konusu davanın makul sürede sonuçlandırılmadığını belirterek Anayasa'nın 10., 17., 36. ve 40. maddelerinde güvence altına alınan eşitlik ilkesi, kötü muamele yasağı ile adil yargılanma ve etkili başvuru haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüş; ihlallerin tespiti ile maddi ve manevi tazminata karar verilmesi taleplerinde bulunmuştur.

41. Bakanlık görüşünde, başvurunun Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşama hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği ifade edildikten sonra somut olayda dokuz yaşındaki bir çocuğun elektrik akımına kapılmasının idarenin hizmetinin kötü işlemesi nedeniyle meydana gelip gelmediğinin ve devletin, tehlikeli faaliyetlerden olan ulaşım faaliyetini gerçekleştirdiği sırada söz konusu demir yolu hattının çevre güvenliğine ilişkin her türlü makul tedbiri alıp almadığının araştırılmadığı belirtilmiştir.

42. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanında başvurusunun değerlendirilmesinin sadece yaşama hakkı kapsamında değil başvuru dilekçesinde belirttiği tüm anayasal haklar ve güvenceler bakımından da yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

B. Değerlendirme

43. Anayasa'nın "*Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı*" kenar başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

> *"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir."*

44. Anayasa'nın "*Devletin temel amaç ve görevleri*" kenar başlıklı 5. maddesinin ilgili bölümü şöyledir:

> *"Devletin temel amaç ve görevleri, ... Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."*

1. Uygulanabilirlik Yönünden

45. Somut olayda başvurucu hayattadır. Bu nedenle başvuruda öncelikle yaşama hakkını güvence altına alan Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasının uygulanabirliği hususunda bir değerlendirme yapmak gerekir.

46. Bir olayda yaşama hakkına ilişkin ilkelerin uygulanabilmesi için gerekli şartlardan biri doğal olmayan bir ölümün gerçekleşmesi olmakla birlikte bazı durumlarda ölüm gerçekleşmese dahi olayın yaşama hakkı çerçevesinde incelenebilmesi mümkündür (*Mehmet Karadağ*, B. No: 2013/2030, 26/6/2014, § 20.).

47. Somut olayda başvurucu, yüksek elektrik akımına kapıldığı olaydan yaralı olarak kurtulmuş ise de söz konusu akımın öldürücü niteliği ve başvurucunun fiziksel bütünlüğü üzerinde yarattığı etki diğer faktörle birlikte gözönünde bulundurulduğunda başvurunun yaşama hakkı çerçevesinde incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2. İnceleme Kapsamı Yönünden

48. Anayasa Mahkemesi, olayların başvurucu tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16).

49. Anayasa'nın 36. ve 40. maddelerinde güvence altına alınan adil yargılanma ve etkili başvuru hakları ile bağlantı kurularak başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların yaşama hakkı kapsamında olduğu değerlendirilmiş olup söz konusu iddialara ilişkin inceleme de bu çerçevede yapılmıştır.

50. Başvurucu ayrıca, ilgili adli makamların idarenin sorumluluğunu ortaya koymamalarının sebebinin söz konusu makamların çocuklara karşı gösterdikleri ayrımcılık olduğunu, kendisinin de olay tarihinde çocuk olması nedeniyle bu şekilde bir ayrımcılığa maruz bırakıldığını iddia ederek yaşama hakkıyla bağlantılı olarak ayrımcılık yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

51. Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi ve Sözleşme'nin 14. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine yönelik iddiaların soyut olarak değerlendirilmesi mümkün olmayıp mutlaka Anayasa ve Sözleşme kapsamında yer alan diğer temel hak ve özgürlüklerle bağlantılı olarak ele alınması gerekir (*Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 33).

52. Ayrımcılık iddiasının incelenebilmesi için başvurucunun kendisiyle benzer durumdaki kişilere yönelik farklı uygulamaların meşru bir temeli olmaksızın ırk, renk, cinsiyet, din, dil vb. ayrımcı bir nedene dayandığını makul delillerle ortaya koyması gerekir (*Adnan Oktar (3)*, B. No: 2013/1123, 2/10/2013, § 50).

53. Ayrımcılık iddiasının ciddiye alınabilmesi için başvuruculların kendisi ile benzer durumdaki başka kişilere yapılan muamele ile kendisine yapılan muamele arasında bir farklılığın bulunduğunu ve bu farklılığın meşru bir temeli olmaksızın sırf ırk, renk, cinsiyet, din, dil, cinsel yönelim ve benzeri ayrımcı bir nedene dayandığını makul delillerle ortaya koyması gerekmekte olup somut olayda ise başvurucunun bu yöndeki iddiasını temellendirecek somut bulgu ve kanıtlar ortaya koyamadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle eşitlik ilkesi yönünden herhangi bir inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir.

3. Kabul Edilebilirlik Yönünden

54. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir nedeni de bulunmadığı anlaşılan yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

4. Esas Yönünden

a. Genel İlkeler

55. Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen yaşama hakkı, Anayasa'nın 5. maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde devlete negatif yükümlülükler yanında pozitif yükümlülükler de yükler (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 50).

56. Pozitif yükümlülükler kapsamında devletin; yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını, kamu görevlilerinin, diğer bireylerin ve hatta kişinin kendi eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma ödevi vardır. Devlet, öncelikle yaşama hakkına yönelen tehdit ve risklere karşı caydırıcı ve koruyucu yasal düzenlemeler yapmalı ve bununla da yetinmeyerek gerekli idari tedbirleri almalıdır. Bu ödev ayrıca bireyin yaşamını her türlü tehlike, tehdit ve şiddetten koruma yükümlülüğünü de içerir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 51).

57. Devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında can kaybının gerçekleştiği durumlarda kamu makamlarının Anayasa'nın 17. maddesi gereğince öncelikle yetkileri dâhilinde tüm imkânları kullanarak yaşama hakkına yönelen tehdit ve risklere karşı etkili yasal ve idari tedbirleri oluşturmaları gerektiği ifade edilmelidir. Bu kapsamda anılan yasal ve idari tedbirler, yaşama hakkına yönelik ihlalleri durdurmayı ve gerektiğinde faillerin cezalandırılmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır. Bu yükümlülük, yaşama hakkının tehlikeye girebileceği her durum bakımından geçerlidir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 52).

58. Öte yandan yaşama hakkının gerektirdiği pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmesi kapsamında alınacak tedbirlerin belirlenmesi, idari ve yargısal makamların takdirinde olan bir husustur. Hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması adına pek çok yöntem benimsenebilir ve mevzuatta düzenlenmiş herhangi bir tedbirin yerine getirilmesinde başarısız olunsa bile pozitif yükümlülükler diğer bir tedbir ile yerine getirilebilir (*Bilal Turan ve diğerleri*, B. No: 2013/2075, 4/12/2013, § 59).

59. Bir kişinin yaşamına yönelik gerçek ve yakın bir tehlikenin bulunduğunun kamu makamlarınca bilindiği ya da bilinmesi gerektiği durumlarda makul ölçüler çerçevesinde kamu makamlarının bu tehlikenin gerçekleşmesini önleyebilecek şekilde önlem alması gerekir. Ancak özellikle insan davranışlarının öngörülemezliği, öncelikler ve kaynaklar değerlendirilerek yapılacak işlem veya yürütülecek faaliyet tercihi dikkate alındığında pozitif yükümlülük kamu makamları üzerinde aşırı yük oluşturacak şekilde yorumlanamaz (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 53).

60. Devletin yaşama hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin ayrıca usule ilişkin bir yönü de bulunmaktadır (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 54). Bu nedenle hukuki sorumluluğu ortaya koymak adına adli ve idari yargıda açılacak tazminat davalarında makul derecede ivedilik ve özen şartının yerine getirilmesi, dolayısıyla derece mahkemelerinin bu tür olaylara ilişkin yürüttükleri yargılamalarda, Anayasa'nın 17. maddesinin gerektirdiği seviyede bir inceleme yapıp yapmadıklarının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira derece mahkemeleri tarafından bu konuda gösterilecek hassasiyet, yürürlükteki yargı sisteminin, daha sonra ortaya çıkabilecek benzer hak ihlallerinin önlenmesinde sahip olduğu önemli rolün zarar görmesine engel olacaktır (*Perihan Uçar*, B. No: 2013/5860, 1/12/2015, § 52).

b. İlkelerin Olaya Uygulanması

61. Başvuruya konu olayda, başvurucunun dokuz yaşında bir çocukken demir yolunda bulunan yüksek gerilim hattındaki kablolardan kaynaklanan elektrik akımına kapılarak ağır bir şekilde yaralandığı ve bu yaralanma sonucunda bedensel engelli kaldığı anlaşılmıştır. Bu, başvurucunun doğruluğu kanıtlanamamış bir iddiası olarak kalmamış; ilgili adli makamlar tarafından da kabul edilmiş bir olgudur. Tartışmalı olan husus ise söz konusu olayın ne şekilde gerçekleştiğidir.

62. Bu noktada öncelikle demir yolu taşımacılığı faaliyetinin niteliği itibarıyla kişilerin yaşamı ve vücut bütünlüğü bakımından birtakım riskler içermesi sebebiyle tehlikeli bir faaliyet olduğunu -devletin yaşamı koruma yükümlülüğü bakımından- söylemek gerekir. Bu tehlikelilik nedeniyle kamu makamları, demir yollarının işletilmesinde gerekli güvenlik

tedbirlerini almalı; trenlerin seyrüseferinde veya gar ve benzeri işletmelerde istenmeyen ölüm ve yaralanma olaylarının önüne geçmek için makul ölçüler çerçevesinde gerekenleri yapmalıdır.

63. İfade edilmesi gereken bir diğer husus da çocuklar, bedensel veya zihinsel engelliler ya da benzeri durumda olan diğer kişilerin bu tür tehlikeli faaliyetlere karşı korunmaya diğer kişilere göre daha fazla muhtaç olduklarıdır. Başka bir ifadeyle çocuklar, yetişkinlerin sahip olduğu muhakeme yeteneğine sahip olmadıklarından özel korunmaya muhtaçtır. Olaylara ve özelde kendilerine yönelen tehlikeye karşı yetişkinlerden gösterilmesi beklenen asgari davranış şekillerini sergilemelerini çocuklardan beklemek mümkün değildir.

64. Söz konusu yükümlülük, özellikle insan davranışlarının öngörülemezliği nazara alınarak kamu makamları üzerinde aşırı bir yük oluşturacak şekilde yorumlanmamalı (bkz. § 59) ise de anılan makamların tehlike içeren faaliyetleri yürütürken insan davranışlarına ilişkin öngörülerinde, çocukları ve özel korunmaya muhtaç olan diğer kişileri özellikle dikkate almaları ve buna göre belirleyecekleri elverişli idari tedbirleri derhal uygulamaya koymaları gerekmektedir. Başka deyişle kamu makamları, kişilerin yaşamının ve vücut bütünlüklerinin korunması için gerekli tedbirleri alırken özel korunmaya muhtaç kişileri de dikkate alarak davranmalıdır.

65. Dolayısıyla devletin yaşamı koruma yükümlülüğü açısından yapılacak olan değerlendirmelerde, çocukların bedensel ve ruhsal gelişimlerini dikkate almak ve buna göre bir sonuca varmak gerekir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, daha önce yapılan benzer bireysel başvurularda da yaşamı korumaya yönelik alınması gerekli tedbirlerin niteliğini belirlerken çocukların söz konusu özelliklerini gözetmiş ve buna göre bir sonuca varmıştır (*Salih Ülgen ve diğerleri*, B. No: 2013/6585, 18/9/2014; *Adem Ülgen ve diğerleri*, B. No: 2013/6581, 25/2/2015).

66. Aksinin kabulü, özel korunmaya muhtaç olduklarında şüphe bulunmayan çocuklara ancak yetişkinlerden beklenebilecek davranışları sergileme yükümlülüğü yükleyecektir. Böyle bir kabul ise devletin, çocukların hayatta kalması için mümkün olan azami çabayı göstermesine ilişkin ödevi ile hiçbir şekilde bağdaşmaz.

67. Öte yandan devletin yaşamı korumaya ilişkin yükümlülüğü, tehlikeye karşı aşırı tedbirsiz davranan kişiler bakımından da sınırsız bir şekilde söz konusu olamaz. Ayrıca bu yükümlülük her durumda ve koşulda tehlikeye karşı mutlak bir güvenlik sağlamayı da garanti etmez. Bununla birlikte kamusal makamların gerekli güvenlik tedbirlerini almaları gerekirken almamaları hâlinde özellikle korunmaya özel muhtaç kişilerin bu tedbirsizliğinin, anılan makamların sorumluluklarını tamamen ortadan kaldırmayacağını da belirtmek gerekir.

68. Bu açıklamalardan sonra somut olaya dönüldüğünde ise yukarıda ifade edildiği üzere olayın ne şekilde gerçekleştiği konusunda başvurucunun iddiası ile ilgili adli makamlarda oluşan kanaatler arasında bazı farklılıklar bulunduğu görülmektedir.

69. Başvurucu, demir yolu hattının yakınındaki bir kaldırımda otururken kopmuş kablodan geçen akım nedeniyle yaralandığını ileri sürmektedir. Olaya ilişkin ceza soruşturması ile tazminat davasında ise olayın başvurucunun elindeki demir çubuk ile elektrik tellerine dokunması sonucunda gerçekleştiği kabul edilmiştir.

70. Diğer taraftan olaya ilişkin ceza soruşturmasında ilgili kolluk görevlileri tarafından tutulan defter ve tutanak ile tazminat davasında düzenlenen bilirkişi raporunda; olayın gerçekleşme koşulları ne başvurucunun iddiası ile ne de ilgili adli makamların bu konuda vardıkları sonuçla uygunluk gösterse de başvurucunun demir yolundaki kablolardan kaynaklanan elektrik akımına kapılması sonucu yaralandığında bir tereddüt olmadığından bu farklılıkların, ayrıntıları aşağıda açıklanacağı üzere Anayasa Mahkemesinin somut olaya ilişkin değerlendirmesi üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

71. Somut olayda, elektrik hattındaki gerilimin çok yüksek olduğu bilirkişi raporu ile sabittir. Bu rapora göre hattaki gerilim o kadar yüksektir ki elektrik enerjisi, kablolara dokunulmasa bile belli bir mesafedeki kişiye ağır şekilde zarar verebilecek niteliktedir. Nitekim söz konusu akımın başvurucunun vücut bütünlüğü üzerinde yarattığı etki de bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

72. Demir yolu taşımacılığının yerine getirilmesi için tren raylarının yakınında bulunması gereken bu enerji hattının varlığı, yukarıda açıklandığı üzere kişilerin yaşamı bakımından tehlikeliliğe ilişkin belli bir seviyeyi niteliği itibarıyla bünyesinde barındırmakta olan bu faaliyetin tehlike seviyesini daha da artırmaktadır. Bu durumda kamu makamlarının anılan faaliyetin yerine getirilmesi sırasında yetkileri dâhilindeki tüm imkânlarını kullanarak gerekli tüm tedbirleri almaları gerektiğinde bir şüphe bulunmamaktadır.

73. Başvuru konusu olaya ilişkin soruşturma ve dava sürecinde ise, olayın gerçekleşmesinden çok uzun bir süre sonra incelemelerde bulunulması ve benzeri eksiklikler gösterilmesi, ilgili güvenlik tedbirlerinin alınıp alınmadığı hususunda bir belirsizliğe yol açmıştır. Bu durum, tazminat davasındaki bilirkişi raporunda da belirtilmiş ve değerlendirme yapılırken güvenlik önlemlerine ilişkin görüntülü tespitlerin olayın gerçekleşmesinden sekiz yıl sonraki durumu yansıttığının akıldan çıkarılmaması gerektiği vurgulanmıştır (bkz. § 24).

74. Ancak anılan süreçler sonucunda, olay tarihinde sadece dokuz yaşında olan başvurucunun bir yaya üst geçitinden geçerken yerde bulduğu çubukla yüksek gerilim hattına kolaylıkla ulaşabildiği kabul edildiğine göre bu belirsizliğe rağmen olayda gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmış olduğunun söylenebilmesi mümkün değildir.

75. Sonuç olarak somut olayda, kamu makamlarının öngörebilecekleri yaşama yönelik gerçek ve yakın bir tehlikenin bulunduğu ve anılan makamların bu tehlikeyi önleyebilmek için makul ölçüler çerçevesinde kendilerinden beklenebilecek herhangi bir tedbiri almadıkları kanaatine varılmıştır.

76. Öte yandan somut olay, yaşama ilişkin etkili yargısal korumanın sağlanıp sağlanmadığı bakımından da değerlendirilmelidir. Olaya ilişkin tazminat davası, yaklaşık on iki yıl sonra sonuçlandırılabilmiştir. Adli makamların değerlendirmelerinde, gerekli güvenlik önlemlerinin alınmamış olduğunu gözetmeyerek sadece başvurucunun kusurlu, başka bir ifade ile tedbirsiz davranışını dikkate aldıkları görülmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere başvurucunun olaylara ve özelde kendisine yönelen tehlikeye karşı yetişkinlerden göstermesi beklenen asgari davranış şekillerini sergileyerek belli ölçülerde tedbirli olması kendisinden beklenemeyecek dokuz yaşında bir çocuk olduğu hiç dikkate alınmamış ve başvurucu, tedbirsiz davranışta bulunduğu gerekçe gösterilerek olayda tam kusurlu olarak kabul edilmiştir.

77. Söz konusu davadaki bu kabulün, yukarıda ifade edilen yaşamı koruma yükümlülüğüne ilişkin ilkeler ile açıkça bağdaşmamasının yanında yetkili mercilerin makul süratte hareket etmek adına olaya gösterdikleri tepkinin derecesinin de yeterli olmadığı görülmüştür. Davanın ilerlemesine engel olan herhangi bir unsur ya da güçlük bulunmamaktadır. Ayrıca dava, bu derece uzun sürmesine sebebiyet verecek nitelikte bir karmaşıklığa da sahip değildir. Bu nedenle bir çocuğu ilgilendirmesi de dikkate alındığında söz konusu davada, yürürlükteki yargı sisteminde daha sonra ortaya çıkabilecek benzer -özel korunmaya muhtaç kişilere yönelik- yaşama hakkı ihlallerinin önlenmesinde sahip olunan önemli rolün zarar görmesine neden olabilecek şekilde makul süratle hareket edilmediği kanaatine varılmıştır.

78. Oysa bu konuda azami oranda hassasiyet gösterilmesi, kişilerin hukukun üstünlüğüne olan bağlılığını sürdürmesi ve adalete olan güvenin sarsılmaması açısından çok kritik bir öneme sahiptir.

79. Tüm açıklamalar ışığında söz konusu davanın yaşama yönelik gerçek bir tehlikeye karşı etkili yargısal koruma sağlama ilkesiyle açıkça bağdaşmadığı sonucuna varılmıştır.

80. Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşama hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

5. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

81. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

"(1) Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."

82. Başvurucu, ihlalin tespiti ile 300.000 TL maddi ve 300.000 TL manevi olmak üzere toplamda 600.000 TL tazminat talebinde bulunmuştur.

83. Somut başvuruda yaşama hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

84. İhlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunduğundan kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere İstanbul 5. İdare Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

85. Yaşama hakkına ilişkin etkili yargısal koruma yükümlülüğünün makul süratle hareket etme boyutunun da ihlaline karar verildiğinden yalnızca ihlal tespitiyle ve yeniden yargılama yapılmasıyla giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya net 40.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

86. Anayasa Mahkemesinin maddi tazminata hükmedebilmesi için başvurucunun uğradığını iddia ettiği maddi zarar ile tespit edilen ihlal arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başvurucunun bu konuda herhangi bir belge sunmamış olması nedeniyle maddi tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

87. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 1.800 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşama hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Kararın bir örneğinin yaşama hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere İstanbul 5. İdare Mahkemesine GÖNDERİLMESİNE,

D. Başvurucuya net 40.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

E. 1.800 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin BAŞVURUCUYA ÖDENMESİNE,

F. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvurucunun Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 13/9/2017 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Üye	Üye
Engin YILDIRIM	Serdar ÖZGÜLDÜR	Muammer TOPAL

Üye	Üye
M. Emin KUZ	Recai AKYEL

YARGI BÖLÜMÜ

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

İKİNCİ BÖLÜM
KARAR

GÜRKAN KAÇAR VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : **2014/11855**
Karar Tarihi : **13/9/2017**

Başkan	: Engin YILDIRIM
Üyeler	: Serdar ÖZGÜLDÜR
	Muammer TOPAL
	M. Emin KUZ
	Recai AKYEL
Raportör	: Nahit GEZGİN
Başvurucular	: 1. Gürkan KAÇAR
	2. Sevim İÇÖZ
	3. Hüseyin KAÇAR
Vekili	: Av. Zeynel GÜVENÇ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, zihinsel engelli bir çocuğun demir yolu hattı üzerinde bulunan yüksek gerilim hattı kablolarından geçen elektrik akımına kapılarak ağır şekilde yaralanması ve bu olaya ilişkin tazminat davasının makul sürede yürütülmeyerek reddedilmesi nedenleriyle yaşama ve adil yargılanma haklarının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 14/7/2014 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık görüşünü bildirmiştir.

7. Başvurucular, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle olaylar özetle şöyledir:

9. Başvurucular, olay tarihinde Eskişehir'de yaşamaktadır. 1/1/1990 doğumlu olan başvurucu Gürkan Kaçar, diğer başvuruculaların çocuğu olup zihinsel engellidir.

10. Başvurucu Gürkan Kaçar 8/7/2004 tarihinde bir köprünün altından geçen demir yolunda oynarken elektrik akımına kapılarak ağır şekilde yaralanmıştır.

A. Ceza Soruşturması Süreci

11. Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı (Cumhuriyet Başsavcılığı) olaya ilişkin soruşturma başlatmıştır.

12. Bu soruşturmada ifadeleri alınan başvurucular; demir yolunu caddeden ayıran duvarın yıkık olduğunu, başvurucu Gürkan Acar'ın da demir yoluna bu yıkık bölümden girdiğini söylemişlerdir.

13. Başvurucu Gürkan Kaçar 15/7/2004 tarihinde verdiği ifadesinde; köprünün altında gezerken uzun bir tel çubuk bulduğunu, bu çubukla köprünün yıkık duvarlarında oynarken birdenbire elektrik akımına kapıldığını hissettiğini, sonrasını ise hatırlamadığını belirtmiştir.

14. Başvurucu Sevim İçöz 1/3/2005 tarihinde verdiği ifadesinde, zihinsel engelli olan oğlunun olay günü evden tek başına ayrıldığını belirtmiştir. Başvurucu; ifadesinde olay yerinin ilerisinde bulunan ve demir yolu raylarını çevreleyen duvarların yıkık olduğunu, buradan rahatlıkla demir yoluna inilebildiğini, ayrıca duvarın yıkık olan kısmının yol olarak kullanılıp yakındaki pazar yerine buradan gidilip gelindiğini de ifadesine eklemiştir.

15. Kolluk görevlileri, olay yerine giderek incelemede bulunmuş ve bu konuda bir tutanak düzenlemişlerdir. Bu tutanağa göre olay yerinde, trenlerin enerjisini sağlayan ve yerden yüksekliği yaklaşık 4,5-5 metre olan bir yüksek gerilim hattı bulunmaktadır. Bu hattın üzerinde elektrik şase (temas) izi ile bu izin tam altında kalan rayın üzerinde yanma izi ve is, ayrıca aynı bölgedeki rayların üzerinde 5 metre uzunluğunda metal bir boru ile bu borunun uç kısmında da elektrik şase izi görülmektedir. Tutanakta, demir yolunda bulunan köprü ayaklarındaki topraklama kablolarının bir kısmının yerinden kopmuş ve dışarıya sarkmış olduğu da belirtilmiştir.

16. Başvuru dosyasında, başvurucu Gürkan Kaçar'ın hastaneye ne şekilde ulaştırıldığı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesinin 16/9/2004 tarihli adli muayene raporuna göre başvurucunun vücudunda 2. ve 3. derecede yanıklar meydana gelmiştir. Aynı rapora göre başvurucu; olay nedeniyle hayati tehlike geçirmiş, ayrıca on beş gün işinden ve gücünden kalacak şekilde yaralanmıştır.

17. Cumhuriyet savcısı olaydan beş ayı aşkın bir süre sonra 16/12/2004 tarihinde refakatine bir teknik bilirkişi alarak olay yerinde incelemeler yapmış ve bu incelemeler sonucunda demir yolunun sol tarafında bulunan beton korkuluk üzerinde köprü korkulukları topraklama kablosunun bulunup bu topraklamanın muhafaza edildiğini, ayrıca demir yolunun her iki yönünde de cadde ile irtibatını kesen demir korkulukların yer aldığını tespit etmiştir.

18. Makine mühendisi olan bilirkişi M.G., olay yeri incelemesi sonrasında hazırladığı 27/12/2004 tarihli raporunda, başvurucu Gürkan Kaçar'ın olayda tam kusurlu olduğunu tespit ettiğini belirtmiştir.

19. Cumhuriyet Başsavcılığı 6/5/2005 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yollarında (TCDD) tesisler şefi olarak görev yapan Ö.Y. hakkında

tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu yaralanmaya sebebiyet vermek suçundan kamu davası açmıştır. Cumhuriyet Başsavcılığının söz konusu kamu davasını hangi delili dayanak alarak açtığı başvuru belgelerinden anlaşılamamıştır.

20. Eskişehir 2. Asliye Ceza Mahkemesi (Asliye Ceza Mahkemesi) tarafından yürütülen yargılama sırasında bir üniversitenin elektrik-elektronik fakültesinde öğretim elemanı olarak görev yapan bilirkişilerce hazırlanan 26/8/2005 tarihli raporda da başvurucu Gürkan Kaçar'ın olayda tam kusurlu olduğu belirtilmiştir.

21. Asliye Ceza Mahkemesi 10/10/2005 tarihinde, sanığın beraatine karar vermiş; temyiz incelemesini gerçekleştiren Yargıtay 9. Ceza Dairesi 17/4/2007 tarihinde bu kararı onamıştır.

B. Tazminat Davası Süreci

22. Başvurucular 7/7/2005 tarihinde TCDD'ye başvurarak olayda hizmet kusurunun bulunduğunu ve bu nedenle maddi ve manevi zararlara uğradıklarını ileri sürerek toplamda 50.000 TL tazminat ödenmesini talep etmiş; bu talebine cevap alamayınca da 28/10/2005 tarihinde Eskişehir 1. İdare Mahkemesinde (İdare Mahkemesi) aynı taleplerini içeren bir tazminat (tam yargı) davası açmışlardır.

23. İdare Mahkemesi 13/11/2006 tarihinde, zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağı bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Karar gerekçesinin ilgili bölümü şöyledir:

> *"(...)*
>
> *Söz konusu olayda davacılardan* [başvurucular] *Gürkan Kaçar ve Sevim Kaçar'ın verdiği ifadeler ile görevli polislerin tuttuğu tespit tutanağından da anlaşılacağı üzere davacı* [başvurucu] *Gürkan Kaçar'ın; olay günü bahsi geçen bölgeye tren raylarını çevreleyen duvarın yıkılmış olan kısmından girdiği, Muttalıp Köprüsü ayaklarında bulunan topraklama iniş boruları ve kablolarından birinin kopmuş vaziyette bulduğu ve oynamak için koparark aldığı, bu boruyu tren yolu üzerindeki kataner hattına değdirmesi sonucu elektrik çarpması sonucu yaralandığı görülmektedir.*
>
> *Bu durumda idarenin her ne kadar tren yolu çevresindeki duvarların bakım ve onarımından sorumlu olduğu kabul edilse de, bu duvarların asıl amacının insanların ve diğer canlıların tren yoluna girmesi sonucunda oluşabilecek tren kazalarını önlemek olduğu, davacı Gürkan Kaçar'ın 15* [14] *yaşında ve zihinsel özürlü bir çocuk olmasından bahisle sürekli bakım ve gözetim altında olması gerektiği halde, olay tarihinde yalnız olarak girilmesi yasak bölgede oynadığı, metal boruyu elektrik hattına dey*[ğ]*dirmek suretiyle kendi fiili sonucu bahsi geçen olaya sebebiyet verdiği göz önüne alınarak, zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağı bulunmadığı ve olayda maddi ve manevi tazminat koşulların oluşmadığı görüldüğünden davanın reddi gerektiği (sonucuna ulaşılmıştır)."*

24. Başvuruculaların temyiz talebini inceleyen Danıştay Onuncu Dairesi (Daire) 22/12/2010 tarihinde, dava konusu olayın meydana gelmesinde davacılar Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın gözetim ve denetim sorumluluklarını gereğince yerine getirmemeleri şeklinde gerçekleşen kusurlarının yanında idarenin de hizmet kusurunun bulunup bulunmadığının tespiti bakımından idare personeli (Ö.Y.) hakkında açılan kamu davasındaki bilgi ve belgelerin de incelenmesi gerektiği gerekçesiyle söz konusu kararı bozmuştur.

25. Bozma kararı üzerine yeniden yapılan yargılama sonucunda İdare Mahkemesi, Asliye Ceza Mahkemesinin söz konusu dava dosyasını getirterek inceledikten sonra 23/9/2011 tarihinde davanın reddine karar vermiştir. Karar gerekçesinin ilgili bölümü şöyledir:

> *"(...)*
>
> *... Üniversitesi öğretim elemanlarınca yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda da; olayın girilmesi yasaklanmış, güvenlik tedbiri ile sınırlandırılmış bir bölgeye girilmesi ve eline geçirdiği 5 metre boyundaki boruyu yüksek gerilim hattına tehlikeli bir şekilde yaklaştırması sonucu meydana geldiği, bu şekilde meydana gelen bir olayda alınabilecek bir tedbirin bulunmadığı, bu hali ile mağdurun 8/8* [tam] *kusurlu bulunduğunun belirlendiği...*
>
> *Gürkan Kaçar* [başvurucu] *ile Sevim Kaçar'ın* [başvurucu] *verdiği ifadeler ile polislerin tuttuğu tespit tutanağından da anlaşılacağı üzere, Gürkan Kaçar'ın, olay tarihinde bahsi geçen bölgeye tren raylarını çevreleyen duvarın yıkılmış olan kısmından girdiği, Muttalip Köprüsü ayaklarında bulunan topraklama iniş borusu ve kablolarından birisini kopmuş vaziyette bulduğu veya oynamak için koparark yerinden aldığı, bu boruyu tren yolu üzerindeki kataner hattına değdirmesi sonucu, elektrik çarpması nedeniyle yaralandığı görülmektedir. Davalı idarenin her ne kadar tren yolu çevresindeki duvarların bakım ve onarımından sorumlu olduğu kabul edilse de, duvarların asıl amacının insanların ve diğer canlıların tren yoluna girmesi sonucu oluşabilecek tren kazalarını önlemek olduğu, davacı Gürkan Kaçar'ın ise 15* [14] *yaşında ve zihinsel özürlü bir çocuk olmasından bahisle sürekli bakım ve gözetim altında olması gerektiği halde olay tarihinde yalnız olarak girilmesi yasak bölgede oynadığı, metal boruyu elektrik hatlarına yaklaştırmak suretiyle kendi fiili sonucu bahsi geçen olaya sebebiyet verdiği göz önüne alınarak, bu durum Eskişehir Asliye* [2.] *2.* [Asliye] *Ceza Mahkemesi'nin yukarıda verilen kararı ile birlikte değerlendirildiğinde, uğranıldığı ileri sürülen zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağı bulunmadığı ve olayda maddi ve manevi tazminat koşulların oluşmadığı görüldüğünden, davanın reddi gerektiği (sonucuna ulaşılmıştır)."*

26. Başvurucular tarafından temyiz edilen bu karar, Daire tarafından 18/4/2013 tarihinde onanmış; başvuruculârın karar düzeltme talebi de Dairenin 14/5/2014 tarihli kararıyla reddedilmiştir.

27. Nihai karar, başvuruculara 23/6/2014 tarihinde tebliğ edilmiş olup başvurucular 14/7/2014 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuşlardır.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

28. 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "*İptal ve tam yargı davaları*" kenar başlıklı 12. maddesi şöyledir:

> *"İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştaya ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu hususiaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir*

işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 nci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır."

B. Uluslararası Hukuk

1. Birleşmiş Milletler Belgeleri

29. 9/12/1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanun'la uygun bulunarak 27/1/1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 20/11/1989 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1., 3. ve 6. maddelerinin ilgili bölümleri şöyledir:

"Madde 1- Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 3- 1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

(...)

Madde 6- 1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler."

30. 3/12/2008 tarihli ve 5825 sayılı Kanun'la uygun bulunarak 18/12/2008 tarihli ve 27084 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 30/3/2007 tarihli BM Engelli Hakları Sözleşmesi'ndc, engellilerin insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmenin, korumanın, sağlamanın ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirmenin amaçlandığı belirtilmiştir. Sözleşme'de engelli kişiler, çeşitli engellerle karşılaşmaları hâlinde diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılmalarını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyusal sakatlığı olan kişiler olarak tanımlanmıştır.

31. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinin ilgili bölümü şöyledir:

"İşbu Sözleşme'nin dayandığı ilkeler şunlardır:

(...)

(c) engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;

(...)"

32. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin "*Engelli çocuklar*" kenar başlıklı 7. maddesinin ilgili bölümü şöyledir:

"1. Taraf Devletler, engelli çocukların diğer çocuklarla eşit bir şekilde tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam olarak yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alacaktır.

2. Engelli çocuklarla ilgili tüm eylemlerde, çocuğun üstün yararının gözetilmesine öncelik verilecektir.

(...)."

33. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin "*Yaşama hakkı*" kenar başlıklı 10. maddesi şöyledir:

> *"Taraf Devletler her insanın yaşama hakkına sahip olduğunu yeniden onaylayarak engellilerin bu haktan etkin ve diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanmalarını sağlayacak gerekli tüm tedbirleri alır."*

2. Avrupa Konseyi Belgeleri

34. 18/1/2001 tarihli ve 4620 sayılı Kanun'la uygun bulunarak 2/5/2002 tarihli ve 24743 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 25/1/1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 7. maddesi şöyledir:

> *"Çocuğu ilgilendiren davalarda gereksiz gecikmelerden kaçınmak için adli makam süratli hareket edecek ve vermiş olduğu kararların hızlı bir şekilde uygulanması için gerekli usule müteallik düzenlemeler yapılacaktır. Acil durumlarda, uygun ve gerekli ise, adli makam, kararlarının gecikmeden uygulanmasını öngören kararlar alma yetkisine sahip olacaktır."*

35. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "*İnsan haklarına saygı yükümlülüğü*" kenar başlıklı 1. maddesi şöyledir:

> *"Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar"*

36. Sözleşme'nin "*Yaşam hakkı*" kenar başlıklı 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili bölümü şöyledir:

> *"1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. ..."*

37. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında; Sözleşme'nin 2. maddesinin ilk cümlesinin, devletlerin yalnızca kasti ve hukuka aykırı ölüme sebebiyet vermekten kaçınmasını değil aynı zamanda kendi egemenlik yetkileri içinde bulunan kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli tedbirleri almalarına dair devletlere pozitif yükümlülük yüklediği de hatırlatılmaktadır (*L.C.B/İngiltere,* B. No: 23413/94, 9/6/1998, § 36).

38. AİHM'e göre Sözleşme'nin 2. maddesi, devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında can kaybının bulunduğu durumlarda devlete elindeki tüm imkânları kullanarak yaşama hakkını korumak için oluşturulan yasal ve idari çerçevenin gereği gibi uygulanmasını ve bu hakka yönelik ihlallerin durdurulup cezalandırılmasını sağlayacak yeterli yargısal veya diğer tedbirleri alma görevi yüklemektedir (*Osman/İngiltere*, B. No: 23452/94, 28/10/1998, § 115; *Paul ve Audrey Edwards/İngiltere*, B. No: 46477/99, 14/3/2002, § 54). Mahkeme, bu yükümlülüğün -kamusal olsun veya olmasın- yaşama hakkının tehlikeye girebileceği her türlü faaliyet bakımından da geçerli olduğu kanaatindedir (*Öneryıldız/Türkiye* [BD], B. No: 48939/99, 31/11/ 2004, § 71).

39. AİHM, *Ciechonska/Polonya* (B. No: 19776/04, 14/6/2011, § 67) kararında devletin yaşama hakkını güvence altına alma görevinin; kamuya açık alanlarda bireylerin güvenliğini sağlamaya yönelik makul tedbirler almayı ve ciddi bir yaralanma ya da ölüm olayının yaşanması durumunda olayların tespit edilmesi, hatalı kişilerin sorumlu tutulması ve mağdura uygun telafinin sağlanması bakımından yeterli nitelikteki yasal yolların mevcut olduğunu güvence altına alan etkili ve bağımsız bir adli sisteme sahip olmayı kapsadığını kaydetmiştir.

40. Ancak AİHM'e göre Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında, yetkililerin pozitif yükümlülükleri mutlak/koşulsuz değildir. Yaşama yönelik varsayılan her tehdit, yetkilileri riski önlemek için özel önlemler almaya zorlamaz. Özel önlemler alma yönünde bir görev, sadece yetkililerin yaşama yönelik gerçek ve yakın bir riskin bulunduğunu bildikleri ya da bilmeleri gerektiği ve yetkililerin durum üzerinde belirli derecede hâkimiyetlerinin bulunduğu hâllerde ortaya çıkar (*Finogevov ve diğerleri/Rusya*, B. No: 18299/03 ve 27311/03, 20/12/ 2011, § 209).

41. Diğer taraftan söz konusu pozitif yükümlülük; modern toplumların güvenliğini sağlamadaki zorluklar, insan davranışlarının öngörülemezliği ve belirli bir faaliyete ilişkin tercihlerin önceliklere ve kaynaklara göre yapılması gerektiği akılda tutularak yetkililere imkânsız veya aşırı bir sorumluluk yüklemeyecek şekilde yorumlanmalıdır (*Finogevov ve Diğerleri*, § 209; *Makaratzis/Yunanistan*, B. No: 50385/99, 20/12/2004, § 69).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

42. Mahkemenin 13/9/2017 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Yaşama Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucuların İddiaları ve Bakanlığın Görüşü

43. Başvurucular; zihinsel engelli bir çocuk olan başvurucu Gürkan Kaçar'ın, demir yolu hattındaki güvenlik duvarlarının yıkılmış ve gerekli güvenlik önlemlerinin alınmamış olması nedeniyle kablolardaki elektrik akımına kapılarak yaralanmasına ve olayda idarenin bu şekilde hizmet kusuru bulunmasına rağmen açtıkları tazminat davasının çok uzun bir süre sonra reddedilmesi nedeniyle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşama hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüş ve ihlallerin tespiti ile manevi tazminata karar verilmesi taleplerinde bulunmuşlardır.

44. Bakanlık görüşünde, başvurunun Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşama hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Görüşte, başvurucu Gürkan Kaçar'ın elektrik akımına kapılarak ağır bir şekilde yaralanmasının idarenin hizmetinin kötü işlemesi nedeniyle meydana gelip gelmediğinin eksik araştırma nedeniyle belirlenmediği ve devletin, tehlikeli faaliyetlerden olan demir yolu ulaşım faaliyetini gerçekleştirdiği sırada söz konusu tren hattının çevre güvenliğine ilişkin her türlü makul tedbiri -tren raylarının girilmesi yasak bölge olduğuna ilişkin uyarı levhasının bulundurulması gibi- alıp almadığının araştırılmadığı belirtilmiştir. Görüşte ayrıca, olaya ilişkin davanın çok uzun bir süre sonra tamamlanabilmesinin de yaşama hakkının ihlali olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

45. Başvurucular; Bakanlığın görüşüne karşı beyanlarında söz konusu demir yollarının bulunduğu bölgede herhangi bir güvenlik önlemi alınmadığının ilgili soruşturma ve dava dosyalarından sabit olduğunu, ayrıca olayın gerçekleşmesinden sonra zaman içinde söz konusu tren raylarının yer altında kaldığını, bu nedenle somut olay bakımından yeniden bilirkişi incelemesine başvurmanın bir yarar sağlamayacağını ifade etmişlerdir.

2. Değerlendirme

46. Anayasa'nın "*Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı*" kenar başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir."

47. Anayasa'nın "*Devletin temel amaç ve görevleri*" kenar başlıklı 5. maddesinin ilgili bölümü şöyledir:

> *"Devletin temel amaç ve görevleri, ... Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."*

a. Uygulanabilirlik Yönünden

48. Somut olayda başvurucu Gürkan Kaçar hayattadır. Bu nedenle başvuruda öncelikle yaşama hakkını güvence altına alan Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasının uygulanabirliği hususunda bir değerlendirme yapmak gerekir.

49. Bir olayda yaşama hakkına ilişkin ilkelerin uygulanabilmesi için gerekli şartlardan biri doğal olmayan bir ölümün gerçekleşmesi olmakla birlikte bazı durumlarda ölüm gerçekleşmese dahi olayın yaşama hakkı çerçevesinde incelenebilmesi mümkündür (*Mehmet Karadağ*, B. No: 2013/2030, 26/6/2014, § 20.)

50. Başvurucu Gürkan Kaçar, yüksek elektrik akımına kapıldığı olaydan yaralı olarak kurtulmuş ise de söz konusu akımın öldürücü niteliği ve başvurucunun fiziksel bütünlüğü üzerinde yarattığı etki diğer unsurlarla birlikte gözönünde bulundurulduğunda başvurunun, bu başvurucu yönünden yaşama hakkı çerçevesinde incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ile bağlantı kurularak bu başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların yaşama hakkı kapsamında olduğu değerlendirilmiş ve söz konusu iddialara ilişkin inceleme de bu çerçevede yapılmıştır.

b. Kabul Edilebilirlik Yönünden

i. Başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar Yönünden

51. Zihinsel engelli olması nedeniyle başvurucu Gürkan Kaçar'ın Eskişehir 1. Sulh Hukuk Mahkemesinin kararı ile kısıtlanmasına ve başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın velayeti altına alınmasına karar verilmiştir.

52. Bu başvurucular, oğulları Gürkan Kaçar'a velayeten başvuruda bulunduklarını belirtmelerinin yanında olay nedeniyle üzüntü duyduklarından bahisle kendilerinin de yaşama hakkının ihlal edildiğinden şikâyet etmektedirler. Bu nedenle başvuruda, her ne kadar yaşama hakkının uygulanabilirliği söz konusu ise de başvurucuların anılan hak yönünden mağdur statüsüne sahip olup olmadıklarının öncelikle belirlenmesi gerekir.

53. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasının ilgili bölümü şöyledir:

> *"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. ..."*

54. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un *"Bireysel başvuru hakkı"* kenar başlıklı 45. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

> *"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir."*

55. 6216 sayılı Kanun'un "*Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar*" kenar başlıklı 46. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

> *"Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir."*

56. Bireysel başvuru yolunu işletebilecekler esas itibarıyla doğrudan mağdur sıfatını taşıyan kişiler olmakla birlikte somut olayın koşullarına ve ihlal edilen hakkın niteliğine göre doğrudan mağdur ile arasında kişisel ve özel bir bağ bulunan, dolayısıyla da Anayasa'nın ihlalinden olumsuz olarak etkilenmiş veya ihlalin sona ermesinden meşru ve kişisel bir menfaati bulunan kimseler de "dolaylı mağdur" sıfatıyla bireysel başvuruda bulunabileceklerdir (*Engin Gök ve diğerleri*, B. No: 2013/3955, 14/4/2016, § 53).

57. Bununla birlikte "dolaylı mağduriyet"in ortaya çıkması, somut olayın koşullarına ve ihlal edilen hakkın niteliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, mağdurun bizzat başvuru yapmasının mümkün olmadığı ve yakın akrabalık ilişkisinin bulunduğu kimi durumlarda -özellikle yaşama hakkının söz konusu olduğu durumlarda- başvuruculaların ihlalden doğrudan etkilenmemiş olmalarına rağmen ihlalden dolaylı olarak etkilenmeleri nedeniyle kendi adlarına başvuru yapabileceklerine karar vermiştir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 41; *Cemil Danışman*, B. No: 2013/6319, 16/7/2014; *Sadık Koçak ve diğerleri*, B. No: 2013/841, 23/1/2014; *Rıfat Bakır ve diğerleri,* B. No: 2013/2782, 11/3/2015).

58. Mevcut başvuruda başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar, sadece oğulları Gürkan Kaçar'ın değil kendi yaşama haklarının da ihlal edildiğini ileri sürmektedirler. Yaşama hakkından dolaylı olarak mağdur olunduğunun ileri sürülebilmesi için yakın akrabalık ilişkisi içinde olunan kişi veya kişilerin olayda yaşamını yitirmesi gerekmektedir. Başvuruculaların oğulları, olayda ölümcül şekilde yaralanmakla birlikte başvuru tarihi itibarıyla hayattadır ve başvuruda bulunma imkânına da sahip olup bu imkânını kullanmıştır. Dolayısıyla bu başvuruculaların yaşama hakkı bakımından doğrudan ya da dolaylı bir mağduriyetleri söz konusu olamaz.

59. Açıklanan nedenlerle başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *kişi bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

ii. Başvurucu Gürkan Kaçar Yönünden

60. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir nedeni de bulunmadığı anlaşılan başvurucunun yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

c. Esas Yönünden

i. Genel İlkeler

61. Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen yaşama hakkı, Anayasa'nın 5. maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde devlete negatif yükümlülükler yanında pozitif yükümlülükler de yükler (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 50).

62. Pozitif yükümlülükler kapsamında devletin yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını, kamu görevlilerinin, diğer bireylerin ve hatta kişinin kendi eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma ödevi vardır. Devlet, öncelikle

yaşama hakkına yönelen tehdit ve risklere karşı caydırıcı ve koruyucu yasal düzenlemeler yapmalı ve bununla da yetinmeyerek gerekli idari tedbirleri almalıdır. Bu ödev ayrıca bireyin yaşamını her türlü tehlike, tehdit ve şiddetten koruma yükümlülüğünü de içerir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 51).

63. Devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında can kaybının gerçekleştiği durumlarda, kamu makamlarının Anayasa'nın 17. maddesi gereğince öncelikle yetkileri dâhilinde tüm imkânları kullanarak yaşama hakkına yönelen tehdit ve risklere karşı etkili yasal ve idari tedbirleri oluşturmaları gerektiği ifade edilmelidir. Bu kapsamda anılan yasal ve idari tedbirler, yaşama hakkına yönelik ihlalleri durdurmayı ve gerektiğinde faillerin cezalandırılmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır. Bu yükümlülük, yaşama hakkının tehlikeye girebileceği her durum bakımından geçerlidir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 52).

64. Öte yandan yaşama hakkının gerektirdiği pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmesi kapsamında alınacak tedbirlerin belirlenmesi, idari ve yargısal makamların takdirinde olan bir hususdur. Hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması adına pek çok yöntem benimsenebilir ve mevzuatta düzenlenmiş herhangi bir tedbirin yerine getirilmesinde başarısız olunsa bile pozitif yükümlülükler diğer bir tedbir ile yerine getirilebilir (*Bilal Turan ve diğerleri,* B. No: 2013/2075, 4/12/2013, § 59).

65. Bir kişinin yaşamına yönelik gerçek ve yakın bir tehlikenin bulunduğunun kamu makamlarınca bilindiği ya da bilinmesi gerektiği durumlarda makul ölçüler çerçevesinde kamu makamlarının bu tehlikenin gerçekleşmesini önleyebilecek şekilde önlem alması gerekir. Ancak özellikle insan davranışlarının öngörülemezliği, öncelikler ve kaynaklar değerlendirilerek yapılacak işlem veya yürütülecek faaliyet tercihi dikkate alındığında pozitif yükümlülük kamu makamları üzerinde aşırı yük oluşturacak şekilde yorumlanamaz (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 53).

66. Devletin yaşama hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin ayrıca usule ilişkin bir yönü de bulunmaktadır (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, § 54). Bu nedenle yaşama hakkı kapsamında hukuki sorumluluğu ortaya koymak adına adli ve idari yargıda açılacak tazminat davalarında makul derecede ivedilik ve özen şartının yerine getirilmesi, dolayısıyla derece mahkemelerinin bu tür olaylara ilişkin yürüttükleri yargılamalarda, Anayasa'nın 17. maddesinin gerektirdiği seviyede bir inceleme yapıp yapmadıklarının Anayasa Mahkemesi tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira derece mahkemeleri tarafından bu konuda gösterilecek hassasiyet, yürürlükteki yargı sisteminin daha sonra ortaya çıkabilecek benzer hak ihlallerinin önlenmesinde sahip olduğu önemli rolün zarar görmesine engel olacaktır (*Perihan Uçar*, B. No: 2013/5860, 1/12/2015, § 52).

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

67. Başvuruya konu olayda, zihinsel engelli ve olay tarihinde çocuk olan başvurucunun demir yolunda bulunan kablolardaki elektrik akımına kapılarak ağır şekilde yaralandığı tartışmasızdır.

68. Bu noktada öncelikle demir yolu taşımacılığı faaliyetinin niteliği itibarıyla kişilerin yaşamı ve vücut bütünlüğü bakımından birtakım riskler içermesi sebebiyle tehlikeli bir faaliyet olduğunu -devletin yaşamı koruma yükümlülüğü bakımından- söylemek gerekir. Bu tehlikeli olma durumu nedeniyle kamu makamları, demir yollarının işletilmesinde gerekli güvenlik tedbirlerini almalı; trenlerin seyrüseferinde veya gar ve benzeri işletmelerde istenmeyen ölüm ve yaralanma olaylarının önüne geçmek için makul ölçüler çerçevesinde gerekenleri yapmalıdır.

69. İfade edilmesi gereken bir diğer husus da çocuklar, bedensel veya zihinsel engelliler ya da benzeri durumda olan diğer kişilerin bu tür tehlikeli faaliyetlere karşı korunmaya diğer kişilere göre daha fazla muhtaç olduklarıdır. Başka bir ifadeyle çocuklar ve zihinsel engelliler, yetişkinlerin sahip olduğu muhakeme yeteneğine sahip olmadıklarından özel olarak korunmaya muhtaçtır. Çocuklardan ve zihinsel engellilerden olaylara ve özelde kendilerine yönelen tehlikeye karşı yetişkinlerden gösterilmesi beklenen asgari davranışları sergilemelerini beklemek mümkün değildir.

70. Söz konusu yükümlülük, özellikle insan davranışlarının öngörülemezliği nazara alınarak kamu makamları üzerinde aşırı bir yük oluşturacak şekilde yorumlanmamalı (bkz. § 65) ise de anılan makamların tehlike içeren faaliyetleri yürütürken insan davranışlarına ilişkin öngörülerinde çocukları, zihinsel engellileri ve özel korunmaya muhtaç olan diğer kişileri özellikle dikkate almaları ve buna göre belirleyecekleri elverişli idari tedbirleri derhâl uygulamaya koymaları gerekmektedir. Başka deyişle kamu makamları, kişilerin yaşamının ve vücut bütünlüklerinin korunması için gerekli tedbirleri alırken özel korunmaya muhtaç kişileri de dikkate alarak davranmalıdır.

71. Dolayısıyla devletin yaşamı koruma yükümlülüğü açısından yapılacak olan değerlendirmelerde, çocukların ve zihinsel engellilerin bedensel ve ruhsal gelişimlerini dikkate almak ve buna göre bir sonuca varmak gerekir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, daha önce yapılan benzer bireysel başvurularda da yaşamı korumaya yönelik alınması gerekli tedbirlerin niteliğini belirlerken çocukların söz konusu özelliklerini gözetmiş ve buna göre bir sonuca varmıştır (*Salih Ülgen ve diğerleri*, B. No: 2013/6585, 18/9/2014; *Adem Ülgen ve diğerleri*, B. No: 2013/6581, 25/2/2015).

72. Aksinin kabulü çocuk veya engelli olmaları nedeniyle özel korunmaya muhtaç olduklarında şüphe bulunmayan kişilere, herhangi bir engeli olmayan yetişkinlerden beklenebilecek davranışlar sergileme yükümlülüğü yükleyecektir. Böyle bir kabul ise devletin, çocukların ve engellilerin hayatta kalması için mümkün olan azami çabayı göstermesine ve engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanmasına ilişkin ödevleri ile bağdaşmaz.

73. Bu açıklamalardan sonra somut olaya dönüldüğünde olaya ilişkin ceza soruşturmasında, meydana gelmesinden beş ayı aşkın bir süre sonra gerçekleştirilen keşif ve sonrasında düzenlenen bilirkişi raporunda başvuruculara olay yerindeki duvarın yıkık olduğuna ve başvurucu Gürkan Kaçar'ın demir yoluna buradan girdiğine ilişkin beyanlarının dikkate alınıp alınmadığı, başka deyişle gerçekleştirilen keşif sırasında tespit edilen güvenlik tedbirlerine ilişkin durumun olayın gerçekleştiği tarihte de söz konusu olup olmadığının araştırılıp araştırılmadığı anlaşılamamıştır. Diğer taraftan söz konusu keşif ve raporda, başvurucu Gürkan Kaçar'ın nasıl olup da olay yerine girebildiğine ve elektrik akımına kapıldığına ilişkin yeterli bir açıklama da bulunmamaktadır (bkz. §§ 17, 18).

74. Bununla birlikte olaya ilişkin tazminat davasında, başvurucunun olayın gerçekleştiği bölgeye tren raylarını çevreleyen duvarın yıkılmış olan kısmından girdiği, burada bulunan köprüdeki elektrik kablolarından birini kopmuş şekilde bulduğu veya oynamak için koparark yerinden aldığı bu kabloyu tren yolu üzerindeki kataner hattına değdirmesi sonucu elektrik çarpması nedeniyle yaralandığı kabul edilmiştir (bkz. §§ 23, 25).

75. Bu noktada ifade edilmelidir ki devletin yaşamı korumaya ilişkin yükümlülüğü, tehlikeye karşı aşırı tedbirsiz davranan kişiler bakımından da sınırsız bir şekilde söz konusu olamaz. Ayrıca bu yükümlülük, her durumda ve koşulda tehlikeye

karşı mutlak bir güvenlik sağlamayı da garanti etmez. Bununla birlikte kamusal makamların gerekli güvenlik tedbirlerini almaları gerekirken almamaları hâlinde özellikle özel korunmaya muhtaç kişilerin bu tedbirsizliğinin anılan makamların sorumluluklarını tamamen ortadan kaldırmayacağını da belirtmek gerekir.

76. Olaylara ve özelde kendisine yönelen tehlikeye karşı herhangi bir engeli bulunmayan yetişkinlerden göstermesi beklenen asgari davranışları sergileyerek belli ölçülerde tedbirli olması kendisinden beklenemeyecek olan zihinsel engelli çocuk başvurucu Gürkan Kaçar'ın yıkılmış şekilde bırakıldığı anlaşılan güvenlik duvarından tehlikeli bölgeye girebildiği ve buradaki açıkta bırakılan elektrik kablolarından elektrik akımına kapılarak ağır şekilde yaralandığı başvuruya konu olayda, idarenin gerekli güvenlik tedbirlerini almadığı gözetilmeksizin tedbirsiz davrandığından bahisle tam kusurlu olarak görülmesi ve meydana gelen ağır zarara katlanmasının gerektiğinin kabul edilmesi mümkün değildir.

77. Sonuç olarak somut olayda kamu makamlarının yaşama yönelik öngörebilecekleri gerçek ve yakın bir tehlikenin bulunduğu, anılan makamların bu tehlikeyi önleyebilmek için makul ölçüler çerçevesinde kendilerinden beklenebilecek herhangi bir tedbiri almadıkları kanaatine varılmıştır.

78. Öte yandan somut olay, yaşama ilişkin etkili yargısal korumanın sağlanıp sağlanmadığı bakımından da değerlendirilmelidir. Olaya ilişkin dava, yaklaşık dokuz yıl sonra sonuçlandırılabilmiş ve söz konusu davada, yürütülen tehlikeli faaliyete ilişkin gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmadığı ve başvurucunun zihinsel engelli bir çocuk olduğu ile ebeveyninin tehlikeli alanda oynamasına izin vermesinin idarenin sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmayacağı gözetilmemiş ve başvurucu, tedbirsiz davranışta bulunduğu gerekçe gösterilerek olayda tam kusurlu kabul edilmiştir.

79. Söz konusu davadaki bu kabulün yukarıda ifade edilen yaşamı koruma yükümlülüğüne ilişkin ilkeler ile açıkça bağdaşmamasının yanında yetkili mercilerin makul süratte hareket etmek adına olaya gösterdikleri tepkinin derecesinin de yeterli olmadığı görülmüştür. Şöyle ki söz konusu davanın ilerlemesine engel olan herhangi bir unsur ya da güçlük bulunmamaktadır. Ayrıca dava, bu derece uzun sürmesine sebebiyet verecek nitelikte bir karmaşıklığa da sahip değildir. Bu nedenle, söz konusu davada yürürlükteki yargı sisteminin daha sonra ortaya çıkabilecek benzer yaşama hakkı ihlallerinin önlenmesinde sahip olduğu önemli rolün zarar görmesine neden olabilecek şekilde makul süratle hareket edilmediği kanaatine varılmıştır.

80. Oysa bu konuda azami oranda hassasiyet gösterilmesi, kişilerin hukukun üstünlüğüne olan bağlılığını sürdürmesi ve adalete olan güvenin sarsılmaması açısından kritik bir öneme sahiptir.

81. Tüm açıklamalar ışığında söz konusu davanın yaşama yönelik gerçek bir tehlikeye karşı etkili yargısal koruma sağlama ilkesiyle açıkça bağdaşmadığı sonucuna varılmıştır.

82. Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşama hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

B. Adil Yargılanma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın İddiaları ile Bakanlığın Görüşü

83. Başvurucular, oğullarının yaralanmasıyla sonuçlanan ve davacısı oldukları olaya ilişkin tazminat davasının makul sürede tamamlanmadığını belirterek

Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüş ve manevi tazminata karar verilmesi talebinde bulunmuşlardır.

2. Değerlendirme

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

84. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir nedeni de bulunmadığı anlaşılan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

85. Medeni hak ve yükümlülüklere ilişkin yargılamalar ile hukuk sisteminde yer alan mevzuat hükümleri gereğince "kamu hukuku" alanına dâhil olan ancak sonucu itibarıyla medeni haklar ve yükümlülükler üzerinde belirleyici olan uyuşmazlıkları konu alan davaların makul sürede tamamlanmadığı yönündeki iddialar daha önce bireysel başvuru konusu yapılmış ve Anayasa Mahkemesince makul sürede yargılanma hakkının adil yargılanma hakkının kapsamına dâhil olduğu kabul edilerek bir davadaki yargılama süresinin makul olup olmadığının tespitinde davanın karmaşıklığı, yargılamanın kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurucunun davanın hızla sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususların dikkate alınacağı belirtilmiştir (*Güher Ergun ve diğerleri*, B. No: 2012/13, 2/7/2013, §§ 34-64; *Selahattin Akyıl,* B. No: 2012/1198, 7/11/2013, §§ 54-60).

86. Anayasa Mahkemesinin benzer başvurularda verdiği kararları dikkate alınarak başvurunun değerlendirilmesi sonucunda başvuruya konu davanın -yaşama hakkına ilişkin değerlendirmelerde de ifade edildiği gibi- hukuki meselenin çözümündeki güçlük, maddi olayların karmaşıklığı, delillerin toplanmasında karşılaşılan engeller, taraf sayısı gibi kriterler dikkate alındığında karmaşık olmaktan çok uzak olduğu anlaşılmıştır. Başvurucuların tutum ve davranışları ile usule ilişkin haklarını kullanırken özensiz davranmalarıyla yargılamanın uzamasına önemli ölçüde sebep oldukları da söylenemez. Dolayısıyla somut başvuru açısından yaklaşık 9 yıllık yargılama süresinde makul olmayan bir gecikmenin olduğu sonucuna varılmıştır.

87. Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

C. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

88. 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

> *"(1) Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...*
>
> *(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."*

89. Başvurucu Gürkan Kaçar 50.000 TL, diğer başvurucular ise ayrı ayrı 25.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

90. Başvurucu Gürkan Kaçar'ın yaşama hakkının, diğer başvurucular Sevim İçöz ile Hüseyin Kaçar'ın ise makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

91. Yaşama hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için başvurucu Gürkan Kaçar yönünden yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunduğundan kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere Eskişehir 1. İdare Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

92. Makul sürede yargılanma hakkının ihlali tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'a müştereken net 9.600 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

93. Yaşama hakkına ilişkin etkili yargısal koruma yükümlülüğünün makul süratle hareket etme boyutunun da ihlaline karar verildiğinden başvurucu Gürkan Kaçar'a yalnızca ihlal tespitiyle ve yeniden yargılama yapılmasıyla giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında net 25.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

94. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 206,60 TL harç ve 1.800 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.006,10 TL yargılama giderinin başvuruculara müştereken ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının *kişi bakımından yetkisizlik* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

3. Başvurucu Gürkan Kaçar'ın yaşama hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. 1. Başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'ın Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

2. Başvurucu Gürkan Kaçar'ın Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşama hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Kararın bir örneğinin başvurucu Gürkan Kaçar'ın yaşama hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Eskişehir 1. İdare Mahkemesine GÖNDERİLMESİNE,

D. 1. Başvurucu Gürkan Kaçar'a net 25.000 TL manevi tazminatın ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerinin REDDİNE,

2. Başvurucular Sevim İçöz ve Hüseyin Kaçar'a net 9.600 TL manevi tazminatın müştereken ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerinin REDDİNE,

E. 206,10 TL harç ve 1.800 vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.006,10 TL yargılama giderinin BAŞVURUCULARA MÜŞTEREKEN ÖDENMESİNE,

F. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvuruların Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 13/9/2017 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Üye	Üye
Engin YILDIRIM	Serdar ÖZGÜLDÜR	Muammer TOPAL

Üye	Üye
M. Emin KUZ	Recai AKYEL

İSVEÇ ÇOCUK HUKUKUNA KISA BİR BAKIŞ

Av. Can YAVUZ[1]

Giriş

Bu kısa makalede İsveç çocuk hukukunun karakteristik kurum ve ilkelerine ayrıca ülkenin çocuk hakları konusunda yaşadığı güncel sorunlara kısaca değinilecektir.

1. Küresel Perspektif

İsveç kanunlarına göre on sekiz yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak görülür ve ülkenin yaklaşık on milyonluk nüfusunun neredeyse beşte biri çocuktur.[2] İsveçli çocukların dünyanın farklı köşelerindeki akranlarına göre şanslı olduğu ileri sürmek akla yatkın gözükmektedir.

İsveç, 1989 yılında imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (ÇHS) 1990 yılında taraf olmuştur. Ülke, ÇHS'nin üç ihtiyari protokolünden ikisini[3] yürürlüğe koymuştur.[4] Diğer bir deyişle İsveç, çocuk hukukuna ilişkin önemli uluslararası sözleşmelere taraftır.

İsveç, çocuk hukukuna ilişkin global bir yaklaşım sergilemektedir ve bu tutum son dönemde daha görünür bir hâl almaya başlamıştır. İsveç Hükümeti Temmuz 2017'de ÇHS'yi İsveç ulusal hukukunun bir parçası haline getirmek için bir taslak hazırla-

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

2 https://sweden.se/society/children-and-young-people-in-sweden/,erişim 5/11/2017

3 1-Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocuk Satışı, Fahişeliği ve Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol, 2-Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmalarına İlişkin İhtiyari Protokol

4 http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=SWE&Lang=EN, erişim 4/11/2017

mıştır. Bu hedefin 2020 yılında hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. Çocuklar, yaşlılar ve cinsiyet eşitliğinden sorumlu Devlet Bakanı Åsa Regnér'in açıklamalarına göre, taslak ÇHS'nin özel yerini vurgulamayı ve çocuk hukukuna ilişkin karar mekanizmalarının Sözleşme'yi göz önünde bulundurarak hareket etmelerini hedeflemektedir.[5]

Çocuk haklarına verilen özel önem sebebiyle İsveç, çocuk haklarını evrensel çapta desteklemekte ve savunuculuğunu yapmaktadır.[6] İsveç'in, çocuk haklarına ilişkin tutumun bir örneği geçen yıl Türk kamuoyunu meşgul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 2016 yılında çocukların cinsel istismarına ilişkin bir düzenlemeyi (5237 sayılı Kanun madde 103/1) iptal etmiş, bu durum ciddi tartışmalara sebep olmuştu.[7] Bunun üzerine İsveç Dışişleri Bakanı sosyal medya hesabından "*Türkiye 15 yaşın altında çocuklarla cinsel ilişkiye izin veren kararı geri çekmelidir*" şeklinde bir tweet atmıştı. Bu durum Türkiye ve İsveç arasında politik bir krize neden olmuştu.[8] Bahsedilen örnekte görüldüğü üzere İsveç, politik kriz yaratma riskine rağmen, dünyanın farklı köşelerindeki çocuk hakları ihlallerine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

2. Kurumlar ve İlkeler

İsveç'in çocuk hukukuna ilişkin en önde gelen kurumlarından birisi İsveç Çocuk Ombudsmanı'dır (Barnombudsman-

5 İsveç Hükümeti'nin konuya ilişkin açıklamalarına erişmek için: http://www.government.se/articles/2015/02/convention-on-the-rights-of-the-child-about-to-become-swedish-law/, erişim 4/11/2017

6 İsveç Hükümeti'nin son dönemde konuya ilişkin açıklamalarına ve taahhütlerine ulaşmak için: "**Children come first - in Sweden and around the world**", http://www.government.se/opinion-pieces/2014/11/children-come-first---in-sweden-and-around-the-world/, erişim 5/11/2017, "**Standing up for children's rights**", http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Nato/Current-affairs/News/Standing-up-for-childrens-rights--sys/, erişim 5/11/2017

7 Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, 2015/108 Esas, 2016/46 Karar sayılı karar

8 The Guardian, "**Turkey hits back after Sweden accuses it of legalising child sex**", 15/08/2016, https://www.theguardian.com/world/2016/aug/15/sweden-accuses-turkey-legalising-child-sex, erişim 4/11/2017

nen). Çocukların hak ve çıkarlarını ÇHS'yi temel alarak temsil etme amacıyla 1993 yılında kurulmuş bir devlet kurumu olan İsveç Çocuk Ombudsmanı, ÇHS'nin uygulanmasındaki hatalara dikkat çekmeyi ve ilgili mevzuatın geliştirilmesini amaçlamaktadır. Ombudsman bu görevi yerine getirmek amacıyla yıllık raporlarını hükümete sunar. İlgili kurumlardan bilgi talep etme ve ilgili taraflarla diyalog kurma yetkilerine rağmen Ombudsman'ın çocuk hukuku mevzuatını doğrudan uygulama konusunda bir gücü yoktur. Ombudsman'a bireysel vakalara müdahale etme yetkisi de tanınmamıştır. Çocuk istismarı gibi bir durumla karşılaşması durumunda Ombudsman konuyu İsveç Ulusal Sağlık ve Refah Kurulu'na (Socialstyrelsen) ihbar eder.[9]

İsveç çocuk hukukuna ilişkin değinilmesi gereken önemli bir ilke bedensel ceza yasağıdır. İsveç, 1979 yılında çocuklara yönelik bedensel ceza verilmesini yasaklayarak dünyada bu yasağı uygulamaya koyan ilk ülke olmuştur. [10] Bahsi geçen yasak günümüzde istisnasız olarak tüm ülkede etkin bir şekilde uygulanmaktadır.[11]

İsveç'teki çocuk haklarından bahsederken ülkenin medeni hukukuna ilişkin bazı uygulamalara değinmek faydalı olabilir. Türkiye'de son dönemde sıkça tartışılan ortak velayet kurumu İsveç'in Çocuk ve Ebeveyn Kanunu'nda (Föräldrabalken) kabul edilmiştir.[12] Dikkat çeken bir başka hak ise ebeveynlere cömertçe tanınan doğum iznidir. Ebeveynler çocuklarının doğumundan sekiz yaşına değin her çocuk için ücretli olarak (her iki ebeveyn

9 İsveç Çocuk Ombudsmanı resmi İnternet sayfası, https://www.barnombudsmannen.se/om-webbplatsen/english/background/, erişim 4/11/2017, İsveç Çocuk Ombudsmanı Kanunu, Resmi İngilizce Çevirisi, https://www.barnombudsmannen.se/om-webbplatsen/english/the-ombudsman-for-children-act/, erişim 4/11/2017

10 https://sweden.se/society/smacking-banned-since-1979/, erişim 4/11/2017, CNN, "**In Sweden, a generation of kids who've never been spanked**", http://edition.cnn.com/2011/11/09/world/sweden-punishment-ban/index.html, erişim 4/11/2017

11 http://www.endcorporalpunishment.org/progress/prohibiting-states/sweden.html, erişim 4/11/2017

12 İsveç Çocuk ve Ebeveyn Kanunu İngilizce Çevirisi, Bölüm 6, http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-Parental-Responsibilities-Legislation.pdf, erişim 5/11/2017

için toplam) 480 gün doğum izni alabilirler.[13] İsveç'i çocuk ve aile dostu yapan başka uygulamalara rastlamak mümkündür. Ülkede dokuz yıllık eğitim zorunlu ve ücretsiz[14] ayrıca kalitelidir.[15] İlaveten, doğumdan yirmi yaşına kadar tüm sağlık hizmetleri tamamen ücretsizdir.[16]

3. Güncel Sorunlar

Araştırmalar İsveç'in çocuk haklarını genel olarak etkin olarak hayata geçirdiğini işaret etmektedir.[17] İsveç'in refah ülkesi olması ve yukarıdaki bilgilerin ışığında bu sonuç şaşırtıcı değildir. Fakat ülkenin çocuk hakları konusunda hiçbir sorun yaşamadığını söylemek hatalı bir önerme olabilir.

Mülteci krizinin en yoğun hissedildiği ülkelerden birisi İsveç'tir.[18] İyi bir refah düzeyi ve yerleşik bir sisteme sahip olmasına rağmen ülkenin kısa sürede yoğun göçe maruz kalması birçok alanda olduğu gibi çocuk hakları konusunda da bazı so-

---

13 https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/nar_barnet_ar_fott/foraldrapenning/!ut/p/z0/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziTTxcnA3dnQ28_U2DXQwczTwDDcOCXY1CDc31g1Pz9AuyHRUBTbm8uw!!/, erişim 5/11/2017

14 "**Education in Sweden**", https://sweden.se/society/education-in-sweden/, erişim 5/11/2017

15 OECD'nin Pisa araştırmasının İsveç hakkındaki sonuçlarına ulaşmak için: http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-Sweden.pdf, erişim 5/11/2017

16 "**10 Things That Make Sweden Family-Friendly**", https://sweden.se/society/10-things-that-make-sweden-family-friendly/, erişim 5/11/2017

17 *The KidsRights Index 2017*'ye göre İsveç çocuk haklarını hayata geçirme konusunda dünyada yedinci sırada yer almaktadır. KidsRights Foundation, *The KidsRights Index 2017*, sayfa 6, http://kidsrightsindex.org/Portals/5/The%20KidsRights%20Index%202017.pdf?ver=2017-05-10-105602-280, erişim 4/11/2017
Humanium'un araştırmaları da benzer sonuçlar ortaya koymuş ve İsveç'in çocuk haklarını genel olarak başarıyla hayata geçirdiğini belirtmiştir. Humanium, "**Realizing Children's Rights in Sweden**", https://www.humanium.org/en/sweden/, erişim 5/11/2017
UNICEF'in istatistikleri de İsveç'in çocukların temel eğitimi ve sağlığı alanında belirgin bir sorun yaşamadığını göstermektedir. https://data.unicef.org/country/swe/, erişim 4/11/2017

18 İsveç Göç Ajansı'nın göçe ilişkin resmi istatistiklerine ulaşmak için: https://www.migrationsverket.se/English/About-the-Migration-Agency/Facts-and-statistics-/Statistics.html, erişim 5/11/2017

runlar yaratmıştır.[19] Günümüzde çocuk hakları alanında İsveç'in karşılaştığı en büyük sorun düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların haklarının hayata geçirilmesidir.

Human Rights Watch'un araştırmasına göre, aralarında cinsel şiddet mağdurlarının da bulunduğu bazı düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların sağlık hizmetlerine erişiminin olmaması, düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların sığınma başvurularının cevaplanmasının çok uzun sürmesi, bazı refakatsiz düzensiz göçmen ve sığınmacı çocuklara kalacak yer sağlanamaması, vasi sisteminin düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukları korumakta bazı alanlarda yetersiz kalması alana ilişkin öne çıkan sorunlardır.[20] İsveç Çocuk Ombudsmanı'nın raporları da benzer sorunlara dikkat çekmektedir. Bir raporda sığınma başvurularının oldukça uzun sürdüğü ve düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların meşakkatli prosedürleri izlemekte zorlandığı belirtilmiştir.[21] Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin ülkeye ilişkin izleme raporlarında da düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların haklarına ilişkin bazı kaygıları dile getirilmiştir.[22]

Güncel raporlara göre, İsveç'te bazı düzensiz göçmen ve sığınmacı çocuklar geri göndermeme ilkesine (non-refoulement) uyulmaksızın ülkelerine geri gönderilmiştir.[23] Afganistan'ın İsveç tarafından güvenli ülke ilan edilmesi[24] bazı Afgan sığınmacı ve düzensiz göçmen çocukların ülkeye geri gönderilmesiyle so-

19 "**The refugee challenge**", https://sweden.se/migration/#2015, erişim 5/11/2017

20 Human Rights Watch, "**Seeking Refuge Unaccompanied Children in Sweden**", https://www.hrw.org/report/2016/06/09/seeking-refuge/unaccompanied-children-sweden, erişim 5/11/2017

21 The Local, "**Support provided to refugee children in Sweden inadequate: report**", https://www.thelocal.se/20170324/support-provided-to-refugee-children-during-asylum-process-in-sweden-inadequate-report, erişim 5/11/2017

22 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, "**Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden**", 6 Mart 2015, sayfa 11-13 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/concluding-observations-2015.pdf, erişim 5/11/2017

23 Humanium, "**Realizing Children's Rights in Sweden**"

24 İsveç, Afganistan'ın tümü olmasa bile bazı bölgelerinin güvenli olduğunu ilan etmiştir. İsveç Göç Ajansı, https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2017/2017-08-29-Fortsatt-allvarligt-sakerhetslage-i-Afghanistan.html, erişim 5/11/2017

nuçlanmış, bu durum İsveç kamuoyunda tepkilere neden olmuştur.[25] Afgan düzensiz göçmen ve sığınmacı çocuklara yönelik politika koalisyon hükümetinin iki ortağı, Sosyal Demokratlar (Sveriges socialdemokratiska arbetareparti) ve Yeşil Parti (Miljöpartiet de gröna), arasında anlaşmazlığa neden olmuştur.[26]

İsveç, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'yi imzalamamıştır.[27] Bu durumun düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların bazı haklarını olumsuz yönde etkilediği öne sürülmüştür. Ayrıca, (oturma izni olmayan) düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların sağlık ve eğitim hizmetlerine erişiminin kısıtlı olması, refakatsiz düzensiz göçmen ve sığınmacı çocukların kaybolması nedeniyle suistimale açık hale gelmesi, oturma izni olmayan vatansız kişilerin çocuklarının tabiiyetsiz kalmasını engelleyecek prosedürlerin etkin işletilememesi İsveç'in çocuk hakları konusunda yaşadığı sorunlar olduğu ileri sürülmüştür.[28]

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi raporlarında İsveç bazı konularda eleştirilmiştir. Dezavantajlı ve ötekileştirilmiş ailelerin çocuklarının kimi zaman ayrımcılığa maruz kalması, çocuğun üstün yararı ve çocuğun her konuda görüşlerinin dikkate alınması ilkelerinin yer yer hayata tam anlamıyla geçirilememesi, engelli çocukların haklarının tam olarak hayata geçirilmesinde yaşanan sorunlar, hem engelli çocukların intihar vakalarında hem de çocuk istismarı vakalarında görülen artış gibi problemler Komite'nin İsveç'e yönelik eleştirilerinden öne çıkanlardır.[29]

---

25 The Local, "**Massive show of support for refugee youths protesting Sweden's Afghanistan deportations**", https://www.thelocal.se/20170819/massive-show-of-support-for-refugees-youths-protesting-swedens-afghanistan-deportations, erişim 5/11/2017

26 The Local, "**Swedish government divided over young Afghan asylum seekers**", https://www.thelocal.se/20170913/swedish-government-divided-over-young-afghan-asylum-seekers, erişim 5/11/2017

27 https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-13&chapter=4&lang=en, erişim 4/11/2017

28 Humanium, "**Realizing Children's Rights in Sweden**"

29 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, "**Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden**", sayfa 2-10

KAYNAKÇA

- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, "**Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden**", 6 Mart 2015, https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/concluding-observations-2015.pdf, erişim 5/11/2017
- "**Children come first - in Sweden and around the world**", http://www.government.se/opinion-pieces/2014/11/children-come-first---in-sweden-and-around-the-world/, erişim 5/11/2017
- CNN, "**In Sweden, a generation of kids who've never been spanked**", http://edition.cnn.com/2011/11/09/world/sweden-punishment-ban/index.html, erişim 4/11/2017
- "**Education in Sweden**", https://sweden.se/society/education-in-sweden/, erişim 5/11/2017
- Human Rights Watch, "**Seeking Refuge Unaccompanied Children in Sweden**", https://www.hrw.org/report/2016/06/09/seeking-refuge/unaccompanied-children-sweden, erişim 5/11/2017
- Humanium, "**Realizing Children's Rights in Sweden**", https://www.humanium.org/en/sweden/, erişim 5/11/2017
- İsveç Çocuk Ombudsmanı Kanunu, Resmi İngilizce Çevirisi, https://www.barnombudsmannen.se/om-webbplatsen/english/the-ombudsman-for-children-act/, erişim 4/11/2017
- İsveç Çocuk ve Ebeveyn Kanunu İngilizce Çevirisi, http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-Parental-Responsibilities-Legislation.pdf, erişim 5/11/2017
- KidsRights Foundation, *The KidsRights Index 2017*, http://kidsrightsindex.org/Portals/5/The%20KidsRights%20Index%202017.pdf?-ver=2017-05-10-105602-280, erişim 4/11/2017
- "**Standing up for children's rights**", http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Nato/Current-affairs/News/Standing-up-for-childrens-rights--sys/, erişim 5/11/2017
- The Guardian, "**Turkey hits back after Sweden accuses it of legalising child sex**", 15/08/2016, https://www.theguardian.com/world/2016/aug/15/sweden-accuses-turkey-legalising-child-sex, erişim 4/11/2017
- The Local, "**Massive show of support for refugee youths protesting Sweden's Afghanistan deportations**", https://www.thelocal.se/20170819/massive-show-of-support-for-refugees-youths-protesting-swedens-afghanistan-deportations, erişim 5/11/2017

- The Local, "**Support provided to refugee children in Sweden inadequate: report**", https://www.thelocal.se/20170324/support-provided-to-refugee-children-during-asylum-process-in-sweden-inadequate-report, erişim 5/11/2017
- The Local, "**Swedish government divided over young Afghan asylum seekers**", https://www.thelocal.se/20170913/swedish-government-divided-over-young-afghan-asylum-seekers, erişim 5/11/2017
- "**The refugee challenge**", https://sweden.se/migration/#2015, erişim 5/11/2017
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, 2015/108 Esas, 2016/46 Karar sayılı karar
- "**10 Things That Make Sweden Family-Friendly**", https://sweden.se/society/10-things-that-make-sweden-family-friendly/, erişim 5/11/2017
- https://sweden.se/society/children-and-young-people-in-sweden/, erişim 5/11/2017
- http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=SWE&Lang=EN, erişim 4/11/2017
- http://www.government.se/articles/2015/02/convention-on-the-rights-of-the-child-about-to-become-swedish-law/, erişim 4/11/2017
- https://www.barnombudsmannen.se/om-webbplatsen/english/background/, erişim 4/11/2017
- https://sweden.se/society/smacking-banned-since-1979/, erişim 4/11/2017
- http://www.endcorporalpunishment.org/progress/prohibiting-states/sweden.html, erişim 4/11/2017
- https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/nar_barnet_ar_fott/foraldrapenning/!ut/p/z0/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziTTxcnA3dnQ28_U2DXQwczTwDDcOCXY1CDc31g1Pz9AuyHRUBTbm8uw!!/, erişim 5/11/2017
- http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-Sweden.pdf, erişim 5/11/2017
- https://data.unicef.org/country/swe/, erişim 4/11/2017
- https://www.migrationsverket.se/English/About-the-Migration-Agency/Facts-and-statistics-/Statistics.html, erişim 5/11/2017
- https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2017/2017-08-29-Fortsatt-allvarligt-sakerhetslage-i-Afghanistan.html, erişim 5/11/2017
- https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-13&chapter=4&lang=en, erişim 4/11/2017

ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ OHAL ETKİSİ

Av. Cansu ŞEKERCİ[1] / Av. Fırat ÇİÇEK[2]

İnsanlık, çocuklara en iyisini sunmayı borçludur.[3]

GİRİŞ

20 Temmuz 2016 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla ülke genelinde ilan edilen olağanüstü hal (OHAL), uzatılma kararlarıyla birlikte halihazırda devam etmektedir. Bu süreçte düzenlenen OHALkanun hükmünde kararnamelerle (KHK) Türkiye, insan hakları açısından son derece karanlık bir döneme girmiştir. Hükümetin bu konuda vermiş olduğu "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi askıya alınmıştır."[4]demeçleri, bu durumu destekler niteliktedir.

Bu çalışmada yürürlüğe giren KHK'ların ayrıntılı değerlendirmesi ve genel ölçülülüğüne değinilmeyecektir. Milli eğitim, psikolojik etkiler, çocuk çalışmaları, kişisel verilerin korunması veözgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar başlıkları hem güncel olaylar hem de sözleşmeler temelinde incelenecektir; fakat öncelikle Türkiye'nin de taraf olduğu Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 4.maddesini hatırlatmakta fayda vardır. Buna göre OHAL'e ilişkin tedbirler alınırken durumun zorunluluklarının *kesinlikle* gerektirdiği ölçüde ve hukuktan doğan diğer yükümlülüklere aykırı düşmeyecek ve herhangi bir sebeple ayrımcılık içermeyecek şekilde düzenlemeler yapılmalıdır.

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

2 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

3 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1924

4 BBC, Kurtulmuş: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi askıya alındı, 21.07.2016 http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-36855356, Erişim tarihi: 25.10.2017

MİLLİ EĞİTİM

Sürecin en önemli etkilerinden biri, milli eğitim alanında yapılan ihraçlardır.İhraçlar sebebiyle eğitim kadrolarında oluşan boşluklar, çocukların eğitim hakkını ihlal etmekle birlikte uzun vadede başka ciddi sonuçlar da doğuracaktır. Milli eğitimdeki bu ihraçlara ilişkin çeşitli kurum ve kuruluş veya kişilerce çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan birinden[5] alınan verilere göre 14 Temmuz 2017 tarihi itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığının merkez ve mahalli teşkilatı içinde görev yapan 33 bin 237 öğretmen meslekten çıkarılmış ya da açığa alınmıştır.[6]

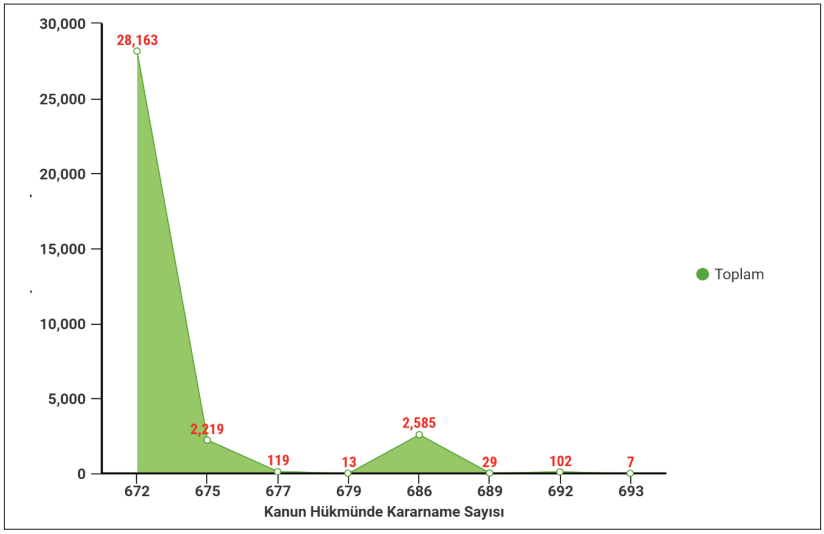

Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki ihraçlar, 672 sayılı KHK ile başlayıp şu ana kadar, yayınlanan 694 sayılı son KHK'ya kadar devam etmiştir. 11 bin 301 öğretmen terör örgütüne destek iddiasıyla açığa alınmış, bu öğretmenlerin 9 bin 843'ü KESK'e bağlı Eğitim-Sen üyesi öğretmenlerden oluşmuştur. Toplam 20 bin öğretmeni bulunan Diyarbakır'da 4000'i aşkın, 900 öğretmeni

5 İnsan Hakları Ortak Platformu, Olağanüstü Hal Tedbir ve Düzenlemeleri 31 Ağustos 2017

6 Verilere ilişkin tablo, doğrudan rapordan temin edilmiştir.

bulunan Tunceli'de 500'ü aşkın öğretmen açığa alınmıştır. İhraçların yanı sıra dönem dönem öğretmenlerin göreve iadesi de gerçekleşmiştir. Bu verilere göre 2 milyona yakın öğrenci, OHAL yeni eğitim-öğretim dönemine öğretmensiz başlamıştır.

PSİKOLOJİK ETKİLER

OHAL'inetkisi, ihraçlar dışında müfredata yapılan eklemelerle de artmıştır. Ne yazık ki bu süreçte ilkokullar da dahil 15 Temmuz temalı etkinlikler, hatta canlandırmalar[7] yapılmıştır. Bu etkinliklerden, izletilen videolardan ve işlenen derslerden dolayı çocukların gelişimleri, olumsuz yönde etkilenmiştir.[8]

Kamuda yaşanan ihraçlar sürecinde meslekten ihraç edilen ya da türlü gerekçelerle tutuklu bulunanların çocukları ile ilgili hiçbir çalışma yapılmamış olması dikkat çekicidir. Yüz binlerce çocuk; çaresizlik, utanç, suçluluk, ürkeklik-korkaklık, endişe, öfke, kırılganlık, güvensizlik, değersizlik, anlamsızlık gibi olumsuz duygularla baş ederek hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Çocukların ve gençlerin yaşananlarda hiçbir sorumlulukları olmadığı halde mağdur edilmesi, çocuğun üstün yararınıgözeten adalet sistemi içerisinde kabul edilemez.

ÇOCUK ÇALIŞMALARI

Şu ana kadar 28 KHK yayınlanmakla birlikte toplamda iki bini aşkın kuruluş OHAL kapsamında kapatılmıştır. Bunlar arasında çocuk hakları konusunda çalışmalar yürüten Gündem Çocuk, Sokak Çocukları ve Öksüz Yetim Derneği, Konya Çocuk Evleri Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği gibi birçok dernek yer almaktadır. Kapısına kilit vurulan bu derneklerden özellikle "Gündem Çocuk" çocuk hakları konusunda ülkede ciddi çalışmalar gerçekleştirmiştir. Her yıl, çocukların uğradığı hak ihlalleriyle ilgili raporlar hazırlayan ve bunları kamuoyuyla paylaşan dernek,

7 Cumhurbaşkanı olmak isteyen ve idamı geri getirmek isteyen küçük kız, https://www.youtube.com/watch?v=69cDFzwbtaY, Erişim Tarihi 24.10.2017

8 Hürriyet Gazetesi, Anaokulunda 15 Temmuz, 24.12.2016 http://www.hurriyet.com.tr/anaokulunda-15-temmuz-40315978, Erişim Tarihi 24.10.2017

çeşitli projeler yürütmüştür. Okullarda çocukların güvenliğiyle önlemlere dikkat çeken, istismar mağduru çocukların davalarına müdahil olan ve davaları takip eden derneğin faaliyetlerinin durdurulması, pek çok projeyi de yarıda bırakmıştır. Bunlardan biri de üç yıldır yılda en az 20 çocuğun hayatını kaybettiği okullardaki fiziki güvenlik ihmalleriyle ilgili bir projedir. Okullardaki fiziksel güvenlik eksiklerini görünür kılmak ve önlem alınması için büyük çaba harcayan dernek, Milli Eğitim Bakanlığı ile 2013 yılında 'Okullarda Fiziksel Güvenlik Standartları Protokolü' imzalamıştır. Proje kapsamında okulların eksiklerinden yola çıkılarak Türkiye'deki tüm okulların uyması gereken bir liste oluşturulmuştur. Ülke genelinde 60 bin okula ulaşacak proje, derneğinOHAL gerekçesiyle kapanmasının ardından tamamlanamamıştır.[9]

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu da ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim veren kurumlarda kültür ve sanat alanında yapılan etkinliklerdir. Bu konuda KHK kapsamında herhangi bir düzenleme ve yasaklama olmamasına rağmen İl Milli Eğitim Müdürlükleri güvenlik gerekçesi ile tüm etkinlikleri iptal etmiş ve bu süreçte proje ve etkinlikler konusunda izin vermemesi rutin hale gelmiştir.

KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

Çocukları etkileyen düzenlemelerden bir diğeri, kişisel verilerin korunmasına yönelik bir ihlal olarak 670 sayılı KHK'da geçmektedir. Bu düzenleme, OHAL kapsamında hakkında işlem yürütülen kişiler ve bunların eş ve çocuklarına ait banka bilgilerinin ilgili kurumlardan talep edilmesi halinde gecikme olmaksızın verilmesine ilişkindir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi uyarınca "Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir." Ayrıca sözleş-

9 T24 Bağımsız İnternet Gazetesi, Kapatılan Gündem Çocuk Derneği: Hangi çalışmamız, kimi rahatsız etti; susunca ihlaller durmayacak!, 16.10.2016, http://t24.com.tr/haber/kapatilan-gundem-cocuk-dernegi-hangi-calismamiz-kimi-rahatsiz-etti-susunca-ihlaller-durmayacak,371146, Erişim Tarihi: 24.10.2017

menin 16.maddesine göre hiçbir çocuğun gizlilik hakkı, hukuka aykırı olarak ihlal edilmemelidir. Bu düzenleme ile halihazırda Anayasa'da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde bulunan gizlilik hakkı, çocuk bireyler için tekrar edilmiş olmaktadır. Çocuğun kişisel verilerine ulaşılması, OHAL kapsamında alınacak bir tedbir olarak kabul edilmemelidir.

ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILAN ÇOCUKLAR

Ceza infaz kurumlarında bulunan çocuklar, OHAL kapsamında yapılan düzenlemelerle ayrımcılığa tabi tutulmaktadır. Ayrımın (çocuk lehine) çocuklar ve yetişkinler arasında olması gerekirken adli suçlu çocuklarla siyasi suçlu çocuklar arasında olması, çocuğun üstün yararını gözeten adalet sistemine aykırıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları), ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer görüşler, milli ve sosyal köken, varlık, doğum yeri ve sair hiçbir ayrım gözetilmemesi gerektiğini öncelikle belirtmiştir. Bu düzenleme, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi[10] ve Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kurallarıyla (Havana Kuralları)[11] da paralellik göstermektedir.

Soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde yapılan değişiklikler[12] çocuk yargılaması için herhangi bir istisna barındırmadığından uygulamada çocuk aleyhine ciddi sıkıntılar doğurmak-

10 ÇHS madde 2/1 – Taraf devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt eder.

11 Temel Perspektifler madde 4 - Bu Kurallar, ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, milliyet, siyasal veya başka bir fikir, kültürel inanç veya uygulama, mülkiyet, doğum veya aile statüsü, etnik veya toplumsal köken ve özgürlük gibi sebeple ayrımcılık yapılmaksızın, tarafsızlıkla uygulanır. Çocukların dini ve kültürel inançlarına, bunları uygulamalarına ve manevi değerlerine saygı gösterilir.

12 6755 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirler ile Bazı Kurum ve Kuruluşlara Dair Düzenleme Yapılması Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun

tadır.Örneğin belirli suçlara ilişkin[13]gözaltı süresinin yedi güne kadar uzayabileceği ve hatta Cumhuriyet Savcısının yazılı emriyle bunun yedi gün daha uzatılabileceği düzenlenmiştir. Öte yandan şüpheli veya sanık ile tanıklıktan çekinebilecek kimseler arasındaki mektup ve belgelere, bu kimselerin nezdinde bulunsabileelkonulabileceğine karar verilmiştir. Düzenlemeye göre özel hayata müdahale eden bu hükmün uygulanması için hükmü uygulayacak organın herhangi bir şartı gözetmesi de gerekmemektedir. Çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması son çare olmalı ikenuzun gözaltı süreleri düzenlenmesi ve iletişim araçlarına elkonularak çocuğun sosyal yaşamdan uzaklaştırılması, alenen birer ihlaldir.

KHK'larlaCeza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da yapılan düzenlemeler avukat-müvekkil gizliliğini zedeleyici hükümler içermektedir. Belirli suçlardan mahkum olan kişilerin avukatla olan görüşmelerinde toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürüldüğüne, terör örgütü veya diğer suç örgütlerinin yönlendirildiğine, mesajlar iletildiğine ilişkin *bilgi*, bulgu ve belge elde edilmesi halinde Cumhuriyet Başsavcısının istemi ve infaz hakiminin kararıyla üç ay süreyle görüşmeler teknik cihazla *sesli veya görüntülü olarak kaydedilebileceği*, avukat görüşmesinde bir görevlinin görüşmede hazır bulundurulabileceği, verilen belgelerin incelenip *elkonulabileceği* veya *görüşmelerin gün ve saat bazlı sınırlandırılabileceği* hüküm altına alınmıştır. Buna benzer bir hüküm önceki düzenlemede de yer almasına rağmen kapsamı daha sınırlıdır. Yeni düzenlemeyle görüşmelerin teknik cihazla kaydedilmesi, belgelere el konulması ve görüşmelerin sınırlandırılması eklenmişken bunlara karar verilmesi için somut dayanaklar aranmasından da vazgeçilmiştir. Ne yazık ki infaz kurumlarındaki çocukların avukat görüşmelerinde de bu uygulamaya rastlanmaktadır. Avukat ve müvekkil arasındaki mahremiyetin korunması kurumdaki herkes için geçerli olmakla birlikte Havana Kuralları'nın 18.mad-

13 Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitap dördüncü kısım dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci bölümlerinde tanımlanan suçlarla Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar

desi de infaz kurumundaki çocuğun avukatla olan irtibatındaki mahremiyete özellikle vurgu yapmaktadır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukları etkileyen bir diğer madde ise 677 sayılı KHK'da yer alan "sınavlara ilişkin tedbirler"dir. "Terör örgütü üyeliği veya bu örgütlerin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar sebebiyle tutuklu veya hükümlü olarak ceza infaz kurumlarında bulunanların, OHAL'indevamı ve kurumda bulundukları süre zarfında, ülke genelinde uygulanan merkezi sınavlar ile örgün veya yaygın her türlü eğitim ve öğretim kurumları ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından infaz kurumları içinde veya dışında yapılan ya da yaptırılan sınavlara giremeyecekleri" düzenlenmiştir. Olağan dönemde düzenlenen mevzuatta infaz kurumlarındaki çocukların eğitim faaliyetlerinin kesintiye uğramaması, bunun gözetilmesi ve desteklenmesi yer almaktaysa da (uygulamanın bu yeterlilikte olmadığı bilinmekle birlikte ayrı bir tartışma konusudur) anılan suçlar sebebiyle kurumda bulunan çocukların OHAL'edayanarak eğitimlerine devam etmeleri engellenmektedir. Zorunlu okul çağındaki her çocuğun ihtiyaçları ve kabiliyetleri doğrultusunda eğitim almaya hakkı vardır[14]. Bundan mahrum bırakılmaları, onarıcı adalet sistemine ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere aykırıdır.

SONUÇ

Türkiye'nin insan hakları konusunda geldiği noktayı açıklamak üzere hazırlanan bu çalışma, dezavantajlı gruplardan biri olan çocukların OHAL **döneminde karşılaştıkları birtakım zorluklara dikkat çekmek istemiştir. Eğitim g**ibi son derece önemli bir alandadahil olmak üzere yaşanan ihlaller, çocuklar için geçici bir mağduriyet değildir; aksine bu sorunlar, geleceklerine doğrudan etki edecektir. Benzer sonuçlara yine psikolojik etkiler başlığında da yer verilmiştir. **Ö**zgürlüğünden yoksun bı-

14 Havana Kuralları madde 38 - Zorunlu okul çağındaki her çocuğun ihtiyaçlarına ve kabiliyetlerine uygun ve kendisini topluma dönüşe hazırlamak için tasarlanmış bir eğitim almaya hakkı vardır…

rakılan çocuklar için **çocuk dostu adalet sistemine ve buna dayalı olarak ülkenin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerine aykırı düzenlemeler**, ihlaller doğurmaktadır. Çocuk haklarının geliştirilmesi yerine bu şekilde ihlallerle yaşanan hak kayıplarına bir an önce son verilmesi, yetkili organların önceliklerinden biri haline gelmelidir.

UZLAŞTIRMACILARIN NİTELİKLERİ

DR. CENGİZ APAYDIN[1]

1. GENEL OLARAK UZLAŞMA

Uzlaşma kavramı hem ağırlıklı olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253- -255. maddelerinde belirtilen usul hukukuna hem de fail ve devlet arasındaki cezalandırma ilişkisini sona erdirme açısından maddi hukuka ilişkin karma nitelikte bir düzenlemedir. Uzlaşma hem edimli olarak mağdurun zararlarının ödenmesi karşılığında hem de edimsiz olarak gerçekleşebilir. Ancak uzlaşmayla failin cezalandırılması olanağı ortadan kaldırıldığından, bu kurumu ceza ilişkisini düşüren bir hal olarak da nitelendirmek mümkündür. Bu nedenle uzlaşma bir taraftan muhakemeyi engellemesi nedeniyle muhakeme hukuku kurumu, diğer yandan ise fail ile devlet arasında ceza ilişkisini sona erdirdiğinden ceza hukuku kurumu olup, ceza ilişkisi, usuli bir işlem nedeniyle yani muhakemeye devam edilemediği için sona erdiğinden fail-mağdur uzlaşmasının muhakeme hukuku kurumu olma özelliğinin ağır basmakta olduğu savunulmuştur[2]. Nitekim Yargıtay'da, uzlaşmayı, karma nitelikli bir kurum olarak kabul etmektedir. Buna göre uzlaşma bir yönüyle usul hukuku kurumu, ceza ilişkisini sona erdirmesi nedeniyle de maddi ceza hukukuna ait bir hukuksal kurumdur[3]. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 30.10.2007 tarihli ve 2007/4-200 esas, 2007/219 sayılı ilâmında belirtildiği üzere, özetle uzlaştırma kurumu her ne kadar 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun 253 ve 254.

1 İstanbul Anadolu Adliyesi Cumhuriyet Savcısı

2 Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukukunda Fail-Mağdur Uzlaşması, (TCK 78/3), Maltepe Üniversitesi,HFD (Hukuk Fakültesi Dergisi), V, 2 (2006), s. 117- 141.

3 CGK. 30.10.2007, 4200/219; 4.CD. 13.6.2007, 4984/5662.

maddelerinde hüküm altına alınarak usul hukuku kurumu olarak düzenlenmiş ise de, fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi bakımından maddi hukuka da ilişkin bulunması nedeniyle yürürlüğünden önceki olaylara uygulanabileceği, bu uygulamanın sadece görülmekte olan davalar bakımından geçerli olmayacağı, 5237 sayılı Kanun'un 7/2. maddesindeki **"*Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur*", şeklindeki hüküm uyarınca kesinleşmiş kararlar bakımından da uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerektiği açıkça belirtilmiştir.** Öte yandan, 5275 sayılı Yasa'nın 98/1. maddesinde**; *"Mahkûmiyet hükmünün yorumunda veya çektirilecek cezanın hesabında duraksama olursa, cezanın kısmen veya tamamen yerine getirilip getirilemeyeceği ileri sürülür ya da sonradan yürürlüğe giren kanun, hükümlünün lehinde olursa, duraksamanın giderilmesi veya yerine getirilecek cezanın belirlenmesi için hükmü veren mahkemeden karar istenir*" şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiş olması, infaz edilmekte olan hükümlerin de uyarlamaya konu edilebileceğini açıkça göstermektedir. O halde uzlaşma kapsamına alınan suçlarla ilgili infaz aşamasında olan dosyalarda hükmün infazının durdurularak, 5271 sayılı CMK'nın 253. maddesindeki esas ve usullere göre uzlaştırma işlemlerinin yerine getirilmesi için dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi gerekmektedir.** Nitekim Yargıtay'ın aynı doğrultudaki bir kararında şöyle denilmektedir; "Sanığın tekerrüre esas alınan ilama ilişkin suçun TCK'nın 155/1 maddesinde yazılı güveni kötüye kullanma suçuna ait olduğu, CMK'nın 253. maddesinde 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası uzlaşma kapsamına alındığının, **sanığın başka da tekerrüre esas alınabilecek sabıkası olmadığının anlaşılması karşısında; öncelikle tekerrüre esas alınan bu ilam sebebi ile uyarlama yargılaması yapılarak sonucuna göre sanık hakkında tekerrür hükümlerinin**

uygulanmasının gerekip gerekmediğinin değerlendirilmesi lüzumu, bozmayı gerektirmiştir"[4].

Aynı doğrultuda olmak üzere hükmün açıklanmasına neden olan kasıtlı suçların uzlaşma kapsamında olması halinde de hükmün açıklanmasına neden olan suçlar açısından uzlaşma işlemi yapıldıktan sonra sanık hakkında hukuki değerlendirmenin yapılması şarttır. Nitekim Yargıtay'ın aynı doğrultudaki bir kararında şöyle denilmektedir; " *TCK'nin 141. maddesi uyarınca hükmolunan* hırsızlık olması, 02/12/2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak aynı tarihte yürürlüğe giren 6763 sayılı Kanunun 34. maddesiyle değişik 5271 sayılı *CMK'nın 253. maddesi ve maddeye eklenen fıkraya göre uzlaşma kapsamına alınmış olması gözetilerek, uzlaştırma işlemi uygulanarak sonucuna göre, suça sürüklenen çocuğun hukuki durumunun bu kapsamda tekrar değerlendirilip belirlenmesinde zorunluluk bulunması karşısında, hırsızlık suçu yönünden, uyarlama yargılaması yapılıp yapılmadığı araştırılarak, anılan hüküm yönünden uzlaştırma işleminin olumlu sonuçlanmış olması durumunda, suça sürüklenen çocuğun denetim süresinde işlediği başkaca kasıtlı suçlardan mahkum olup olmadığı tespit edilip sonucuna göre, açıklanması geri bırakılan hükmün açıklanıp açıklanmayacağının değerlendirilmesi zorunluluğu, bozmayı gerektirmektedir*"[5].

Özetle 6763 sayılı Kanun ile değişik 5271 sayılı CMK'nın 253. maddesindeki uzlaşma kapsamındaki suçların artırılmış olması ceza yargılaması açısından bir devrim olup, ceza soruşturmasından başlayarak, iddianamenin düzenlenmesi, kovuşturma aşaması, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıistinaf, temyiz yolu kanun yolları, infaz aşamasındaki mahkeme ilamları ile sicil dosyalarında ve sabıka kayıtlarında bulunan uzlaşma

4 Yargıtay 2. Ceza Dairesinin, 12.07. 2017 tarihli, 2015/743 esas ve 2017/7653 sayılı kararı. (UYAP isimli Hâkimler ve Cumhuriyet savcılarına Yargıtay kararlarına özel erişim sağlayan sistemden alınmıştır).

5 Yargıtay 3. Ceza Dairesinin, 29. 05. 2017 tarihli, 2016/13609 esas ve 2017/7262 sayılı kararı. (UYAP isimli Hâkimler ve Cumhuriyet savcılarına Yargıtay kararlarına özel erişim sağlayan sistemden alınmıştır).

kapsamına alınan suçlarla ilgili uyarlamaların yapılarak şüpheli, sanık ve mahkûmların hukuki durumlarının değişen yasal mevzuatlara ve ceza hukukunun ilkelerine göre yeniden değerlendirilmesi gerekir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunuyla ceza adalet sistemimize " ceza hukukuna ilişkin uyuşamazlıkların ceza adalet sistemi dışında çözülmesine" olanak sağlayan "uzlaşma" adı altında yeni bir kurum kabul edilmiştir. Bu kurum ilk defa Amerika Birleşik Devletlerinde "mediation" adı altında ortaya çıkmıştır. Bu kurumun temel amaçları, Cumhuriyet başsavcılıklarda bulunan soruşturmaları ve mahkemeler önündeki ceza davalarını, hukuka uygun yöntemlerle ceza adalet sistemi dışına çıkararak çözmek ve böylece Cumhuriyet başsavcılıklarının ve ceza mahkemelerinin iş yükünü azaltmak, ceza soruşturmalarını ve ceza yargılamasını hızlandırmak, önemli suçlarla ilgili soruşturmaların ve davaların önünü açmak, mağdurun suçtan doğan zararını kısa bir süre içerisinde masrafsız bir şekilde gidermek, tarafları "tarafsız ve bağımsız" bir uzlaştırıcı tarafından barıştırmaktır.

Onarıcı ceza adaleti alanında son zamanlarda suç mağdurlarının yararlarını korumak amacını taşıyan bir hassasiyetin gittikçe güçlenerek ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle suç mağdurlarının korunmasına ve ceza adaleti sistemi içerisinde haklarının geliştirilmesine büyük önem verilmektedir. Uzlaşma kurumu ile öncelikli olarak hızlı bir şekilde mağdurun zararının karşılanması ile mağdurun tatmin edilmesi ön plâna çıkmaktadır: Suça karşı sadece ceza yaptırımı yeterli değildir; zararın giderilmesi ve bozulan toplumsal barışın onarılması en başta gelen amaçlardan sayılmalıdır. Bu bağlamda, uzlaşma kurumu ile suçun mağdurunun suçtan doğan zararını kısa bir süre içerisinde gidererek mağdurlar bakımından önemli bir işlev görebilecek potansiyele sahiptir.

Onarıcı adalet, suçtan etkilenen kişilerin ihtiyaçlarını dikkate alarak, suçun olumsuz etkilerinin giderilmesini de amaçlamaktadır. Bu kapsamda fail ıslah edilmekte, mağdur ve toplumun gördükleri zararlar giderilmekte ve onarılmakta ve failin sorum-

luluk üstlenerek mağdura ve topluma verdiği zararı kabul etmesi ve bunları telafi etmesi için imkân sağlanmaktadır. Ayrıca onarıcı adalet zarar vermekten çok düzeltici, eğitici, affedici, sorumluluk yükleyici ve toplumsal katılımı ve diyalogu teşvik edici bir süreçtir[6]. Onarıcı adalet başlangıç noktası olarak mağduru ele almakta ve gerek maddi gerekse de manevi olarak mümkün olan en kısa süre içinde haksızlığın onarılması suretiyle mağdurun isteklerinin karşılanmasına çalışmaktadır[7].

Öte yandan, bir suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, tarafsız ve bağımsız bir uzlaştırmacının girişimleriyle çözmek ve böylece hem adaleti sağlamak hem de mağduru tatmin etmek de ceza adaletinin hedefleri arasındadır. Zararın giderilmesi fail ile mağdur arasında suç işlenmesiyle bozulan barışı sağlayacak ve taraflara huzur getirecektir.

Genel olarak uzlaşma, uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli ya da sanığın mağdur veya suçtan zarar görenin kanun ve yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırmacı tarafından uzlaştırma süreci sonunda anlaştırılmış olmalarını ifade eder. Uzlaşma cezalandırıcı adalet anlayışına alternatif bir uyuşmazlık çözümüdür. Uzlaşma onarıcı adalet anlayışının önemli alanlarından biridir. Diğer bir ifadeyle, uzlaşma, yargılama dışı alternatif çözüm yollarından birisidir. Uzlaşmaya başlamak için şüpheli hakkında iddianame düzenlenecek kadar yeterli şüphe olmalıdır. Uzlaşma, fail ile mağdurun uzlaştırmacı önünde iradelerine uygun bir anlaşma yaparak ceza uyuşmazlığını gidermeleridir[8]. Uzlaştırmada iki temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi tarafsız üçüncü bir kişinin uyuşmazlığın çözümüne yardımcı olması, ikincisi ise bu kişinin çözüm için tarafları zorlayamamasıdır[9].

---

6 Roach, s. 257 573 (akt-Çetintürk, s. 659.

7 Çetintürk, s. 662.

8 Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 11. Bası, İstanbul 2014, s. 477.

9 Laflin, s. 573 (akt-Çetintürk Ekrem, Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 101.

2. UZLAŞTIRMACILARIN SAHİP OLMASI GEREKEN NİTELİKLER VE ETİK KURALLAR

Başarılı bir uzlaştırmanın temel unsuları, uzlaştırmacının göstereceği gayret, üstleneceği sorumluluk ve sahip olduğu bilgi, tecrübe ve yetenektir[10]. Uzlaştırmacı olmak ayrı bir uzmanlık gerektirdiğinden, uzlaştırmacı olarak görev alacak olan kişinin ceza hukuku alanında uzman ve tecrübeli olması şarttır. Uzlaştırmacı ceza hukuku bilgisine sahip olması gerektiği gibi, uzlaştırma işlemlerinde kullanılması zorunlu olan insan ilişkileri, psikoloji ve iletişim teknikleri alanında özel yeteneklere de sahip olması gerekmektedir. Bu nedenlerle uzlaştırmacının ciddi bir şekilde eğitilmesi belli dönemlerde de eğitimlerin yenilenmesi gerekmektedir.

Uzlaştırmacı görevini aşağıdaki etik ilkelere uygun olarak yerine getirmek zorundadır:

a) Görevini dürüstlük kuralları çerçevesinde bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirir, tarafların ortak yararlarını gözetir, tarafların müzakerelerde yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmasına özen gösterir.

b) Adalete hizmet etme bilinciyle, görevini etkin, zamanında ve verimli biçimde yerine getirmeyi, sunduğu hizmet kalitesini yükseltmeyi hedefler.

c) Görevini yerine getirirken taraflara nazik ve saygılı davranır. Tarafların birbirlerine saygılı davranmaları ve müzakerelere iyi niyetle katılmaları konusunda tarafları bilgilendirir.

ç) Masumiyet karinesi gereğince şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınamaz.

d) Görevini yerine getirirken taraflar arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri

10 Çetintürk, s. 435.

sebeplerle ayrım yapamaz, itibar ve güveni sarsıcı davranışlarda bulunamaz.

e) Taraflardan biriyle herhangi bir kişisel veya iş ilişkisinin bulunması, uzlaştırmanın sonucuna yönelik doğrudan veya dolaylı, malî veya diğer menfaatinin bulunması ya da taraflardan biri için uzlaştırma dışında bir yetkiyle görev yapması gibi bağımsızlığı veya taraflarla arasındaki menfaat çatışmasını etkileyebilecek ya da bu izlenimi verebilecek durumları açıklamadan görev yapamaz veya göreve devam edemez.

f) Görev yaptığı olayla ilgili olarak eğer avukat ise daha sonra vekil veya müdafii olarak görev üstlenemez.

g) Tarafsızlığından kuşku duyulmasına yol açacak şekilde kendisine veya bir başkasına doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir menfaat temin edemez.

ğ) Görevinin saygınlığını ve kişilerin adalete olan güvenini zedeleyen veya şüpheye düşüren her türlü davranıştan kaçınır[11].

Kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı hâller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak dikkate alınır.Uzlaştırmacı taraflarla iletişim kurarken tarafları yargılamamalı, suçlamamalı, eleştirmemeli, övmemeli, alay etmemeli, şaka yapmamalı, tartışmamalı, kavga etmemeli, tarafları aşağılamamalıdır. Uzlaştırmacı tarafları etkin bir şekilde dinlemeli, empati yapmalı, suçla ilgili olarak tarafların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmalıdır. Uzlaştırmacı tarafları anlayabilmek ve uzlaştırmak için taraflarla göz teması kurmalı, dürüst, samimi ve içten davranarak uzlaşmanın faydalarını veya uzlaşamamanın sakıncalarını belirterek suçun detaylarına girmeksizin tarafları aydınlatmalıdır. Uzlaştırmacı tehditkâr olmamalı, tarafların özgür iradelerini hileyle kısıtlamamalı, ses tonu yumuşak, sabırlı, anlayışlı ve telaşsız olmalıdır. Özetle uz-

11 Uzlaşma Yönetmeliğinin 6. Maddesi.

laştırmacı kesinlikle tarafları uzlaşma yönünde zorlamamalıdır. Tarafların özgür iradesine saygı duymalıdır.

Diğer bir ifadeyle, uzlaştırmacının kişisel yetenekler şunlardır: Özellikle dinleme olmak üzere, iyi bir iletişim becerisi, problem çözme ve müzakere becerisi, farklı insanları anlayabilme becerisi, yerel kültürleri ve toplumları anlayabilme becerisi, kişisel önyargıları anlayabilme ve bunun üstesinden gelebilme becerisi, bir yargıya varmadan tarafsız kalabilme becerisi, başkalarının aşırı duygularıyla başa çıkabilme becerisi, sabır, taraflara sürecin içeriğini belirleme yetkisinin verildiği bir ortamda süreci kontrol edebilme becerisi, pratik bir zeka ve kontrol altındayken çalışma becerisine sahip olmalıdır[12].

Uzlaştırma uygulamalarının artması ve uzlaştırmacıların etkinliği bakımından atılması gereken önemli bir adım da gönüllü uzlaştırmacılığın geliştirilmesi ve bu sürece sivil toplum örgütlerinin katılımının sağlanmasıdır. **Sivil toplum örgütlerinin uzlaştırma sürecine gönüllü olarak katılımı, ceza adalet sistemine toplumun katılımını ve toplumun uyuşmazlık çözümündeki yeteneğini geliştirecektir.** Toplumun bu şekilde sürece katılması, özellikle fail yönünden ne ailesinin ne de bir sosyal çalışmacının sağlayabileceği desteği ve kontrolü sağlayacaktır. Toplumsal katılım, sadece uzlaştırma sürecine katılımla sınırlı değildir. Sivil toplum örgütleri failin topluma yeniden kazandırılması amacıyla, toplum yararınahizmet etmesi için uygun ortamlar hazırlayabilirler[13].

Uzlaştırmacıların eğitimi, bilgi ve anlama ile beceri şeklinde kapsamlı ve birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Bilgi ve anlamaya göre, uzlaştırmacılar onarıcı adalet ve uzlaştırma konularında çok iyi bilgilendirilmelidirler. Uzlaştırma, ceza adalet sistemi ve tarafların hukuki hakları konusunda çok iyi bilgiye sahip olmayı gerektirir. **Taraflar genellikle ceza muhakemesi ve uzlaştırmanın ona etkisi konusunda sorular sorarlar.**

12 Bkz. Çetintürk, s. 446.

13 Çetintürk, s. 443.

Yine uzlaştırmacı, uzlaştırma ihtimalini araştırırken, taraflara sahip oldukları hukuki hakları açıklamalıdır. Uzlaştırmacılara verilecek temel eğitimde, ceza hukuku terimleri, ceza hukukuna egemen ilkeler, ceza hukuku ve uzlaşmanın felsefesi özellikle mağdurun anlaşılması ve mağdurun durumuna uygun davranılabilmesi için mağdur bilimine yer verilmelidir. Uzlaştırmacı, mağdurun bir suçtan nasıl etkilendiği, suçun etkilerinden kurtulurken hangi aşamalardan geçtiği ve mağdurun sahip olduğu haklar konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Yine uzlaştırmacı, suçtan sonra mağdurun suçun etkisinden kurtulmadığını gösteren işaretleri anlayabilmeli ve ona yardım amacıyla gönderebileceği yerler konusunda bilgili olmalıdır. Suçun etkisinden kurtulamamış bir mağdura uzlaştırma teklifinin yapılması bile mağdurdan çok şey beklemek olabilir. Bu durumda uzlaştırmanın mağduru ikinci kez mağdur etme riski vardır. Bu nedenle suç sonrasına mağdurun bunun üstesinden geldiği konusunda doğru bir bilgiye sahip olmak, büyük önem taşımaktadır. Yine aynı şekilde uzlaştırmacının faili anlayabilmesi için, faillerin dünyası hakkında bilgi sahibi olması da son derece önemlidir. Özellikle suça sürüklenen çocuklar ve yasal temsilcileri hakkında tecrübeye dayalı bilgilerinin olması şarttır. Onarıcı adaletin temel ilkelerinden birisi, suç teşkil eden eylemi yapan kişinin suçlu ve kötü bir insan olarak damgalanmaması, onun eyleminin kötü/haksız olduğunun vurgulanmasıdır. Bu failin topluma kazandırılması bakımından önemli bir unsurdur. Ayrıca uzlaştırmacı, baskı kurmadan tarafları uzlaştırmaya nasıl ikna edebileceği, tarafsızlığını nasıl sürdürebileceği, zor insanlarla nasıl başa çıkabileceği, taraflar arasındaki açık veya gizli düşmanlığın nasıl üstesinden gelebileceği ve uzlaştırmaya nelerin engel olabileceği konusunda bilgi sahibi olmalıdır[14]

14 Aertsen/Mackay/Pelikan/Willemsens/Wright, s.55-56(akt- Çetintürk, s. 448).

TÜRK ADALET SİSTEMİNDE BİR YENİLİK: "ADLİ GÖRÜŞME ODALARI"

AV. ELİF YORGANCIOĞLU[1]

Sanık merkezli adalet sisteminden mağdur merkezli adalet sistemine geçiş süreci ceza yargılmasında da büyük reformları gerekli kılmıştır.Bu süreç her hukuk sisteminde yeni kurumların, organizasyonların ortaya çıkmasını gerektirmiştir. Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), Üniversite Çocuk Koruma Merkezleri (ÇKM), Adalet Bakanlığı bünyesinde adliyelerde görev yapan sosyal çalışma uzmanları Türkiye'de mağdur merkezli adalet sistemine geçişin önemli birer parçasıdır. Bu bileşenlere en son eklenen de Adli Görüşme Odaları (AGO) olmuştur.

Cezalandırıcı Adaletten Onarıcı Adalete Geçiş

Mağdur haklarının tarihsel gelişimine bakıldığında,Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerden birçoğu 1960'lı yıllardan itibaren, hızla artan şiddet ya da diğer suç mağdurlarınca yaşanan ciddi sıkıntıları kısmen de olsa telafi etmek için, refah devleti ya da sosyal devlet olma prensipleri gereği, suç faillerinden veya diğer kaynaklardan mağdurlarca tazmin edilemeyen tazminatlar için devlet tazminatı fonları oluşturmaya başlamışlardır.Devam eden süreçte de Avrupa Konseyine üye ülkeler 24 Kasım 1983 tarihinde "Şiddet Suçu Mağdurlarının Tazmini Hakkında Avrupa Sözleşmesi"ni imzalamıştır.[2] Bununla birlikte, BM Çocuk Hakları

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

2 Türkiye ise, Şiddet Suçu Mağdurlarının Tazmini Hakkında Avrupa Sözleşmesi'ni

Sözleşmesi, **Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek** Çocuk Satışı Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol, Çocukların Cinsel İstismar ve Sömürüye karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi), Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi), 2005/20 Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Adalet Konularında Rehber İlkeler, BM Kadına Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri BM Ekonomik Sosyal Konsey Kararları, AB Konseyi direktifleri gibi bir çok ulusal üstü belgede mağdur merkezli adalet sistemine geçişte önemli düzenlemelere yer verilmiştir. Ulusal mevzuatımızda Çocuk Koruma Kanunu, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yer alan birçok düzenlemede, klasik cezalandırıcı faili merkeze alan anlayışın yerini, mağduru da ön planda tutan onarıcı adalet anlayışa bırakacağına işaret etmiştir.

Onarıcı süreç, mağdur ile failin ve uygun olduğu durumlarda, suçtan etkilenmiş diğer bireyler ile toplum üyelerinin birlikte genellikle bir kolaylaştırıcı yardımıyla suçtan kaynaklanan sorunların çözümüne aktif bir şekilde katılmaları süreci olarak tanımlanmakta;[3] onarıcı adalet ise, i*şlenmiş bir suçtan etkilenen tarafların tümünü, suç nedeniyle ortaya çıkan zararlı sonuçları ve suçun geleceğe yönelik etkilerini nasıl giderecekleri konusundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri için bir araya getiren* süreç olarak tanımlanmaktadır. Burada amaçlanan, mümkün olduğu ölçüde zararın tazmin ve telafisi veya suçun neden olduğu zararın ve yaralanmanın giderilmesidir.[4]

1983 yılında imzalamış fakat Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylatmayıp yürürlüğe koymamıştır.
Bayram Erzurumlu, "Türkiye Ve Avrupa Birliğinde Suç Mağdurlarının Haklarının Korunması:Türkiye 'Sanık Merkezli' Adalet Sisteminden 'Mağdur Merkezli' Adalet Sistemine Geçiş Sürecinin Neresinde Bulunmaktadır?" **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** , Yıl: 6 Sayı: 13 Ağustos 2013, s. 81.

3 **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**,Birleşmiş Milletler Yayını, 2 Bası, 2013, s. 5.

4 Hakan A. Yavuz, "Onarıcı Adalet Ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu", **Taad**, Yıl:6, Sayı:23 :Ekim 2015, s. 95.

Onarıcı adalette, suç nedeniyle ortaya çıkan zararların etkisini gidermek için fail, mağdur, adli ve idari merciler ile toplumun birlikte hareket ettiği bir süreçten söz edilmektedir.[5]

Türkiye uzunca bir süre 'sanık merkezli' adalet sisteminden 'mağdur merkezli' adalet sistemine geçiş sürecinin gerisinde kaldıysa da, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak mağdura yaklaşım konusunda özel önlemler alınmasının bir gereklilik oluşu, sivil toplumun, çocuk ve kadın hakları savunucularının, avukatların, akademisyenlerin, doktorların, hakimlerin ve bir kısım idarecinin önemli çabasıyla mağdur merkezli adalet sistemine geçiş içinciddi adımlar atılması sağlanmıştır. 2013 yılında Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Mağdur Hakları Dairesi'nin kurulması İdarenin de bu süreci profesyonel olarak yönetmeye talip olduğunun göstergesi olmuştur.

Türk Hukuk Sisteminde Mağdura İlişkin Usuli İşlemlerde Uygulama Sorunu

Ceza yargılamasında mağdurun usuli haklarına ilişkin temel düzenlemeler mağdurun dinlenilmesine ilişkin hükümlerden oluşmaktadır. Ceza yargılamasında mağdurun dinlenmesine ilişkin CMK'nın 52. ve 236. maddelerinde önemli düzenlemeler bulunmaktadır.

CMK md. 52/3'te

"(3) Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir.

Ancak; a) Mağdur çocukların, b) Duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, Tanıklığında bu kayıt zorunludur a) Mağdur çocukların, b) Duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, Tanıklığında bu kayıt zorunludur"

5 Mahmut Kaplan, "Onarıcı Adalet Ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları", **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Haziran 2015, Cilt: 5 - Sayı: 1, s.60

CMK md. 236'da

"(1) Mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır. (2) İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır. (3) Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır*"*

hükümleri yer almaktadır.

CMK'da yer alan söz konusu düzenlemelere rağmen adalet sistemi içerisindeki profesyonellerin eksiklikleri nedeniyle anılan maddeler her olayda uygulama alanı bulamamakta ve adli sistemde özellikle çocuk mağdur ve tanıkların ikincil mağduriyetine yol açmaktadır. Özellikle mağdur çocukların dinlenilmesi esnasında uzman bulundurulmaması, mağdur çocuğun birden fazla kez dinlenilmesi, mağdurun dinlenilmesi esnasında görüntü ses kaydı kullanılmaması mağdur/tanık çocukları suçun tramvatik etkilerine yeniden maruz bırakarak ikincil mağduriyete yol açmakta ve sağlıklı bir beyan delili elde edilmesini engellemektedir.

Usule ilişkin açık düzenlemeler var olmasına rağmen profesyonellerin uygulamadaki eksiklikleri mağdurun adalete erişimini sınırlamakta ve adli sistem içerisinde ikincil mağduriyetine yol açabilmektedir. Bununla birlikte henüz hukukumuzda mağdurların zararının devlet tarafından tazminine yönelik yasal bir düzenleme de mevcut olmayıp, suç mağdurlarına tazminat ödenmesini öngören Mağdur Hakları Kanunu Tasarısıgörüş aşamasındadır.

Hem mağdurların usuli haklarına ilişkin uygulama eksiklikleri hem de mağdurların zararlarının tazminin devlet tarafından gerçekleştirilmiyor oluşu yeni yasal düzenlemeler ve uygulamaları gerekli kılmıştır.

Adli Görüşme Odalarının Kuruluşu

Avrupa Birliği'nin mali, UNICEF'in teknik desteğinde Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, HSYK ve Türkiye Adalet Akademisi ortaklığında 2012 – 2014 yılları arasında Çocuklar için Adalet Projesi yürütülmüş ve bu kapsamında adliyeye gelen çocuklara uygun görüşme koşullarını içeren teknik donanımlı ve SEGBİS uyumlu Çocukla Adli Görüşme Odalarının standartları oluşturulmuştur. Proje kapsamında çocuk merkezli oluşturulan bu odaların başta çocuklar olmak üzere adli süreçte yer alan tüm kırılgan grupların ifade ve beyan alma işlemlerinde kullanılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu odaların, özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiğine karar verilen veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunan hallerde "çocuğun üstün yararı" ilkesi gözetilmek suretiyle öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba mensup mağdurların ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılması, anılan kişilerin adli süreçte korunmasına, ikincil mağduriyet yaşamalarının önlenmesine ve adalete erişimlerinin güçlendirilmesine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.[6]

Bu doğrultuda 05/01/2017 tarihinde Bakan oluru ile onaylanan Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği ile adli görüşme odalarının kuruluşunun yasal zemini hazırlanmıştır. Bu kapsamda hali hazırda 26 adliyede adli görüşme odası kurularak hizmet vermeye başlamış olup, 31 adliyede ise adli görüşme odaları kurulum aşamasındadır. [7]

Yönetmeliğin gerekçesinde, *"başta çocuklar olmak üzere tüm kırılgan grupların adalete erişimlerinin güçlendirilmesi, maddi hakikatin ortaya çıkarılabilmesi ve ikincil örselenmelerinin en-*

6 (Çevirimiçi), http://www.magdur.adalet.gov.tr/adli-gorusme-odalari-01252, 18/10/2017

7 (Çevirimiçi), http://www.magdur.adalet.gov.tr/adli-gorusme-odalari-bulunan-adliyeler-01258, 18/10/2017

gellenebilmesi için ifade ve beyan verme süreçlerinin bu kişilerin mevcut fiziksel, zihinsel ve psikolojik durumlarına uygun özel ortamlarda yürütülmesi gerekmekliği" ifade edilerek, *"bu Yönetmelik ile; özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen hallerde "çocuğun üstün yararı" ilkesi gözetilmek suretiyle öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba dahil mağdurlarla uygun ortam ve yöntemle görüşme yapılmasını, ikincil örselenmenin önlenmesini, korunma ihtiyaçlarının tespitini ve ilgili hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak suretiyle adalete erişimlerinin güçlendirilmesine katkı sağlamak amacıyla, adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak adli görüşme odalarının kurulması, işlerlik kazanması, ilgili personelin görev, yetki ve sorumlulukları ile bu odaların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlenmekte"* olduğu ifade edilmiştir.

Yönetmelik uyarınca ifadesi AGO'da alınabilecek kişiler: adli süreç içinde yer alan mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar ile cinsel suç, aile içi şiddet mağdurları ve diğer kırılgan gruba dahil mağdurlardır.

Yönetmelikte adli görüşme odası; çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca çocuk dostu adli usullerin isletilmesi, görüşme yapılacak kişiye uygun ortam ve yöntemle görüşme yapılması, yargılama sürecinin ortaya çıkaracağı ikincil mağduriyetin önlenmesi, korunma ihtiyacının tespit edilmesi ve bu ihtiyacın giderilmesi için ilgili hizmetlere yönlendirmenin yapılması amacıyla oluşturulmuş bir hizmet modeli olarak tanımlanmıştır.Adli görüşme ise Mahkemelerden veya Cumhuriyet Başsavcılıkları'ndan adli görüşme odası koordinatörlüğüneyönlendirilen dosyalardaki çocuk veya yetişkinlerle, adli görüşme odalarında yaşlarına,içinde bulundukları duruma uygun şekilde uzmanlar tarafından yapılan görüşme olarak tanımlanmıştır. Yönetmelik uzmanın, koordinatörün teknik personelin görevlerini ayrıntılı şekilde tanımlamış adli görüşme sürecinin neresinde yer aldıklarını hüküm altına

almıştır.Bununla birlikte adli görüşme odalarının standartlarını belirlemiş; bekleme odası, görüşme odası ve gözlem odası tanımlarına yer vermiştir. Buna göre adli görüşme odaları üç ana bölümden oluşmaktadır. Bekleme odası; görüşme yapılacak kişilerin ve diğer ilgililerin işlem öncesinde bekleyeceği, işleme hazırlanacağı ve gerektiğinde avukatıyla birebir görüşme yapacağı çok amaçlı bölümdür. Görüşme odası; görüşme yapılan kişi ile uzmanın ve gerektiğinde tercümanın, sesli ve görüntülü kayıt alınarak birebir görüşme yapabileceği bölümdür.Gözlem odası; adli görüşme sırasında ilgili hakim veya Cumhuriyet savcısı ile birlikte hazır bulunabilecek diğer kişilerin, adli görüşmeyi takip ettiği, görüşme odasındaki donanım ve teknik cihazların kontrol edildiği bölümdür.

Sonuç olarak Yönetmelik adli görüşme odaları aracılığıyla başta mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar olmak üzere cinsel suç, aile içi şiddet mağdurları ve diğer kırılgan gruba dahil mağdurlarla uygun ortamve yöntemle görüşme yapılmasını sağlamaktadır. Hem ceza yargılması içerisinde hem de hukuk yargılaması içerisinde yönetmelikte tanımlanan gruba dahil olan kişiler adli görüşme odalarında dinlenebilecektir.

Adalet Bakanlığı, UNICEF ve Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği (ÇOKMED) işbirliğinde yürütülen Adli Görüşme Odaları ile ilgili Meslek Gruplarının Hizmet Kapasiteleri ve Becerilerinin Artırılması Projesi kapsamında, adalet sisteminde yer alan 518 uzmana adli görüşme konusundaki bilgi ve becerilerini artırmak amacıyla eğitim verilmiş, uygulamada yer alan değişik meslek grupları için (hâkim, savcı, uzman, koordinatör ve avukat) eğitim rehberleri hazırlanmış, verilen hizmetin niteliğinin değerlendirilmesi için izleme, değerlendirme ve süpervizyon modeli geliştirilmiş, ilgili meslek çalışanları ve sivil toplum kuruluşları yetkilileri arasında AGO ile ilgili farkındalığı artırmak amacıyla; STK'ları ile AGO tanıtım toplantıları düzenlenmiştir. Proje kapsamında da bundan sonraki dönemde ise, Adli Görüşme Odaları olan Adliyelerde çalışan hakim ve sav-

cıların(yaklaşık 500 hakim ve savcı) ile uzmanlar arasından seçilecek olanların (yaklaşık 60 uzman), diğer uzmanlara eğitim ve süpervizyon yapabilmeleri için eğitimlerin yapılması planlanmaktadır.

ÇİM, ÇKM, AGO

Adli Görüşme Odaları,mağdur ve sanık/şüpheli ile, kolluk, savcılık ve mahkeme dışında görüşme yapılabilen ilk birim değildir. Başbakanlığın 4/10/2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 2012/20 No'lu Genelgesi ile Çocuk İzlem Merkezleri kurulmuştur.ÇİM'ler sadece çocuklara yönelik hizmet vermektedir. İsitsmar mağduru çocuk söz konusu olduğunda söz konusu ilde ÇİM mevcutsa ilke olarak ifadenin ÇİM'de alınması gerekmektedir. Söz konusu ilde ÇİM ya da ÇKM olmadığı durumda AGO'lara başvurulması gerektiği ifade edilmektedir. Yine üniversiteler bünyesinde Üniversite Çocuk Koruma Merkezleri kurulmuş, ÇİM'lerin bulunmadığı ya da daha uygun olduğuna karar verilen durumlarda çocuğun dinlenilmesi için ÇKM'lere başvurulmaktadır. Türkiye'de 8 Üniversitede ÇKM mevcuttur[8]. ÇKM'ler mağdur çocuğa bütüncül yaklaşan, tanı, tedavi ve izlem merkezi olarak tanımlanabilmektedir. Üniversite hastaneleri bünyesinde çocuk istismarını önleme ve tedavi etmeye yönelik çalışan çocuk koruma birimlerinin çekirdek ekipleri çocuk sağlığı ve hastalıkları ve/veya çocuk cerrahisi, adli tıp ve çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanlarından oluşmaktadır.

Sözü edilen üç birimin ayrışan tarafları şu şekilde özetlenebilir: AGO'lar çocuklar öncelikli olmak üzere tüm kırılgan grupları kapsarken ÇİM'ler ve ÇKM'ler sadece çocuklara hizmet vermektedir. AGO'lar ssuça sürüklenen (ssç)/mağdur/tanık çocuklar ile diğer kırılgan gruba dahil mağdurlara hizmet verirken ÇİM'ler sadece cinsel istismar mağduru çocuklara hizmet verebilmektedir.AGO'lar soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ve hatta hukuk mahkemeleri tarafından da kullanılabilirken

8 (Çevirimiçi), http://www.cokmed.org/?/merkez, 18/10/2017

ÇİM'ler sadece soruşturma aşamasında kullanılabilmektedir. AGO'lar adliye binaları içinde kurulmuş olup, ÇİM'ler adliye binaları dışında, hastane içinde hizmet vermektedir.

Eleştiriler

Adalet Sistemi Uzmanları Derneği (ASUD) Adli Görüşme Odaları hakkında bir rapor hazırlamış ve AGO'ların işleyişi kuruluşuna ilişkin eleştirilerini ifade etmişlerdir.Raporda, AGO'larda görev yapacak uzman tanımınınne olacağı ve özlük haklarının yeniden nasıl tanımlanacağı geniş yer tutmaktedır. Özetle, Yönetmelikte ifade edilen uzman tanımının; aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesindepsikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı kadrosunda çalışan görevliler olduğu be bu görevlilerin asli işinin AdaletBakanlığı tarafından atandıkları mahkemelerin işlerini yapmak olduğu, AGO yönetmeliğindebahsi geçen yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için sadece bu alanda hizmet verecekuzmanların istihdam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte uzmanlardan "sorgucu" yaratmak yerine sürece katılan diğer profesyonellerin (kolluk, savcı, hakim, avukat) çocukla iletişim adli görüşme vb. yetkinlikler konusunda eğitilmesi gerektiği ve ikincil mağduriyetin bu şekilde önüne geçilmesinin sağlanması gerektiğini ifade etmektedirler. Görüşme yapılacak kişilerin ailesi, müdafiisi veya vekili ile iletişime geçmek, hukuki sürecin ne olduğu, hakları veya ailesine haber vererek durumu izahetme, vekili veya müdafisine gelinen süreci aktarma, çocuğun güvenliği için gerekli iletişimi sağlamak gibi "sekreterya"iş ve işlemlerinin kendilerinden beklenemeyeceği ifade edilmektedir. Yine sosyal çalışma görevlilerinin (uzmanların) bu durumdanolumsuz etkilenebileceği ve aynı zamanda kendi mahkemeleri tarafından verilen görevleri deifa ederken zaman, moral ve motivasyon düşüklüğü bakımından sorun yaşayabilecekleri hatta"tükenmişlik sendromuna" kapılacakları düşünüldüğü ifade edilmiştir. Bunlarla birlikte uzmanların verilecek karara katılımıyor olması eleştirilmiş, AGO sisteminin en önemli yapı taşı olan uzmanlarınAGO süreçlerinin hiçbir aşamasında herhangi bir yetkiye sahip olmaması eleştirilmiştir. Ssç yönünden,Sosyal İnceleme Raporu (SİR) düzenleyecek

uzmanın ve adli görüşme yapacak uzmanın aynı kişi olmasının meslek etiği bağlamında ihlal oluşturacağı, bir kişiden hem savcı hem hakim olmasının beklenmesi anlamına geleceği değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca odaların adli görüşme sürecine uygun tefrişata ve atmosfere sahip olmadığı değerlendirmesi yapılmıştır. [9]

Bununla birlikte hukukçulardan gelen eleştiriler ise, AGO'nun ceza yargılamasının asli bir unsuru olan yüz yüzelik/doğrudan doğruyalık ilkesini zedeleyeceği noktasında toplanmakta; vekil yönünden, özellikle kovuşturma aşamasında görüşme yapılan kişinin (mağdur/ssç/tanık) duruşmaya AGO odasından görüntü ses kaydı ile katılması, kendisinin ise duruşma salonunda bulunması zorunluluğu gereği müvekkilinin beyanı alınırken bizzat yanında bulunamaması durumunun hak kaybı oluşturabileceği noktasında toplanmaktadır.

Sonuç

AGO uygulamasında eleştiriler de göz önüne alınarak, yasal zemindeki eksikliklerin ve AGO'ların asli unsuru olan adli görüşmecilerin/uzmanların özlük hakları konusundaki kaygıların giderilmesi oldukça önemlidir. Adalet sistemimizdeki çok önemli bir sorunun giderilmesi için iyi niyetli bir çabanın tüm profesyonellerin aktif katılımı ve izlenecek doğru politikayla hayata geçirilmesi mağdur merkezli adalet sistemi için önemli bir adım olacaktır. AGO uygulamaları arttıkça uygulamada yaşanabilecek sorunlar için çözüm de üretilmeye de başlanacaktır. Adalet sistemindeki tüm tarafların aktif katılımıyla AGO uygulaması geliştirilebilecek ve sağlıklı beyan delili elde edilmesi, mağdurun sürece aktif katılımının sağlanabilmesi, ikincil mağduriyetin önlenmesi, adalet sistemi içerisinde unutulmuş olan "suç tanıklarının" mağduriyetlerinin önlenmesi adına önemli bir adım atılmış olacaktır.

---

9 Adalet Sistemi Uzmanları Derneği (Asud) Adli Görüşme Odaları Değerlendirme Raporu-Rapor No: 2017-1, (Çevirimiçi), http://asud.com.tr/wp-content/uploads/2012/03/ago-de%C4%9Ferlendirme-raporu.pdf, 18/10/2017

ALMANYA ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

FATMANUR CAYGIN[1]

Çocukların yetişkinlerden ayrı nitelikleri haiz bir soruşturma ve kovuşturma evrelerinin parçası olması düşüncesi ve özellikle de çocuk mahkemelerinin kurulması özünde; çocuğu korumaya, çocuğun yüksek yararı için sistemi reforme etmeye dayanan belirli mücadeleler sonucunda gerçekleşmiştir. Özellikle tutuklu olarak yargılanan ve gözetim altında bulundurulan çocukların yetişkinlere kıyasla her türlü dış etkiye karşı fiziksel ve psikolojik olarak daha savunmasız durumda olmaları; çocuklara özgü ve onların yüksek yararının gözetildiği ayrı bir statü, soruşturma ve kovuşturma prosedürleri, yargılama makamı oluşturulmasını zorunlu bir ihtiyaç haline getirmiştir.

19.yy'da Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ve "Child Saving Movement'' (Çocuk Kurtarma Hareketi)[2] ile başlayan, 1899'da Chicago'da çocukların normal ağır ceza usullerine göre yargılanmasına[3] tepki niteliğinde ilk çocuk mahkemesinin kurulması ile devam eden ve günümüzde her ülkede farklı politika ve uygulamaların konusu olan çocuklara özgü adalet

1 Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi 4.sınıf öğrencisi, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı gönüllüsü

2 ÇocukKurtarmaHareketi, AmerikaBirleşikDevletlerinde 19. Yüzyıldaortayaçıkarakşekillenmişveçocuklaraözgübiradaletsistemifikriningelişmesinisağlamıştır.https://en.wikipedia.org/wiki/Child_savers

3 1828 yılında New Jersey'de James Guild adında 12 yaşındabirçocuk Catharine Beakes'iöldürmeklesuçlandı. Jürionucinayettensuçlubulduveasılarakölümemahkûmedildi.http://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abdmahkeme.pdf

sistemi oluşturulmasının temel amacı; yukarıda anılan ihtiyaçların her adımda çocuğun yüksek yararı gözetilerek gereği gibi karşılanmasıdır.

Hukuk sistemlerinin belirlediği kurallara, kanunlara aykırı davranışları nedeniyle suça sürüklenen ve adalet sisteminin bir parçası olan çocukların hukuki statüsü günümüzde, ulusal ve başta 1959 tarihli BM Çocuk Hakları Bildirgesi olmak üzere uluslararası birçok anlaşma ile korunmaktadır. Bu çalışmada, Almanya'da suça sürüklenen çocukların tabi olduğu hukuk rejimini düzenleyen Çocuk Mahkemeleri Kanunu (Juvenile Courts Act) birtakım hükümlerinin, incelenmesi ve Türkiye sistemi ile belli noktalar bazında karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Almanya Çocuk Adalet Sisteminin Tarihsel Gelişimi:

Almanya, 1900lü yılların başında adalet sistemi politikası olarak "cezalandırmak'' ve "rehabilite etmek'' ilkelerinden hangisini benimemesi gerektiği konusundaki kararsızlığını 1920li yıllarda ikili bir yaklaşım benimseyerek çözüme kavuşturmuştur. Günümüze kadar gelişerek şekillenen bu yaklaşım kapsamında destek ve ilgiye,korumaya ihtiyaç duyan çocuklar için Çocuk Koruma Sistemi[4] ve Çocuk Adalet Sistemi olmak üzere iki farklı sistem benimsenmiştir.

Çocuk Adalet Sistemi

Gençlik Mahkemeleri Kanunu, resmi ismi ile "Youth Courts Law''[5] ile şekillenmiş olan çocuk adalet sistemi kapsamında, yeni bir çocuk ceza kanunu oluşturulmamıştır. Modern Alman ceza hukuku doktrininin, 'faili topluma yeniden kazandırma düşüncelerini' mükemmel bir şekilde yansıtan bu kanun[6] kap-

4 Orjinalismiile Juvenile Welfare Act (1922) 1990 yılında'Children´s and Youth Welfare Act' olarak modernize edilmiştir.

5 Juvenile Justice/Courts Act (1923) - (Jugendgerichtsgesetz, JGG)

6 Yenisey,Feridun, MukayeseliHukukAçısındanCezaSorumluluğuYaşıveCezaSorumluluğuOlmayanÇocuklarveGençlerİçinCezaHukukundaUygulananAlternatifYaptırımlar, 2007, s10

samında da, çocukların işleyebileceği suçlar yetişkinlerin işleyebileceği suçlar ile aynıdır ve statü suçları[7] ceza adalet sisteminin bir parçası değildir. Eğer çocuklar statü suçları arasında yer alan ancak cezai düzlemde herhangi bir karşılık bulamayan antisosyal davranışlarda bulunurlarsa bu noktada ilgili birimler Çocuk Koruma Sistemi (Child Welfare System) kapsamında çocuğun ve ailesinin desteğe ve resmi bir korumaya ihtiyaç duyup duymadığını tespit etmekle yükümlüdürler.

Çocuklara özgü bu adalet sistemi ile, kanun ile ihtilafa düşmüş ve suç eyleminin parçası haline gelmiş çocuklar için özel çocuk mahkemeleri, özel prosedürler ve özel yaptırımlar öngörülmüş ve tüm bu süreç çocuğun yüksek yararı ve cezalandırmaya son çare olarak başvurulması ilkeleri üzerine şekillenmiştir. 1953, 1990 ve 2008 yıllarında yapılan kanun değişiklikleri ile birlikte de aşağıda daha ayrıntılı açıklanacak olan adalet sistemi dışına çıkarma- diversiyon kurumunun, eğitimsel önlemlerin ve onarıcı adalet seçeneklerinin vurgulandığı bir yasa metni ortaya çıkmıştır.

Gençlik Mahkemeleri Kanunu Kapsamında Çocuklar İçin Cezai Ehliyet Yaşı

Belirli bir yaşın altındaki çocukların cezai sorumluluğunun bulunmaması gerektiğine dair yaklaşımlar ilk çağlara kadar dayanmaktadır. Roma Hukukunda, 7 yaş altındaki çocukların; *"dolus capasitas"* , günümüz tabiri ile fiilin anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirme (isnat) yeteneği, bir suçu kasti olarak işleyebilme bilincinden yoksun olması nedeniyle; cezai sorumluluğu bulunmamaktaydı. Tarih boyunca benimsenen bu yaklaşım günümüzde de birçok ülkede farklı yaş grupları için farklı uygulamalar esas alınarak devam etmektedir.

Almanya'da çocuk adalet sistemi, bu sistemde yer alan bireyler için çocuklar,gençler ve genç yetişkinler olmak üzere 3

7 Statüsuçları:Biryetişkintarafındanişlendiğindesuçolmayacakdavranışlarıiçerir. Durum suçlarınınyaygınörnekleriolarakreşitolmadanalkolalmak, okuldankaçmakolarakgösterilebilir.

yaş grubu üzerinden işlemektedir:

1. 0-14 yaş arası, bir başka deyişle 14 yaşın altındaki çocukların, davranışlarının anlam ve sonuçlarını algılama ve muhakeme yeteneğinin olmadığı gerekçesi ile cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. 14 yaşın altındaki çocuklar kanuna aykırı davranışları nedeniyle yargılanamazlar, mutlak bir cezasızlık söz konusudur.

2. Kanunun 2 ve 3.maddelerinde "genç''olarak tanımlanan 14-18 yaş arası (18.yaşını doldurmamış) gençlerin cezai sorumluluklarının olabilmesi için yetkili makamlarca gencin; davranışın haksız olduğunu anlama ve sonuçlarını algılayabilme kabiliyetine sahip olduğu tespit edilmelidir. Eğer ilgili yaş aralığındaki gencin bu düzeyde bir bilinç gelişimi mevcut değilse, cezai sorumluluk söz konusu olmayacaktır. Cezai sorumluluğun tespiti halinde ve yargılama aşamasına geçilmesi durumunda ise, bu gençlerin yargılanmak üzere yetişkin mahkemelerine gönderilmesi mümkün olmayacaktır, yargılama süreci özel çocuk mahkemelerinde devam edecektir.

3. 18-21 yaş aralığında olan (Henüz 21 yaşını doldurmamış) ve kanun ile "genç yetişkin'' olarak nitelendirilen bireylerin tam cezai sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak 1953'te yapılan kanun değişiklikleriyle beraber günümüzde bu yaş aralığındaki genç yetişkinlerin de gençlik mahkemelerinde yargılanmaları mümkün olmaktadır. Özellikle Gençlik Mahkemeleri Kanunu md 105 kapsamında, suç işleyen genç yetişkinin karakter özellikleri ve sosyal çevresi göz önüne alınarak suçun işlendiği tarihteki zihinsel gelişim düzeyi esas alınmaktadır. Eğer ahlaki ve psikolojik gelişiminin henüz bir yetişkin olarak yargılanmasını gerektirecek nitelikte tamamlanamadığı sonucuna varılır ise, bu yaş aralığındaki bireyler de gençlik mahkemelerine sevk edilmekte ve gençlere özgü prosedürlere tabi olmaktadırlar.

İstatistikler göz önünde bulundurulduğunda son yıllarda Almanya'da genç yetişkin(18-21) bireylerin yaklaşık ⅔ 'sinin

Gençlik Mahkemeleri Kanunu kapsamında cezalandırıldığı, yani md105'in çokça uygulama alanı bulduğu görülmektedir.

Bu veriler karşısında, Almanya'nın genç yetişkin bireylerinin çocuk ceza adalet sistemine entegrasyonunun pratikte kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Bu uygulamanın BM Çocuk Hakları Sözleşmesi[8] ile de uyumlu olarak; son çare olarak hapis cezasına başvurulması ve özgürlükten yoksun bırakmaktan öte eğitsel ve disiplinle ilişkili yaptırımların uygulanmasına öncelik verilmesi ilkesinin; Almanya sistemindeki bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür.

Ek olarak belirtmek gerekir ki, ceza sorumluluğu olmayan bu çocuklar hakkında, geniş kapsamlı tedbirler vardır. Bu tedbirler, aile mahkemesi tarafından, Alman Medeni Kanunu ve Gençlerin Korunması Hakkındaki Kanun hükümlerine dayanarak uygulanabilmektedir.[9]

Diversiyon Kurumu (Diversion)

1985 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adalet Sisteminin İdaresine İlişkin Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları) çocuğun ceza adalet sistemine girişinin mümkün olduğu ölçüde engellenmesini talep etmiştir. Bu talebin bir yansıması olan ve en temelde çocuk suçluların kovuşturmadan önce ceza adalet sisteminin dışına çıkarılması bağlamında kullanılan Amerikan hukuku kökenli diversiyon kurumu 1980'li yıllarda çocuk suçlular açısından sosyal-pedagojik bir yöntem olarak Alman hukukunda da büyük yankı uyandırmıştır.[10] Bu çerçevede, 1990 yılında Çocuk Mahkemesi Kanunu'nda

8 Md 37: "b) Hiçbir çocuk yasa dışıya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son baş- vurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.''

9 Yenisey, Feridun, Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar, 2007, s11

10 Sevdiren,Öznur, Diversion of Juvenile Offenders in Turkish and German Criminal Procedure Law

yapılan değişikliklerle birlikte çocuğun hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında yargılamanın dışında tutulması imkânını öngören Alman Çocuk Mahkemesi Kanunu'nun 45. ve 47. maddelerinde ifadesini bulan diversiyon kurumunun normatif temelleri sağlamlaştırılmıştır.[11] Nitekim son yıllarda %70 gibi bir oranla uygulama alanı bulan bu kurumun çocuk ceza adalet sistemi uygulayıcılarını da yeterli ölçüde ikna ve tatmin ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Çocuk Mahkemeleri Kanunu md 45-47 kapsamında bu kurumu farklı zeminlerde incelemek mümkündür:

-İşlenen suçun hafif bir suç olması ve çocuğun kusurunun az olması durumlarında savcı kamu davası açmayabilir. (md 45/1) Nitekim birçok uygulama bu madde üzerinden yapılmaktadır.

-İkinci olarak, eğer çocuk üzerinde herhangi bir denetim tedbiri uygulanmış ya da başlatılmış ise savcı kamu davası açmaktan vazgeçebilecektir. (md 45/2) Ek olarak, suça sürüklenmiş olan çocuğun suçun mağduru olan çocuğun zararını gidermeye yönelik davranışları ve mağdur ile anlaşmaya varma girişimi de denetim tedbiri ile eş değer kabul edilecektir.

-Son olarak, kanunun 47.maddesinde değinilmiş olan uyarı, genellikle 10 ile 40 saat arasında değişen kamu hizmeti, uzlaşma ya da trafik kurslarına katılma, yahut mağdurdan özür dileme gibi mahkemenin uygun gördüğü müdahelelerin yapılması halinde de; savcı tarafından hakimin onay ve işbirliği ile kamu davasının açılmasından imtina edilebilecektir.

Gençlik Mahkemeleri Kanunu Kapsamında Öngörülen Yaptırımlar:

Yetişkinlerin suçunun sabit olması durumlarında ceza hukuku doğrudan hapis cezası öngörürken, Gençlik Mahkemeleri Kanunu kapsamında gençler için bu klasik hapis cezasına

11 Sevdiren,Öznur, Diversion of Juvenile Offenders in Turkish and German Criminal Procedure Law

alternatif olarak birçok farklı seçenek bulunmaktadır. Tüm bu alternatifler minimum müdahele ilkesi kapsamında şekillendirilmiş, öncelik eğitimsel önlemlere verilmiştir.

Eğitime İlişkin Güvenlik Tedbirleri:

İlk sırada yer alan eğitimsel önlemlerin özellikle suça sürüklenen çocuğun günlük yaşamı, çevresi ve kendisini tehlikeye sokabilecek günlük alışkanlıkları göz önünde bulundurularak verildiğini, bir başka deyişle kişiselleştirilmiş önlemlere başvurulduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda hakim çocuğun belirli kişilerle iletişimini, belirli yerlere gitmesini yasaklayabileceği gibi çocuğun toplum hizmetleri icra etmesine, arabuluculuk kurumunun devreye girmesine ya da bazı eğitici kurslara katılımının zorunlu tutulmasına karar verebilecektir. Ek olarak hakimleri takdir yetkilerini kullanarak çocuğun karakteri ve yaşam koşulları ile uyum sağlayabilecek ek önlemler de oluşturulabilmektedirler.

Disipline İlişkin Güvenlik Tedbirleri:

Mahkemenin, çocuğun yaptığının gerçekten yanlış olduğunu anlaması ve bunun sorumluluğunu hissetmesi için eğitimsel önlemlerin yeterli olmayacağına dair kanaat oluşturması durumunda, disiplin önlemleri alınabilecektir. Bu kapsamda mahkeme çocuktan oluşturduğu zararı onarmasını, tazmin etmesini, mağdurdan özür dilemesini ya da belirli bir miktar parayı bir yardım kurumuna ödemesini isteyebilecektir. Ek olarak, eğer bu tür önlemlerin suç teşkil eden eylemin ağırlığı ile orantılı olmayacağı kanısına varılır ise, çocuk 4 haftaya kadar çocuklara özgü ıslahevinde tutulabilecektir.Gençlere özgü disiplin hapsinin yerine getirildiği süre zarfında, onu suça iten zorluklar araştırılmalı ve bertaraf edilmeye çalışılmalıdır.[12]

12 Yenisey,Feridun, MukayeseliHukukAçısındanCezaSorumluluğuYaşıveCezaSorumluluğuOlmayanÇocuklarveGençlerİçinCezaHukukundaUygulananAlternatifYaptırımlar, 2007, s19

Hapis Cezası:

Eğitimsel ve disiplinel önlemlerin yetersiz olacağı kanısında ise son çare olarak çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılmasına başvurulacaktır. Çocuk hapishaneleri yetişkinler için oluşturulmuş hapishanelerden birçok noktada, özellikle eğitici özellikleri bakımından ayrılmakta ve daha geniş ilgi ve fırsatlar barındırmaktadır. Ayrı bir inceleme konusu olması gereken hapishane koşul ve şartlarına ilişkin Almanya'nın gelişmişlik düzeyi uluslararası medyada da yankı bulmuştur.[13]

Hapishanede kalma süresi çocuklar için minimum 6 ay olmakla birlikte, verilebilecek maksimum ceza yaş gruplarına ve suç çeşitlerine göre farklılık göstermektedir:

- 14-17 yaş aralığındaki çocuklar için verilebilecek maksimum hapis cezası 5 senedir. Ancak bazı çok ciddi suçların işlenmesi durumunda (yetişkinler için 10 seneden fazla hapis cezasının öngörüldüğü suç tipleri için) verilebilecek maksimum ceza 10 yıl olmaktadır.

- 18-20 yaş aralığındaki genç yetişkinler için Gençlik Mahkemeleri Kanunu kapsamında verilebilecek maksimum hapis cezası 10 yıl iken, mahkeme tarafından işleniş biçimi açısından da çok ciddi ve ağır bir ceza gerektirdiği kanısına varılan cinayet davalarında verilecek maksimum hapis cezası 15 yıl olmaktadır.

Almanya Federal İstatistik Dairesi'nden alınan veriler[14] doğrultusunda ulaşılabilecek; 14-21 yaş arasında olan ve Gençlik Mahkemeleri Kanunu hükümleri doğrultusunda adalet sisteminin parçası haline gelmiş bireylerin **%83'ünün** disiplinel ve eğitsel yaptırımlara tabi tutulduğu sonucu, yaş aralığı ve uygu-

13 Germany has one of the most progressive prison systems for young people http://www.businessinsider.com/germany-has-one-of-the-most-progressive-prison-systems-for-young-people-2016-10
ErişimTarihi: Ekim 2017

14 https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Justice/Tables_/DefendantsConvictedByFinalJudgment.html

lanan yaptırım türü açısından Türkiye açısından örnek olacak niteliktedir.

SONUÇ

Çocukların yargılanmalarına ilişkin yasal mevzuatların BM çatısı altında benimsenen Çocuk Hakları Sözleşmesi ve adalet sistemine girmiş çocuklar için yönlendirici nitelikte Pekin, Havana, Riyad İlkeleri'n uygun hale getirilmesi tüm üye devletlerin yükümlülüğüdür. Bu kapsamda yukarıda kısaca incelenmiş olan Almanya'nın çocuklara özgü adalet sisteminin, seneler içinde yapılagelmiş reformlar neticesinde, öngörülen uluslararası standartlara uyumlu hale geldiğini söylemek mümkündür.

Türkiye'de özellikle cezai sorumluluk yaşı noktasında çocukların yararına olacak yeni düzenlemeler yapılması gerekliliği vurgulanmalı ve dünyada çocuk hapishanelerinin kapatılmasına ilişkin çağrıların yapıldığı bu günlerde çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakılmasına son çare olarak başvurulması ilkesinin uygulanması noktasında ayri bir ihtimam ve hassasiyet gösterilmelidir. Önleyici ve onarıcı adalet programlarının uygulanması suretiyle eğitsel ve disiplinel yaptırımların uygulanma oranı arttırılarak, adalet sisteminin her aşamasında çocuğun yüksek yararı ilkesinin en yüksek düzeyde uygulanması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Dünkel, Frieder, International Handbook of Juvenile Justice, 2008
- Yenisey,Feridun,Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar - 2007
- Youth Courts Law (Jugendgerichtsgesetz, JGG) https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=756#2
- Sevdiren,Öznur,Diversion of Juvenile Offenders in Turkish and German Criminal Procedure Law
- International Juvenile Justice Observatory - http://www.oijj.org/legal/situation.php?*c=3&p=3*

ÇOCUK HAKLARI

ARAŞ. GÖR. GÜLTEN İŞ[1] / ARAŞ. GÖR. ÇİĞDEM ADAR[2]

Çocuk haklarının temelini, doğal hakların oluşturduğu insan hakları oluşturmaktadır. İnsan hakları tüm insanların eşit olarak, sonsuza kadar sahip oldukları, evrensel, geri alınamaz ve devredilemez haklardır. Yani insan, insan olmasından kaynaklı bu doğal haklara sahiptir. İnsanlar arasında da en korunmaya muhtaç varlıklarımız ise çocuklarımızdır. Tüm çocuklarımız doğaları gereği hem manevi hem de maddi korumaya ihtiyaç duymaktadırlar. Bu korumanın sağlanması için hem evrensel hukuk hem de ülkemiz hukukunda çeşitli düzenlemeler mevcuttur.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Haklar Konseyi'nin İnsan Hakları Komisyonu tarafından Bildirge taslağı hazırlanmış, 19 Ekim 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Sosyal, İnsanlık ve Kültürel İşler Komisyonu tarafından söz konusu taslak kabul edilmiş, 1386 kararıyla 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oybirliği ile kabul edilmiştir. Söz konusu bildirge çocukların korunması adına 10 önemli ilke içermektedir. Bu ilkelere göre: Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırkı, rengi, cinsiyeti, dili, dini, siyasi veya herhangi bir akidesi, milli veya sosyal menşei, serveti, doğumu veya herhangi bir hali dolayısıyla hiçbir fark veya ayrıcalık gözetmeksizin ve istisnasız bu Bildirge'deki haklara sahip olmalıdır. Çocuk her durumda korunma ve yardımdan ilk yararlanacaklar arasında olmalı ve her türlü ihmal, zulüm ve sömürüye karşı korunmalıdır. Çocuklar hakkında diğer önemli sözleşme ise Birleşmiş

1 Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

2 Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

Milletler Çocuk Haklarına dair sözleşmedir. Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır. Türk hukukunda ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) madde 6 ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) madde 3 uyarınca; daha erken yaşta ergin olsa dahi, 18 yaşını doldurmayan kişi çocuk sayılmaktadır. Çocukları korumak adına çıkarılan yasaların yanı sıra Türkiye, çocuk haklarının gözetilmesi hususunda, özverili ve gönüllü kuruluşlara sahiptir. STK'lar, uluslararası kurum ve kuruluşlar, akademik camia ile özel sektör de yapacakları araştırmalarla çocuk haklarının tanıtımına ve güçlenmesine katkıda bulunmaktadırlar.

Sınırlı kaynaklarla yetinmeye çalıştığımız dünyamızda fiziksel ve ruhsal olarak zayıf gruplara ya da kişilere koruma amaçlı olarak ne gibi haklar sağlanacağı ve nasıl çevreleneceği, öncelik durumları gibi konular her zaman çözümlenmesi gereken konulardır. Geleceğimizi emanet ettiğimiz, gelecek günleri şekillendirip miras bırakacağımız temiz çocuklarımız için hem devletlerin hem de herkesin birey olarak onların korunmasına önem vermesi ve bu yönde adımlar atması önce ülkeler içinde sonra evrensel olarak güç ve mutluluk getirecektir. Unutmayalım ki bugünün çocukları yarının yetişkinleridir.

BM 20 KASIM 1989 ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME *(sadeleştirilmiştir)*

1- İLGİLİ KANUNLARDA BELİRTİLEN ERKEN YAŞTA REŞİT OLMA DURUMLARI HARİÇ, ON SEKİZ YAŞINA KADAR HER İNSAN ÇOCUK SAYILIR.

2- ÜLKELER SÖZLEŞMEDE YAZILI OLAN HAKLARI KENDİ YETKİLERİ ALTINDA BULUNAN HER ÇOCUĞA, KENDİLERİNİN, ANA BABALARININ VEYA YASAL VASİLERİNİN SAHİP OLDUKLARI, IRK, RENK, CİNSİYET, DİL, SİYASAL YA DA BAŞKA DÜŞÜNCELER, ULUSAL, ETNİK VE SOSYAL

KÖKEN, MÜLKİYET, SAKATLIK, DOĞUŞ VE DİĞER STATÜLER NEDENİYLE HİÇBİR AYRIM GÖZETMEKSİZİN TANIR ve TAAHHÜT EDERLER

3- ÇOCUKLARI İLGİLENDİREN BÜTÜN FAALİYETLERDE ÇOCUKLARIN YÜKSEK YARARI TEMEL DÜŞÜNCEDİR.

4- İLGİLİ DEVLETLER ÇOCUKLARIN BAKIM VE KORUNMASINA AİT TÜM YASAL ÖNLEMLER ALIRLAR

5- HER ÇOCUK TEMEL YAŞAM HAKKINA SAHİPTİR. DEVLETLER TARAFINDAN ÇOCUĞUN HAYATTA KALMASI VE GELİŞMESİ İÇİN MÜMKÜN OLAN EN YÜKSEK ÇABAYI GÖSTERMELİDİR.

6- ÇOCUK, MÜMKÜN OLDUĞU ÖLÇÜDE ANA-BABASINI BİLME VE ONLAR TARAFINDAN BAKILMA HAKKINA SAHİPTİR. KÖTÜ MUAMALEYE MARUZ BIRAKILAMAZ.

7- ANNE–BABASI AYRI DEVLETLERDE OTURAN BİR ÇOCUK OLAĞANÜSTÜ DURUMLAR HARİÇ, HEM ANA HEM DE BABASI İLE DÜZENLİ BİÇİMDE KİŞİSEL İLİŞKİLER KURMA VE DOĞRUDAN GÖRÜŞLME HAKKINA SAHİPTİR.

8- DEVLETLER, ÇOCUKLARIN YASADIŞI YOLLARLA ÜLKE DIŞINA ÇIKARILIP GERİ DÖNDÜRÜLMEMESİ HALLERİYLE MÜCADELE İÇİN ÖNLEMLER ALIRLAR.

9- GÖRÜŞ OLUŞTURMA YETENEĞİNE SAHİP HER ÇOCUK KENDİSİNİ İLGİLENDİREN KONULARDA GÖRÜŞ AÇIKLAMA HAKKINA SAHİPTİR. DÜŞÜNCESİNİ ÖZGÜRCE AÇIKLAMA HAKKINA SAHİPTİR.

10- ÇOCUĞU ETKİLEYEN BİR YARGILAMADA ÇOCUĞUN YA DOĞRUDAN DOĞRUYA VEYA BİR TEMSİLCİ YA DA UYGUN BİR MAKAM YOLUYLA DİNLENİLMESİ FIRSATI SAĞLANACAKTIR.

11- DEVLETLER, ÇOCUKLARIN DİN, VİCDAN VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜKLERİ HAKLARINA SAYGI GÖSTERİRLER.

12- DEVLETLER, ÇOCUKLARIN DERNEK KURMA VE BARIŞ İÇİNDE TOPLANMA ÖZGÜRLÜKLERİNİ VE HAKLARINI KABUL EDERLER

13- HİÇBİR ÇOCUĞUN ÖZEL YAŞANTISINA, AİLE, KONUT VE İLETİŞİMİNE KEYFİ VE HAKSIZ MÜDAHALELER YAPILAMAZ. ONUR VE İTİBARINA HAKSIZ OLARAK SALDIRILAMAZ.

14- ÇOCUK KİTAPLARININ YARATILMASI VE ÜRETİLMESİ, FAYDALI KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI KULLANIMI TEŞVİK EDİLİR. ÇOCUĞUN KÜLTÜREL YARARI KORUNUR.

15- DEVLETLER, ÇOCUĞUN ANNE–BABASININ, YA DA BAKIMINI ÜSTLENEN KİŞİNİN YANINDA İKEN BEDENSEL VEYA ZİHİNSEL SALDIRI, ŞİDDET VEYA SUİSTİMALE, İHMAL YA DA İHMALKÂR MUAMELEYE, HER TÜRLÜ İSTİSMAR VE KÖTÜ MUAMELEYE KARŞI KORUNMASI İÇİN; YASAL, İDARİ, TOPLUMSAL, EĞİTSEL BÜTÜN ÖNLEMLERİ ALIRLAR.

16- DEVLETLER, İSTER TEK BAŞINA OLSUN İSTERSE HERHANGİ BİR KİMSE İLE BİRLİKTE BULUNSUN, MÜLTECİ STATÜSÜ KAZANMAYA ÇALIŞAN YA DA SAYILAN BİR ÇOCUĞUN, BU SÖZLEŞMEDE VE DİĞER ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE TANINAN HAKLARI KULLANMASI İÇİN GEREKLİ BÜTÜN ÖNLEMLERİ ALIRLAR.

17- ENGELLİ ÇOCUKLAR İÇİN ÖZEL BAKIMDAN YARARLANMA HAKKI TANIRLAR.

18- DEVLETLER ÇOCUĞUN OLABİLECEK EN İYİ SAĞLIK DÜZEYİNE KAVUŞMA, TIBBİ BAKIM VE REHABİLİTASYON HİZMETLERİNİ VEREN KURULUŞLARDAN YARARLANMA HAKKINI SAĞLARLAR.

19- BEBEK VE ÇOCUK ÖLÜM ORANLARININ DÜŞÜRÜLMESİNİ AMAÇLAYAN ÖNLEMLER ALIRLAR.

20- DEVLETLER, HER ÇOCUĞUN BEDENSEL, ZİHİNSEL, RUHSAL, AHLÂKSAL VE TOPLUMSAL GELİŞMESİNİ SAĞLAYACAK YETERLİ BİR HAYAT SEVİYESİNE HAKKI OLDUĞUNU KABUL EDERLER.

21- DEVLETLER, ÇOCUĞUN EĞİTİM HAKKI OLDUĞUNU KABUL EDERLER VE FIRSAT EŞİTLİĞİ TEMELİNDE GERÇEKLEŞTİRİLMESİ GEREKÇESİYLE, İLKÖĞRETİMİ ZORUNLU VE PARASIZ HALE GETİRİRLER VE GEREKLİ TÜM DİĞER ÖNLEMLERİ ALIRLAR.

22- SOYA, DİNE YA DA DİLE DAYALI AZINLIKLARIN VAROLDUĞU DEVLETLERDE, BÖYLE BİR AZINLIĞA MENSUP OLAN YA DA YERLİ HALKTAN OLAN ÇOCUK, AİT OLDUĞU AZINLIK TOPLULUĞUN DİĞER ÜYELERİ İLE BİRLİKTE KENDİ KÜLTÜRÜNDEN YARARLANMA, KENDİ DİNİNE İNANMA VE UYGULAMA VE KENDİ DİLİNİ KULLANMA HAKKINDAN YOKSUN BIRAKILAMAZ.

23- DEVLETLER ÇOCUĞUN DİNLENME, BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME, OYNAMA VE YAŞINA UYGUN EĞLENCE (ETKİNLİKLERİNDE) BULUNMA VE KÜLTÜREL VE SANATSAL YAŞAMA SERBESTÇE KATILMA HAKKINI TANIRLAR.

24- DEVLETLER, ÇOCUĞUN, EKONOMİK SÖMÜRÜYE VE HER TÜRLÜ TEHLİKELİ İŞTE YA DA EĞİTİMİNE ZARAR VERECEK YA DA SAĞLIK VEYA BEDENSEL, ZİHİNSEL,

RUHSAL, AHLÂKSAL YA DA TOPLUMSAL GELİŞMESİ İÇİN ZARARLI OLABİLECEK NİTELİKTE ÇALIŞTIRILMASINA KARŞI KORUNMA HAKKINI KABUL EDERLER.

25- DEVLETLER, ÇOCUĞU, HER TÜRLÜ CİNSEL SÖMÜRÜYE VE CİNSEL SUİSTİMALE KARŞI KORUMA GÜVENCESİ VERİRLER.

26- DEVLETLER, HER NE NEDENLE VE HANGİ BİÇİMDE OLURSA OLSUN, ÇOCUKLARIN KAÇIRILMALARI, SATILMALARI VEYA FUHUŞLA KONU OLMALARINI ÖNLEMEK İÇİN GEREKEN HER TÜRLÜ ÖNLEMLERİ ALIRLAR.

27- DEVLETLER, ONBEŞ YAŞINDAN KÜÇÜKLERİN ÇATIŞMALARA DOĞRUDAN KATILMAMASI İÇİN UYGUN OLAN BÜTÜN ÖNLEMLERİ ALIRLAR.

28- DEVLETLER, BU SÖZLEŞME İLKE VE HÜKÜMLERİNİN UYGUN VE ETKİLİ ARAÇLARLA YETİŞKİNLER KADAR ÇOCUKLAR TARAFINDAN DA YAYGIN BİÇİMDE ÖĞRENİLMESİNİ SAĞLAMAYI TAAHHÜT EDERLER.

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA CEZA SORUMLULUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

DOÇ. DR. IŞIL PAKİŞ[1]

Suça Sürüklenen Çocuk

Suça sürüklenen çocuk kavramı, ergin kabul edilen yasal yaş sınırının altında kalan çocuğun yasa dışı davranışlara katılması olarak tanımlanmaktadır. Çocuk veya ergenin birden fazla ciddi suç niteliğindeki olaya karışması ise kronik çocuk suçluluğu olarak ifade edilmektedir (1).

Çocuk Suçluluğu kavramı çok eski tarihlerden itibaren karşımıza çıkmaktadır. Suça karışmış çocuklara ilişkin hukuki düzenlemelerin binlerce yıl öncesine uzanan bir geçmişi vardır. 4.000 yıl önce Hammurabi Kanunlarının (M.Ö. 2270) çocuklar hakkında bölümler içerdiği bilinmektedir. Roma medeni hukuku 2000 yıl önce "sorumluluk yaşı" esasına dayanan çocuklar ve erişkinler arasında farklı cezaların uygulanmasını önermiştir (2,3). 18. yy'ın sonlarına doğru hümanizmin ortaya çıkması ile çocuklara erişkinlerden farklı bir grup olarak bakılmaya başlanmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte ise suça sürüklenen çocuk kavramı ortaya çıkmış, çocuk adalet sisteminin erişkinden ayrılması ise son yüzyılda gerçekleşmiştir. Çocukluk, 19. yüzyılın ikinci yarısında, belli bir zaman dilimi ile sınırlı sosyal durum olarak tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da psikoloji ve eğitim

1 Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı

bilimlerinin yanı sıra sosyoloji ve kriminolojide çocukluk dönemi farklı bir kategori olarak belirlenmiştir. Bu süreçte çocuğun hakları yeniden tanımlanmıştır (4).

Çocuk adalet sisteminin erişkinden ayrılması, çocukları suça iten nedenlerin farklılığı, fizyolojik olarak içinde bulundukları durum, davranışlarının hukuki anlam ve sonuçlarına ilişkin farkındalıkların az olmasınedeni ile yapılmıştır. Diğer bir etken de ve tedavi/rehabilitasyon süreçlerinden daha fazla yarar sağlamalarıdır. İlk çocuk mahkemesi 1899 yılında, Chicago, Illinois'da kurulmuştur. Çocuk adalet sistemi bireyselleştirilmiş adalet ilkesi temel alınarak kurulmuş ve genç suçluların rehabilitasyonu üzerinde durmuştur. Bu nedenle, mahkeme tarafından çocuğun korunmasına ek olarak bakım, tedavi ve rehabilitasyonun önemine de dikkat çekilmektedir (5,6,7). 20.y.y.'ın başlarında Avrupa'da bazı ülkelerde çocuk yargılaması için normal mahkemelerin işleyişinden farklı ve ayrı hukuksal yaklaşımı olan özel mahkemeler kurulmuştur (8).

Çocuklarda Ceza Sorumluluğu

Çocuklarda ceza sorumluluğunun –ceza ehliyetinin – saptanması önemli bir konudur. Çocuklarda ceza sorumluluğunun başlangıç yaşı değişik ülkelerin yasal düzenlemelerinde farklılıklar göstermektedir.

Ceza sorumluluğu yaşına bazı ülkelerden örnek verecek olursak, ceza sorumluluğu yaşı; Oklahoma (ABD), Gana,Hindistan, İrlanda, Güney Afrika Cumhuriyeti, Pakistan, Sudan, Ürdün'de 7 olarak; Nevada(ABD), Washington, Kenya, Kuzey İrlanda, İskoçya, Sri Lanka'da 8 olarak; İran (kızlar için) ve Malta'da 9 olarak; İngiltere, Galler, Avustralya, 10 olarak; Oregon (ABD), Kanada,Yunanistan, Jamaika, Hollanda'da 12 olarak; Fransa, New York (ABD), Georgia (ABD), İllinois (ABD) ve Cezayir'de 13 olarak; Almanya, İtalya, İspanya, California (ABD), Teksas (ABD), Almanya, Avusturya,Bulgaristan, Macaristan,

Japonya'da 14 olarak; Çek Cumhuriyeti,Danimarka, Finlandiya, İzlanda, İran (erkekler için),), Norveç'te15 olarak; Polonya, Portekiz ve Arjantin'de 16 olarak; Belçika, Panama, Peru, Brezilya, Kolombiya, ve Lüksemburg'da 18 olarak kabul edilmiştir (9).

Çocukluk yaşının da yasal olarak belirlenmesi çocuğa uygulanacak ceza ve tedbirlerin düzenlenebilmesi için gereklidir. Pekin Kurallarının, 2. maddesinde; "çocuk, mevcut hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan ötürü,kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişi" olarak tanımlanmıştır(10).

Türk Ceza Kanuna (TCK)göre; 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur (11). Çocuk Koruma Kanunu'na (ÇKK) göre de; erken yaşta ergin olsa bile 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur (12). ÇKK'ya göre; suç işleyen her çocuk aslında suça sürüklenen bir çocuktur. Bu yaklaşım çocuğun suçlu olarak görülmeyip suçun bir mağduru olarak kabul edilmesini sağlar. Bu nedenle de suça sürüklenen çocuğun cezalandırılmasını değil, korunmasını amaçlar. Bu durum suça sürüklenen çocuğun yaptırımsız kalacağı anlamına gelmez. Uygulanacak yaptırım çocuğun durumuna ve eylemine uygun olmalıdır.Çocuk adalet sisteminde amaç, suça sürüklenen çocuğun bulunduğu ortamdan çıkarılması, korunması, iyileştirilmesi ve suç işlemeyi bir yaşam biçimi haline getirmesini önlemektir. Yani çocuk adalet sistemi cezalandırıcı değil onarıcıdır (13).

Yaşlara göre ceza sorumluluğu

Türkiye'de yaş ile ilgili ceza sorumluluğu TCK'nun 31. Maddesinde düzenlenmiştir. Türkiye'de çocukların ceza sorumluğunun başlangıcı yaşı 12'dir.Sağır ve dilsizlerle ilgili ceza sorumluluğu ise TCK 33. Maddesinde düzenlemiştir. Sağır ve dilsizlerde ise ceza sorumluluğu 15 yaş olarak kabul edilmektedir(11).

15 yaşını doldurmuş olmakla birlikte 18 yaşını doldurmamış olan çocuklarda ceza sorumluluğu var kabul edilmektedir. Bu durum 18 yaşını doldurmuş ancak 21 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler için de geçerlidir. Ancak bu yaş grubunun kusurluluk hallerinin diğer kişilerden daha az olduğu düşüncesiile cezalarında bir indirime gidilmiştir. Ancak bu yaş grubundaki çocukların veya sağır ve dilsizlerin akıl hastalığınedeniyle ceza sorumluluğunun bulunmadığı düşünülüyor ise TCK nun32. maddesi kapsamında failin ceza sorumluluğunu kaldıran ya da azaltan bir akıl hastalığının bulunup bulunmadığının araştırılması gereklidir.Çocuğun,biyopsikososyal gelişim döneminde olması nedeniyle,kanunla belirlenen olayın bir suç olduğunu-algılama ve davranışlarını yönlendirmeyeteneğinin erişkindeki gibi olmayabileceği dikkate alınarak TCK madde31/2 düzenlenmiştir (14).

TCK 31/2 de '*Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur'*denilmektedir.TCK 33/1'de ise 'Bu Kanunun, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır.' Denilmektedir (9).

Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi

Suç tarihinde 12 yaşını bitirip 15 yaşını tamamlamadığı anlaşılan çocukların ceza sorumluluğunun var olup olmadığının

araştırılması gereklidir. Bu tespiti yapma görevi yargılamayı yapacak hâkime ait olmakla birlikte çocuğun ceza sorumluluğunun saptanması teknik bilgiyi gerektiren bir konu olduğundan, , hâkim bilirkişi görüşüne başvurmakta ve kararını da bilirkişinin görüşüne dayandırmaktadır (9).

TCK'nun 31. maddesinin gerekçesinde; yaş küçüklüğü ve ceza sorumluluğukavramları için *' Bu grup yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olup olmadığı, çocuk hâkimi tarafından tespit edilir. Ancak, bu belirlemeden önce, yaş küçüğünün içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşullar ile psikolojik ve eğitim durumu hakkında uzman kişilerce rapor hazırlanması istenir. Çocuk hâkimi, hazırlanan bu raporları, ceza sorumluluğunun belirlenmesiyle ilgili olarak yapacağı değerlendirmede dikkate alır.'* denilmektedir. Yargıtay adli rapor ve sosyal inceleme raporu alınmamasını eksik araştırma kabul ederek hukuka aykırı bulmuştur. (Yargıtay 16. Ceza Dairesi - Karar: 2015/1868)(9).

Yine çocuklarda ceza sorumluluğu değerlendirmelerinin uzman hekimlerce yapılması öngörülmüştür. Yargıtay kararlarında, uzman olmayan sağlık ocağı hekimlerinin raporlarının yeterli olmadığı ileri sürülerek, bu kararın nöroloji, psikiyatri veya adli tıp uzmanlarınca yapılacak muayene ile verilmesi gerektiğibelirtilmiştir (15,16).

Ceza sorumluluğu her işlenen suç davranışı için ayrı ayrı değerlendirilir. Her işlenen suç için o suça ilişki ceza davranışı değerlendirilmesi yapılır. Adli raporda çocuğun suçlandığı her bir suç için ayrı ayrı "algılama" ve "yönlendirme" yeteneklerinin olup olmadığı açıklanmalıdır.

Yargıtay kararında her suça yönelik rapor alınması gerekliliği "*17.03.1991 doğumlu olup, suç tarihinde 15 yaşını bitirmemiş olan sanığın, 5237 sayılı TCY'nın 31/2 ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca, 03.10.2005 tarihinde*

*işlediği hırsızlık suçunun hukuksal anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğine ilişkin rapor aldırılmadan, 19.03.2005 tarihinde işlenen otodan hırsızlık suçuna ilişkin rapor ile yetinilerek, duruşmayadevamla yazılı biçimde karar verilmesi,"*denilerek ifade edilmiştir.(Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 24.12.2008günlü 2007/9239-2008/24329 sayılı kararı) (9).

Çocukların fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığı ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğinin saptanabilmesi için çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişimleri, içinde doğup büyüdükleri çevre koşulları ile birlikte değerlendirilmektedir. İlk olarak çocukta, zeka geriliği ya da herhangi bir çocukluk çağı psikiyatrik hastalığı olup olmadığı araştırılmaktadır. Zeka geriliği ya da herhangi bir çocukluk çağı psikiyatrik hastalığı bulunmaması ceza sorumluluğu bulunduğunun kesin göstergesi değildir (17).

Çocuğun birbirine yakın olaylar arasında ayrım yapabilme, bunlar arasında içinde bulunduğu koşullar altında doğru olanını, suç kapsamında olmayanını ayırt edebilme, seçebilme ve davranışlarını buna göre yönlendirme yeteneğinin değerlendirilmesi gereklidir. Çocuğun yaptığı eylemin farkında olması, bu eyleme kalkışan diğer kişilere karşı koyabilme düşünce ve yeteneğinin olması, bu eylemin doğuracağı sonuçları bilmesi, bu eylem sonucunda kendisine ceza verileceğini bilmesi veya tahmin edebilecek derecede ruhsal gelişmeye ulaşıp ulaşmadığı araştırılmalıdır.Bu araştırmanın ilk basamağı, çocuklarda yapılacak sosyal incelemelerdir. Çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi ise ikinci aşamada yapılacak incelemelerin temelidir. Bilirkişi, çocuğun bedensel ve ruhsal durumunu tespit edip, sosyal inceleme raporunu da göz önüne alarak inceleme yaptıktan sonra görüşünü bildirir. Ancak son karar hakkı mahkemeye aittir (14,17,18,19).

Adli Rapor İçeriği

Adli rapor, yargı aşamasında çocuğun haklarının korunması ve adaletin objektif işlemesi için çok önemlidir. Adli raporlarda hatırlamayı kolaylaştırıcı standardize formların kullanılması önerilmektedir.

Adli raporda; olayın türü, tarihi, çocuğun kimlik bilgileri bulunmalıdır. Ayrıca olayın öyküsü, muayene bulguları, tartışma ve değerlendirme ile sonuç bölümlerini içermelidir (9).

Olayın öyküsü çocuğun kendi dilinden kaydedilmeli, öyküde yer alan bilgilerin olayla ilişkisi değerlendirilmelidir. Çocuğun, yaşı, eğitim durumu, ailesel özellikleri, sosyoekonomik özellikleri, boş vakitlerini değerlendirme şekli, eylemi gerçekleştirdiği sırada içinde bulunduğu koşullar da kayıt edilmelidir (9,17).

Adli psikiyatrik muayene ve değerlendirme fiziksel ve ruhsal bozukluklarınayırıcı tanısını yapabilecek şekilde yapılandırılmalıdır. Muayene bulguları yalnızca tıbbiterimlerden ibaret olmamalı, belirti ve bulguları gösteren açıklamalar daha sonra yapılacakdeğerlendirmeler ve incelemeler adli raporlarda yer almalıdır (9,17).

Tartışma ve değerlendirme bölümünde, olaya ilişkin bilgiler, açıklamalar ve değerlendirmelerile muayene bulguları arasında ilişki kurulmaya çalışılmalı, nedensellik bağı içindeeylemde etkili olduğu düşünülen tüm unsurlar tartışılarak, eylemdeki rolleri ve etkilerideğerlendirilmelidir (9,17).

Sonuç bölümünde adli birimlerin sorduğu sorular ve önerilen tedbirler açık, anlaşılır birdille yazılmalıdır.

Raporda mümkün olduğunca tıbbi terimler kullanmaktan kaçınılmalı, tıbbi terimlerinkullanıldığı yerlerde de anlaşılır açıklamalar bulunmalıdır (9,17).

KAYNAKLAR

1- Siegel L, Welsh B. Juveniledelinquency: Thecore. Wadsworth; 3rd edition.2008.

2- Teker K. Suçlu çocuklarda sosyodemografik özellikler ve ebeveyn tutum algısının çocuk suçluluğuna katkısı. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Sosyal Pediatri Bilim Dalı, Ankara, 2010.

3- Artuk E. Suç Genel Teorisi Ceza Hukuku El Kitabı. Beta Yayınları, İstanbul, 1989.

4- Bayram n, Nyquist H, Bilgel N. JuvenileDelinquency in Turkey: A DescriptiveStudy. TheSocialSciences 2006;1: 256-263.

5- Lawrence R.,Hemmens C. Juvenilejustice: A text/reader. Sage, 2008.

6- Fındık OTP. Adalet Sistemi İçinde Ergen Olmak. Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu, Bildiri Kitabı, 8-10 Aralık 2015, İstanbul.268-272.

7- Akyüz E. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2000.

8- Tekin U. Çocuk Yargılamasında Avrupa'daki Yeni Uygulamalar, Çocuklar ve Suç-Ceza, Ankara 2005.

9- Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi,2010. http://www.edb.adalet.gov.tr/csr.pdf. Erişim tarihi:15.08.2017.

10- UluslararasıÇocuk Mevzuatı http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/4.%20ULUSLARARASI%20%C3%87OCUK%20MEVZUATI.pdf. Erişim tarihi:15.08.2017.

11- Türk Ceza Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf. Erişim tarihi:15.08.2017.

12- Çocuk Koruma Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf. Erişim tarihi:15.08.2017.

13- Akarca M, Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması. http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/sunumlar/ym_4/Akarca.pdfErişim tarihi:15.08.2017.

14- Bilaç Ö, Pilan BŞ; Orhon Z, Bayrak A. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Ve Tanı Dağılımlarının İncelenmesi: Kesitsel Bir Araştırma. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 2014; 21 (2).

15- Biçer Ü, Karakaya I, Kurtaş Ö, Gündoğmuş ÜN, Doğan T, Coşkun A. Farik ve mümeyyizlik değerlendirmesinde multidisipliner yaklaşımın önemi. Adli Tıp Bülteni, 2002;7(2): 63-8.

16- Şişmanlar ŞG, Coşkun A, Biçer Ü. Adli Psikiyatri, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı, Çuhadaroğlu Füsun (Ed) 2008; 770-81.

17- Biçer Ü, Tırtıl L, Kurtaş Ö, Aker T. Adli Psikiyatri Birinci Basamakta Adli Tıp, Editör, Koç S, Can M. GoldenPrint, İstanbul 2010; 242-252.

18- DinçmenK .Adli Psikiyatri. Birlik Yayınları, İstanbul, 1984.

19- Oral G .Adli Psikiyatri. Adli Tıp içinde, Z Soysal ve C Çakalır (ed) İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul1999; 1389-1395.

UZLAŞMA DOSYALARINDA ÇOCUĞUN İRADESİ ; ÖRNEK VAKA

AV. ÖZLEM ÖĞÜTCÜ[1]

Çocukluk; belki de hepimizin "yetişkin" olduktan, yetişkin olmanın zorluk ve sorumluluğuyla dünyaya baktıktan sonra "keşke çocuk kalsaydım" cümlesiyle anlamlandırdığımız, masumiyet ve özgürlüğün sembolü bir kavram olarak ardımızda kalmış olsa da aslında sosyo - ekonomik denge gereği kendi bağımsız kararlarımızı alamadığımız, irademizi ortaya koyamadığımız, toplumsal rol ve ihtiyaçlarda yetişkinlere muhtaç olduğumuz zor bir süreçtir.

Yetişkinlerin söz ve karar hakkını, öznesinin suça sürüklenen çocuk ve mağdur çocuk olduğu dosyalarda daha net görebilmekteyiz. Bu durum çocuğun temsili, çocuğun katılım hakkı ve kendisi ile ilgili kararlarda söz ve yetki sahibi olması, çocuğun üstün yararı gibi pek çok kavramı da sorgulamamıza neden olmaktadır.

Örnek vaka üzerinden açıklamak gerekirse; lise öğrencisi iki kız çocuk kavga ediyor, olaya aileler de karışıyor . Bu olay nedeniyle

1- Çocukların birbirinden şikayetçi olduğu her ikisinin de mağdur şikayetçi ve suça sürüklenen çocuk olduğu bir dosya

1 İstanbul Barosu , uzlaştırmacı avukat

2- Annelerin birbirinden mağdur sanık olarak şikayetçi oldukları bir diğer dosya oluşuyor Birinci dosyada her iki mağdur – SSÇ'nin anneleri hem müşteki hem sanık konumuna geliyor.

Her iki dava dosyasında işlenen suçlar uzlaştırma kapsamında olduğu için ilgili savcılık tarafından dosyalar uzlaştırmacıya gönderiliyor.

2. Olay uzlaştırmacı tarafından taraflarla görüşülerek uzlaştırma ile sonuçlanıyor.

1. Olay nedeniyle ise uzlaştırma teklifi çocukların annelerine yapılıyor Zira;

CMK 254/4 maddesine göre"…..Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması hâlinde, dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir. Büro tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır…"[2]

Olayımızda annelerden biri kendi sanık müşteki olduğu olayda uzlaştığını ve o dosyanın kapandığını ancak kızının mağdur müşteki ve suça sürüklenen çocuk olduğu davada uzlaşmak istemediğini beyan etmektedir. Çocuk tarafından uzlaşmak istediğine dair beyanda bulunulmasına rağmen annenin uzlaşma teklifini kabul etmemesi nedeniyle uzlaşma gerçekleşememiştir.

Bu gibi vakalarda ebeveyn iradesinin çocuklarla çatışması hallerinde çocuk haklarına ciddi bir müdahale olduğunu kabul etmek gerekir. Zira ebeveynlerin sahip oldukları hak onlara zarar vermektedir. Bu durum açıkça çocuğun üstün yararı ve çocuğun iradesinin ortadan kaldırılması halidir.

---

2 Uzlaşma Yönetmeliği 14.38 Uzlaşmacı; şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüpheli, sanık, katılan, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması yada kısıtlı olması hali ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi kanuni temsilcisine yapılır.

CMK'nın 253. maddesinde mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması durumunda uzlaşma teklifinin yasal temsilciye yapılacağı belirtilmiştir. CMKUY'de ise mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması, kısıtlı olması hali ile ayırt etme gücü bulunmaması durumunda uzlaşma teklifinin yasal temsilciye yapılacağı açıklanmıştır. Uzlaşma teklifinin muhatabı bu kişilerin ayırt etme gücüne sahip olup olmadıkları C. Savcısı tarafından belirlenecektir. Yasal temsilci ile suça sürüklenen veya suç mağduru çocuğun yararlarının çatıştığı durumlarda, yasal temsilci, ayırtım gücü olmayan küçük adına şikâyet hakkını kullanamaz, uzlaşma teklifini kabul edemez. Böyle durumlarda çocuğa TMK hükümlerine göre kayyım atanmalıdır[3].

Yine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre her çocuk, koruma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı koruyucu tedbirler alır. [4]

Yine Medeni kanun uyarınca ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması halinde velayet ana ve/veya babadan kaldırılır, her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır[5] şeklinde olup yerel kanunlarda olduğu gibi, ülkemizce çocuk hakları konusunda uluslar arası sözleşmelere de taraf olunmuştur.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca taraf devletler görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar [6] Yine,

Pekin (Beijing) Kurallarına göre; yargılanmaları sırasında çocukların yasal danışmaları vasıtasıyla temsil edilme veya ülkede

3 Erdem/Eser/Özşahinli, s. 248.

4 2709 s. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ek fıkra 7/5/2010-5982/4 md

5 4721 Türk medeni Kanunu m.348

6 Birlermiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi m.12

varsa adli yardımdan yararlanmak için başvurma hakları vardır. Ebeveynler veya yasal temsilcilere yargılamalara katılma hakkı verilmeli ve yargılayan makam, bu kişilerden çocuğun çıkarları için kendisine katkıda bulunmalarını talep edilebilmelidir. Bununla birlikte bu kişilerin hazır bulunmamaları çocuğun çıkarına olursa, yetkili makam anılan kişilerin yargılamalarda bulunmamalarını isteyebilir.[7]

Görüldüğü üzere çocuk haklarının kabulü ile birlikte çocuk haklarını korumaya yönelik yerel mevzuatta ve anayasada bir takım düzenlemeler yapıldığı gibi çocuk haklarını korumak adına uluslararası sözleşmelere de imza atılmıştır.

Bu doğrultuda çocuklarımızı koruyan bir takım ulusal ve uluslar arası mevzuat hükümleri olsa da aslında gerçek çözümün çocuklara ceza hukuku bilinci yerleştirmek olduğu inancındayım.

"Çocuğa özgü adli alanı ifade eden çocuk adalet sisteminde amaç adalet mekanizması ile herhangi bir biçimde karşı karşıya gelmiş ve/veya gelmeye devam eden çocukların, gözetilmesi, korunması ve çocukların özel durumlarına uygun muameleye tabi tutulmaları, her durumda yararlarının gözetilmesi, korunması ve adalet mekanizmasının yıpratıcı süreçlerinden en az zarar ile çıkmalarıdır.

Çocuk adalet sisteminin temel ilkesi olan onarıcı adalet ilkesinin önünde yer alan suça sürüklenen çocuklar için önleyici ceza hukuku çalışmaları, çocuklara ceza hukuku bilinci kazandırarak çocukların suç işlemelerini önlemeyi yahut mümkün mertebe asgari düzeye indirmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda uygulamaya yönelik ceza hukukunun temel kavramları çocuklara öğretilerek hem çocukluk dönemlerinde, hem de yetişkinlik dönemlerinde faydalanabilecekleri ceza hukuku bilinci oluşturulup, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi hedeflenmelidir.

7 Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması hakkında asgari Standart Kuralları Pekin (Beijing) Kuralları m.15

Çocukların kendilerine yönelik işlenen suçlara karşı çıkabilmeleri için haklarını ve özgürlüklerini bilmeleri gerekir. Kendi hak ve özgürlüklerini bilen çocuk başkalarının hak ve özgürlüklerine de saygı duyma yetisine sahip olacaktır"[8]

8 Cumhuriyet Savcısı Dr. Cengiz Apaydın Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci Kitabı

12 – 15 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN CEZA SORUMLULUĞU DEĞERLENDİRMESİNE GENEL BİR BAKIŞ

AV. SELMİN CANSU DEMİR [1]

Giriş

Çocuk adalet sisteminin asıl amacı, çocuğu cezalandırmak değil, çocuğun neden ve nasıl suç ile ilişkilendiğini saptayarak, uygun destek mekanizmalarını hayata geçirip bir daha suça karışmasını önlemektir. Bir suçla ilişkilenmeleri nedeniyle adli sisteme giren 12-15 yaş arası çocukların ceza sorumluluğunun tespiti, yargılamanın nasıl sonuçlanacağı konusunda belirleyici rol oynamaktadır. Çocuğun ceza sorumluluğunun olup olmadığı hukuki bir değerlendirme olmakla birlikte, bu konuda takdir yetkisini elinde tutan yargıçların, ceza sorumluluğuna ilişkin değerlendirmenin niteliği gereği, çocuk gelişimi, çocuk psikolojisi gibi alanlarda çalışan uzmanların yol göstericiliğine ihtiyaçları vardır. Bu çalışmada, çocuk yargılamasını yetişkin yargılamasından ayıran en temel farklılık olan ceza sorumluluğu değerlendirmesinin hukuki çerçevesi Yargıtay kararları ışığında ele alınmıştır.

Ceza sorumluluğu

Kusur yeteneği, kişinin bir davranışından dolayı cezalandırılabilmesi için toplumsal yaşamın gereklerini doğru kavrama ve

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

buna göre davranma yeteneğine sahip olmasıdır. Failin, iradi olarak yaptığı davranışın yarattığı haksızlığı anlayabilmesi, kusur yeteneğinin varlığına işaret eder[2].TCK'ya göre yaş küçüklüğü kusurluluğu etkileyen hallerdendir. Çocuklarda kusur yeteneğinin tam olarak aranmaması, anlayabilme ve isteyebilme gücünün ancak zamanla ve yaşın ilerlemesiyle olgunlaşmasından ve kişinin birtakım güdülerine karşı gelebilme yeteneğinin ruhsal bir olgunluk gerektirmesinden kaynaklanmaktadır[3]. Çocukların ceza sorumluluklarının bulunduğunun söylenebilmesi için bilişsel ve davranışsal eşgüdümlerinin gelişmiş olduğunu ispat edecek verilerin toplaması gerekir[4].

Hukuksal Çerçeve

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (BMÇHS) 40'ıncı maddesinin 3'üncü fıkrası, taraf devletlerin asgari bir yaş belirleyerek ceza sorumluluğu yaşını tayin etmeleri ve bu yaşın altındaki çocukları ceza adalet sistemi dışında bırakarak onlar için adli kovuşturma olmaksızın önemler almaları gerekliliğini düzenlenmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları) da 4'üncü maddesi ile taraf devletlerin ceza sorumluluğuna ilişkin asgari yaş sınırı belirlerken çocukların duygusal, zihinsel ve entelektüel açılardan olgunluk seviyesine geldiği yaşın altına inmemeleri gerektiğini vurgular. Ceza sorumluluğuna ilişkin asgari yaş sınırı, tarih ve kültüre göre değişse de, modern yaklaşım, çocuğun kişisel anlama ve isteme yeteneğinin anti sosyal davranışından onu sorumlu tutmaya yeterli olup olmadığına odaklanır. Cezai sorumluluk yaşının küçük tutulması halinde sorumluluk kavramının

2 Centel/Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Yayınları, 9. Bası, İstanbul 2016, s.393

3 Ümit, Eylem, Mekândan İmkana Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi, Ankara Barosu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2007, s. 50

4 Coşkun, Ayşen, Neden Çocuklarda Ceza Sorumluluğu Erişkinlerden Farklı Ele Alınmalıdır?, Çocuk Ve Şiddet Çalıştayı 12 Eylül 2009 İstanbul, İstanbul Tabip Odası, İstanbul 2009 s. 342

anlamını kaybedeceği vurgulandığından, taraf devletlerin, uluslararası alanda kabul edilecek makul bir yaş sınırı belirlemeleri gerekmektedir.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin (Komite) 10 Numaralı (No'lu) Genel Yorum'unun16'ncı ve 17'nci maddelerine göre, Komite, 12 yaşın altındaki asgari ceza sorumluluğu yaşını uluslararası kabul edilebilir bir yaş olarak görmemekte, mutlak asgari yaşın 12'ye ve daha yukarı düzeylere çıkarılmasını tavsiye etmekte, 14 – 16 gibi yaşları övgüye değer bulmaktadır. Bununla birlikte pek çok devletin ceza sorumluluğu için iki asgari yaş sınırı uyguladığı ve belirlenen yaş sınırı içerisinde olan çocukların ancak gereken olgunluğa erişmişlerse ceza sorumluluğuna sahip olduğunun varsayıldığı, bu durumun da ciddi sorunlara yol açtığı tespiti yapılmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 31. Maddesine göre çocukların ceza sorumluluklarının değerlendirilmesi sırasında yaş grupları esas alınır. Buna göre, 0 -12 yaş grubu, 12-15 yaş grubu ve 15-18 yaş grubu olmak üzere üç yaş grubu kabul edilmiştir.TCK'nın 31'inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre, 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocuk bakımından, işlenen fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamadığı ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğine ilişkin ceza sorumluluğu değerlendirilmesi yapılmalıdır. Kanunda belirtilen bu iki unsur, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt edebilme yeteneği ile davranışlarının anlamını kavrama, sonuçlarını öngörme ve sonuçlarına katlanabilme kararı verebilme yeteneği anlamını taşımaktadır[5].

TCK'nın 31'inci maddesinin gerekçesinde, bu yaş grubunda bulunan çocukların ceza sorumluluğunun olup olmadığının çocuk hâkimi tarafından tespit edileceği belirtilmiş ve çocuğun ailesi, psikolojisi, çevresi, eğitimi ve ekonomik durumu hakkın-

5 Turan, Nurşen, Suça İtilmiş Çocuklar Açısından "Farik Mümeyyizlik" kararı verilmesi gerekli midir? Çocuk Ve Şiddet Çalıştayı 12 Eylül 2009 İstanbul, İstanbul Tabip Odası, İstanbul 2009, s.356

da uzmanlar tarafından rapor hazırlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Gerekçeye göre, hakim, çocuğun ceza sorumluluğunun belirlenmesiyle ilgili değerlendirmede bu raporu dikkate almalıdır.Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 35'inci maddesi ile de çocuğun bireysel özellikleri ve sosyal çevresini gösteren sosyal inceleme raporunun (SİR), ceza sorumluluğunun belirlenmesinde mahkeme tarafından göz önünde bulundurulacağı düzenlenmiştir.

Maddenin gerekçesinde, 12 -15 yaş grubundaki çocukların, çoğu zaman işledikleri fiilin haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmakla beraber, kimi durumlarda fiili işlemekten kendilerini alıkoyamadıkları ve bazı davranışlar açısından iradelerineyeterince hâkim olamadıklarıifade edilmiştir. Bu nedenle, TCK'da yer alan düzenleme ile ceza sorumluluğu belirlenirken kesin bir yaş sınırı konulmadığı ve çocuğun işlediği suçun hukuki anlam ve önemi ile davranışlarını yönlendirme yeteneği bakımından değerlendirme yapmak için mahkemeye takdir yetkisi tanındığı görülmektedir.

Kanun koyucu, ÇKK'nın 35'inci maddesinin yanı sıra Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in (ÇKKUY) 20'nci maddesi ile çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin esasları belirtmiştir. Buna göre, ceza sorumluluğu tespitinde, SİR zorunlu olmakla birlikte, hekimden de görüş alınır. Ancak fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığını takdir yetkisi sadece mahkemeye aittir, bu nedenle söz konusu raporlarda ceza sorumluluğu vardır ya da yoktur şeklinde bir tespitte bulunulamaz.

TCK'nın 31'inci maddesinde yer alan çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olmasına ilişkin değerlendirmenin nasıl yapılacağı da önem taşımaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, çocuğun ceza sorumluluğunun var olduğunu söyleyebilmek için maddede yer alan iki özelliğe de

sahip olması gerekir[6]. Çocuk işlediği suçun hukuki anlam ve önemini biliyor ancak davranışlarını yönlendiremiyorsa ceza sorumluluğunun varlığından söz edilemez. Ayrıca, çocuğun ceza sorumluluğu, işlediği iddia olunan fiil ile bağlantılı olduğundan, suça konu her fiil için ayrı bir değerlendirme yapılmalı, her somut olay ayrı incelenmelidir[7].

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 27.03.2007 tarihli, 2007/7-73-76 sayılı kararı ile çocuğun daha önce işlediği fiille ilgili alınan raporun daha sonra işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığının tespitinde kullanılamayacağını açıkça belirtilmektedir[8]. Yargıtay, dava konusu edilmeyen fiiller hakkında alınan raporları[9] ve farklı tarihlerde farklı fiiller için düzenlenmiş raporları kabul etmemektedir[10]. Çocuğun, işlediği iddia olunan fiil, suçun ağırlaşmış halini kapsıyorsa ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde bu durumun da dikkate alınması gerekmektedir[11].

---

6 Ümit, Mekandan İmkana, s. 57

7 Centel/Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s. 401

8 Coşkun/Doğangün/Fırat/Gümüşhan/Öktem/Öztürk/Koçoğlu/Odabaş/Bozkurt/İnanıcı/Karayol/ Aydın/Ziyalar/Südütemiz/Kaplan/Akço/Salaçin/Uluğtekin/Şişmanlar/Güvenir/Biçer/Ergezer/Baykara Acar/ Erdoğan, Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, s.23-24

9 Yargıtay 9. Ceza Dairesi 01.07.2008 günlü 2008/8526-8522 sayılı kararı aktaran Coşkun vd. Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, s.22

10 Balo, Yusuf Solmaz, Çocuk Ceza Hukuku,Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2015, s. 120

11 Yargıtay 1. Ceza Dairesi,c 08.05.2008 tarihli, 2007/3514 E., 2008/3858 K., "*Sanığın 15 yaşından küçük olduğu, 5237 sayılı TCK'nın 31.maddesine göre yüklenen suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda olup olmadığı konusunda alınan 06.10.2005 tarihli uzman raporunda, öldürme suçunun ağırlaşmış halinin belirtilmemiş olması karşısında, raporun yetersiz kaldığı ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesi uyarınca sanığın sosyal yaşamı hakkında sosyal çalışma uzmanından rapor alınıp mahkemece işlediği suçun anlam ve sonuçlarını algılayabilecek gelişim içinde bulunup bulunmadığı bizzat değerlendirilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması.."* aktaran Coşkun vd. Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, s.26

Çocuğun kusur yeteneğinin nasıl tespit edileceği kanun metninde tam olarak açıklanmamıştır[12]. Ancak çocuğun işlediği suçun hukuki anlam ve önemini bildiğinden bahsedilebilmesi için,suçun türü ve işleniş biçimini, çocuğun suçu işleme ve işlediği suça karşı kendisini savunma mantığını, suçtan önce, suç esnasında ve suçtan sonraki davranışlarını, psikolojik gelişimi ile sahip olduğu değer yargılarını, suç sırasında içinde bulunduğu koşulları, bu koşulların çocuk üzerindeki etkilerini, çevresel faktörleri ayrıntılı bir şekilde değerlendirmek gerekir[13].

Sosyal İnceleme Raporu

Sosyal inceleme raporları (SİR), suça sürüklenen çocukların içinde bulunduğu koşulları ve toplumsallaşabilmeleri için ihtiyaç duydukları müdahaleyi içeren "sosyo-legal belgelerdir."[14]ÇKK'nın 35'inci maddesine göre, çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren

SİR, çocuk mahkemeleri, çocuk hakimleri ve cumhuriyet savcıları tarafından aldırılabilir. 12 -15 yaş grubu çocuklarda SİR düzenlenmesi zorunludur. Zira bu yaş grubunun ceza sorumluluğunun hakim tarafından belirlenmesinde SİR göz ününde tutulur. ÇMK'nın 21'inci maddesinde SİR'de yer verilmesi gereken hususlar ayrıntısı ile sıralanmıştır.

Hekim raporu

ÇKK ile yürürlükten kalkan Mülga 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un (ÇMK) 20'inci maddesi, çocuğun bedeni, akli ve ruhi

12 Aslan, Beşir, Ceza Hukuku'nda Yaş Küçüklüğü, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2012, s. 70

13 Dinçmen, Kriton, TCK. 54'üncü maddesinin Karşısında (Farik ve Mümeyyiz olma) Kavramının Adli Psikiyatri Açısından İrdelenmesi, FacultatisDecimaAnniversaria Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10.Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Yayın No: 536, Hukuk Fakültesi Yayın No: 441 İstanbul 1993 s. s.247

14 Uluğtekin, Sevda /Baykara Acar, Yüksel /Cankurtaran Öntaş, Özlem, Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (Sir) Ve Gözetim Raporlarının Yeri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 53, Ankara 2004, s.35

durumunun, işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilmesi yönünden mütehassıs kimselere tespit ettirileceğini düzenlemiştir. ÇKK'nin 35. maddesine ek olarak, ÇKKUY'nin 20'inci maddesinin 4'üncü fıkrasına göre, 12 -15 yaş arası çocukların ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi bakımından, çocuk hakimi ya da mahkeme SİR ile birlikte çocuğun işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin belirlenebilmesi amacıyla adlî tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk hâlinde uzman hekimden görüş alır. Adli psikiyatrik değerlendirme olarak tanımlanan uzman hekim raporu; çocuk, aile ve varsa başkaca bilgi kaynaklarından elde edilen verileri, çocuk hakkındaki bireysel ve ruhsal değerlendirme bulgularını içermelidir. Bu nedenle, uzman hekimin çocuk hakkında hazırlanan SİR'i incelemesi ve SİR'i düzenleyen sosyal çalışma görevlisi ile temas halinde olması gerekmektedir[15].

12 – 15 yaş arası çocukların ceza sorumluluğunun tespitinde hekim raporunun zorunlu olup olmadığı ana tartışma konularından biridir. ÇKK'nın 35'inci maddesi ve ÇKKUY'nin 20'inci maddesinin 2'inci fıkrası SİR'in zorunlu olduğunu belirtmesine rağmen 20'inci maddenin 4'üncü fıkrasında hekim raporuna ilişkin böyle bir ibare yoktur. TCK ve ÇKK ile getirilen anlayış değişikliği ışığında kanun koyucunun bu ayrımı bilinçli yaptığı söylenebilir.

Uygulamada, yasal düzenlemelerin aksine 12 -15 yaş arası çocuklar hakkında soruşturma evresinde adli tıp raporu alınmakta, SİR ise çoğunlukla kovuşturma evresinde düzenlenmektedir. Adli tıp uzmanları tarafından hazırlanan raporlarda ise akıl sağlığı ve zeka geriliğine ilişkin tespitler yapıldığı, ceza sorumluluğuna ilişkin gerekçesiz kesin kanaat bildirildiği görülmektedir. Oysaki SİR ve hekim raporunda yer alan somut olgular, birbirini tamamlamalı ve çocuğun ceza sorumluluğu hakkında hukuki bir değerlendirme yapabilmesi için hakime ışık tutmalıdır. Tüm

15 Coşkun vd., Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, s. 70

bunlarla birlikte, Yargıtay'ın ceza sorumluluğun tespitinde nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğine ilişkin farklı kararları mevcuttur.

Yargıtay kararlarında çocukların ceza sorumluğunun değerlendirilmesi

Yargıtay içtihadına bakıldığında, TCK'nın 31'inci maddesi 2'nci fıkrasından hareketle ÇKK'nın 35'inci maddesi ve ÇKKUY'nin 20'inci maddesinde düzenlenen ceza sorumluluğunun tespiti hakkında farklı kararlar verildiği görülmektedir. Yargıtay nezdinde çocuk ihtisas dairesinin bulunmaması nedeniyle, ceza dairelerinin suç tipine göre dosyaları incelemesi sonucunda farklı dairelerden farklı yönde kararların çıktığı ve bu nedenle de uygulama birliği oluşmadığı düşünebilir. Ayrıca mülga kanunlardan gelen alışkanlığın da sürdürülmesi uygulamada birbirinden farklı kararların hükmedilmesine yol açmaktadır. Belirtilen nedenlerle, yüksek mahkeme içtihadına örnekler 3 temel başlıkla sunulmuştur.

1. Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde sosyal inceleme raporunun dikkate alınması gerektiğine ilişkin kararlar

Yargıtay 17. Ceza Dairesi, 29.06.2016 tarihli, 2015/16026 E. ve 2016/9658 K. Sayılı kararında; 12-15 yaş arası çocukların ceza sorumluluğun değerlendirilmesinde, ÇKKUY'nin 20'inci maddesinin 2'nci fıkrası ile TCK'nın 35'inci maddesine atıf yaparak sosyal inceleme yaptırılmasının gerekli olduğunu, çocuk hakkında düzenlenen hekim raporunda çocuğun işlediği iddia olunan fiillerin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayacağının belirtilmesine rağmensuça sürüklenen çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılmamasıhususunu bozma gerekçesi yapmıştır[16].

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 27.09.2016 tarihli, 2014/29216 E., 2016/13034 K. Sayılı kararında,SİR'de çocuğun hırsızlık fiilinin

16 Çevrimiçi: http://emsal.yargitay.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet Erişim tarihi: 25.03.2017

hukuki olarak anlam ve sonuçlarının farkında olmadığı belirlenmiş, hekim raporunda ise hırsızlık suçunun hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve hırsızlık suçuyla ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince geliştiği belirtilmiştir.Daire,SİR'inÇ-KKUY'nin 18/1-a ve 21/2. maddelerine uygun hazırlanmadığı da dikkate alınarak, yeni bir sosyal inceleme raporu düzenlettirilmesi ve sonucuna göre suçasürüklenen çocuğun hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde karar verilmesi karşısında bozma kararı vermiştir[17].

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 03.10.2012 tarihli, 2012/6615 E., 2012/19350 K. Sayılı kararında *"...mutlak delil niteliğinde bulunmayan bilirkişi raporu mahiyetindeki adli tıp raporuna itibar etmeyen mahkemenin sosyal inceleme raporunun içeriği ile suça sürüklenen çocuğun duruşmadaki durumuna ilişkin gerekçe göstermek suretiyle, çocuğun ceza ehliyetinin bulunmadığı hususunda karara varmasında bir isabetsizlik görülmemiştir."* hükmünü kurmuştur[18].

2. Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde hekim raporunun dikkate alınması gerektiğine ilişkin kararlar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 09.01.2017 tarihli, 2016/18492 E.,2017/245 K.Sayılı kararında, dosya içerisindeki SİR esas alınarak çocuk hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar veren mahkemenin hükmünü "*suç tarihinden sonra .. Adli Tıp Şube Müdürlüğü tarafından düzenlenen 22.08.2013 tarihli raporda "sanığın dava konusu olay sırasında ve olay sonrasında ki davranışları ve yapılan muayenesinde 17.08.2013 tarihinde işlediği iddia edilen kaçak sigara satmak suçuna ilişkin fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince geliştiği kanaatinin oluştuğunun*

17 Çevrimiçi: http://emsal.yargitay.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet Erişim tarihi: 25.03.2017

18 Aktaran Kaya, Saliha Merve, Uygulamada Çocuk Yargılaması: İstanbul Anadolu Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde Dosya İncelemesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2015, s. 120

bildirilmesi" karşısında sanığın suç tarihinde işlediği eylem nedeniyle cezai sorumluluğu olduğu gözetilmeden yazılı şekilde hüküm tesisi" bozma gerekçesi yapılmıştır[19].

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 16.12.2014 tarihli, 2014/15823 E., 2014/35832 K. Sayılı kararda,SİR ile birlikteuzman doktor raporu alınmadan ceza sorumluluğu hakkında karar verilmesini eksik inceleme olarak değerlendirmiş ve bozma kararı vermiştir[20].

3. Ceza sorumluluğun değerlendirilmesinde sosyal inceleme raporu ve hekim raporu arasında çelişkinin nasıl giderileceğine ilişkin kararlar

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 02.07.2015 tarihli, 2015/1632 E.,2015/2248 K. sayılı kararında; soruşturma aşamasında alınan hekim raporunda ceza sorumluluğunun olduğu tespiti karşısında, kovuşturma aşamasında sosyal çalışma görevlisince düzenlenen SİR'de*''benzer olaylarda yer almanın yasal sorumluluklarını bilmediği, çocuğun çevresinde suç alışkanlığı olan arkadaşlarının mevcut ve bulunduğu yaş dönemi ergenlik çağı özelliklerin etkisi ile arkadaşları ile birlikte hareket etmenin önem taşıdığı, bu sebeple çocuğun davranışlarının sonuçlarını düşünmeden arkadaşları ile birlikte hareket ettiği''* şeklindeki tespitlere yer verilmesini, çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığının kuşkuya yer bırakmayacak biçimde belirlenmesi için raporlar arasındaki mevcut çelişkinin giderilmesi gerekçesi ile bozmuştur. Ancak çelişkinin nasıl giderileceğine ilişkin bir yorumda bulunmamıştır[21].

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 17.06.2015 tarihli, 2014/24259 E., 2015/11254 K., sayılı kararı ile çelişkinin Adli Tıp Kurumun-

19 Çevrimiçi: http://emsal.yargitay.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet Erişim tarihi: 25.03.2017

20 Çevrimiçi:http://emsal.yargitay.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet Erişim tarihi: 25.03.2017, Benzer içerikte kararlar için bakınız: Balo, Çocuk Ceza s.127

21 Çevrimiçi: http://emsal.yargitay.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet Erişim tarihi: 25.03.2017

dan görüş alınarak giderilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Kararda: *"'farik mümeyyizlik raporları ile ilgili olarak iki farklı rapor tanzim edildiği, raporlar arasında çelişki olduğu, buna göre suça sürüklenen çocuk hakkında Sosyal İnceleme Raporu düzenleyen sosyal hizmet uzmanının "SSÇ'nin işlediği hırsızlık fiilinin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin tam olarak gelişmediğini" bildirmesi karşısında çelişkinin giderilmesi amacıyla Adli Tıp kurumundan görüş alınarak, suça sürüklenen çocuğun cezai sorumluluğunun bulunup bulunmadığı hususunda tam bir vicdani kanaate ulaşılması gerekli iken bu husus yerine getirilmeksizin eksik soruşturma sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması"* şeklinde bozma kararı vermiştir[22].

Sonuç

Çocuğun ceza sorumluluğunun olup olmadığının tespiti, çocukla ilgili tüm adli süreci ve sonuçları etkilemekle birlikte, ceza sorumluluğunun tespiti için yapılan araştırma, çocuğun ihtiyaçlarını belirleme ve çocuğa gerekli müdahalede bulunma konusunda yargı mercilerine bir fırsat sunmaktadır.Açıklanan önem gereği, ceza sorumluluğu değerlendirilmesinde mahkeme için kaynak olan SİR ile hekim raporlarının nitelikleri ayrı önem taşımaktadır. Uygulamada, hedeflenen amaca hizmet etmeye yetersiz şekilde mülga kanunlarda öngörülen değerlendirme yöntemleri kullanılmaya devam ettirilse de mevcut yasal düzenlemeler ceza sorumluluğu için hakimin daha kapsamlı bir araştırma yapmasını şart koşmaktadır. Bu nedenle, SİR'de yer alması gereken çocuk ile ilgili tüm hususlar çocuğun adli sürece girdiği ilk anda vakit kaybetmeksizintamamlanmalı ve ceza sorumluluğunda rol oynayan tüm faktörler mahkemenin takdirine sunulmalıdır. Çocuk hakkında verilen kararların hakkaniyetli ve çocuk hukukuna uygun olabilmesi için çocuğu temsil eden avukattan kararı verecek hâkime kadar yargılamanın tüm aktörlerinin çocuğun içinde bulunduğu koşulları ve çocuğun üstün

22 Benzer içerikte kararlar için bakınız: Balo, Çocuk Ceza, s.132-134

menfaatini esas almaları gerekmektedir. Tüm bunlarla birlikte, güvenlik tedbirine ilişkin muhakeme usullerinin belirlenmesi ve ceza sorumluluğu için asgari yaş sınırı olan 12'nin, mukayeseli-hukuk da dikkate alınarak 14 ya da 15 yaşa çıkartılması, çocukların küçük yaşlarda adli süreç ile muhatap olmamaları adına atılması gereken en önemli adımlardır.

ADLİ GÖRÜŞME ODALARI YÖNETMELİĞİ

GENEL GEREKÇE

Sosyal devlet, kişilere sadece temel hak ve özgürlükler sağlamakla yetinmeyen, aynı zamanda, vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insan haysiyetine yaraşır bir yaşam şekli sunmayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendine ödev bilen devlet anlayışıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında belirtildiği üzere; aileyi, toplumu ve herşeyden önce her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri almakla yükümlü, sosyal bir hukuk devletidir.

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürüsü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi ile Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinde çocukların ve şiddet mağduru kadınların adli süreçte korunmalarına ilişkin tedbirlerin taraf devletlerce alınması öngörülmüştür.

Ülkemizde son yıllarda yaşanan adalet sistemindeki değişim ve dönüşüm sürecinde, çocuklara yönelik uygulamalarda önemli ilerlemeler sağlanmış; mevzuat güçlendirilmiş, örgütlenmede değişikliklere gidilmiş ve çocuk koruma uygulamalarında kalite standartlarının geliştirilmesine ilişkin çalışmalar yapılmıştır.

Bu anlayış çerçevesinde yürütülen hukuk reformları kapsamında aile ve çocuk mahkemeleri kurulmuş, adli süreçte psiko-sosyal destek sunmak üzere bu mahkemeler bünyesinde uzman istihdam edilmeye başlanmıştır. Ancak uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmeler, kabul edilen sözleşmeler ve ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde yeni adımlar atılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bakanlar Kurulunca kabul edilen 2015-2019 dönemine ilişkin Yargı Reformu Stratejisi ile 2015-2019 dönemine ilişkin Bakanlığımız Stratejik Planında; "Çocuk adalet sisteminde çocuğun etkin korunması için gerekli önlemlerin alınması ve kurumlararası işbirliğinin güçlendirilmesi", "Çocuklara yönelik adli süreçlerde özel önlemlerin etkin hâle getirilmesi", "Aile içi şiddetle mücadelede koruma ve soruşturmanın etkinliğinin artırılması" hedef ve stratejilerine yer verilmiştir.

Bu kapsamda; sadece boşanma ve çocuk kovuşturması üzerine kurulu mevcut sistemin geliştirilerek tüm kırılgan grupları kapsayacak şekilde vaka yönetiminin uygulandığı, hizmetin savcılık aşamasından mahkeme aşaması neticelenene kadar sunulduğu, bilgilendirme ve yönlendirme hizmetinin etkin bir şekilde yerine getirildiği yeni bir hizmet modeli ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Ayrıca başta çocuklar olmak üzere tüm kırılgan grupların adalete erişimlerinin güçlendirilmesi, maddi hakikatin ortaya çıkarılabilmesi ve ikincil örselenmelerinin engellenebilmesi için ifade ve beyan verme süreçlerinin bu kişilerin mevcut fiziksel, zihinsel ve psikolojik durumlarına uygun özel ortamlarda yürütülmesi gerekmektedir. Bu Yönetmelik ile; özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen hallerde "çocuğun üstün yararı" ilkesi gözetilmek suretiyle öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba dahil mağdurlarla uygun ortam ve yöntemle görüşme yapılmasını, ikincil örselenmenin önlenmesini, korunma ihtiyaçlarının tespitini ve ilgili hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak suretiyle adalete erişimlerinin güçlendirilmesine katkı sağlamak amacıyla, adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak adli görüşme odalarının kurulması, işlerlik kazanması, ilgili personelin görev, yetki ve sorumlulukları ile bu odaların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 - (1) Bu Yönetmeliğin amacı; öncelikli olarak çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca çocuk dostu adli usullerin işletilmesini, adli süreç içinde yer alan mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar ile cinsel suç, aile içi şiddet mağdurları ve diğer kırılgan gruba dahil mağdurlarla uygun ortam ve yöntemle görüşme yapılmasını, ikincil örselenmenin önlenmesini, korunma ihtiyaçlarının tespitini ve ilgili hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak üzere adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak adli görüşme odalarının kurulması, işlerlik kazanması, ilgili personelin görev, yetki, sorumlulukları ile bu odaların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 - (1) Bu Yönetmelik, Bakanlıkça belirlenen adliyeler bünyesinde kurulacak adli görüşme odaları ile bu odalarda görev alacak adli ve idari personeli kapsar.

Dayanak

MADDE 3 - (1) Bu Yönetmelik, 9/12/1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 12 nci maddesinin ikinci fıkrasına, 19 uncu maddesinin birinci ve ikinci fıkrasına ve 40 ıncı maddesine, 25/11/2010 tarihli ve 6084 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürüsü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesinin 36 ncı maddesine, 24/11/2011 tarihli ve 6251 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin 26 ncı maddesinin birinci fıkrası ve 56 ncı maddesinin birinci fıkrasına, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 4 üncü, 5 inci ve 15 inci maddeleri ile 35 inci maddesinin birinci fıkrasına ve 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 52 nci ve 236 ncı maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar ve kısaltmalar

MADDE 4 - (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Adli görüşme: Mahkemelerden veya Cumhuriyet başsavcılıklarından adli görüşme odası koordinatörlüğüne yönlendirilen dosyalardaki çocuk veya yetişkinlerle, adli görüşme odalarında yaşlarına, içinde bulundukları duruma uygun şekilde uzmanlar tarafından yapılan görüşmeyi,

b) Adli işlem: Adli süreçte çocuklara veya yetişkinlere yönelik olarak yürütülen ve bu kişilerin bizzat hazır bulunmasını gerektiren her türlü işlemi,

c) Bakan: Adalet Bakanını,

ç) Bakanlık: Adalet Bakanlığını,

d) Başkanlık: Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığını,

e) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile 18 yaşını doldurmamış kişiyi,

f) Görüşme yapılan/yapılacak kişi: Adli süreç içinde yer alan mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar ile cinsel suç, aile içi şiddet mağdurları ve diğer kırılgan gruba dâhil yetişkin mağdurları,

g) Hâkimlik: Görüşme yapılan kişilerle ilgili olarak adli ve idari tedbirlere karar veren ve bu amaçlarla ifade ve sorgu gibi adli işlemleri gerçekleştiren sulh ceza ve infaz hâkimliklerini,

ğ) Komisyon: Adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonunu,

h) Koordinatör: Odaların kullanımı ile ilgili işlemlerde teknik personel, uzman ve ilgili yazı işleri personelinin koordinasyonunu sağlayan kişiyi,

ı) Mahkeme: Adli görüşme odalarının bulunduğu yerlerde faaliyet gösteren her türlü ilk derece hukuk ve ceza mahkemelerini,

i) SEGBİS: Yargı çevresi dışında bulunan ya da mahkemede hazır bulunamayan kişilerin video konferansla dinlenmesi ve ifadelerinin kayıt altına alınması amacıyla kullanılan ses ve görüntü bilişim sistemini,

j) Teknik personel: Video kaydı, ses kaydı, internet bağlantısı, SEGBİS bağlantısı ve benzeri teknik konularda destek sağlayan personeli,

k) UYAP: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemini,

l) Uzman: Aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı kadrosunda çalışan görevliler ile Ceza Muhakemesi Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu gereğince bu Yönetmelik kapsamına giren konulara ilişkin olarak tayin edilen kişileri,

ifade eder.

Temel ilkeler

MADDE 5 - (1) Adli görüşme odalarından öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar yararlandırılır. Çocuklarla ilgili her türlü eylem ve işlemlerde çocuğun yüksek yararı öncelikli olarak dikkate alınır.

(2) Adli görüşme odalarında gerçekleştirilen tüm iş ve işlemler ile mesleki çalışmalar sırasında görüşme yapılan/yapılacak kişinin;

a) Yaş, cinsiyet ve gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması,

b) Herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

c) Güvenliği ve temel ihtiyaçları için gereken tedbirlerin alınması,

ç) Damgalanmasına yol açabilecek eylemlerin engellenmesi ve bu konuda gereken tedbirlerin alınması,

d) Yaşına ve gelişim durumuna göre hakları ile süreç hakkında bilgilendirilmesi, sürece etkin katılımının sağlanması, gizlilik ilkesine ve kişilik haklarına aykırı olmadıkça ailesinin veya kanuni temsilcisinin de sürece dâhil edilmesi,

e) Korunma ve desteklenme ihtiyacının tespiti halinde ilgili mevzuatta yer alan kurumlara yönlendirilmesi ve hizmetlerden yararlandırılması,

f) Yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişilerle karşı karşıya getirilmemesi,

hususlarında gerekli dikkat ve özen gösterilir.

(3) Tüm iş ve işlemler görüşme yapılan kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirilir.

(4) Daha önce mevzuata uygun şekilde görüşme yapılarak ifade, beyan ve diğer adli işlemleri gerçekleştirilen kişiler zorunluluk olmadıkça tekrar bu işlemlere tabi tutulmaz.

(5) Hizmetler karşılıklı iletişim, işbirliği ve ekip çalışması anlayışı ile yürütülür.

(6) Gerçekleştirilen çalışmalar ile tutulan kayıt ve raporların gizliliğine riayet edilir.

(7) Bu Yönetmelik kapsamında yapılacak iş ve işlemlerde, Başkanlıkça hazırlanan Mağdura Yaklaşım Kılavuzunda belirtilen ilke ve esaslara uyulur.

İKİNCİ BÖLÜM

Adli Görüşme Odası Personelinin Görevleri ve Görevlendirilme Usulü

Uzmanın görevleri

MADDE 6 - (1) Adli görüşme odalarında hizmet sunacak uzmanın görevleri şunlardır:

a) Koordinatörce bilgilendirilmesini müteakip görüşme yapılacak kişinin dosyasını gerekli işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak şekilde önceden incelemek.

b) Görüşme yapılacak kişinin ve yüksek yararına aykırı olmadıkça çocuğun ailesi veya kanuni temsilcisi ya da gerektiğinde müdafii veya vekili ile irtibata geçmek, süreç hakkında bilgi vermek ve gerekli görülen hallerde işlem öncesinde ön görüşme yapmak.

c) Engellilik, kronik hastalık gibi özel durumları, tercüman ihtiyacı ve diğer gereksinimleri olan görüşme yapılacak kişiler ve aileleri ile ilgili olarak koordinatörce gerekli imkânların sağlanmasını takip etmek ve gerektiğinde durumu ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısının bilgisine sunmak.

ç) Görüşme yapılacak kişinin adli görüşme odasına gelişinden ayrılmasına kadar kendisine eşlik etmek, gerektiğinde güvenlik güçlerinin ve diğer personelin yardımını almak.

d) Görüşme öncesinde görüşme yapılacak kişiyi ve gerekli hallerde ailesini görüşmeye hazırlamak ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak.

e) Mahkemeler veya Cumhuriyet başsavcılığı tarafından koordinatöre yönlendirilen dosyalardaki görüşme yapılacak kişilerle uygun şekilde adli görüşmeleri yapmak.

f) Adli görüşme sırasında hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafi, vekil veya diğer ilgililerce ses sistemi kullanılarak iletilen soruları görüşme yapılan kişiye uygun ve anlaşılabilir bir dille aktarmak ve rahat bir şekilde cevap vermesini sağlamak.

g) Görüşme yapılan kişinin, korunma veya desteklenme ihtiyacı içinde bulunduğunun tespiti halinde, durumu ilgili kurum, kuruluş veya adli mercilere bildirmek.

ğ) Görüşme sırasında dikkat çeken ve yargılama için gerekli olabilecek görüşme yapılan kişinin genel durumu, beden dili, sorulan sorulara verdiği farklı tepkiler gibi önemli konuları içeren "Adli Görüşme Raporu" nu kendisine verilen süre içinde mahkeme veya Cumhuriyet savcısına sunmak.

h) Görüşme yapılan/yapılacak kişi ve yakınlarını, istemeleri halinde görüş ve önerilerini iletebileceği yöntem ve merciler konusunda bilgilendirmek.

ı) Adli görüşme odasının işleyişine ilişkin mevzuat ve uygulamada yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini, bu hizmetten faydalanan kişilerin görüşlerini de dikkate alarak gerektiğinde koordinatöre bildirmek.

i) Mevzuatta öngörülen veya ilgili hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Adli görüşme odası koordinatörünün görevleri

MADDE 7 - (1) Yazı işleri müdürü veya mümkün olmaması halinde organizasyon ve iletişim becerisi olan uygun bir personel komisyon tarafından adli görüşme odası koordinatörü olarak görevlendirilir.

(2) Koordinatörün görevleri şunlardır:

a) Hizmet kalitesi standartlarını gözetmek, adli görüşme odasının düzenli ve etkin şekilde işlemesini sağlamak ve bu yönde gerekli tedbirleri almak.

b) Mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı tarafından görüşme yapılması istenilen kişiler için gerekli randevu düzenlemelerini yapmak ve takibini sağlamak.

c) Randevuların belirli bir düzen içinde planlanması için gerekli işlemleri yapmak.

ç) Görüşme öncesinde ilgili hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafi, vekil, uzman, yazı işleri personeli ve teknik personel arasında koordinasyonu sağlamak.

d) Mahkeme ve Cumhuriyet başsavcılığı tarafından yapılan adli görüşme taleplerini ilgili uzmana haber vermek.

e) Acil hallerde adli görüşme odalarının kullanımı ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak ve ilgili mercilerin koordinasyonunu sağlamak.

f) Görüşmenin verimli ve güvenli geçmesi için gereken tedbirleri almak, bu konuda gerektiğinde güvenlik güçlerinden yardım istemek ve görüşme sonrasında ilgili dosyanın mahkeme veya Cumhuriyet savcısına gönderilmesini sağlamak.

g) Adli görüşme odasının işleyişine ilişkin uygulamada yaşanan sorunlar ile çözüm önerilerini Cumhuriyet başsavcılığına bildirmek.

ğ) İşlemler sırasında korunma ihtiyacı tespit edilen ve ilgili mercilere yönlendirilen kişilere yönelik kayıtları tutmak.

h) Aynı ilde bulunan Çocuk İzlem Merkezi, Üniversite Çocuk Koruma Merkezi, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi gibi kurumlar ile irtibat ve koordinasyon içinde çalışmak.

ı) Mevzuatta öngörülen veya ilgili hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Teknik personelin görevleri

MADDE 8 - (1) Bakanlık veya Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından UYAP, SEGBİS ve diğer ilgili bilişim sistemleri konusunda uzman bir personel adli görüşme odasına teknik destek vermek üzere görevlendirilir.

(2) Teknik personelin görevleri şunlardır:

a) Koordinatör tarafından bildirilen görüşmeler için gereken teknik hazırlıkları yapmak.

b) Video kaydı, ses kaydı, internet bağlantısı, SEGBİS bağlantısı ve UYAP işlemleri gibi konularda teknik destek sağlamak.

c) Malzemelerin bakım ve kontrollerini takip etmek ve bu konuda koordinatörle işbirliği içinde çalışmak.

ç) Görüşme yapılan kişilerle ilgili dijital veri ve belgelerin güvenliğini sağlayacak tedbirleri almak.

d) Mevzuatta öngörülen veya ilgili hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Uzman ve personel görevlendirilmesine ilişkin hususlar

MADDE 9 - (1) Komisyon, nöbet çizelgesi oluşturarak, aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde çalışan uzmanları bu Yönetmelikte belirtilen iş ve işlemleri yerine getirmek üzere görevlendirir.

(2) Aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesinde görevli bulunan uzmanların sayılarının yetersiz olduğu yerlerde Cumhuriyet başsavcılığı ile gerekli yazışmaların yapılması suretiyle denetimli serbestlik müdürlükleri bünyesinde çalışan denetimli serbestlik uzmanlarından da nöbet çizelgesine dahil edilmek suretiyle faydalanılabilir.

(3) Adliye bünyesinde yeterli sayıda uzmanın görev yapmaması, denetimli serbestlik müdürlükle-

rinde görevli uzmanların işlerinin yoğun olması veya görevin belirtilen uzmanlar tarafından yapılmasında fiili veya hukuki bir engel bulunması halinde; yürütülen adli süreç kapsamında mahkemeler veya Cumhuriyet başsavcılıklarınca ilgili kanunlar gereğince bilirkişi görevlendirilmek suretiyle adli görüşme odası kullanılır. Ancak ifade ve beyan alınması sırasında bu Yönetmelikte belirtilen usûl ve ilkeler dikkate alınır.

(4) Bu Yönetmelik hükümleri uyarınca mevcut uzman sayısı ve iş durumu dikkate alınarak adli görüşme odasında görev alacak personelin nöbet çizelgesi uygun görülen süreler için komisyon tarafından düzenlenir. Nöbet çizelgesinde uzmanların eşit aralıklarla yer almaları sağlanır. Acil hallerde ve ihtiyaç olması halinde ek personel görevlendirilir.

(5) Cinsel suç mağdurlarının beyanlarının veya ifadelerinin alınması sırasında mümkün olması halinde, mağdurla aynı cinsiyete sahip uzman görevlendirilir. Ayrıca sürecin tekrarlanması halinde, mümkünse aynı uzmanın görevlendirilmesi sağlanır.

(6) Adli görüşme odasının işleyişi acil haller hariç olmak üzere mesai saatlerine göre belirlenir. Ancak komisyon, adliyeye gelen görüşme yapılacak kişi sayısı, mevcut iş yükü, insan kaynağı ve diğer halleri gözeterek, adli görüşme odasının yirmi dört saat esasına göre veya hafta sonu da çalışmasına karar verebilir.

(7) Hizmette sürekliliğin ve kalitenin sağlanması bakımından koordinatörün ve görevlendirilen diğer personelin zorunlu haller dışında değiştirilmemesi esastır.

(8) Adli görüşme odasında görev yapacak personelin izinlerine ilişkin hususlar hizmetin aksamamasına dikkat edilerek ilgili mevzuat hükümlerine göre yerine getirilir.

Mahkemelerin kendi uzmanlarından yararlanması

MADDE 10 - (1) Mahkemeler, adli görüşme odasında yapılacak iş ve işlemin niteliği ile görüşme yapılacak kişinin yararını dikkate alarak, nöbet çizelgesinde belirlenen uzman yerine kendi birimlerinde görevli uzmanlardan da yararlanabilirler.

(2) Yukarıdaki fıkra uyarınca görevlendirilen uzmanlar da bu Yönetmelikte öngörülen görevleri yerine getirmek ve işleyişe uygun hareket etmekle yükümlüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Adli Görüşme Odalarına İlişkin Standartlar

Adli görüşme odalarının genel standartları

MADDE 11 - (1) Adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak oluşturulacak adli görüşme odasında, mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki genel standartların yerine getirilmesi sağlanır:

a) Adli görüşme odasının; görüşme odası, bekleme odası ve gözlem odası olmak üzere en az üç bölümden oluşması ve bölümlerin yan yana veya yakın bir konumda olması.

b) Her bir bölümün en az yirmi dört metre kare büyüklüğünde, aydınlık ve ferah olması.

c) Bölümlerin uygun sıcaklıkta, rutubetsiz olması ve iyi havalandırılması.

ç) Adli görüşme odasının, kurulduğu binanın sessiz bir yerinde konumlandırılması, girişinin mümkünse ayrı bir kapıdan yapılması ve sınırlı erişim düzenlemelerine uygun olarak yapılandırılması.

d) Bölümlerin birbirinden duvar veya modüler sistemle ayrılması ve ses yalıtımına yönelik tedbirlerin alınması.

e) Bölümlerin içinde yer alan mobilyaların bölümün amacına uygun ve farklı yaş grubundaki kişilerin rahatlıkla kullanabileceği şekilde seçilmesi.

Bekleme odası

MADDE 12 - (1) Bekleme odası, görüşme yapılacak kişilerin ve diğer ilgililerin işlem öncesinde bekleyeceği, işleme hazırlanacağı ve gerektiğinde avukatıyla birebir görüşme yapacağı çok amaçlı adli görüşme odası bölümüdür.

(2) Bekleme odasında genel asgari standartlara ek olarak mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki asgari standartlar sağlanır:

a) Görüşme yapılacak kişilerin ve diğer ilgililerin istirahat edebilecekleri rahatlıkta, iyi havalandırılmış ve aydınlık bir yapıda olması.

b) Ofis ortamından ziyade bekleme salonu gibi tasarlanması.

c) Oda tasarlanırken ve mobilyalar seçilirken farklı yaş gruplarından kişilerin ihtiyaçlarının dikkate alınması, sadece küçük yaştaki çocuklara veya ergenlere yönelik tasarlanmaması.

ç) Farklı yaş grupları ve ihtiyaçları dikkate alınarak gerektiğinde çocuğun psiko-sosyal rahatlığını sağlayacak oyuncak, boyama kiti, kâğıt-kalem, çizgi roman gibi materyallerin bulundurulması.

(3) Görüşme yapılacak kişi ile karşılaşmasında sakınca bulunan kişiler hiçbir şekilde bekleme odasına alınmaz; bu kişilerin işlem sırasında hazır bulunabileceği durumlarda görüşme yapılan kişi ile karşılaşmaması için gerekli tüm tedbirler uzman ve koordinatör tarafından alınır. Bu konuda gerektiğinde güvenlik güçlerinin yardımına başvurulabilir.

Görüşme odası

MADDE 13 - (1) Görüşme odası, görüşme yapılan kişi ile uzmanın sesli ve görüntü kaydı alınarak birebir görüşme yapabileceği adli görüşme odası bölümüdür.

(2) Görüşme odasında genel asgari standartlara ek olarak mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki asgari standartlar sağlanır:

a) Odanın adli görüşme amacına uygun olarak mümkün olduğunca sade bir şekilde tasarlanması ve mobilyalar seçilirken farklı yaş gruplarından görüşme yapılan kişilerin ihtiyaçlarının dikkate alınması.

b) Yüksek kaliteli görüntü kaydı ve aktarımı yapabilecek en az iki kamera bulundurulması, kameraların görüşme yapılan kişi tarafından fark edilmeyecek şekilde odanın iki köşesine, bir tanesi odanın tümünü görebilecek, diğeri ise gerektiğinde görüşme yapılan kişinin beden diline, yüz ve mimiklerine yakın çekim yapabilecek şekilde konumlandırılması.

c) Yüksek kaliteli ses kaydı ve aktarımı yapabilecek mikrofon ve kulaklık sisteminin bulundurulması ve görüşme yapılan kişinin dikkatini çekmeyecek şekilde konumlandırılması.

ç) Oda içindeki cihaz ve donanımın SEGBİS ve UYAP ile tam uyumlu olması.

d) Oda içindeki cihaz ve donanımın kullanımının görüşme sürecini kolaylaştıracak basitlikte olması.

e) Gözlem odası ile görüşme odası arasında ses ve görüntünün kamera ile aktarılması.

f) Gerektiğinde görüşme yapılan kişinin yaşına uygun bir şekilde kendisini ifade etmesini kolaylaştıracak oyuncak, boyama kalemleri, kağıt-kalem gibi materyallerin temin edilmesi.

g) Odanın kapısına içeride görüşme yapıldığını belirten bir uyarının asılması.

Gözlem odası

MADDE 14 - (1) Gözlem odası, adli görüşme sırasında ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısı ile birlikte hazır bulunabilecek diğer ilgili kişilerin, adli görüşmeyi takip ettiği adli görüşme odası bölümüdür. Ayrıca görüşme odasındaki donanımın kontrol edildiği teknik cihazlar bu bölümde yer alır.

(2) Gözlem odasında genel asgari standartlara ek olarak mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki asgari standartlar sağlanır:

a) Gözlem odasının, adli işlem sırasında hazır bulunabilecek kişilerin görüşmeyi rahatça takip edebileceği şekilde tasarlanması.

b) Odada SEGBİS ve UYAP bağlantısı, görüşmenin sesli, görüntülü ve yazılı kaydı için gerekli teknik donanımın bulunması.

c) Görüşme odası ile gözlem odası arasında yüksek kaliteli ve karşılıklı ses ve görüntü iletiminin sağlanması.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Adli Görüşme Odalarının İşleyiş Usulleri

Adli işlemlerin adli görüşme odalarında yürütülmesine ilişkin esaslar

MADDE 15 - (1) Adli görüşme odasının;

a) Öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların,

b) Cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba dâhil mağdurların,

ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılması esastır.

(2) İş yoğunluğu dikkate alınarak adli görüşme odasından; görüşme yapılacak kişinin vekili, müdafii veya uzmanın talebiyle ya da resen ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından özel ortamda ifade veya beyanının alınması gerektiği ya da fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişiler öncelikli olarak faydalanır.

(3) İş yoğunluğu dikkate alınarak Cumhuriyet başsavcılığı tarafından adli görüşme odasının belirli gün veya saatlerde belirli gruplar için yapılacak işlemlerde kullanılmasına karar verilebilir.

(4) Mahkeme ve Cumhuriyet başsavcılığı yazı işleri müdürlükleri tarafından görüşme yapılan kişilere ilişkin dosyaların üzerine işlemlerin adli görüşme odasında yapıldığına dair "Adli Görüşme Odası Çocuk" veya "Adli Görüşme Odası Yetişkin" yazılı bir kaşe basılır. Koordinatörce de üzerinde kaşe olmayan dosyalara aynı kaşe basılır.

Çocuklara öncelik verilmesi

MADDE 16 - (1) Adli görüşme odasının kullanımında çocuklara öncelik verilmesini sağlamak amacıyla, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından adliyenin mevcut iş yükü ve işleyişi dikkate alınarak bir günü mağdur çocuklar için olmak üzere haftanın en az iki günü münhasıran çocuk dosyalarına tahsis edilir.

(2) Münhasıran çocuk dosyalarına ayrılan günlerde adli görüşme odasının bu kapsamda değerlendirilen diğer mağdurlarla ilgili işlemler için kullanılabilmesi acil bir halin varlığına ve odanın uygunluğuna bağlıdır.

(3) Çocukların dâhil olduğu vakalarda, çocuğun hazır bulunması ve bilgisine başvurulması gereken diğer adli işlemler de adli görüşme odasında gerçekleştirilebilir.

Soruşturma aşamasındaki işlemler

MADDE 17 - (1) Soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının veya ilgili sulh ceza hâkiminin uygun görmesi üzerine koordinatör gerekli işlemleri derhal başlatır ve adli görüşme odasının uygunluğuna göre ilgili personelle irtibata geçer.

(2) Adli görüşme odasının uygun ve kullanılabilir olması halinde, koordinatör tarafından görevli uzman hazır edilir. Uzman, görüşme yapılacak kişiyi ifade veya beyan alma işlemine hazırlar. Daha sonra ilgili Cumhuriyet savcısı ya da sulh ceza hâkimine haber verilmek suretiyle işlem yerine getirilir.

(3) Adli görüşme odasının talep anında müsait olmaması halinde, ilgili Cumhuriyet savcısına veya hâkime derhal bilgi verilir ve işlemin yapılabileceği en yakın tarih ve saat bildirilir. Taleple işlem arasındaki sürede görüşme yapılacak kişinin yararının gerektirdiği tedbirlerin alınması ve gereksiz yere bekletilmemesi esastır.

(4) Soruşturma aşamasında 5271 sayılı Kanunun 52 nci maddesi uyarınca mağdur çocuğun veya duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin beyanının alınması sırasında görüntü veya ses kaydı alınır. Zorunluluk arz etmeyen hallerde de görüşme yapılan kişinin tekrar adli sürece dâhil edilmesini engellemek amacıyla rızası dahilinde sesli ve görüntülü kaydı alınabilir.

Mahkeme aşamasındaki işlemler

MADDE 18 - (1) Mahkeme aşamasında bu Yönetmeliğin 15 inci maddesinde sayılan kişilerin ifade veya beyanının adli görüşme odasında alınmasına, ilgili hâkim tarafından karar verilebilir. Hâkim gerekli görmesi halinde bu hususta karar verirken uzman görüşünden de faydalanabilir.

(2) Görüşme yapılacak kişinin ifade ve beyan alma işleminin adli görüşme odasında yapılmasına tensip aşamasında veya duruşma sırasında karar verilmesi halinde; ilgili yazı işleri personeli tarafından koordinatör ile irtibata geçilerek adli görüşme odasının uygun olduğu gün ve saatte duruşma günü verilmesi sağlanır. Çıkarılan davetiyede ifadenin adli görüşme odasında alınacağı özellikle belirtilir.

(3) Birinci fıkra uyarınca işlem yapılmasına duruşma sırasında veya acele hallerde hâkim tarafından karar verilmesi halinde, koordinatör ile irtibata geçilerek, uygun ve kullanılabilir olması durumunda ifade ve beyan alma işlemi gecikmeksizin adli görüşme odasında yapılır.

(4) İfade veya beyanın adli görüşme odasında alınacağı durumlarda, koordinatör gerekli işlemleri derhal başlatır. Koordinatör tarafından görevli uzman hazır edilir. Uzman, görüşme yapılacak kişiyi ifade veya beyan alma işlemine hazırlar. Niteliğine göre ifade ve beyan alma işlemini, hâkim bizzat adli görüşme odasında yapabileceği gibi SEGBİS aracılığıyla da gerçekleştirebilir.

Karar üzerine koordinatörce yapılacak işlemler

MADDE 19 - (1) Koordinatör, kararın kendisine ulaşmasından veya kendi iş listesine düşmesinden itibaren UYAP ekranında gerekli kayıtları oluşturur; mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı bilgisi, taraf bilgisi, işlem tipi ile belirlenen tarih ve saat gibi bilgiler otomatik olarak iş listesine düşmüş ise gerekli kontrolleri ve düzeltmeleri yapar.

(2) Koordinatör, belirlenen tarih için nöbet çizelgesinde görevlendirilmiş uzmanı derhal bilgilendirir ve dosya bilgilerini aktarır.

(3) Koordinatör, belirlenen gün ve saatte işlemin tam ve amaca uygun olarak yerine getirilmesini takip eder.

Uzmanın dosyayı incelemesi ve ön görüşme yapması

MADDE 20 - (1) Koordinatör tarafından dosya bilgilerinin iletilmesi üzerine uzman, dosyayı inceler, görüşme yapılacak kişinin yararına aykırılık taşımadıkça kanuni temsilcisiyle ve gerektiğinde müdafii veya vekili ile irtibata geçerek görüşme yapılacak kişiyle bir ön görüşme gerçekleştirebilir.

(2) Uzman, ön görüşme yapılan kişilere süreçle ilgili bilgi verir, varsa sorularını cevaplar ve bu aşamada tespit ettiği özel durumlarla ilgili gerekli yönlendirme ve diğer işlemleri başlatır.

(3) Uzman, işlem öncesinde, sırasında ve sonrasında görüşme yapılacak kişiyi anlayacağı bir dille bilgilendirir ve iyilik halinin sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

Adli görüşme

MADDE 21 - (1) Uzmanın görüşme yapılacak kişinin yaşına, gelişim özelliklerine ve durumuna uygun doğrudan bir adli görüşme yapması esastır. Adli görüşmenin süresi, biçimi ve kapsamı görüşme yapılacak kişinin yararına ve işlemin niteliğine göre belirlenir.

(2) Hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafi veya vekil ve diğer ilgililerin soru sormasının gerektiği hallerde adli görüşme aşağıdaki esaslara uygun şekilde yapılır:

a) Adli görüşme, görüşme odası bölümünde gerçekleştirilir ve işlem sırasında bu bölüme görüşme yapılacak kişi ve uzman ile gerekmesi halinde tercüman dışında kimse alınmaz.

b) Uzman, görüşme öncesinde görüşme yapılacak kişiye görüşmenin niteliğini, yapılacak işlemleri, görüşmenin sesli ve görüntülü olarak aktarıldığını, görüşmenin kaydedilip kaydedilmediğini ve kimler tarafından takip edildiğini anlayabileceği bir dille anlatır.

c) Hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafi, vekil ve diğer ilgililer, SEGBİS bağlantısı ile mümkünse duruşma salonundan ya da gözlem odasından görüşmeyi takip eder.

ç) Hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafi, vekil ve diğer ilgililer, sorularını mikrofon veya ekran vasıtasıyla adli görüşmeyi gerçekleştiren uzmana iletir.

d) Uzman, kendisine iletilen soruyu görüşme yapılan kişinin durumuna uygun bir dille aktarır, varsa ek soruları aynı usulle yöneltir.

e) Adli görüşmenin sesli ve görüntülü olarak kaydı ile kameraların kullanılma işlemi, ilgili mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı zabıt katibi veya teknik personel tarafından yapılır. Sesli ve görüntülü kayıt UYAP sistemine kaydedilir.

f) Adli görüşmenin tutanağa geçirilmesi, ilgili mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı zabıt katibi tarafından yapılır. İfadelerin yazıya dökümü için bilgisayar yazılımlarından da faydalanılabilir. Görüşme sonunda tutanağın bir örneği taraflara verilir veya sonradan tebliğ edilir.

g) Görüşme sonunda uzman tarafından görüşmenin genel çerçevesi, içeriği, görüşme sırasında dikkat çeken ve yargılama için önemli olabilecek konuları içeren adli görüşme raporu düzenlenir ve belirlenen süre içinde dosyaya sunulur.

(3) Görüşme yapılacak kişinin yararı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı verecek durumlarda, hâkim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından görüşmeyi izlemek üzere adli tıp gibi farklı uzmanlık alanlarından kişiler de görevlendirilebilir.

(4) Üçüncü fıkra uyarınca görevlendirilenler, yapılan görüşmeyi gözlem odasından veya duruşma salonundan takip ederek, 5271 sayılı Kanunun 66 ncı maddesinin altıncı fıkrasında öngörülen usule uygun olarak soru yöneltebilirler.

(5) 5271 sayılı Kanunun 68 inci maddesi uyarınca katılanın veya vekilinin, şüphelinin ya da sanığın yahut müdafii ile kanuni temsilcinin istemi üzerine davet edilen uzman hakkında da dördüncü fıkra hükümleri uygulanır.

Adli görüşme sırasında kullanılacak teknikler

MADDE 22 - (1) Uzman; görüşme yapılacak kişinin durumu, görüşmenin niteliği, süresi ve diğer hususları göz önünde bulundurarak genel mesleki bilgi ve tecrübesinin gerektirdiği teknikleri kullanır.

(2) Görüşmeyi takip eden hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafi, vekil ve diğer ilgililer de görüşmenin yukarıdaki fıkra uyarınca ve görüşme yapılan kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde gerçekleşebilmesi için gereken azami özeni gösterirler.

Koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbirlere yönelik işlemler

MADDE 23 - (1) Bu Yönetmeliğin 15 inci maddesinde belirtilen ve ilgili mevzuat hükümlerine göre hakkında koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbir alınmasına yönelik işlem yapılmakta olan kişilerle adliye içinde doğrudan görüşme yapılmasını gerektiren hallerde de adli görüşme odasından yararlanılabilir.

(2) Yukarıda yazılan hallerde ilgili mahkeme veya hâkimliğin uygun görmesi üzerine koordinatör tarafından bu Yönetmeliğin 19 uncu maddesi hükümlerine göre işlem yapılır.

Korunma ve desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilen kişilerin yönlendirilmesi

MADDE 24 - (1) Dosya içeriğiyle ilgili olsun ya da olmasın, herhangi bir adli işlem sırasında korunma ve desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilen kişilerin durumu uzman tarafından ilgili mevzuat uyarınca yetkili mercilere yönlendirilmek üzere derhal koordinatöre bildirilir.

Hukuk mahkemelerindeki işlemler ve diğer haller

MADDE 25 - (1) Hukuk mahkemelerinde taraf veya tanık olarak yer alan, bu Yönetmeliğin 15 inci maddesi kapsamına girdiği değerlendirilen kişilere ilişkin işlemler de ilgili hâkimin uygun görmesiyle adli görüşme odasında gerçekleştirilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hizmet Kalitesi, Kurumlararası Koordinasyon ve Personel Kapasitesinin Güçlendirilmesi

Hizmet kalitesinin sağlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi

MADDE 26 - (1) Adli görüşme odalarının işleyişine ilişkin hizmet kalitesinin sağlanmasında hizmetten yararlanan kişiler ile personelin görüşlerini açıkça paylaşabileceği katılımcı bir yaklaşım sergilenmesi esastır.

(2) Görüşme yapılan kişilerin ve ailelerin geri bildirimlerini almak amacıyla adli görüşme odasında istek-şikayet kutuları ile yeterli sayıda geri bildirim formu bulundurulur.

(3) Adli işlem sonrasında uzman tarafından görüşme yapılan kişi ve ailesine geri bildirim formlarıyla ilgili bilgi verilir ve bu formları doldurmaları teşvik edilir. Geri bildirimin sözlü yapılması veya ilgililerin okuma-yazma bilmemesi halinde, uzman bu durumu belirterek formu kendisi de doldurabilir.

(4) Geri bildirim formları her ay Cumhuriyet başsavcılığı tarafından değerlendirilir. İletilen sorunların çözümüne ilişkin olarak uygulama ve işleyişe dair yapılması gereken işlemler ilgili birimlere iletilir.

Uygulamada yaşanan sorunların takibi ve raporlanması

MADDE 27 - (1) Koordinatör, uzmanların da görüşünü alarak adli görüşme odasının işleyişine ilişkin yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini içeren raporu üç ayda bir Cumhuriyet başsavcılığına sunar.

(2) İşleyişe ilişkin olarak yaşanan idari sorunların çözümü için Cumhuriyet başsavcılığı tarafından gerekli tedbirler alınır. Mahkeme aşamasındaki işlemlere yönelik sorunlar ise komisyonda değerlendirilir. Uygun görülen aralıklarla komisyon başkanı ve Cumhuriyet başsavcısının da katılımıyla ilgili personelle toplantılar yapılarak yaşanan sorunların giderilmesi ve hizmet kalitesinin artırılması için atılacak adımlar değerlendirilir. Koordinatörce, Cumhuriyet başsavcılığına sunulan raporlar değerlendirilmek suretiyle oluşturulacak raporlar altı ayda bir Başkanlığa iletilir.

(3) Başkanlıkça adli görüşme odasının standartlara uygun bir şekilde kurulup işletildiğinin kontrolü ve sorunların yerinde tespit edilmesi amacıyla uygun aralıklarla alan ziyaretleri düzenlenir.

(4) Başkanlıkça her yıl Kasım ayında, adli görüşme odasında sunulan hizmetlere ilişkin olarak alınan geri bildirimlerin değerlendirilmesi, uygulamada yaşanan sorunların ve ihtiyaçların tespiti ile çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla ilgili birim, kurum veya kuruluşların katılımıyla toplantı düzenlenir. Toplantı sonuçları, gerekli tedbirlerin alınması amacıyla Başkanlıkça ilgili diğer kurum veya kuruluşlarla da paylaşılabilir.

(5) Adli görüşme odasında yapılan iş ve işlemlerle ilgili bilgiler üç ayda bir Cumhuriyet başsavcılığı tarafından Başkanlığa gönderilir. Başkanlık tarafından söz konusu istatistiki veriler ve işleyişe ilişkin olarak gönderilen raporlar incelenmek suretiyle değerlendirilir.

(6) Başkanlık tarafından yapılan değerlendirmeler doğrultusunda; adli görüşme odasının işleyişinin güçlendirilmesi için, mevzuat değişiklikleri de dâhil olmak üzere yapılması gereken çalışmalar her yıl Bakanlığa arz edilir ve gerekli işlemler başlatılır.

Kurumlararası koordinasyon

MADDE 28 - (1) Adli görüşme odasının işleyişinde ilgili tüm kurum veya kuruluşlarla tam bir işbirliği içinde çalışılması esastır. Farklı kurumlar arasındaki koordinasyon koordinatör tarafından sağlanır.

(2) Aynı yerde bulunan Çocuk İzlem Merkezi, Üniversite Çocuk Koruma Merkezi ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi gibi kurumlarla işbirliği halinde çalışılır, uzmanlar arasında düzenli vaka toplantıları yapılarak uygulamanın istikrarlı bir şekilde işletilmesi sağlanır ve gereken tedbirler alınır.

(3) İlgili kurumlar tarafından düzenlenen koordinasyon toplantılarına katılan hâkim, Cumhuriyet savcısı, uzman veya diğer personel; adli görüşme odasının işleyişi, diğer kurumlara yapılan yönlendirmeler ile kurumlararası işbirliğine yönelik gözlem ve önerilerini bu toplantıda paylaşır.

(4) Adli görüşme odasıyla ilgili merkezi düzeydeki genel iş ve işlemler ile Bakanlık içi ve kurumlararası koordinasyon Başkanlık tarafından yerine getirilir.

Hizmet içi eğitimler

MADDE 29 - (1) Bu Yönetmelikte yer alan hizmetlerin tam ve kaliteli şekilde yerine getirilmesi için personele yönelik kapasite artırımı ve hizmet içi eğitim tedbirleri Bakanlıkça alınır. Uygun görülen aralık ve konularda adli görüşme odasının bulunduğu yerlerde görev yapan ve mesleğe yeni başlayan uzman ve diğer personelin adli görüşme odasının işleyişi konusunda hizmet içi eğitim alması Bakanlık tarafından sağlanır. Ayrıca hâkim ve Cumhuriyet savcılarına yönelik eğitim Türkiye Adalet Akademisi tarafından gerçekleştirilir.

(2) Yapılacak hizmet içi eğitimlerde hem personelin özel görevlerine odaklanılmasına hem de disiplinlerarası çalışmayı destekleyici yöntemler kullanılmasına dikkat edilir.

(3) Personelin uygulama yapmasını kolaylaştıracak araçlar; uygulamada yaşanan sorunlar, personelin ihtiyaç ve görüşleri de dikkate alınarak Başkanlık tarafından geliştirilir.

(4) Başkanlık adli görüşme konusunda bilimsel araştırmaların yapılmasını ve ileri düzey adli görüşme sertifika programlarının geliştirilmesini teşvik eder, bu konuda üniversiteler, uluslararası kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapar.

ALTINCI BÖLÜM

Geçici ve Son Hükümler

Adli görüşme odalarının yaygınlaştırılması

MADDE 30 - (1) Bakanlıkça, adliyeye intikal eden soruşturma ve davaların niteliği ile sayısı da dikkate alınarak adli görüşme odası bulunmayan yerlerde uygulamanın yaygınlaştırılması ve ihtiyaç duyulan adliyelerde adli görüşme odası oluşturulması için gerekli tedbirler alınır ve yeni yapılacak adliyelerde bu Yönetmelikte öngörülen standartlara uygun bölümlerin planlarda yer alması sağlanır.

Yürürlük

MADDE 31 - (1) Bu Yönetmelik Adalet Bakanı tarafından onaylandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 32 - (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Adalet Bakanı yürütür.

NÜFUS HİZMETLERİ KANUNU

Kanun Numarası: 5490
Kabul Tarihi: 25/4/2006
Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 29/4/2006Sayı: 26153
Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 45

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı; kişinin doğumundan ölümüne kadar kişisel ve medenî durumuna, uyrukluğuna ve bunlarda meydana gelebilecek değişikliklere ait doğal ve hukukî olayların belirlenip saptanması, bu amaçla düzenlenmiş kütüklere yazılması, elektronik ortamda ulusal adres veri tabanının oluşturulması, nüfus kayıtları ile adres bilgilerinin ilişkilendirilmesini sağlamaktır.

Kapsam [1]

MADDE 2- (1) Bu Kanun, Türk vatandaşları, doğumla Türk

1 9/5/2012 tarihli ve 6304 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasına "Türk vatandaşları" ibaresinden sonra gelmek üzere ", doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların altsoyları" ibaresi eklenmiş ve metne işlenmiştir.

vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların altsoyları ile Türkiye'de bulunan yabancıların nüfus hizmetlerinin düzenlenmesine, yürütülmesine ve geliştirilmesine ilişkin esas ve usûl hükümlerini kapsar.

Tanımlar

MADDE 3- (1) Bu Kanunda geçen;

a) Adres: Herhangi bir toprak parçası veya binanın coğrafî konumu ve işlevi açısından tanımlanmasını,

b) Adres beyan formu: Adreslerin bildiriminde kullanılan, şekli ve içeriği Bakanlıkça belirlenen formu,

c) **(Değişik: 19/10/2017-7039/1 md.)** Adres bileşenleri: İl, ilçe, köy ve köy bağlıları, mahalle, bulvar, cadde, sokak, bina, dış kapı numarası, iç kapı numarası, posta kodu gibi adres bilgisine ulaşmak için gerekli sözel ve mekânsal verileri,

ç) **(Mülga: 19/10/2017-7039/1 md.)**

d) Aile: Aynı soydan olup, bir aile sıra numarası altında kayıtlı olan kişiler ile onların eş ve çocuklarını,

e) Aile kütüğü: Nüfus olaylarına ilişkin kayıtların kâğıt veya elektronik ortamda tutulduğu kütüğü,

f) Aile sıra numarası: Ailelerin aile kütüğüne yazılış sırasına göre verilen numarayı,

g) Bakanlık: İçişleri Bakanlığını,

ğ) Dayanak belgesi: Aile kütüğüne işlenen nüfus olaylarının dayanağı olan form, tutanak, mahkeme kararı, noter senedi, doğum veya ölüm raporu gibi resmî belgeler ile bunların yedeklerini,

h) **(Değişik: 14/1/2016-6661/8 md.)** Değerli kâğıtlar: Kimlik kartını, uluslararası aile cüzdanını ve mavi kartı,

ı) Diğer adres: Yerleşim yeri adresi dışında kalan yerleri,

i) Genel Müdürlük: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünü,

j) İl müdürlüğü: İl nüfus ve vatandaşlık müdürlüğünü,

k) **(Değişik: 19/10/2017-7039/1 md.)** Kimlik Paylaşımı Sistemi: Merkezi veri tabanında tutulan kayıtların kurumlar ve kamu hizmeti sunan tüzel kişiler ile paylaşıldığı sistemi,

l) Kurum: Genel Müdürlük dışındaki diğer kamu kurum ve kuruluşlarını,

m) **(Ek: 9/5/2012-6304/11 md.)** Mavi Kart: Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların 29/5/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesinde belirtilen altsoylarına verilen ve söz konusu maddede belirtilen haklardan faydalanabileceklerini gösteren resmi belgeyi,[2]

n) **(Ek: 9/5/2012- 6304/11 md.)** Mavi Kartlılar Kütüğü: Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların altsoylarının kayıtlarının elektronik ortamda tutulduğu kütüğü, (1)

o) **(Değişik: 19/10/2017-7039/1 md.)** Merkezî veri tabanı: Genel Müdürlükçe elektronik ortamda tutulan verileri,

ö) **(Değişik: 19/10/2017-7039/1 md.)** MERNİS: Merkezî Nüfus İdaresi Sistemini,

p) Numaralama: Mahalle, semt, meydan, bulvar, cadde, sokak ve bina gibi adres bileşenlerine isim veya numara verilmesi işlemini,

r) **(Değişik: 14/1/2016-6661/8 md.)** Kimlik kartı: Kişinin Türk vatandaşı olduğunu ve aile kütüğüne kayıtlı bulunduğunu gösteren Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartını,

---

2 9/5/2012 tarihli ve 6304 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle, 3 üncü maddenin birinci fıkrasına (m) ve (n) bentleri eklenmiş ve mevcut bentler buna göre teselsül ettirilmiştir.

s) Nüfus hizmetleri: Nüfus olaylarına ve kişinin nüfusa ve yerleşim yeri adresine ilişkin bilgilerinin toplanmasına, nüfus kütüklerine geçirilmesine, korunmasına ve gerektiğinde tasnif edilerek değerlendirilmesine dair iş ve işlemleri,

ş) Nüfus kaydı: Aile kütüğüne işlenmiş kişisel bilgileri,

t) Nüfus kayıt örneği: Aile kütüğüne işlenmiş kişisel bilgilerin özetlerini gösterir belgeyi,

u) Nüfus kütüğü: Aile kütüğü, özel kütük ve yedeklerinden oluşan kayıtların tümünü,

ü) Nüfus müdürlüğü: İlçe nüfus müdürlüğünü,

v) Nüfus müdürü: İlçe nüfus müdürünü,

y) Nüfus olayı: Doğum, ölüm, evlenme, boşanma, evlât edinme, tanıma, kayıt düzeltme, soybağının düzeltilmesi, gaiplik gibi kişisel durumlarda değişiklik meydana getiren olayı,

z) Özel kütük: Doğum, evlenme, boşanma, ölüm, kayıt düzeltme ve diğer olaylar şeklinde tutulan ve ayrı ayrı tasnif edilen dayanak belgelerinin konulduğu dosyayı,

aa) Ulusal adres veri tabanı: Adres bilgilerinin tutulduğu merkezî veri tabanını,

bb) Uluslararası aile cüzdanı: Bir aileyi oluşturan eş ve çocukların kimlik bilgilerini kapsayan ve uyruğunu kanıtlayan çok dilli resmî belgeyi,

cc) **(Değişik: 19/10/2017-7039/1 md.)** Vekâletname: Temsil yetkisini kapsayan noterden onaylı belgeyi,

çç) **(Değişik: 19/10/2017-7039/1 md.)** Yabancılar kütüğü: Kimlik numarası verilen yabancıların kayıtlarının elektronik ortamda tutulduğu kütüğü,

dd) Yapı belgeleri: Yapı Ruhsat Formu, Yapı Kullanma İzin Belgesi, yanan ve yıkılan yapılar formunu ve binalar cetvelini,

ee) Yerleşim yeri adresi: Sürekli kalma niyetiyle oturulan yeri,

ff) **(Ek: 14/1/2016-6661/8 md.)** Biyometrik veri: Elektronik sistemler aracılığı ile kimlik tespit ve kimlik doğrulama işlemlerinin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla alınan parmak izi, damar izi ve el ayasından elde edilen kişiye özgü verileri,

gg) **(Ek: 19/10/2017-7039/1 md.)** Veri Paylaşımı Kurulu: Merkezî veri tabanında yer alan bilgilerin paylaşımına ilişkin talepleri değerlendirmek üzere oluşturulan kurulu,

ğğ) **(Ek: 19/10/2017-7039/1 md.)** Yetkili idare: Adres numaralama veya yapı belgeleri düzenleme yetki ve sorumluluğu verilen idareleri,

ifade eder.

İKİNCİ KISIM

Nüfus Hizmetlerinin Yürütülmesi

BİRİNCİ BÖLÜM

Yetkililer ve Nüfus Kütükleri

Nüfus hizmetleri yetkilileri

MADDE 4- (1) Nüfus hizmetleri, Bakanlığın merkez ve taşra teşkilâtı ile dış temsilcilikler tarafından yürütülür.

Hukukî mahiyeti

MADDE 5- (1) Nüfus kütükleri; kişilerin kimliklerinin, yerleşim yeri adreslerinin, aile bağlarının, vatandaşlık durumlarının ve

şahsî hallerinin belirlenmesi amacıyla ilçe ve aile esasına göre nüfus olaylarının tescil edildiği, daimî olarak saklanması gerekli resmî belgelerdir.

(2) Aile kütüğü ve özel kütüklerde tutulan kayıtlar ile yedekleri ve bunlardan çıkarılan kayıt örnekleri aynı hukukî değere sahiptir. Kayıtlar arasında farklılık olduğu takdirde, aksi sabit oluncaya kadar kayda esas olan dayanak belgesi geçerlidir.

(3) **(Ek: 19/10/2017-7039/2 md.)** Bakanlık, elektronik ortamda tutulan aile kütüklerinde kişiye ait tek bir kaydın tutulmasına, kişi ve olay kayıtlarının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası ile ilişkilendirilmesine yetkilidir. Bu durumda diğer kanunların bu maddeye aykırı hükümleri uygulanmaz.

Nüfus kütüklerinin tutulması

MADDE 6- (1) Nüfus olayları, iletişim ağı kullanılarak nüfus müdürlüklerindeki aile kütüklerine ve merkezî veri tabanına tescil edilir.

(2) Bakanlık, doğal afet ve olağanüstü hallere karşı kesintisiz olarak hizmet verilmesini sağlamak amacıyla, merkezî veri tabanının yedeğinin farklı bir yerde tutulmasını sağlar.

(3) Kâğıt ortamındaki aile kütüklerinin her sayfasına cilt ve sayfa sıra numaraları konur. Kütüğün sonuna kaç sayfadan ibaret olduğu yazılır. Sayfa birleşim yerleri asliye hukuk mahkemesince mühürlenerek sonu onaylanır.

(4) Nüfus kütüklerinin tutulmasına ilişkin usûl ve esasları belirlemeye, mevzuat ve sistemdeki gelişmelere bağlı olarak değiştirmeye ve kâğıt ortamında tutulan aile kütüklerini uygulamadan kaldırmaya Bakanlık yetkilidir.

Aile kütüklerinde bulunması gereken kişisel bilgiler

MADDE 7- (1) Her mahalle veya köy için ayrı aile kütüğü tutulur. Aile kütüklerinde aşağıdaki bilgiler bulunur:

a) Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası.

b) Kayıtlı bulunduğu il, ilçe, köy veya mahalle adı ile cilt, aile ve birey sıra numarası.

c) Kişinin adı ve soyadı, cinsiyeti, baba ve ana adı ile soyadları, evli kadınların önceki soyadları.

ç) Doğum yeri ile gün, ay ve yıl olarak doğum tarihi ve kütüğe kayıt tarihi.

d) Evlenme, boşanma, soybağının kurulması veya reddi, ölüm, vatandaşlığın kazanılması veya kaybedilmesi gibi kişisel durumda meydana gelen değişiklik veya yetkili makamlarca yapılan düzeltmeler.

e) Dini.

f) Medenî hali.

g) Yerleşim yeri adresi.

ğ) Fotoğrafı.

h) **(Ek: 14/1/2016-6661/9 md.)** Biyometrik verisi.

ı) **(Ek: 19/10/2017-7039/3 md.)**Velayete ve vesayete ilişkin bilgileri.

(Değişik son cümle: 19/10/2017-7039/3 md.) (a), (g), (ğ), (h) ve (ı) bentlerinde belirtilen kayıtlar sadece elektronik ortamda tutulur.

(2) Türkiye'de aile kütüğü bulunmayan ve yabancı ülkelerde oturan vatandaşlar Bakanlığın göstereceği bir nüfus müdürlüğünde açılacak aile kütüğüne kaydedilir.

Türkiye'de oturan yabancıların nüfus kayıtları

MADDE 8- (1) **(Değişik: 19/10/2017-7039/4 md.)** 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

kapsamındaki yabancılara kimlik numarası vermeye ve yabancılar kütüğüne kaydetmeye Bakanlık yetkilidir. Diplomatik misyon mensupları bu hükmün kapsamı dışındadır.

(2) **(Mülga: 19/10/2017-7039/27 md.)**

(3) **(Ek: 19/10/2017-7039/4 md.)**Yabancıların Türkiye'de meydana gelen nüfus olaylarına ilişkin olarak nüfus müdürlüklerine yapılan başvurular üzerine ilgili olay formları düzenlenir ve bir örneği kendilerine verilir. Bu formlar özel bir dosyada saklanır.

Mavi Kartlıların kayıtları

MADDE 8/A- (Ek: 9/5/2012-6304/12 md.)

(1) Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların 5901 sayılı Kanunun 28 inci maddesinde belirtilen altsoyları, Genel Müdürlükçe elektronik ortamda tutulan Mavi Kartlılar Kütüğüne kaydedilir. Bu Kütüğe kaydedilenler, her türlü nüfus olaylarını yurt içinde nüfus müdürlüklerine, yurt dışında ise dış temsilciliklere beyan etmekle yükümlüdürler.

İKİNCİ BÖLÜM

Nüfus Kayıtlarının Özellikleri

Gizlilik

MADDE 9- (1) Nüfus kayıtları ve bu kayıtların tutulmasına dayanak olan belgeler gizlidir. Bunlar, yetkili ve sorumlu memurlar ile teftiş ve denetim yetkisi olanlar dışında kimse tarafından görülüp incelenemez. Mahkemeler bu hükmün dışındadır.

(2) Nüfus kayıtlarına bu bilgileri işleyen memurlar ve Kimlik Paylaşımı Sistemi kapsamında nüfus kayıtlarından faydalanan diğer görevliler de bu gizliliğe uymak zorundadırlar. Bu yüküm-

lülük, kamu görevlilerinin görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam eder.

Resmî işlemlerde esas alınması

MADDE 10- (1) Kurumlarda kişiyle ilgili olarak yapılan işlemlerde nüfus kayıtları esas alınır. Kayıtlar arasında farklılık olması halinde nüfus kayıtlarında değişiklik yapılmaz, usûlüne göre diğer kayıtlar düzeltilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Nüfus Kütüklerinin Tutulmasına İlişkin Esaslar

Tescil mecburiyeti

MADDE 11- (1) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her kişi yurt içinde nüfus müdürlüğüne, yurt dışında dış temsilciliğe müracaatla kendisini nüfus kütüklerine yazdırmaya ve kimlik kartı almaya mecburdur. Ergin olmayanların nüfus olaylarını yazdırıp kimlik kartlarını almaya veli, vasi veya kayyımları, bunların bulunmaması halinde, çocukları yanlarında bulunduranlar ile 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun yetkili kıldığı kuruluş yetkilileri görevlidirler.[3]

(2) Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış olanlar da vatandaşlığı kazandıkları tarihten itibaren nüfus kütüğüne geçirilir.

Tescilde dayanak belgesi zorunluluğu

MADDE 12- (1) Nüfus kütüklerine düşülen kişisel durumla ilgili her kayıt ve açıklamanın bu Kanuna göre yetkili kılınmış görevlilerce, usûlüne ve örneğine uygun olarak düzenlenmiş belgelere dayandırılması zorunludur.

---

3 14/1/2016 tarihli ve 6661 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle bu fıkrada yer alan "nüfus cüzdanı" ibaresi "kimlik kartı" ve "nüfus cüzdanlarını" ibaresi "kimlik kartlarını" şeklinde değiştirilmiştir.

(2) Nüfus olaylarını tescil eden memurlar tarafından her işlem sonunda dayanak belgeleri aile kütüklerine işlendikten sonra imzalanır ve bir nüshası arşivlenmek üzere Genel Müdürlüğe gönderilecek olan ilgili özel kütüğe konulur.

Tescil

MADDE 13- (1) Yetkili kişi ve kuruluşlarca bildirilen nüfus olaylarına ilişkin belge ve tutanaklar bu Kanun hükümlerine göre tescil edilir. Bakanlık her türlü nüfus işlemlerinde elektronik imza kullanılmasına karar vermeye yetkilidir.

Kaydın kapatılması ve yeniden açılması

MADDE 14- (1) Nüfus kaydının kapatılması; ölüm, gaiplik, Türk vatandaşlığının kaybı, evlenme, boşanma, evlât edinilme, soybağının düzeltilmesi veya reddi gibi olaylar nedeniyle bir kaydın üzerinde işlem yapılamaz hale getirilmesidir.

(2) Kaydın kapatılmasına ilişkin sebep ortadan kalktığında veya kaydın yeniden açılmasını gerektirecek yeni bir sebep ortaya çıktığında kayıt yeniden açılır. Kaydın açılmasından sonra kişisel durumda meydana gelmiş olan olaylar kişinin kaydına işlenir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Nüfus Olayları

BİRİNCİ BÖLÜM

Doğum

Bildirim yükümlülüğü ve süresi

MADDE 15- (Değişik: 19/10/2017-7039/5 md.)

(1) Sağ olarak dünyaya gelen her çocuğun, doğumdan itibaren Türkiye'de otuz gün içinde nüfus müdürlüğüne, yurt dışın-

da ise altmış gün içinde dış temsilciliğe bildirilmesi zorunludur. Doğum bildirimleri, doğumu gerçekleştiren sağlık kuruluşlarına da yapılabilir.

(2) Sağlık kuruluşları ve sağlık kuruluşları dışında sağlık personeli nezaretinde gerçekleşen doğumlar, ilgili sağlık birimince bulunulan yer nüfus müdürlüğüne beş iş günü içinde bildirilir. Bildirimde, doğumun sağlık kuruluşunda veya sağlık personeli nezaretinde olduğunu ispatlayan rapor veya resmi belge ve doğum tescil isteğini belirten form dilekçe yer alır.

(3) Sağlık personeli nezaretinde gerçekleşmeyen doğum bildirimi; gebelik sırasında anneyi takip eden tabip ya da sağlık mesleği mensubunca düzenlenecek rapor veya belge ile yapılır.

(4) Sağlık personelinin takibi dışında doğan çocukların doğum bildirimi nüfus müdürlüklerine sözlü beyanla yapılır. Her sözlü beyanda mülki idare amirinin emri ile aile hekimlerince beyanların doğruluğunun araştırılması zorunludur.

(5) Doğum bildirimi; veli, vasi, kayyım, bunların bulunmaması hâlinde çocuğun büyük ana, büyük baba veya ergin kardeşleri ya da çocuğu yanında bulunduranlar tarafından yapılır. Çocuğa konulan ad, üç adı geçmemek üzere ve kısaltma yapılmadan yazılır. Doğum ve gebelik raporu ile doğumun bildirilmesi ve doğum tutanağının düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir.

(6) Yurt dışındaki doğum bildirimleri, yabancı makamlardan alınmış resmî belge veya raporun dış temsilciliğe verilmesi ile yapılır. Doğum bildiriminin dış temsilciliğe bizzat yapılamaması hâlinde, yabancı makamlardan alınmış resmî belge veya rapor ile çocuğa konulan adın belirtildiği dilekçe, ana ve babanın kimlik bilgilerini gösteren belgelerle birlikte dış temsilciliğe gönderilmesi suretiyle de yapılabilir.

(7) Ölü doğan çocuklar aile kütüğüne yazılmaz. Bir doğumda birden fazla çocuk doğması hâlinde bunlar, doğuş sırasıyla yazılır.

Süresi içinde bildirilmeyen doğumlar

MADDE 16- (1) Bu Kanunun 15 inci maddesinde belirtilen süreyi geçirdikten sonra bildirilen altı yaşını bitirmemiş olan çocukların doğum tarihinin tespitinde beyan esas alınır. Çocuk altı yaşını doldurmuş ise nüfus müdürlüğüne getirilerek resmî sağlık kuruluşunca yaşının tespit edilmesi sağlanır. Doğuma ait resmî belge ibraz edilmesi halinde, yaş tespitine gerek kalmaz.

Nüfus müdürlüklerinin yetkisi

MADDE 17- (1) Nüfus müdürlükleri; süresi içerisinde bildirilmemiş çocukların veya nüfusa tescil edilmemiş erginlerin varlığını haber aldıkları takdirde; erginlerin kendilerini, çocukların veli, vasi veya kayyımlarını, bunların bulunmaması halinde; büyük ana, büyük baba veya kardeşlerini ya da çocukları yanlarında bulunduranları veya muhtarları beyana davet etmeye yetkilidirler. İlgililer de bu davet üzerine otuz gün içinde nüfus müdürlüklerine başvurmak ve beyanda bulunmakla görevlidir.

(2) Verilen süre içerisinde bildirim yapılmaması halinde mülkî idare amirinin göreceği lüzum üzerine kolluk kuvvetlerince bunların zorla getirilmesi için gereken işlem yapılarak çocuğun aile kütüklerine tescili sağlanır.

Bildirimle yükümlü diğer görevliler [4]

MADDE 18- (1) 2828 sayılı Kanunun yetkili kıldığı kuruluş yetkilileri, yetiştirme yurtları, bakım evleri ve benzeri yerlerin sorumluları ile kişiler; yanlarında çalıştırdıkları veya barındırdıkları çocuk veya erginlerin kimlik kartlarını kontrol etmek, aile kütüklerine kayıtlı olmayanların tescillerini sağlamak için nüfus müdürlüklerine beyanda bulunmak ve gerekli işlemleri yaptırmakla görevlidirler. [5]

---

4 14/1/2016 tarihli ve 6661 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle bu maddenin birinci fıkrasında yer alan "nüfus cüzdanlarını" ibaresi "kimlik kartlarını", dördüncü fıkrasında yer alan "nüfus cüzdanı" ibaresi "kimlik kartı" ve şeklinde değiştirilmiştir.

5 5/4/2013 tarihli ve 6462 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu maddenin başlığında ve ikinci fıkrasında yer alan "özürlü" ibareleri "engelli" şeklinde değiştirilmiştir.

(2) Kolluk görevlileri; kimlik kontrolleri veya herhangi bir işlem nedeniyle kimliğini ispat edemeyenlerle, nüfusta kayıtlı olmadığını tespit ettikleri kişileri, haklarında gerekli işlemleri yaptıktan sonra düzenleyecekleri evrakı o yerdeki nüfus müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdürler.

(3) Okul müdürleri; okula kayıt için başvuran çocuklardan nüfusa kayıtlı olmayanların beyana dayalı kimlikleri ile baba, ana, vasi veya kayyımlarının kimliklerini ve adreslerini o yerin nüfus müdürlüğüne bildirmekle görevlidirler.

(4) Kamu veya özel kurumlar iş verecekleri kişilerden kimlik kartı istemekle, nüfusta kayıtlı olmadıklarını anladıkları kişilerin beyana dayalı kimlik ve adreslerini nüfus müdürlüklerine bildirmekle yükümlüdürler. (1)

Bulunmuş çocuklar ve zihinsel engelli kişiler (2)

MADDE 19- (1) Yaşının küçüklüğü nedeniyle kendisini ifade edemeyen bulunmuş çocukların nüfus kütüklerine kaydedilmesi, kolluk görevlileri veya ilgili kurumların bu durumu belirten tutanaklarına veya ilgililerin beyanlarına dayanılarak bulundukları yerin nüfus müdürlüğünce yapılır.

(2) Zihinsel engelli olup da bulunmuş onsekiz yaşından büyük kişileri, mahkemece tayin edilecek olan kayyımları bildirmekle yükümlüdür. Bildirimin tam teşekküllü devlet hastahanesinden alınacak sağlık kurulu raporu ile nüfus müdürlüğüne yapılması zorunludur.

(3) Bu kişiler hakkında düzenlenen tutanaklarda doğum tarihi, adı ve soyadı ile ana ve baba adı belirtilmemiş ise; nüfus müdürlüğünce ad ve soyad ile ana ve baba adı verilir. Doğum tarihi belirlenmemişse resmî sağlık kuruluşunca tespit edilmesi sağlanır.

Türk vatandaşlığını kazananlar

MADDE 20- (1) Kanun gereğince Türk vatandaşlığını kazananlar yetkili makam veya kurulların kararı üzerine düzenlenecek formlara uygun olarak aile kütüğüne tescil edilirler.

Yabancıların nüfus olayları

MADDE 21- (Mülga: 19/10/2017-7039/27 md.)

İKİNCİ BÖLÜM

Evlenme

Evlendirme yetkisi

MADDE 22- (1) Bakanlık, evlendirme işlemlerinin nüfus ve vatandaşlık hizmetlerinin bütünlüğü içerisinde yürütülmesi için gereken her türlü tedbiri alır ve uygular.

(2) Evlendirme memuru; belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır. Bakanlık, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, nüfus müdürlüklerine ve dış temsilciliklere, il ve ilçe müftülüklerine evlendirme memurluğu yetkisi ve görevi verebilir. Eşlerden birinin yabancı olması halinde evlendirmeye, (...)[6] belediye evlendirme memurlukları ile nüfus müdürleri yetkilidir.[7]

Evlenmenin bildirilmesi ve tescili

MADDE 23- (1) 22 nci madde uyarınca evlendirme işlemini yapanlar; evlenmenin yapıldığı tarihten itibaren on gün içinde düzenlenecek evlenme bildirimini nüfus müdürlüğüne göndermekle, nüfus müdürlüğü de tescil etmekle yükümlüdür.

(2) Evlenen kadının kaydı kocasının hanesine taşınır. Kocası ölen kadın yeniden evlenmedikçe ölen kocasının aile kütüğünde kalır. Ancak dilerse babasının kütüğüne dönebilir.

---

6 29/5/2009 tarihli ve 5901 sayılı Kanunun 47 nci maddesiyle; bu fıkrada bulunan "il ve ilçe" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.

7 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle, bu fıkraya "dış temsilciliklere" ibaresinden sonra gelmek üzere ", il ve ilçe müftülüklerine" ibaresi eklenmiştir.

(3) Dış temsilciliklerce yapılan evlenmeler, evlenmenin yapıldığı tarihten itibaren otuz gün içinde nüfus müdürlüklerine bildirilir.

(4) Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlüğe girdiği 4/10/1926 tarihinden önce eski hükümlere göre yapılıp da halen nüfus kütüklerine tescil edilmemiş olan evlenmeler ilgililerin mahkemeden karar almaları suretiyle aile kütüğüne tescil edilir.

Yurt dışında yapılan evlendirmeler

MADDE 24- (1) Yurt dışında yabancı yetkili makamlar önünde Türk vatandaşlarının yaptığı evlenmeler, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine uygun olmak ve butlanla batıl olmayı gerektiren bir sebep bulunmamak kaydıyla geçerlidir. Bu evliliklerin koca, kocanın yabancı olması halinde kadın tarafından en geç otuz gün içerisinde evlenmeyi yapan yabancı makamdan alınmış belgenin o yerdeki dış temsilciliğe verilmesi veya dış temsilciliğe gönderilmesi suretiyle yapılır. Beyanı alan dış temsilcilik evlenme bildirimini usûlüne göre düzenleyerek nüfus müdürlüklerine göndermekle yükümlüdür.

(2) O yerde dış temsilcilik bulunmadığı veya dış temsilciliğe bildirimde bulunulamadığı takdirde, evlenme bildirimi; yabancı makamlardan alınan evlenme belgesinin Türkçeye çevrilip usûlüne göre onaylanmış ve Dışişleri Bakanlığınca tasdik edilmiş olması şartıyla yurt içinde nüfus müdürlüğüne verilmek suretiyle de yapılabilir. Bu belgeye dayanılarak düzenlenecek evlenme bildirimi ile kütüğe tescil işlemi yapılır.

Evlenmekle Türk vatandaşlığını kazananların tescili

MADDE 25- (1) Evlenmekle Türk vatandaşlığını kazanan kadın, kocasının hanesine tescil edilir. Bu şekilde aile kütüklerine tescil edilen kadının ölüm dışında evliliğinin sona ermesi halinde kaydı, kayıtlı bulunduğu kütüğün sonuna taşınır.

(2) Evlenmekle Türk vatandaşlığını kazanan erkek karısının evlenmekle kaydının taşındığı haneye tescil edilir. Evliliğin ölüm dışında sona ermesi halinde kadının kaydı evlenmeden önce kayıtlı bulunduğu haneye taşınır, erkeğin kaydı ise kayıtlı bulunduğu hanede kalır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Boşanma ve Evliliğin İptali

Kadının bekleme süresinin başlangıcı

MADDE 26- (1) Kadının bekleme süresi, mahkeme kararının kesinleştiği tarihten itibaren hüküm ifade eder.

Boşanma veya evliliğin iptali kararlarında bulunması gerekli hususlar

MADDE 27- (1) Boşanma veya evliliğin iptaline ilişkin kararlarda aşağıdaki bilgilere yer verilmesi zorunludur:

a) Tarafların Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, baba ve ana adları ile kadının evlenmeden önceki soyadı ve aile kütüğünde kayıtlı olduğu yer bilgileri.

b) Evlilik içinde doğmuş çocuklar ve bunların kimlik bilgileri.

c) Karara ait usûl mevzuatının öngördüğü diğer esas ve usûle ait hükümler.

Yabancı ülke adlî veya idarî makamlarınca verilen boşanma kararlarının nüfus kütüğüne tescili

MADDE 27/A- (Ek: 17/4/2017-KHK-690/4 md.)

(1) Yabancı ülke adlî veya idarî makamlarınca boşanmaya, evliliğin butlanına, iptaline veya mevcut olup olmadığının tespitine ilişkin olarak verilen kararlar; bizzat veya vekilleri aracılığıyla

tarafların birlikte başvurması, verildiği devlet kanunlarına göre konusunda yetkili adlî veya idarî makam tarafından verilmiş ve usulen kesinleşmiş olması ve Türk kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması şartlarıyla nüfus kütüğüne tescil edilir.

(2) Nüfus kütüğüne yapılacak tescil işlemleri, yurt dışında kararın verildiği ülkedeki dış temsilcilikler, yurt içinde ise Bakanlık tarafından belirlenen nüfus müdürlükleri tarafından yapılır.

(3) Bu maddede sayılan şartlar yerine getirilmediği gerekçesiyle tescil talebi reddedilen kararların Türkiye'de tanınması, 27/11/2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun uyarınca yapılır.

(4) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık tarafından yönetmelikle belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tanıma ve Evlât Edinme

Tanıma ve babalığa hüküm [8]

MADDE 28- (1) Tanıma; babanın yazılı başvurusu üzerine mahkemede yapılmışsa mahkeme tarafından, notere başvurusu üzerine düzenlenen senetle yapılmışsa noter tarafından tanımanın yapıldığı tarihten itibaren on gün içinde nüfus müdürlüğüne bildirilir.

(2) Tanımanın babanın vasiyetnamesindeki beyanla yapılması durumunda nüfus müdürlüğüne bildirim, vasiyetnameyi açan hâkim tarafından yapılır.

(3) Nüfus memuruna yapılan tanıma beyanı ise doğrudan aile kütüklerine tescil edilir.

(4) **(Değişik: 19/10/2017-7039/7 md.)** Tanınan veya babalığa hüküm kararı ile soybağı kurulan çocuklar babalarının hanesine baba adı ve soyadı ile nakledilir.

8 Bu madde başlığı "Tanıma işlemi" iken, 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 7 nci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(5) Yurt dışında yapılan tanıma işlemlerine ait bildirimler dış temsilciliklere veya Türkçeye tercüme edilip, onaylanmış olmak kaydıyla yurt içinde nüfus müdürlüklerine yapılabilir.

Evlât edinme işlemi

MADDE 29- (1) Evlât edinme kararı mahkeme tarafından on gün içinde o yerin nüfus müdürlüğüne bildirilir. Evlât edinme olayı aile kütüklerine tescil edilir ve evlât edinilenin kaydı evlât edinenin aile kütüğüne taşınır.

Yurt dışında yapılan evlât edinme işlemleri

MADDE 30- (1) Yurt dışında yabancı yetkili makamlar önünde yapılan evlât edinme işlemleri aslî şartlar bakımından Türk mevzuatına uygun olmak şartıyla Türkiye'de de geçerlidir.

(2) Evlât edinme olaylarına ilişkin yabancı adlî veya idarî makamlarca verilen ve o ülkenin hukukuna göre kesinleşmiş olan veya kesin hüküm gibi sonuç doğuran karar ve belgelerin Türkiye'de icra olunabilmesi, yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz veya tanıma kararı verilmesine bağlıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ölüm ve Gaiplik

Bildirim süresi ve yükümlü olanlar

MADDE 31- (1) Ölüm olayını;

a) Şehir ve kasabalarda 24/4/1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu gereğince defin ruhsatı vermeye yetkili olanlar,

b) Köylerde, varsa resmî tabip veya sağlık kuruluşu yetkilileri, yoksa köy muhtarları,

c) Hastane ve bakım evi gibi sağlık kurumlarında kurum amirlikleri,

ç) Askeri birliklerde tabipler veya iç hizmet mevzuatına göre kıta komutanlıklarınca görevlendirilmiş olanlar ve askerlik şubeleri,

d) Doğal afetlerde mülkî idare amirlerince görevlendirilecek memurlar,

e) Adlî olaylarda ve kazalarda ilgili Cumhuriyet savcılıkları,

olayın meydana geldiği tarihten itibaren, dış temsilcilikler ise olaydan haberdar oldukları tarihten itibaren on gün içerisinde Genel Müdürlüğe ya da nüfus müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdürler.

(2) Kanunî süre geçtikten sonra nüfus müdürlüklerine gelen ölümlere ait tutanaklar resmî sağlık kurumları kayıtlarına veya diğer resmî belgelere dayanılarak düzenlenmiş ise nüfus müdürlüklerince kabul edilip işleme alınır.

(3) Yurt içinde meydana gelen ölümlerde, ölüm nerede meydana gelmişse o yerin nüfus müdürlüğüne, ölüm yerinin tespit edilememesi halinde ceset nerede bulunmuşsa o yerin, ölüm bir taşıt içinde olmuşsa bu taşıttan çıkarıldığı yerin nüfus müdürlüğüne bildirilir.

(4) Ölenin kaydı yok ise yapılacak soruşturma sonunda Türk vatandaşlığı ve ailesi tespit edildiği takdirde doğum tutanağı düzenlenerek aile kütüğüne önce doğum, sonra ölüm olayı işlenir.

Ölüm karinesi

MADDE 32- (1) Bir kimse ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile müracaat edilen yerin mülkî idare amirinin emri ile ölüm tutanağı düzenlenerek ölüm olayı işlenir.

(2) Bu madde uyarınca işlem yapılabilmesi için ölüm karinesi bulunan kişinin alt veya üst soyundan bir kişinin ya da kardeş-

lerinin, bunlar yoksa mirasçılarının dilekçe ile başvurarak olayı belgelendirmeleri ya da yetkili makamların durumu resmî bir yazı ile nüfus müdürlüğüne bildirmeleri gereklidir.

(3) Dilekçeye ekli belgeler ve gerektiğinde nüfus müdürlüğünce yaptırılacak soruşturma olayın doğruluğunu ve öldüğü iddia edilen kişinin de olayın meydana geldiği sırada orada bulunduğunu kanıtlamaya yeterli görülürse mülkî idare amirinin emri ile ölüm kaydı düşülür.

Ölü olduğu halde aile kütüklerinde sağ görünenler

MADDE 33- (1) Ölmüş olduğu halde aile kütüklerinde sağ görülenlere ait ölüm tutanakları, ölüm olayını gösterir belge ile başvurulması halinde nüfus müdürlüklerince düzenlenir ve gerekli işlem yapılır. Herhangi bir belge ibraz edilememesi durumunda ölüm beyanının doğruluğu nüfus müdürlüklerince tahkik ettirildikten sonra düzenlenecek ölüm tutanağı, mülkî idare amirinin emri ile işleme konulur.

(2) **(Ek: 19/10/2017-7039/8 md.)** Merkezî veri tabanında yer alan kayıtlara göre uzun süre işlem görmeyen ve yaşı itibarıyla ölü olması muhtemel kişiler Genel Müdürlükçe tespit edilir. Tespit edilen kayıtların araştırılması mülkî idare amirinin emriyle kolluk kuvvetlerine yaptırılır. Araştırma sonucu ölü oldukları tespit edilenlerin ölümleri tescil edilir.

Gaiplik işlemi

MADDE 34- (1) Gaiplik kararları mahkemelerce on gün içinde o yerin nüfus müdürlüğüne bildirilir ve nüfus memurlarınca aile kütüklerine tescil edilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Kayıt Düzeltmeleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Nüfus Kaydının Düzeltilmesine İlişkin Esaslar

Kayıt düzeltilmesi

MADDE 35- (1) Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydı düzeltilemez ve kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhler konulamaz. Ancak olayların aile kütüklerine tescili esnasında yapılan maddî hatalar nüfus müdürlüğünce dayanak belgesine uygun olarak düzeltilir.

(2) Aile kütüklerindeki din bilgisine ilişkin talepler, kişinin yazılı beyanına uygun olarak tescil edilir, değiştirilir, boş bırakılır veya silinir.

Nüfus davaları

MADDE 36- (1) Mahkeme kararı ile yapılan kayıt düzeltmelerinde aşağıdaki usûllere uyulur:

a) Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmî dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcıları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır. Kayıt düzeltme davaları (..)[91] nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır.[1]

b) **(Değişik: 19/10/2017-7039/9 md.)** Haklı sebeplerin bulunması hâlinde aynı konuya ilişkin düzeltme yapılması hâkimden istenebilir. Ad değişikliği hâlinde, nüfus müdürlüğü bu

9)31/3/2011 tarihli ve 6217 sayılı Kanunun 31 inci maddesiyle, bu bentte yer alan "Cumhuriyet Savcısı ve" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.

kişinin çocuklarının baba veya ana adına ilişkin kaydı, soyadı değişikliğinde ise eşin ve ergin olmayan çocukların soyadını da düzeltir.

c) Tespit davaları, kaydın iptali veya düzeltilmesi için açılacak davalara karine teşkil eder.

(2) Kişilerin başkasına ait kaydı kullandıklarına ilişkin başvurular Bakanlıkça incelenip sonuçlandırılır.

Nüfus müdürlüklerinin yetkisi

MADDE 37- (1) Genel Müdürlük ve nüfus müdürlükleri, mahkemece verilen kararlar hakkında her türlü kanun yoluna başvurmaya yetkilidir.

(2) Genel Müdürlük ve nüfus müdürlükleri kanunî harç ve her türlü mahkeme masraflarından muaftır.

İKİNCİ BÖLÜM
Maddî Hatalar ve Nüfus Kaydının İptali
Maddî hatalar

MADDE 38- (1) Bu Kanunun 7 nci maddesinde sayılan aile kütüklerine tescil edilmesi gereken bilgilerden; dayanak belgesinde bulunduğu halde nüfus kütüklerine hatalı veya eksik olarak tescil edilen ya da hiç yazılmayan bilgiler veya mükerrer kayıtlar maddî hata kapsamında değerlendirilir. Bu tür maddî hatalar Genel Müdürlükçe ya da nüfus müdürlükleri tarafından düzeltilir veya tamamlanır.

Tarihlerde düzeltme ve tamamlama yetkisi

MADDE 39- (1) Genel Müdürlük, nüfus kayıtlarına göre vatandaşların hicrî veya rumî tarihle yazılmış nüfus olaylarının tarihlerini miladî yıla çevirerek aile kütüklerine geçirmeye, doğum tarihlerinin ay ve günü belli olmayanların da eksikliklerini tamamlamaya yetkilidir.

(2) Doğum tarihlerinde doğum yılı yazılıp, doğum ayı ve günü yazılmamış olanların yaşlarının hesaplanmasında doğduğu yılın Temmuz ayının birinci günü, ayı yazılıp da günü belli olmayanlar için de o ayın birinci günü başlangıç olarak alınır.

Nüfus kaydının iptali

MADDE 40- (1) Usûlüne göre düzenlenmemiş bir belgeye dayanılarak tesis edilmiş nüfus kayıtları Genel Müdürlüğün ya da nüfus müdürlüklerinin göstereceği lüzum üzerine mahkemece verilecek kararla iptal edilir. Nüfus kütüğüne düşülmüş olan şerh ve açıklamaların iptal edilmesi de aynı usûle tâbidir.

BEŞİNCİ KISIM

Kimlik Kartı, Uluslararası Aile Cüzdanı ve Mavi Kart [10]

Düzenlenmesi ve dağıtılması

MADDE 41- (Değişik: 14/1/2016-6661/12 md.)

(1) Kimlik kartında yer alacak bilgiler ile kartın tasarımı, temini, basımı, dağıtım ve teslim yöntemi ile üretim ve kişiselleştirilmesinde kullanılacak sistemi belirlemeye Bakanlık yetkilidir.

(2) Kimlik kartında yer alacak biyometrik verinin türü, niteliği ve alınma yaşı Bakanlıkça belirlenir.

(3) Biyometrik verisi alınacak kişilerin şahsen müracaatı esastır. Biyometrik verisi alınmayacak çocukların kimlik kartı müracaatı veli veya vasileri ile 15 inci ve 17 nci maddelerde yer alan bildirim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından yapılır.

(4) Merkezî veri tabanında tutulan biyometrik veriler kimlik doğrulama işlemleri dışında kullanılamaz.

10 Bu Kısım başlığı "Nüfus ve Uluslararası Aile Cüzdanları" iken 14/1/2016 tarihli ve 6661 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(5) Kişi, müracaat sırasında yazılı muvafakatı ile kimlik kartını teslim alacak kişiyi belirleyebilir.

(6) Kimlik kartı talebinde bulunan kişi ile nüfus kütüklerinde kayıtlı kişinin aynı kişi olup olmadığı hususunda tereddüte düşülmesi hâlinde mülkî idare amirinin emri ile kolluk kuvvetlerine araştırma yaptırılır.

(7) Kimlik kartının kaybı veya değiştirilmesi nedeniyle yapılacak müracaatlarda, yenisi verilinceye kadar geçerli olmak üzere, usul ve esasları Bakanlıkça belirlenen geçici bir belge verilebilir.

(8) Kimlik kartına bu Kanunda öngörülenler dışında kayıt ve işaret konulamaz. Kimlik kartı hiçbir kişi veya kurum tarafından alıkonulamaz.

(9) Evlenme işlemi tamamlandıktan sonra, çiftlere uluslararası aile cüzdanı verilir.

(10) Uluslararası aile cüzdanı ve mavi kart Bakanlıkça belirlenen tasarım ve sayıda Maliye Bakanlığınca bastırılır. Aile cüzdanları ve mavi kartlar Maliye Bakanlığınca yurt içinde nüfus müdürlüklerine ve evlendirme memurluklarına verilmek üzere maliye yetkililerine, yurt dışında ise dış temsilciliklere verilmek üzere Dışişleri Bakanlığına gönderilir. Uluslararası aile cüzdanları ve mavi kartların en fazla üç bin adedi, bedeli sonradan ödenmek üzere, müteakiben üç bin adetlik partiler hâlinde peşin para karşılığında nüfus müdürlüğüne verilir.

(11) Kimlik kartı, uluslararası aile cüzdanı ve mavi kart bedeli müracaat sırasında tahsil edilir. Doğum bildiriminin kanuni süresi içinde yapılması hâlinde ve 2828 sayılı Kanun kapsamında düzenlenecek kimlik kartlarından değerli kâğıt bedeli alınmaz.

(12) Hatalı yazım nedeniyle iade edilen uluslararası aile cüzdanları ve mavi kartlar değerli kâğıt bedelinden düşülür. Hatalı üretim ya da yazım nedeniyle kimlik kartlarının değiştirilmesi hâlinde kimlik kartı bedeli alınmaz.

(13) Genel Müdürlük, nüfus müdürlükleri ile dış temsilcilikler, kimlik kartı, uluslararası aile cüzdanı ve mavi kart bedeli açısından 2/6/1934 tarihli ve 2489 sayılı Kefalet Kanunu hükümlerine tabi değildir.

(14) Kimlik kartı bedellerinin Hazine veznelerine yatırılmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müştereken belirlenir.

Talep belgesi [11]

MADDE 42- (Değişik: 14/1/2016-6661/13 md.)

(1) Kimlik kartı ve uluslararası aile cüzdanlarının verilebilmesi için şekli ve kapsamı Bakanlıkça belirlenen ve bastırılan talep belgeleri kullanılır. Doğum tutanaklarına dayanılarak kimlik kartı düzenlemesinde talep belgesi aranmaz.

(2) Talep belgelerini uygulamaya koymaya veya uygulamadan kaldırmaya ve bunların saklama sürelerini belirlemeye Bakanlık yetkilidir.

ALTINCI KISIM

Nüfus Kayıtlarındaki Bilgilerin Verilmesi

Nüfus kayıt örneği verilmesi

MADDE 43- (1) Kişinin aile kütüğündeki kaydının çıkarılması ve aslına uygunluğunun nüfus müdürlüğünce onanması ile elde edilen nüfus kayıt örnekleri, aksi ispat edilene kadar geçerlidir. Nüfus kayıt örneği, istenme nedeni ve hangi amaçla kullanılacağının belirtildiği yazılı istek olmadan verilemez. Ancak kişinin kimliğini kanıtlayan resmî bir belge ile şahsen başvurması halinde yazılı müracaat aranmaz. Nüfus kayıt örneklerinde, bunları istemeye yetkili olanlar tarafından açıkça ve gerekçeli olarak

11 Bu madde başlığı "Cüzdan talep belgesi" iken 14/1/2016 tarihli ve 6661 sayılı Kanunun 13 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

istenmediği takdirde, kimlik bilgileri dışında kişisel bilgilere yer verilmez. Bu belgeler üzerinde silinti ve kazıntı yapılamaz.

(2) Düzenlendikleri tarihten itibaren yüzseksen gün içinde kullanılmayan nüfus kayıt örnekleri geçerliliğini kaybeder. Nüfus kayıt örneğinin kullanılacağı alanlara göre Bakanlık bu süreyi otuz güne kadar kısaltmaya yetkilidir.

Nüfus kayıt örneğini almaya yetkili olanlar

MADDE 44- (1) Nüfus kayıt örneklerini;

a) Bakanlık,

b) Dış temsilcilikler,

c) Asker alma işlemleri için Milli Savunma Bakanlığı,

ç) Adlî makamlar,

d) Adlî işlemlerle sınırlı olmak üzere kolluk kuruluşları,

e) Evlenme işlemleri için evlendirme işlemini yapmaya yetkili olanlar,

f) Ölüm işlemleri için resmî sağlık kuruluşları,

g) Kaydın sahipleri veya bunların eşleri ile veli, vasi, alt ve üst soyları ya da bu kişilere ait vekâletnameyi ibraz edenler, [12(]

nüfus müdürlüklerinden doğrudan almaya yetkilidirler.

(2) Birinci fıkrada sayılanlar dışında kalan kurumlar ve tüzel kişiler, yazılı olarak başvurmak ve istem nedenini açıkça belirtmek suretiyle Bakanlık veya mülkî idare amirinin emri ile nüfus kayıt örneğini alabilirler. Bakanlık bu madde hükümlerini işletmek üzere Kimlik Paylaşımı Sistemi kurar.

---

12 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle, bu bentte yer alan "vekillik belgesini" ibaresi "vekâletnameyi" şeklinde değiştirilmiştir.

(3) Yerleşim yeri adresi ve diğer adres bilgilerinin verilmesi kişinin rızasına bağlıdır.

(4) Birinci fıkranın (g) bendinde sayılan kişiler dışında kalan üçüncü şahıslar medenî hal bilgisi dışında bir kişinin nüfus kaydına ilişkin örnek veya bilgi alamazlar.

(5) **(Ek: 19/10/2017-7039/10 md.)** Kişiler; kendileri ve alt ya da üst soylarına ait nüfus kayıt örneklerini, kendileri ve ergin olmayan çocuklarının ise yerleşim yeri belgelerini, güvenli kimlik doğrulama araçlarını kullanarak e-Devlet kapısı üzerinden sorgulayabilir, sonucu fiziki veya elektronik ortamda merciine verebilirler. E-Devlet kapısı üzerinden alınan belgeler, nüfus müdürlüklerinden alınmış diğer belgelerle aynı hukuki değere sahiptir.

Kimlik Paylaşımı Sisteminin kullanılması [13(1)]

MADDE 45- (Değişik: 19/10/2017-7039/11 md.)

(1) Bakanlık, merkezî veri tabanında tutulan verileri bu Kanunda belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde kurumlarla; kimlik verilerini, kamu hizmeti sunan tüzel kişilikler, 3/6/2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu çerçevesinde faaliyette bulunan sigorta ve emeklilik şirketleri, 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde faaliyette bulunan bankalar, Risk Merkezi ve 5411 sayılı Kanunun 73 üncü maddesinin son fıkrası uyarınca bilgi paylaşımı amacıyla kurulmuş şirketler, 21/11/2012 tarihli ve 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamındaki finansal kiralama şirketleri ile finansman şirketleri; yerleşim yeri ve diğer adres bilgilerini ise Bakanlıkça belirlenen adrese dayalı kamu hizmeti sunan kuruluşlar, 5684 sayılı Kanun çerçevesinde faaliyette bulunan sigorta ve emeklilik şirketleri, 5411 sayılı Kanun çerçevesinde faaliyette bulunan bankalar, Risk Merkezi ve 5411 sayılı Kanunun 73 üncü maddesinin son fıkrası uyarınca bilgi payla-

13 Bu madde başlığı "Kimlik ve Adres Paylaşımı Sistemlerinin kullanılması" iken, 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

şımı amacıyla kurulmuş şirketler, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamındaki finansal kiralama şirketleri ve finansman şirketleri ile paylaşabilir.

(2) Veri paylaşımından yararlanacakları belirlemeye, paylaşımın kapsamına ve hangi yöntemle yapılacağına karar vermek üzere Genel Müdürlük bünyesinde Veri Paylaşımı Kurulu oluşturulur. Veri Paylaşımı Kurulunun çalışma usul ve esasları Bakanlıkça çıkarılan yönetmelikle belirlenir.

(3) Birinci fıkrada belirtilenler kendi iş ve işlemlerine esas olmak üzere sadece ilgili kişilerin bilgilerini alabilirler ve aldıkları bilgileri tanımlanmış hizmetlerin yerine getirilmesi dışında başka hiçbir amaçla kullanamaz; ilgilisi veya 44 üncü maddede belirtilenler dışında kimseye veremez. Sistemin bütün aşamalarında görev yapan yetkililer de bu kurallara uymakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, kamu görevlilerinin görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam eder. Bu fıkra hükümlerine aykırı davrananlar hakkında 24/3/2016 tarihli ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hükümlerine göre işlem yapılır.

(4) Birinci fıkrada belirtilenler Kimlik Paylaşımı Sisteminden alabilecekleri verileri çevrimdışı olarak talep edemezler. Ancak kamusal hizmetin planlanması ve yürütülmesinde zorunlu bir ihtiyaç olduğunun tespit edilmesi, kullanım amacı ve yasal dayanağının belirtilmesi hâlinde ihtiyaç ile orantılı olarak veri talepleri asgari düzeyde çevrimdışı karşılanabilir.

(5) Genel Müdürlük, kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesini, erişilmesini önlemek ve muhafazasını sağlamak amacıyla uygun güvenlik tedbirlerini alır ve veri talebinde bulunan kurum ve kamu hizmeti sunan tüzel kişilerin de bu tedbirleri almasını takip eder.

(6) Genel Müdürlükten alınan bilgilerin iş ve işlemlerde kullanılmasının hukukî sonuçları bilgiyi alan kurum ve tüzel kişiliğin sorumluluğundadır.

(7) Kimlik Paylaşımı Sistemi üzerinden nüfus kayıt örneği, yerleşim yeri belgesi ve kimlik kartı örneğine erişebilen kurum ve tüzel kişiler bu belgeleri ilgilisinden ve nüfus müdürlüğünden talep etmeksizin Kimlik Paylaşımı Sisteminden temin ederler.

(8) Bu Kanun ile kurulan veri tabanlarının istatistik amaçlı kullanımında 10/11/2005 tarihli ve 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu hükümleri uygulanır.

YEDİNCİ KISIM

Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası

Kimlik numarası

MADDE 46- (1) Kimlik numarası, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının nüfus kayıtları arasında bağ kurmak, kişilerin kaydına ulaşmak ve kamu kuruluşlarında tutulan kayıtlar arasında ilişki sağlamak amacını taşıyan bir numara sistemidir. Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası kişiye bir defa verilir ve değiştirilemez.

(2) **(Mülga: 19/10/2017-7039/27 md.)**

Kullanımı

MADDE 47- (1) Kişiler adına düzenlenecek olan her türlü form, beyanname, kimlik kartı, vergi kimlik kartı, sürücü belgesi, pasaport gibi bütün tanıtıcı belgelerde Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasına yer verilir.

(2) Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası kurumlar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerin her türlü işlem ve kayıtlarında esas alınır.

(3) Kimlik numarasının uygulanmasında ortaya çıkan sorunlar ile tereddüt edilen hususlarda Genel Müdürlüğün görüşü alınır.

SEKİZİNCİ KISIM

Adres Kayıt Sistemi

Adres bilgilerinin tutulması ve adres standardı

MADDE 48- (1) Yerleşim yeri adresi ve diğer adreslere ait bilgilerin tutulmasına ilişkin politikanın oluşturulması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, idarî birimlere göre genel uygulamaya geçiş tarihlerinin tespit edilmesi, ulusal adres veri tabanı ile MERNİS veri tabanının ilişkilendirilmesi ve adres bilgilerinin paylaşılmasına ilişkin işlemler Bakanlıkça yürütülür. Bakanlığın nüfus kütüklerindeki adres kayıtlarını tamamlamak maksadıyla işbirliği talebi kurumlarca karşılanır.

(2) Adres standardı, Mahallî İdareler Genel Müdürlüğünün takip ve sorumluluğunda; Genel Müdürlük, Türkiye İstatistik Kurumu, Türk Standartları Enstitüsü ve ilgili diğer kuruluşlarca ortaklaşa belirlenir. Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü tespit edilen standardın yetkili idareye bildirilmesinden sorumludur. Kurumlar ile gerçek ve tüzel kişiler adres ile ilgili iş ve işlemlerinde adres standardına uymak zorundadır. [14]

(3) Bakanlık, adrese ilişkin her türlü bilgiyi kurumlardan istemeye yetkilidir. Kurumlar söz konusu isteğe yirmi gün içinde cevap vermekle yükümlüdür.

(4) **(Değişik: 19/10/2017-7039/12 md.)** Faydalanılan kamu hizmetleriyle sınırlı olmak üzere adrese dayalı olarak yürütülen iş ve işlemlerde diğer adres, yerleşim yeri adresi ile aynı hukuki değere sahiptir. Kurumlar yürütecekleri iş ve işlemlerde yerleşim yeri adresi gibi diğer adres bilgilerini de esas alır."

(5) **(Ek: 19/10/2017-7039/12 md.)** 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri saklıdır.

---

14 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle, bu fıkrada yer alan "il özel idaresi ve belediyelere" ibaresi "yetkili idareye" şeklinde değiştirilmiştir.

Adres bilgisi ve güncellenmesi

MADDE 49- (1) İl özel idaresi ve belediyeler sorumluluk alanlarındaki adres bileşenlerini adres standardına uygun olarak tanımlayıp bunlara değiştirilemeyecek sabit tanıtım numarası vererek mahallindeki bütün adresleri kapsayacak şekilde adres bilgilerini oluşturmakla yükümlüdür. Herhangi bir sebeple sabit tanıtım numarası dışında adres bileşenlerinde yapılan değişiklikler de il özel idaresi ve belediyelerce takip edilerek ulusal adres veri tabanına işlenir.

(2) Ulusal adres veri tabanı Genel Müdürlükte tutulur. Genel Müdürlük, ulusal adres veri tabanındaki yerleşim yeri adresi bilgilerini nüfus kütüklerindeki kişi kayıtları ile ilişkilendirerek elektronik ortamda, yedekleme sistemleri ile birlikte güncel olarak tutar.

(3) **(Mülga: 9/5/2012-6304/13 md.; Yeniden düzenleme: 2/1/2017 - KHK-680/80 md.)** Yerleşim yeri adresi yurt dışında olan Türk vatandaşlarının adres kayıtları, yaşadıkları ülkede kullanılan adres verilerine veya o ülke ve bağlı olduğu temsilcilik bilgisine göre tutulur.

Bildirim yükümlülüğü ve süresi [15]

MADDE 50- (Değişik: 19/10/2017-7039/13 md.)

(1) Adres bildiriminde kişilerin yazılı beyanı esas alınır. Bildirim şahsen veya güvenli elektronik imza ile yapılır.

(2) Adres bildirimi, nüfus müdürlüklerine veya dış temsilciliklere yapılır. Hizmet alımı ile ilgili başvuru sırasında, Bakanlıkça belirlenen adrese dayalı hizmet sunan kuruluşlara da adres değişikliğine ilişkin beyanda bulunulabilir.

(3) Adres bildiriminin, yirmi işgünü içinde yapılması zorunludur.

15 Bu madde başlığı "Bildirim yükümlülüğü" iken, 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 13 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(4) Yerleşim yeri ve diğer adresi aynı olan ailenin ergin fertleri birbirlerinin yerine adres beyanında bulunabilirler. Vekâletname ibraz edenler de kişilerin adresleri ile ilgili bildirimde bulunabilirler.

(5) Çocukların ve kısıtlıların adresleri veli, vasi, kayyım, bunların bulunmaması hâlinde, çocuğun büyük ana, büyük baba, ergin olan kardeşleri veya çocuğu yanında bulunduranlar tarafından bildirilir.

(6) Huzurevi, yetiştirme yurdu, cezaevi, öğrenci yurdu gibi yerlerde kalanların adres bildirimleri ilgili kurum yetkililerince, bildirim yapamayacak durumda olan kimsesizlerin ise muhtarlar tarafından yapılır.

(7) Beyanda şüphe duyulması hâlinde kişinin beyanını teyit eden bilgi ve belgeler istenebilir.

(8) Yetkili idareler adres oluşumuna dayanak teşkil eden yapı belgelerini, belgelerin oluşturulması ile eş zamanlı olarak ulusal adres veri tabanına işlemekle yükümlüdür.

Adrese dayalı hizmet sunan kuruluşların yükümlülüğü[16]

MADDE 51- (Değişik: 19/10/2017-7039/14 md.)

(1) Kuruluşlarca, adres değişikliği beyan formları elektronik ortamda Genel Müdürlüğe veya kâğıt ortamında en geç on işgünü içinde kuruluşun bulunduğu yerin nüfus müdürlüğüne gönderilir.

Adres bilgilerinin kullanımı [17]

MADDE 52- (1) Bakanlık, talepleri halinde kurumlara, usûl ve esasları Bakanlıkça tespit edilmek üzere adres bilgilerini

16 Bu madde başlığı "Bildirim süresi ve güncelliği" iken, 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

17 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasında yer alan "Adres Paylaşımı Sistemi ve Kimlik Paylaşımı Sistemi" ibaresi "Kimlik Paylaşımı Sistemi" şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan "Adres Paylaşımı Sisteminden veya Kimlik Paylaşımı Sistemine" ibaresi "Kimlik Paylaşımı Sistemine" şeklinde değiştirilmiştir.

elektronik ortamda Kimlik Paylaşımı Sistemi çerçevesinde verebilir. (1)

(2) Teknik altyapısını tamamlamış olan muhtarlıklar sorumluluk alanlarındaki yerleşim yeri adres bilgilerinin güncelliğini takip etmek amacıyla Kimlik Paylaşımı Sistemine erişebilirler.

(3) Kurumlar, yürütecekleri iş ve işlemlerde Genel Müdürlükte tutulan adres bilgilerini esas alırlar.

(4) Adrese ilişkin bilgi ve belgeler nüfus müdürlüklerinden, Kimlik Paylaşımı Sistemine bağlanarak bu sistemdeki kayıtlara uygun belge üretebilen muhtarlıklardan temin edilebilir. Bu şekilde üretilen belgelerin güvenliği Bakanlığın tespit ettiği usûl ve esaslara göre sağlanır.[18]

(5) Nüfus sayımında veya tespitinde, aile ve hayatî istatistiklerin oluşturulmasında ve bu bilgileri esas alan kanunların uygulanmasında MERNİS nüfus bilgileri kullanılır.

Koordinasyon ve işbirliği

MADDE 53- (1) Genel Müdürlük, ulusal adres veri tabanının etkin, süratli ve güncel bir şekilde oluşturulmasını sağlamak ve devam ettirmek için kurumlar arası koordinasyonla sorumludur. Kurumlar, adrese ve adres bileşenlerine ilişkin ellerindeki bilgileri Genel Müdürlükle ve ilgili kurumlarla paylaşmakla yükümlüdür.

DOKUZUNCU KISIM

Ortak Hükümler

Tescil görevi ve süre

MADDE 54- (1) Nüfus olaylarını tescil etmekle görevli memurlar, nüfus müdürlüğünde düzenlenen ve aile kütüklerine

18 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasında yer alan "kesinleşme" ibaresi "kesinleştirme işlemi" şeklinde değiştirilmiştir.

tescil edilmesi gereken dayanak belgelerini işlem anında, diğer makamlarca düzenlenen dayanak belgelerini ise nüfus müdürlüğüne intikal ettiği tarihten itibaren yedi gün içinde aile kütüklerine tescil etmekle ve bir örneğini Genel Müdürlüğe göndermekle yükümlüdürler.

Mahkeme yazı işleri müdürlerinin görevleri [(2)]

MADDE 55- (1) Mahkeme yazı işleri müdürleri, aile kütükleri üzerinde tescil yapılmasını gerektirecek bütün karar ve işlemleri, kesinleştirme işlemi veya düzenleme tarihinden itibaren on gün içerisinde o yerin nüfus müdürlüğüne bildirmekle görevlidirler. [(2)]

Sağlık kuruluşlarının görevleri

MADDE 56- (Mülga: 19/10/2017-7039/27 md.)

Vekiller

MADDE 57- (Değişik: 19/10/2017-7039/17 md.)

(1) Nüfus idarelerindeki işlemlere esas olmak üzere üçüncü kişilerin beyanda bulunabilmeleri ancak vekâletname ibrazı ile mümkündür.

Yazım dışı kalanlar

MADDE 58- (1) Nüfus yazımlarında kayıt dışı kalanlar Türkiye'de bulundukları yerin nüfus müdürlüğüne, yurt dışında ise en yakın dış temsilciliğe Türk vatandaşı olduklarını gösterir resmî belgeler ile müracaat ederler. Yapılacak inceleme sonucunda tescillerine engel bir halin bulunmaması halinde, nüfus müdürlüklerince aile kütüklerine tescil edilirler.

(2) **(Ek: 19/10/2017-7039/18 md.)** Nüfus yazımlarından önce ölenler aile kütüklerine tescil edilmez. Ancak, yersel yazımdan önce ölen kişiye ait kimlik ile ölüme ilişkin belge ibrazı hâlinde kişinin kanunî mirasçılarının kaydına açıklama yapılır.

Tutanakların imzalanması [19]

MADDE 59- (1) Nüfus müdürlüklerine yapılan bildirimler üzerine düzenlenen dayanak belgeleri, nüfus müdürlüğünce imzalanarak onaylanır. Dayanak belgelerinin ilgilinin kendisi veya veli, vasi ya da vekâletname ibraz edenler tarafından imzalanması gereklidir. Okuma yazması olmayanların parmak izi alınır.

Beyanda şüphe [20]

MADDE 60- (1) Nüfus olayları ve adres ile ilgili beyanlarda şüpheye düşülmesi halinde mülkî idare amirinin emri ile kolluk makamları tarafından gerekli soruşturma ve incelemeler yapılarak nüfus müdürlüğüne bildirilir. (2)

Sürelerin hesaplanması

MADDE 61- (1) Bu Kanunda belirtilen sürelerin hesaplanmasında olayın meydana geldiği tarihi izleyen gün başlangıç olarak alınır. Süreler; tayin edilen müddetin son günü, son gün resmî tatile rastlarsa tatili izleyen ilk iş günü çalışma saatinin bitiminde sona erer.

Atik veya eski aile kütükleri [21]

MADDE 62- (1) İşlemden kaldırılmış olan atik veya eski aile kütükleri üzerinde herhangi bir işlem yapılamaz, kayıt düşülemez.

(2) **(Değişik: 19/10/2017-7039/21 md.)** Atik defter kayıtlarına dayanılarak idarece düzeltme yapılamaz. Bu defterlerden çıkartılan kayıtlara "Kişinin kimliği ve aile bağlarının mahkeme-

19 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 19 uncu maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasında yer alan "vekillik belgesi" ibaresi "vekâletname" şeklinde değiştirilmiştir.

20 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 20 nci maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasında yer alan "Nüfus olayları" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve adres" ibaresi eklenmiştir.

21 Bu madde başlığı "Atik veya işlemden kaldırılmış kütükler" iken, 19/10/2017 tarihli ve 7039 sayılı Kanunun 21 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

lerce tespit edilmesi amacı dışında herhangi bir hukukî işleme esas alınamaz." açıklaması yapılır.

(3) **(Değişik: 19/10/2017-7039/21 md.)** Nüfus olaylarına ait dayanak belgelerinin bulunamaması hâlinde kişinin adı, soyadı, baba adı, ana adı, doğum tarihi veya doğum yerine ilişkin maddi hataların düzeltilmesi ya da eksikliklerin tamamlanması, işlemden kaldırılmış eski aile kütüklerine istinaden yapılır. Bu defterlerden çıkartılan kayıtlara ise "İşbu kayıtlar güncel kayıtların yerine esas alınamaz." açıklaması yapılır.

Askerlik çağına girenlerin listesi

MADDE 63- (Değişik: 19/10/2017-7039/22 md.)

(1) Aile kütüklerinde kayıtlı olanlardan askerlik çağına giren erkek nüfusun listesi Millî Savunma Bakanlığınca Kimlik Paylaşımı Sistemi üzerinden alınır.

Formların düzenlenmesi

MADDE 64- (1) Bu Kanunun uygulanmasında kullanılacak olan form ve belgeleri hazırlamaya ve gerekli düzenlemeleri yapmaya Bakanlık yetkilidir. Elektronik ortamda tutulan yerleşim yeri adresinin bildirimine ilişkin beyan formları taranarak elektronik ortama aktarıldıktan sonra imha edilir.

ONUNCU KISIM

Çeşitli Hükümler

Katılma payı [22]

MADDE 65- (Değişik: 25/6/2009-5917/39 md.)

(1) **(Değişik: 19/10/2017-7039/23 md.)** Kimlik Paylaşımı Sisteminde yer alan bilgilerin genel yönetim kapsamındaki

22 Bu madde başlığı "Ücretlendirme" iken, 25/6/2009 tarihli ve 5917 sayılı Kanunun 39 uncu maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

kamu idareleri dışındaki kamu kurum ve kuruluşları ve tüzel kişilerle paylaşılması karşılığında sorgu veya dönen kayıt başına katılma payı alınır. Katılma payının miktarı, Kimlik Paylaşımı Sisteminden sunulan servisin niteliği dikkate alınarak 3 kuruştan az olmamak üzere Bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müştereken mekânsal ve metinsel veriler için ayrı ayrı belirlenir. Bu miktarlar her yıl, bir önceki yıla ilişkin olarak 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerleme oranında artırılır. Sorgu ve dönen kayıt sayısının belirlenmesinde Bakanlık kayıtları esas alınır.

(2) Katılma payları, takvim yılının üçer aylık dönemleri itibarıyla her bir dönemde yapılan sorgulamalar üzerinden hesaplanır. Hesaplanan katılma payları, dönemi takip eden ayın 15 inci günü akşamına kadar sorgulama yapan kurumlara bildirilir ve bildirimin yapıldığı ayın sonuna kadar Bakanlık merkez muhasebe birimine ödenir.

(3) Süresinde ödeme yapmayanların sistemle bağlantısı kesilir. Süresinde ödenmeyen katılma payları 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre vergi dairelerince takip ve tahsil edilir. Katılma payları genel bütçeye gelir kaydedilir.

(4) Köy ve mahalle muhtarlıkları katılma payından muaftır.

(5) Bu maddenin uygulamasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık ile Maliye Bakanlığınca müştereken belirlenir.

Fazla çalışma ücreti

MADDE 66- (Mülga: 11/10/2011-KHK-666/1 md.) [23]

23 11/10/2011 tarihli ve 666 sayılı KHK ile bu maddede yapılan düzenleme; 10/10/2013 tarihli ve 28791 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi'nin 27/12/2012 tarihli ve E.: 2011/139, K.: 2012/205 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

ONBİRİNCİ KISIM

Ceza Hükümleri

Gerçek dışı beyan

MADDE 67- (1) Gerçeğe aykırı yerleşim yeri veya cüzdan talep belgesi veren köy veya mahalle muhtarları ile herhangi bir işlem sebebiyle nüfus müdürlüğüne gerçek dışı beyanda bulunanlar ve bunlara tanıklık edenler altı aydan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Adrese ilişkin yükümlülükleri yerine getirmeyen ve yasaklara aykırı hareket eden kamu görevlileri 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kamu idaresinin güvenirliğine ve işleyişine karşı suçlara ilişkin hükümlerine göre cezalandırılır.

İdarî para cezaları

MADDE 68- (1) Bu Kanuna göre;

a) Nüfus olaylarını bildirmekle görevli olup, bu görevlerini bu Kanunda belirtilen süreler içinde yerine getirmeyen kamu görevlilerine, fiil başka bir suç oluştursa bile, nüfus memurunun teklifi üzerine o yerin ilçe nüfus müdürünün kararı ile 25 YTL idarî para cezası verilir.

b) **(Mülga: 19/10/2017-7039/24 md.)**

c) (**Değişik: 14/1/2016-6661/14 md.)** Adres değişikliğini bildirme yükümlülüğünü süresi içinde yerine getirmeyenlere 50 Türk lirası, gerçeğe aykırı beyanda bulunanlara 1000 Türk lirası idarî para cezası, yurt içinde mülkî idare amirlerince, yurt dışında ise dış temsilciliklerce verilir.

(2) Yurt dışında verilen idarî para cezaları, işlem sırasında mahallî para karşılığı verildiği ülkede konsolosluk hasılatının tahsil edildiği para birimi üzerinden tahsil edilir.

(3) Bu Kanuna göre;

a) (**Mülga: 14/1/2016-6661/14 md.)**

b) (**Mülga: 14/1/2016-6661/14 md.)**

c) (**Mülga: 14/1/2016-6661/14 md.)**

d) **(Değişik: 19/10/2017-7039/24 md.)** Bu Kanunun 15 inci maddesinde belirtilen sağlık personeline ve 31 inci maddesinde belirtilen Cumhuriyet savcılıklarına, bu maddede belirtilen idarî para cezaları uygulanmaz.

ONİKİNCİ KISIM

Çeşitli Hükümler

Yönetmelik

MADDE 69- (1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler yüzseksen gün içerisinde Bakanlıkça hazırlanarak Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulur.

(2) Adres ve numaralamaya ilişkin yönetmelik ise doksan gün içerisinde Bakanlık, Türkiye İstatistik Kurumu ve Türk Standartları Enstitüsü Kurumu tarafından müştereken hazırlanarak yürürlüğe konulur.

Kadrolar

MADDE 70- (1) Bu Kanuna ekli (1) sayılı listede yer alan kadrolar bu Kanun kapsamındaki hizmetlerde kullanılmak üzere ihdas edilerek 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvelin İçişleri Bakanlığı bölümüne eklenmiştir.

Kaldırılan hükümler

MADDE 71- (1) 5/5/l972 tarihli ve l587 sayılı Nüfus Kanunu, 24/2/1972 tarihli ve 1543 sayılı Genel Nüfus Yazımı Kanunu ve 5/7/1939 tarihli ve 3686 sayılı Evlenme Kâğıtları ve Bunların

Nüfus Kütüklerine Tescilleri Hakkında Kanun, 26/6/1973 tarihli ve 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununun 5 inci maddesi, 6 ncı maddesinin (a) ve (d) bentleri, 8 inci maddesi, 16 ncı maddesi ve 17 nci maddesinde yer alan "8" ibaresi ile 10/4/1927 tarihli ve 1003 sayılı Binaların Numaralanması ve Sokaklara İsim Verilmesi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Diğer kanunların değiştirilen hükümleri

MADDE 72- (1) 1774 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin (c) bendinden sonra gelmek üzere "tarafından örneğine uygun kimlik belgesi doldurularak üç gün içinde genel kolluk örgütüne verilmesi zorunludur." ibaresi eklenmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan "olanlar ile (d) bendinde belirtilen yerlerde kalanların" ibaresi "olanların" şeklinde değiştirilmiştir.

Diğer kanunlara eklenen hükümler

MADDE 73- (1) (14/2/1985 tarihli ve 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile ilgili olup yerine işlenmiştir.)

Atıflar

EK MADDE 1- (Ek: 14/1/2016-6661/15 md.)

(1) Diğer mevzuatta "nüfus cüzdanı", "hüviyet cüzdanı", "nüfus hüviyet cüzdanı", "hüviyet varakası", "nüfus kâğıdı" ibarelerine yapılan atıflar "Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı"na yapılmış sayılır.

Tescil yetkisi ve görevlendirme

EK MADDE 2- (Ek: 19/10/2017-7039/25 md.)

(1) Bakanlık, nüfus olayları ve adrese ilişkin dayanak belgesi düzenleyen kurumlara veya dış temsilciliklere bu belgeleri elektronik ortamda gönderme ya da tescil yetkisi verebilir. Dayanak belgelerinin tescil yetkisi verilen kurumlarda muhafaza edilmesine karar vermeye Bakanlık yetkilidir.

(2) Dışişleri Bakanlığının talebi hâlinde, büyükelçiliklerin konsolosluk şubeleri ile başkonsolosluklarda nüfus ve vatandaşlık işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla nüfus personeli görevlendirilebilir. Söz konusu memurların yurt dışındaki görev ve sorumlulukları ile görev süreleri Bakanlık ve Dışişleri Bakanlığınca müştereken belirlenir.

Soyadı değişikliği

EK MADDE 3- (Ek: 19/10/2017-7039/25 md.)

(1) Yazılı talepte bulunmak kaydıyla;

a) Boşandığı eşinin soyadını kullanmasına izin verilen kadının evlenmeden önceki soyadını,

b) Eşinin soyadı ile birlikte önceki soyadını taşıyan kadının sadece eşinin soyadını, kullanmak istemesi hâlinde, nüfus müdürlüğünce gerekli işlem yapılır.

Ölüm olayının tespiti

EK MADDE 4- (Ek: 19/10/2017-7039/25 md.)

(1) Ölüm olayları, nüfus müdürlüğünce kurum ve noterlere kâğıt ortamında bildirilmez. Kurum ve noterler ölüm olaylarının tespitini elektronik ortamda yapar. Mücbir sebeplerle ölüm olaylarına ilişkin bilgilerin elektronik ortamda gönderilememesi hâllerinde kâğıt ortamında gönderilebilir.

(2) 18/1/1972 tarihli ve 1512 sayılı Noterlik Kanununun 69 uncu maddesinin ve 213 sayılı Kanunun 150 nci maddesinin bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

ONÜÇÜNCÜ KISIM

Geçici Hükümler

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Kurumlar ve tüzel kişiler bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren iki yıl içinde mevzuatlarını bu Kanun

hükümlerine uygun hale getirerek işlemlerinde kimlik numarasını kullanmak zorundadırlar.

GEÇİCİ MADDE 2- (1) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren adres bilgilerinin kaydedilmesine ilişkin uygulamaya hazırlık olarak sırasıyla aşağıdaki iş ve işlemler yapılır:

a) Ulusal adres veri tabanının altyapı çalışmaları Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı bünyesinde yapılarak veri tabanı kurulur ve bu maddede öngörülen iş ve işlemlerin tamamlanmasından sonra Genel Müdürlüğe devredilir.

b) Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü, adres ve numaralamaya ilişkin yönetmeliğe uygun olarak il özel idareleri ve belediyelerin numaralama ve levhalama çalışmalarını takip eder.

c) Adres çalışmaları ile eş zamanlı olarak il özel idareleri ve belediyeler ile Genel Müdürlük, ulusal adres veri tabanlarının teknik altyapısını oluşturur. Ulaştırma Bakanlığı tarafından ülke genelinde il özel idareleri ve belediyeler ile ulusal adres veri tabanı arasında on-line işleyecek bir ağ altyapısı oluşturulur. Her yerleşim biriminin ulusal adres veri tabanına ulaşabileceği bir merkezî bilgisayar programı Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığınca hazırlanır. Gerekli şifreleme ve kullanıcı eğitimi verilerek il özel idareleri ve belediyelerin kullanımına açılır.

ç) Adres standardının belirlendiği tarihten itibaren en geç üçyüzaltmış gün içerisinde il özel idare ve belediyeler tarafından yerleşim birimlerinin adres bileşenleri standartlara uygun hale getirilerek numaralama işlemi tamamlanır ve merkezî olarak kurulan ulusal adres veri tabanına (c) bendinde bahsedilen program aracılığı ile işlenir.

d) İl özel idareleri ve belediyelerce gerçekleştirilen numaralama ve levhalama çalışmalarının uygunluğunun yerinde tespit edilmesi amacıyla Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı ve Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü tarafından numaralama işlemi tamamlandıktan sonra doksan gün içerisinde alan kontrolü

yapılır. Kontrol sonuçları ulusal adres veri tabanına işlenir.

e) Ulusal adres veri tabanındaki yerleşim yeri adreslerinin nüfus kütüklerindeki kişi kayıtları ile ilişkilendirilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasına bağlı kişisel yerleşim yeri adresi kayıtlarının tutulabilmesi için, numaralaması tamamlanan yerleşim yerlerinden başlamak ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç altıyüzotuz gün içerisinde tamamlanmak üzere Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı tarafından alan uygulaması yapılır. Uygulama esnasında ulusal adres veri tabanına dayalı olarak alanda tespit edilen yerleşim yeri adres bilgileri, MERNİS kayıtları ile Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası esasına göre elektronik ortamda eşleştirilir. Alan taraması sırasında Türkiye'de yerleşim yeri adresi tespit edilen yabancılar ile ilgili ayrı bir veri tabanı oluşturulur.

f) Elde edilen kayıtlar, mahalle ve köy muhtarlıklarında altmış gün süreyle askıya çıkartılır. Askı süresince, itirazlar üzerine yapılacak inceleme sonucunda Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı tarafından temin edilen bilgilere göre kayıtlarda gerekli düzeltmeler yapılır. Bu çalışma ile kayıtların kesinleşmesi sonucunda alan uygulamasında kullanılan formlar 28/9/1988 tarihli ve 3473 sayılı Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun hükümlerine göre mahallî kurulların kararı ile yerinde imha edilir.

(2) İşlemler sırasında kullanılacak formlar Genel Müdürlük ile işbirliği halinde Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı tarafından hazırlanır. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı tarafından formlara istatistik amaçlı olarak eklenen sorulara ilişkin kayıtlar Türkiye İstatistik Kanunu hükümleri çerçevesinde değerlendirilir.

(3) Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığının bu madde kapsamında yapacağı alan çalışması, 5429 sayılı Kanunun sayım ve araştırmalarla ilgili hükümleri çerçevesinde yürütülür. Bu maddede belirtilen iş ve işlemlerin yapılması için ilgili kurumlar mal

ve hizmet satın alabilir. Bu madde kapsamında yaptırılacak işler hakkında, ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile 5018 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaz. Bu kapsamda yapılacak mal ve hizmet alımlarının usûl ve esasları, saydamlık, rekabet, eşit muamele, güvenirlik, kamuoyu denetimi, ihtiyaçların uygun şartlarla ve zamanında karşılanması ve kaynakların verimli kullanılmasını sağlayacak ilkeler doğrultusunda hizmetin gereklerine göre Bakanlar Kurulunca belirlenir.

(4) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendinin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

GEÇİCİ MADDE 3- (1) Bu Kanunun geçici 2 nci maddesinin uygulama süresi içinde nüfus olaylarını nüfus mevzuatında öngörülen süreyi geçirdikten sonra bildirenler ile nüfus ve aile cüzdanını kaybedenlere bu Kanunun 68 inci maddesi hükmü uygulanmaz.

GEÇİCİ MADDE 4- (1) Bu Kanunda öngörülen süre içerisinde ulusal adres veri tabanına bağlanamayan il özel idareleri ve belediyeler, mahallî adres bilgilerini tespit edip güncelliğini takip ederler ve ulusal adres veri tabanına işlenmek üzere elektronik ortamda ilçe nüfus müdürlüklerine gönderirler.

GEÇİCİ MADDE 5- (1) Bu Kanun yürürlüğe girinceye kadar tanıma beyanı veya babalığa hüküm kararı sonucu ana hanesine tescil edilen çocukların baba hanelerine nakline ana ve babanın birinin, çocuk ergin ise kendisinin müracaatı aranır.

GEÇİCİ MADDE 6- (Ek: 14/1/2016-6661/16 md.)

(1) Nüfus cüzdanlarının düzenlenmesi ve dağıtılması 31/12/2016 tarihine kadar aşağıdaki usul ve esaslara göre yapılır:

a) Nüfus cüzdanları, Bakanlıkça tespit edilen şekil, ebat ve örneğe uygun olarak Maliye Bakanlığınca bastırılır ve nüfus müdürlüklerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere muhasebe yetkili-

lerine, dış temsilciliklerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Dışişleri Bakanlığına gönderilir.

b) Muhasebe yetkilisince nüfus müdürlüklerinin ihtiyacı göz önünde tutularak, kadın ve erkek nüfus cüzdanlarının her biri için en fazla üçer bin adedi, bedeli sonradan ödenmek üzere, müteakiben üçer bin adetlik partiler hâlinde peşin para karşılığında verilir. Doğum bildirimlerinin kanuni süresi içinde yapılması hâlinde düzenlenecek nüfus cüzdanlarından değerli kâğıt bedeli alınmaz. Hatalı yazım nedeniyle iade edilen nüfus cüzdanları değerli kâğıt bedelinden düşülür.

c) Nüfus cüzdanı, yurt içinde ilçe nüfus müdürlüklerince ve yurt dışında dış temsilciliklerce kişilerin kendilerine, ergin olmayanların veli, vasi veya resmî vekillik belgesi ibraz edenler ile bu Kanunun 17 nci maddesinde belirtilen, beyanla yükümlü kişilere Bakanlıkça tespit edilecek usûller çerçevesinde verilir.

ç) Genel Müdürlük ile başkonsolosluklar, nüfus cüzdanı bedeli açısından 2489 sayılı Kanun hükümlerine tabi değildir.

Katılma payı

GEÇİCİ MADDE 7- (Ek: 19/10/2017-7039/26 md.)

(1) 65 inci maddenin birinci fıkrası uyarınca katılma payı Bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müştereken belirleninceye kadar 65 inci maddenin bu maddeyi ihdas eden Kanunla değiştirilmeden önceki hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Ad ve soyadı düzeltilmesi

GEÇİCİ MADDE 8- (Ek: 19/10/2017-7039/26 md.)

(1) Kişinin iki yıl içerisinde yerleşim yerinin bulunduğu nüfus müdürlüğüne yazılı olarak başvurması kaydıyla; 21/6/1934 tarihli ve 2525 sayılı Soyadı Kanununun 3 üncü maddesine aykırı soyadları ile yazım ve imla hatası veya düzeltme işareti kullanılmamasından kaynaklanan anlam değişiklikleri bulunan ad ve soyadları, mahkeme kararı aranmaksızın, il veya ilçe idare kuru-

lunun vereceği kararla bir defaya mahsus olmak üzere değiştirilebilir. İl ve ilçe idare kurullarının vereceği karar kesindir. Soyadı değiştirilen erkek ise kendisi ile birlikte varsa karısının ve müracaat tarihinde ergin olmayan çocuklarının da soyadları düzeltilir. Soyadı değiştirilen kadın ise kendisi ile birlikte ergin olmayan evlilik dışı çocukları varsa onların da soyadları düzeltilir.

Göçmenlerin doğum yeri ve tarihinin düzeltilmesi

GEÇİCİ MADDE 9- (Ek: 19/10/2017-7039/26 md.)

(1) Göçmen olarak Türk vatandaşlığına alınanlardan doğum yeri ve tarihi hatalı olan kişilerin kayıtları, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıl içinde usulüne göre onaylanmış doğum belgeleri ile müracaatları hâlinde, nüfus müdürlüğünce düzeltilir.

Evlat edinilen çocuğun ana ve baba adı

GEÇİCİ MADDE 10- (Ek: 19/10/2017-7039/26 md.)

(1) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce birlikte veya tek başına evlat edinilen çocuk veya erginlerin bu maddenin yürürlüğünü izleyen beş yıl içinde nüfus müdürlüklerine başvurmaları hâlinde nüfus kaydında ana ve/veya baba adı ya da soyadı olarak evlat edinenlerin ad ve soyadları yazılır.

(2) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte ergin ve mümeyyiz olan evlat edinilenlerin de muvafakatleri aranır.

Yürürlük

MADDE 74- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 75- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

5490 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN VEYA ANAYASA MAHKEMESİ TARAFINDAN VERİLEN İPTAL KARARLARININ YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHLERİNİ GÖSTERİR LİSTE

Değiştiren Kanunun/ KHK'nin veya İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	**5490 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri**	**Yürürlüğe Giriş Tarihi**
5838	45	28/2/2009
5917	41, 65	10/7/2009
6217	36	14/4/2011
KHK/666	66	31/12/2011 tarihinden geçerli olmak üzere 2/11/2011 tarihinde
6304	2, 3, 8/A, 49	18/5/2012
6327	45	29/6/2012
6462	19	3/5/2013
Anayasa Mahkemesi'nin 27/12/2012 tarihli ve E.: 2011/139, K.: 2012/205 sayılı Kararı	66	10/10/2013
6458	3, 8	11/4/2013 tarihinden bir yıl sonra (11/4/2014)
6661	3, 7, 11, 18, Beşinci Kısım Başlığı, 41, 42, 68, EK MADDE 1, GEÇİCİ MADDE 6	27/1/2016
KHK/680	49	6/1/2017
KHK/690	27/A	29/4/2017
7039	3, 5, 7, 8, 15, 21, 22, 28, 33, 36, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 68, EK MADDE 2, EK MADDE 3, EK MADDE 4, GEÇİCİ MADDE 7, GEÇİCİ MADDE 8, GEÇİCİ MADDE 9, GEÇİCİ MADDE 10	3/11/2017